

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yeni Türk Edebiyatı Anabilim dalı

Kerküklü Şair
Hicrî Dede
Hayatı, Sanatı ve Eserleri

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Karim **SAEDGUL**

Şubat 2015
Ankara

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yeni Türk Edebiyatı Anabilim dalı

Kerküklü Şair
Hicrî Dede
Hayatı, Sanatı ve Eserleri

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Karim **SAEDGUL**

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Şubat 2015
Ankara

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

Kerküklü Şair
Hicrî Dede
Hayatı, Sanatı ve Eserleri

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Tez Jürisi Üyeleri:

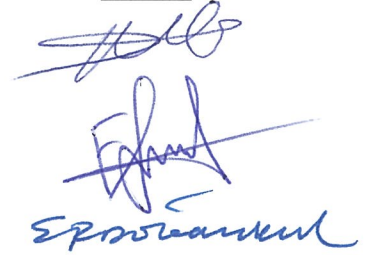
Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Doç. Dr. Fatih SAKALLI

Yar. Doç. Dr. Erdoğan KUL

İmzası

Tez Sınavı Tarihi: Şubat 2015

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyân ederim.(3/ Şubat /2015)

Tezi Hazırlayan:

Muhammed Karim SAEDGUL

İÇİNDEKİLER:

❖ ÖNSÖZ	XV
❖ KISATMALAR.....	XVII
❖ GİRİŞ.....	1
❖ BİRİNCİ BÖLÜM:	

Hicrî Dede'nin Hayatı ve Sosyal Dünyası

1. Doğumu ve Çocukluğu	4
2. Öğrenim Hayatı.....	5
3. Öğretmenliği ve Çalışma Hayatı.	5
4. Kaldığı Evler, Evliliği ve Aile Bireyleri	7
5. Çektiği Ekonomik Sıkıntılar	11
6. Vefatı, Mezarı	13
7. Hakkında Yazılanlar.....	15

❖ İKİNCİ BÖLÜM:

Sanat Hayatı

1. Şiire Başlaması.....	18
2. Sanat Çevresi.....	20
3. Soyadı ve Yazı Hayatında Kullandığı İsimler.....	21
4. Katıldığı Sosyal Faaliyetler.....	23
5. Adına Konulan Ödüller ve Adına Düzenlenen Faaliyetler	26
6. Çalışma Biçimi	27

❖ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

Eserleri ve Şiirlerinin Tahlili

1. Eserleri	31
a. Basılmış Eserleri.....	31
b. Basılmamış Eserleri.....	33
2. Şiirlerin Tahlili	34
I. Şiirlerin İçeriği (Muhteva)	34
(A) Bireysel ve Psikolojik Konular	34

1) Aşk	34
i. Âşık	35
ii. Sevgili, Ma‘şûk	37
1. Göz	38
2. Gamze	39
3. Kaş	39
4. Kirpik	40
5. Yanak	40
6. Yüz	41
7. Dudak	42
8. Ben	42
9. Saç	43
10. Perçem	44
iii. Rakîb, Ağyâr	45
2) Evlâd Acısı	46
3) Gurbet	47
(B) Toplumsal Konuları	48
1) Geçim Sıkıntısı	48
2) Savaş	49
3) Hayat Evreleri	50
i. Gençlik	50
ii. Yaşlılık	50
(C) Din ve Tasavvuf Konuları	51
1) Din	51
1. Allah	52
2. Melekler	53
a) Cebrâîl	53
b) Azrâîl	54
c) İsrâfîl	54
d) Şeytân	55
3. Semavî Kitaplar	55
a) Kur’ân-ı Kerim	56

4. Peygamberler.....	57
a) Hz. Âdem.....	58
b) Hz. İbrahim.....	59
c) Hz. Yakûb.....	59
d) Hz. Yûsuf.....	60
e) Hz. Mûsâ.....	61
f) Hz. Dâvud.....	61
g) Hz. Süleymân.....	62
h) Hz. Yûnus.....	63
i) Hz. İsâ.....	63
j) Hz. Muhammed.....	64
5. Dört Halife (Hulefâ-i Râşidîn):.....	66
a. Hz. Ali.....	67
b. İmâm Hüseyin.....	67
c. İmâm Mûsâ El- Kazım.....	68
6. Ahiret İle İlgili Kavramlar.....	69
a. Cennet.....	69
b. Cehennem.....	70
2) Tasavvuf.....	71
(D) Şahsiyetler.....	73
1) Hükümdarlar.....	73
a. Kanûnî Sultan Süleymân.....	73
b. Kral I. Faysal.....	74
c. Kral Gazi.....	74
d. Kral II. Faysal.....	75
e. Prens Abdullah.....	75
2) Devlet Adamları.....	76
1. Yerel Devlet Adamları:.....	76
a. Bekir Sıdkı:.....	76
b. Mustafa El-Omarî:.....	76
2. Yabancı Devlet Adamları:.....	77
a. Winston L. Churchill.....	77

b. Adolf Hitler.....	77
3) Şâir ve Yazarlar	78
1. Divân Şâirleri	78
a. Fuzûlî	78
2. Yeni Türk Edebiyatı Şâirleri.....	80
a. Şinâsi.....	80
b. Ziyâ Paşa.....	80
c. Nâmık Kemâl	80
d. Rıza Tevfik Bölükbaşı	81
3. Fars Şâirleri.....	81
a. Firdevsî	81
b. Ömer Hayyâm.....	82
c. Sa‘dî-i Şîrâzî	83
4. Arap Şâir ve Yazarları	84
a. Cemil Sıdkı Zahâvî	84
b. Nûrî Sâbit.....	85
c. Abbas El- Azzavî.....	86
5. Kürt Şâirleri	87
a. Nâlî.....	87
b. Hacî Kadir-i Koyî	87
c. Şeyh Rıza-ı Talabânî.....	88
d. Hacî Tevfik (Piremêrd)	89
6. Türkmen Şâir ve Yazarları.....	90
a. Ata Terzibaşı.....	90
b. Ahmed Medenî	90
4) Filozoflar	91
5) Aşk Hikâyeleri ve Kahramanları.....	92
a. Leylâ ile Mecnûn	93
b. Şîrîn ile Ferhâd.....	93
c. Vâmık ile Âzrâ.....	94
6) Ülke, Şehir ve Yer Adları.....	94
1. Ülkeler.....	95

a. Irâk	95
b. Filistin	96
2. Şehirler	97
a. Kerkük	97
b. Bağdâd	98
c. Musul	98
d. İstanbul	99
3. Yer Adları	99
a. Baba Gûr Gûr	99
4. Nehirler	100
a. Dicle	101
b. Hasa Nehri	101
II. ŞİİRİNİN NAZIM BİÇİMLERİ VE TÜRLERİ	102
1. Nazım Biçimleri	102
a. Beyt	102
b. Ferd	102
1) Beyitlerle Kurulan Nazım Şekilleri	103
a. Gazel	103
b. Kaside	104
c. Mesnevî	105
d. Kıt'a	105
2) Bentlerle Kurulan Nazım Şekilleri	106
a. Rübâî	106
b. Murabba'	107
c. Şarkı	107
d. Muhammes (Beşler)	108
e. Müseddes	108
f. Terci'-i Bend	110
g. Mânî (Hoyrât)	110
h. Koşma	111
2. Nazım Türleri	112
a. Tevhîd	112

b. Na‘t	112
c. Mersiye	113
d. Medhiye	113
e. Hicviye	113
f. Fahriye	115
g. Nazîre	115
h. Cevâbnâme	115
i. Tarih	116
III. VEZİN VE KAFİYE	117
1. Vezin	117
a. Bahr-i Hezec	117
b. Bahr-i Remel	117
c. Bahr-i Recez	117
d. Bahr-i Muzâri‘	118
e. Bahr-i Müctes	118
f. Bahr-i Serî‘	118
g. Bahr-i Cedîd	118
2. Kafiye	118
a. Yarım Kafiye	118
b. Tam Kafiye	119
c. Zengin Kafiye	119
d. Cinashlı Kafiye	120
e. Ek Redif	120
f. Kelime Redif	120
g. Ek ve Kelime Redif	121
IV. EDEBÎ SANATLAR	121
1. Mecazlar	121
a. Teşbih	121
b. İsti‘âre	122
2. Anlamla İlgili Edebî Sanatlar	122
a. İham	122
b. Tevriye	122

c. Tenasüb.....	123
d. Leff ü Neşir.....	123
e. Hüsn-i Ta‘lil.....	124
f. Tekrir.....	124
g. Nidâ.....	124
h. İstifham.....	125
i. Rücu‘.....	125
j. Tefrik.....	125
k. İrsâl-i Mesel.....	126
l. İktibas.....	126
3. Sözle İlgili Edebî Sanatlar.....	126
a. Cinas.....	126
b. İştikak.....	127
c. Tarsi‘.....	128
V. DİL VE ÜSLUP.....	128
(A) Dil.....	128
1. Dil Sapmaları.....	129
a. Argo.....	129
b. Küfür ve Ayıp Sözler.....	130
2. Konuşma Dili.....	130
a. Ünlemler.....	130
b. İkilemeler.....	131
c. Deyimler.....	131
d. Atasözleri.....	132
(B) Üslup.....	133
1. Hitabet Üslubu.....	133
2. Övgü Üslubu.....	134
3. İç Konuşma Üslubu.....	135
❖ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
METİNLER	
I. Yâdigâr-ı Hicrî.....	136
1) Dîbâce Yahut Şiir-i Mensur.....	137

2) Fotoğrafımın Bâlâsında.....	138
3) Tasvîr-i Murassa ya Nakş-i Tevhîd	139
4) Bağdâd ve Musul'a Tuhfe-i Beşaret.....	143
5) Risâle-i Ahlâk.....	146
6) Gayr-İ Müslime Tebrik	149
7) Pend	151
8) Mevize	153
9) Mevize	155
10) Hakikat	156
11) İkbâlli, İkbâlsiz.....	157
12) Rıza Tevfik Bey'in Ölmez Şi'rleri Tanzîr.....	159
13) Aşk û Garam.....	162
14) Hayâl.....	163
15) Gurbette İd.....	164
16) Bir Garib Kuş	165
17) Muğ-beçe-i Mesîhî.....	166
18) Zade-i Tab'	166
19) Gülbahâr	167
20) Serzeniş	168
21) Yuf	168
22) İbret.....	169
23) Duâ ve İnkisâr	170
24) Nûsha-i İbret.....	170
25) Dem Urur	171
26) Durûb-i Emsâl	172
27) Mazideki Sözlerim.....	175
28) Kemâl-i İştîyak.....	179
29) Ferd	180
II. Terci'-i Bend- İntibâh-i Millet.....	181
III. Canlı Sözler.....	192
1) Arzuhâl ve Hasbihâlim.....	193
2) Arzuhâl	193

3) Hasbihâl.....	194
4) Hasbihâl.....	196
5) Hasbihâl (Akçe)	197
6) Hasbihâl ‘Aksî İkbâl.....	198
7) Zemâne	200
8) Âile Gâilesi (Hayat-i Mâzî)	201
9) Şâir	203
10) Şâir-i Kerkük	204
11) Üslûb-i Eş‘âr.....	206
12) Şi‘r	207
13) Şi‘r	210
14) ÇAL	211
15) Terane-i Kalenderane	212
16) Cem‘iyyet-i Adab-i İslâmiye	215
17) Vatan Terennümü	216
18) Vatan.....	217
19) Hikemi Parçalar.....	219
20) Hikmet.....	219
21) Edebi ve Hikemi Parçalar	220
22) Hikemi Parçalar.....	221
23) Hikmet.....	224
24) Pend-i Hakîkat -1	225
25) Pend-i Hakîkat -2	226
26) Olsa	227
27) Dedeler Sözü -1.....	227
28) Dede Sözü -2	228
29) Beşeriyet.....	229
30) İnsaniyete Yardım.....	229
31) Taksimât-i Ezel Parçaları.....	230
32) Nağme-i Aşk.....	233
33) Dede’nin Hikemi Nağmesi -1	233
34) Dedeler Nağmesi -2	235

35) Dedeler Hutbesi -1	236
36) Dedeler Hutbesi -2	236
37) Dedeler Sazı.....	237
38) Hicrî Dede'nin Asarından.....	238
39) Herkes Öz Meslekinde	239
40) Yahu Erenler.....	239
41) Dede'nin İcâze-i İlim Manzûmesi	240
42) Bir Tavsiye.....	242
43) Fidevî'nin Ravzasında.....	243
44) İntibâh	243
45) Haddiyle Konuşmak.....	245
46) Bağdâd	246
47) Ârzû-nâme-i Bağdâd	247
48) Kerkük'ümüz	248
49) Buhalat	249
50) Hased.....	250
51) Kumar Mazarratı.....	252
52) Bir Gazel	253
53) Bahar	254
54) Güzel	255
55) Aşk ü Garam -1	255
56) Aşk ü Garam-2.....	256
57) Garâm-i Bir Gazel	257
58) Dede 17 Yaşındayken Deddiği Sözler (Gözler) Garam.....	258
59) Gazel-1	259
60) Dede'nin Garâm Parçaları -I.....	260
61) Garâmî Parçalar II.....	261
62) Bildiğim Mahbûbe	261
63) Latife, Lütfiye ve Şefika	262
64) Ne Gördün Dağdağası.....	264
65) Zemzeme	265
66) Söylerler	267

67) Bir Hayâl	268
68) İhtiyârlığı Tasvîr	271
69) İhtiyârlık Teessürî	273
70) Ak Kıllar Karşısında	274
71) Dâin ü Medyûn	276
72) Medyûn Bir Müflis	278
73) Koyun, Koyuncular	280
74) Savaş Acısı	282
75) İş Evinde Çömlekçi	284
76) Irâk Hükümetinden Nısf-ı Ziyâde Maâş İstirhâmı	286
77) Tevmîn Yardımı	287
78) Dede Meb'ûs Olsam	288
79) Dedeler Felsefesi	290
80) Akıl ve Zekâ Felsefesi	291
81) Rûh Felsefesi	292
82) Yağmur Duâsı	294
83) Dedelerin Yağmur Duâsı	295
84) Bu Mevsimde Yağan Yağmurlara Dedelerin Teşekkür Nâmesi	296
85) Dedelerin Yağmur İçin Beyân Teşekkürü	297
86) Neşide-i San'at	297
87) Kerkük'te Rafideyn Bankası Açılışı	300
88) Alemeyn Sineması	302
89) Bak Sineme	304
90) Talebelere Karşı Hutbeler	304
91) Kerkük'te İsti'râz	306
92) Nevzâd Oğlum Ali Galib ve Bütün Vatan Yavrularına	307
93) Şarkıye Okulunda Kabul Olan Faik Dede'ye Nushu	308
94) Talebeler Tevzi' Mükâfat	311
95) Ravze-i Etfâl	313
96) Nevzâd Oğlum Ali Galib İçin Ninni	317
97) Hasta Ali Galib Yavruma	318
98) Malarya Hastalığına Müptelâ Yavrum (Şerife)	320

99) Mütveffâ Yavrum Ali Galib İçin Te'essür	323
100) Kardeşimin Oğlu Midhat Ahmed'in Vefâtı Münasebetiyle Mersiye	326
101) Kerkük'te Nûrî Sâbit İçin Matem	328
102) Üstâd-i Muhterem (Abbâs El-Azzavî Bey)e	329
103) Ravza-i Zahâvî	330
104) Üstâd Marhûm Zahâvî'nin Te'bîni Münasebetiyle	331
105) Musallâ Kabristânı	335
106) İki Hırsız ve Zavallı Kadın	339
107) Bir Câniye Canavarın Zulmünü Tasvîr	341
108) Baba Gûr Gûr	343
109) Muhteris Muhtekirlere	346
110) Ferd ve Beyitler	248
IV. Hicrî Dede'den Seçmeler	350
1) Dedeler Rübâiyatı	351
2) Kerkük Hatıratı	359
3) Harb Fâciası	368
4) İntibâh-ı Cihân	380
V. Kitaplarına Girmeyen Şiirleri	381
1) Hikmet	381
2) Neme Lâzım	382
3) Ahmet Medenî'ye Mersiye	383
4) Tarab	385
5) Aşk ve Garam Yaprakları	386
6) Sulh Masasında	386
7) Hac Rû'yâsı	387
8) Mevlid-i Nebevî	388
9) Vilâdet-i Hazreti Peygamber İçin Mevlid-i Nebevî	389
10) İmâm Hüseyin'e Mersiye	390
11) Mersiye-i İmâm Hüseyin	391
12) Kerkük Temennileri	395
13) Kerkük Kal'ası	397
14) Sevgili Yeni Kabinemizi Tebrik	397

15) İstikbâl Terennümü.....	399
16) Tevhîd.....	401
17) Melik Gazi Evvel'in Veladetleri Münasebeti.....	403
18) Filistin.....	404
19) Ramazâniye	405
20) Bayram.....	406
21) Baba Gûr Gûr.....	407
22) Ramazâniye	408
23) Matba'a.....	409
24) Öz Habibime.....	411
25) Dedelerin Nevruz Nağmesi	411
❖ SONUÇ.....	412
❖ KAYNAKÇA	414
❖ FOTOĞRAF VE EKLER	421
❖ TÜRKÇE ÖZET	XIX
❖ ABSTRACT	XX
❖ ARAPÇA ÖZET	XXI

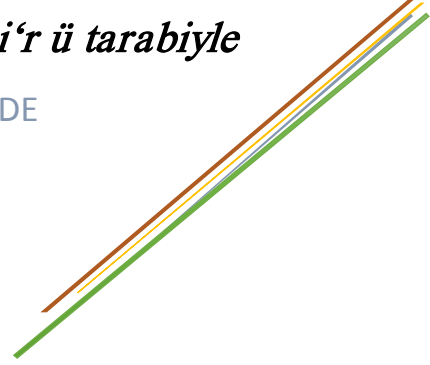
*Eş‘ârıma alkış gerek en rehber haktır
Erbâbına her beyti güzel canlı varaktır*

*Şi‘rin modası geçmeyecek rûhtur ancak
Şâirsiz olan kavmin olur mu yüzü parlak?*

*Şi‘r özge mûsikî ile âsâr-ı safâdır
Bunlar ikisi cisme değil rûha gıdâdır*

*Millet özünü parlatacak öz edebiyle
Takdîr olunur kıymeti şi‘r ü tarabiyle*

HİCRÎ DEDE

ÖNSÖZ

Divan edebiyatı, anlatım, şekil vs. açısından olduğu kadar ortaya konduğu dönem ve yayıldığı topraklar açısından da oldukça zengindir. Bu edebiyat içerisinde ismi anılan sanatkârlar ve eserleri sadece günümüz Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yaşamış ve varlığını kabul ettirmiş olanlarla sınırlı değildir. Kerkük’te yaşamış onlarca büyük şair divan edebiyatı yolunu izleyerek unutulmaz eserler bırakmışlardır.

Tez konusunu seçme döneminde kendi şehrim Kerkük’ün bir şairi hakkında çalışma arzusundaydım. Bu şairleri araştırırken en verimlisi ve edebiyatın her iki dönemin yaşamış Hicrî Dede gibi usta bir şair hakkında ne yazık ki birkaç kitapta kısaca hayat tercümesi, şiirlerinden örneklerden başka bilimsel bir çalışmaya rastlanmadım. Bu isteğimi danışmanım Prof. Dr. Nurullah ÇETİN’e sundum ve kendisinden beklediğim desteği ve onayı alarak yola çıktım.

Bu çalışma Hicrî Dede hakkında Türkiye’de ilk çalışmadır. Şiirlerinin çoğu ilk kez Osmanlı Türkçesinden çevriyazısı yapıldı. Daha önce hiç yayımlanmayan manzumelere yer verdik. Umarız çalışmamız şair hakkında daha sonra yapılacak çalışmalar için zengin bir kaynak ve malzeme olacaktır.

Biz bu çalışmada Hicrî Dede’nin hayatı, sanatı ve eserlerini akademik kural ve yollarıyla ele aldık. Duygusallıktan tamamen uzak, kapsamlı bir şekilde yapılmış ilk akademik çalışmadır. Şâirin mezhebi, milleti, inancı ve siyasî düşünceleri gibi hassas konulara dokunmadan işledik.

Öncelikle Hicrî’nin hayatı hakkındaki bilgiler toplanarak değerlendirilmiş, üzerinde bugüne değin Türkiye’de her hangi bir bilimsel çalışma yapılmamış olan şiirlerin karşılaştırmalı metni oluşturulmuş ve eser bilimsel metotlarla incelenerek şairin, Irak Türk edebiyatındaki yeri ortaya konmağa çalışılmıştır.

Çalışmamız önsöz ve içindekilerin yanı sıra giriş, dört bölüm, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır.

Birinci Bölüm Hicrî Dede’nin hayatı ve sosyal dünyası başlığı altındadır. Bu bölümde şairin hayatı ile ilgili yazılı kaynakları dışında şairi yakından tanıyan

döneminde yaşayan kaynak kişilerden de bilgi aldık. Bu bölümün diğer başlıkları altında ise şairin doğumu, çocukluğu, eğitimi, çalışma hayatı, öğretmenliği, evliliği, aile bireyleri ve hayatta çektiği ekonomik sıkıntıları anlattık.

İkinci bölümde şairin sanat hayatını anlattık. Hicrî'nin sanat anlayışı, sanat çevresi, şiire başlaması, hakkında yazılanlar, katıldığı münasebetler ve adına verilen ödülleri anlatmaktayız. Bu başlıkların tamamı metin ve şiirlerle desteklenmiştir.

Araştırmamızın üçüncü bölümünde ise şairin eserlerini aktarıp, şiirlerini ayrıntılı bir şekilde inceledik. Şiirlerin bilimsel ve akademik yollarıyla tahlilini yapıp şiirlerindeki başlıca konuları; bireysel ve psikolojik, Din ve tasavvuf, peygamberler, melaikeler, şahıslar, hükümdarlar, devlet adamları, ülke, yer ve şehir adları örneklerle açıkladık. Tahlilin diğer bölümü nazım biçimleridir. Bu bölümde şiirlerin nazım türleri, vezin ve kafiye, dil ve üslup, söz sanatları ve anlam sanatlarını inceledik.

Dördüncü bölüm ise metinler bölümüdür. Şairin basılmış beş eseri; *Yadigâr-ı Hicrî*, *Tercî'-i Bend*, *Canlı Sözler*, *Hicrî Dede'den Seçmeler* ve *Hoyratları* ile gazete, dergilerde ve Faik Bey tarafından bize verilen ve ilk kez yayımlanan bazı manzumelere yer verdik. Bu şiirlerin tümü Osmanlı Türkçesiyle yazıldığı için biz onları yeni harflere aktardık. Eserleri zamandizimsel olarak sıraladık ve her eserde bulunan şiirlerin sırasını bozmadan orijinal nüshasındaki gibi aktardık. Metinler ve beyitleri numara verdik böylece okuyucu tez boyunca verdiğimiz örnekleri kolayca ulaşmış olacaktır. Örneği:

YH, 2/3 — beyit numarası
/ |
Eserin adı metnin numarası

Bu çalışmayı yaparken bana yöntem ve plan öneren, Türk Edebiyatının temel ilkelerini öğreten ve tez sürecinde metindeki hatalarımı bulmama yardımcı olan tez danışmanım saygıdeğer hocam **Prof. Dr. Nurullah ÇETİN**'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma esnasında tüm kaynaklarını özveriyle önümüze sunan şairin oğlu Sayın **Faik Hicrî Dede**'ye teşekkürü borç bilirim.

Son olarak, tezin hazırlanmasında desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, bu zor ve meşakkatli yolda her zaman yanımda olan ve beni anlayışla karşılayan hayat arkadaşım **Rojan Wens**'e sevgi ve şükranlarımı sunarım.

KISALTMALAR

a.g.e	Adı Geçen Eser
a.g.m	Adı Geçen Makale
b.	baskı
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CS	Canlı Sözler
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
HDS	Hicrî Dede'den Seçmeler
Hz.	Hazret
KGŞ.	Kitaplarına Girmemiş Şiirleri
Prof.	Profesör
s.	sayfa
S.	Sayı
svs	Sallaallah ü Aleyh-i ve Sellem
TCB	Terci'-i Bend
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
vs.	vesaire
Y.	Yıl
y.y	Yüz Yıl
YH	Yadigâr-ı Hicri

GİRİŞ

Irak Türk Edebiyatı Tarihi

16. yüzyılda yetişen Fuzûlî Irak Türk edebiyatının en güçlü temsilcisi olmakla kalmamış, Türk edebiyatını taçlandıran bir zirve olmuştur. Fuzûlî'nin 16. yüzyılda ortaya çıkışı, genel Türk edebiyatı tarihi açısından da önemli bir dönüm noktası sayılır. Şöhreti, Türkçe konuşan bütün illerde yayılan Fuzûlî, Azeri Türk camiasında paylaşılamayan bir şair olarak, büyük bir kıskançlıkla sahiplenilmiştir.

16. yüzyılda yetişen ve tezkiresi ile ünlü olan Ahdî Bağdatlı Ruhî, Nevres-i Kadim, Nevrûzî, Bedrî, Erbilli Garibî, Esad, Halis, Hâkî; halk şairleri olarak Haydaroglu, Şeyhoğlu ve Nevres-i Salis Irak Türk edebiyatının tanınmış temsilcileridir.¹

19. yüzyılda daha güçlü bir edebî kuşağın yetiştiğini görüyoruz. Bunların arasında nesri ile de ilgi çeken Sâfî, hiciv alanında ün yapan Şeyh Rıza, Urffî. Özellikle divan edebiyatının klasik mahsullerine yaklaşan başarılı şiirleri ile Fâiz, bu kuşağın en güçlü şairi olarak önemli bir yere sahiptir. Ayrıca bu dönemin şairlerinden Kabil ve Tabiboğlu ilgi çeken isimlerdir.²

1908 Meşrutiyet'inden sonra Bağdat, Musul, Basra ve Kerkük'te gazete ve dergilerin yayımlanmaya başlaması ile edebiyat dünyası da canlılık kazanmağa başlamıştır. Özellikle Kerkük'te çıkan *Havadis gazetesi* ile *Maarif dergisi*, edebiyatçılar için yeni ufuklar açmıştır. Böylece şiir yanında, dil ve düşünce dünyasının zenginleşmesini sağlayan nesir alanında da gelişmeler olmuştur. Bu alanda ilgi çeken yazarlar arasında değerli bir gazeteci olan Kudsizâde Ahmed Medenî

¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, e-Kitap

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/11192,irakturkedebiyatipdf.pdf?0>

² a.e

Efendi, ressam ve heykeltıraş Fethi Safvet Kırdar, Cevad Neciboğlu ve Ali Kemal Kâhyaoğlu başta gelen isimlerdir.¹

İmparatorluk merkezinden hayli uzak bir bölgede olmakla beraber Irak'taki Türk topluluğu, yüzyıllardan beri Osmanlı-Türk kültürü ile besleniyordu. Merkez İstanbul'da oluşan edebî cereyanlar ve hareketler, geç de olsa Kerkük'te ve Erbil'de yankılanıyordu. İstanbul'daki edebiyat eserleri, Irak'taki Türk bölgelerinde ilgi uyandırıyor ve bu bölgelerin kültür ve edebiyat çevrelerini besliyordu.

Matbuatın İngilizler tarafından kontrol altına alınması, diğer yandan Türkçe eğitimin aksaması, özellikle daha ileriki yıllarda ortaya çıkacak edebî ürünlerin zaafa uğramasına yol açacaktır. Bütün bunlardan başka en büyük sıkıntı da, daha önceden olduğu gibi, bütün bir imparatorluk topraklarını besleyen İstanbul mektebinden mahrum olmaktır. Buna rağmen, kurulan Irak kraliyetinin vatandaşları durumunda kalan Irak Türklerine mensup şair ve yazarlar, dar imkânlar içinde de olsa, edebî ürünler vermeye devam etmişlerdir.

Bu dönemde yetişen Hicrî Dede (1877-1952), eski şiir geleneğine vakıf usta bir şair olarak önemli bir yere sahiptir. Eski şiir geleneğine bağlı olmakla beraber, zengin halk edebiyatı birikimine sahip olduğu için, eda ve üslup bakımından şiirlerinde halk ağzının rafine deyim ve kavramlarını ustaca kullanmasını bilmiştir.

¹ Bkz. El-AZZAVÎ, Abbas, **Ta'rih El-Edeb El-Turki Fi'l Irak**, Fuzuli Basım ve Yayın, 1. Baskı, 2012 Kerkük

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI

VE

SOSYAL DÜNYASI

HİCRÎ DEDE’NİN HAYATI VE SOSYAL DÜNYASI

1. Doğumu ve Çocukluğu

Asıl adı Mahmut, şiirde mahlası Hicrî’dir. Annesi Zeynep Hanım’dır. Babası zamanının şairlerinden Germiyanlı Mam Nâzîrî’nin oğlu Molla Ali Efendi’dir. Dedelerinden; Kayser oğlu Muhammed oğlu Mam Hayas oğlu şair Kakaî Mam Hoşyar’dır.¹

Büyük dedesi Mam Hoşyâr, Fuzulî devri şairlerinden olduğunu söyler ve bir ara Kanûnî Sultan Süleyman’ın Kerkük’ü ziyaretlerinde rehberlik vazifesiyle yanında bulunmuş.²

Hicrî Dede, Kerkük’ün Çay mahallesinde gözlerini Dünyaya açmıştır. Doğum tarihi ile ilgili şairin oğlu Faik Dede’nin sunduğu eserlerde Hicrî Dede’nin doğum tarihi 1877 yılı olarak gösterilmiş ve çoğu kaynaklar bu tarihe dayanmışlar.

Ancak Şairin doğum tarihi ile ilgili *Avukat Ata Terzibaşı*, Kerkük Şairleri adlı eserinde şöyle yazmış:

“ Hicrî bana şahsen anlattığına göre takriben Hicrî 1297 (M.1880) yılında Kerkük şehrinde doğmuştur. Ancak komşusu olan meslektaşı Hızır Lutfi’nin söylediğine bakılırsa Dede’nin kendisinden -yani Hızır Lutfi’den- altı yaş büyük olmak hasebiyle, kendi yaşına kıyasla Hicrî 1291 doğumlu olması gerekiyor. Hattâ bir ara Rumî 1310 (H. 1312) yılında askerliğe çağırılan şair, Ferik Danyal Paşa’ya bir dilekçe vererek talebe-i ulûm arasında bulunduğundan askerliğinin ertelemesini istemiştir. O vakitler askerliğe alınan kişinin yirmi yaşına girmesi lazım geldiğinden Dede’nin 1291 yılında doğduğu kesinlik kazanıyor. Bu tarih Hafız Mehmet oğlu Molla Sabir’in bir yazısında da delil gösterilmeden öylece tespit edilmiştir”³.

¹ Goran Fethi, **Kerkük Şehri**, Kürt Akademisi, Erbil 2013, s. 280

² Hicrî Dede, **Riyâz-uş-Şuarâ**, Basılmamış bir eser.

³ Ata Terzibaşı, **Kerkük Şairleri**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013, C. 6, s. 11

(H.1305) yılında babası vefat eder ve henüz sekiz yaşındayken yetim kalır. Âilesi Kerkük'ün yerli âilelerinden ziraat ve koyunculukla uğraşmış ve babasının yaklaşık 30 çobanı varmış bu nedenle *Koyun Babası* ününü kazanmıştı.¹ Ölümünden sonra âilenin geçimi bu meslekle devam etmiş. Hicrî'nin abisi *Ahmet Efendi* bu görevi üstlenmiş.

2. Öğrenim Hayatı

Hicrî Dede, on iki yaşına kadar hususi mekteplerde okumuş daha sonra Kerkük'ün yüksek dinî medreselerinde tahsiline devam etmiş.

İlk kez, Hac Mustafa Kırdar Camii'nde Oduçlu Molla Mehmet Efendi yanında okumuştur. Daha sonra tahsilini bitirmek hususunda Kerkük'ün tanınmış âlimlerinden Ali Hikmet Efendi'nin dershanesine devam etmiş, eski bilgilerine yeni bilgiler ilave etmiştir. Hicrî Dede bir ara Kabilzade Molla Taki'den edebiyat dersleri almış boş vakitlerini de şiir yazmakla geçirmiştir.²

1912 yılında Piryadi mahallesinde Tokatlı Camii'nde vaiz Molla Rıza Efendi yanında Arapça nahiv ilminde Câmî kitabını okurken yazdığı Neme Lazım redifli Hayyamâne bir manzumesiyle gramer ve öteki medrese ilimlerini alaylı bir dille küçümseyerek bu tür tahsili bırakıp kendisini tamamıyla şiir ve edebiyata vermiştir.³

3. Öğretmenliği ve Çalışma Hayatı

Hicrî Dede, çalışma hayatına ilk önce öğretmenlikle başlar. Medrese tahsilini bitirdikten sonra, Birinci Dünya Savaşı'ndan birkaç sene evvel Kerkük Sultani Mektebi Farsça muallimliğine atanmış. Ancak bu görevi Maarif Nezareti'nce hazırlanan bir sınav sonucunda kazanmış. Hey'et, yazılı Farsça bir şiiri kendisinden Türkçeye tercümesini ister. Dede, sözü edilen şiiri sınavda hey'et önünde önce

¹ Abbas El Azzavî, **El Kakaiyye Fi El Tarih**, Basım ve Ticaret Ltd. Şirketi, Bağdat 1949, s. 50

² Şemsettin Küzeci, **Kerkük Şairleri**, T. C. Kültür Bakanlığı, Ankara 2006, s. 259

³ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 11

düzyazı, sonra nazım şekliyle Türkçeye çevirirken başka bir mesnevi üslubuyla mefhumunu nazım ve tanzir ederek, bunun Nezaretçe beğenilmesi dolayısıyla şairin Kerkük Sultani Mektebi Farsça öğretmenliğine tayin emri çıkarılır.

Hicrî Dede, kıtanın tercümesinde şöyle diyor:

*“Cevherim var isterim salsın şuâ‘ın âfitâb
Bî-ziyâ âlemde hiç cevher olur mu kâmyâb?
Pertevendâz olsa ger mihr-i maârif bendeye;
Kaderim artar ol zamân ey nâzır-ı âlicenâb!”*

Sözü edilen mesnevisinin son beyitleri de şöyledir:

*“Farisi’den oldu mütercem bu söz
Halkta makbul a müselleme bu söz
Nazm ile tahrîrime verdim nizâm
Nasr ile mefhumunu ettim tamâm
Kasır olan fikr ile şerh eyledim
Muhterem ol hey’et için söyledim
Varsa hüner sende gel ol feyzyâb
Söyle o huzzar-ı kirama cevab”.¹*

Hicrî Dede, bu görevi üç yıl boyunca büyük bir yetenekle başarır ve ona mektebin Edebiyat-ı Osmaniyye muallim vekilliği de verilir. Fakat İngilizlerin Irak’ı işgal etmelerinden sonra bir sıra öğretim ocakları ile birlikte Hicrî’nin öğretmenlik yaptığı bu okul da kapanmıştır.

Dede, Birinci Dünya Savaş’ından sonra Kerkük Kal’a ilkokuluna öğretmenlik görevine başlar fakat bu vazifede bilinmeyen nedenlerle 24 Ağustos 1926 tarihinde Bağdat’tan gelen bir emirle görevine son verilir. (Ek. 6)

Hicrî Dede’nin öğretmenlik hayatı bu emirle sona erer ve maddi sıkıntılar nedeniyle bir ara belediyenin Buğday Toplama Sahası’nda çalışmak zorunda kalır.

¹ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s.12

Hicrî Dede, 1927 yılında Kerkük Belediyesi tarafında çıkarılan Kerkük Gazetesi başyazarlığına getirilir. Bu görevde bir yıl kalarak 4 Mayıs 1928 tarihinde Belediye Meclisi kararı ile sıhhiye müfettişliğine tayin edilmiş ve gazeteden çekilmek zorunda kalmış. Dede, bir süre sonra tekrar gazeteye getirilir ve emekliliğin kadar orada kalır.

4. Kaldığı Evler, Evliliği ve Âile Bireyleri

4.1. Kaldığı Evler

Hicrî Dede'nin doğduğu ve büyüdüğü ev ile ilgili elimizde hiç bilgi yoktur, fakat doğduğu Çay Mahallesiindeki evler genellikle; dar sokaklarda bulunan, han tarzında iki katlı, çok odalı evlerdir.

Dede, evlendikten sonra baba ocağından ayrılır ve aynı mahallede kiralık bir evde oturur. Dede hayatı boyunca kirada kalır ve ölümüne kadar ev sahibi olamaz ve oturduğu evler de yaşanmaz haldeymiş.

Şair oturduğu evi “Dede'nin Ölüm Dağdağası” adlı uzun bir nesirde şöyle anlatır:

“ Musalla Mahallesiinde, kabristan kurbunda, gâr şeklinde, mahbes gibi, sakin bulunduğum mahcûr ve ma'cur konağıma yetiştirildim ” (CS, s.185)

Ve bir şiirinde de:

“ bin güzel beyit-i kusur-i bî kusurum var benim

Kendime bir beyt bulmam gâra dönmüş meskenim ” (CS, 1/2)

Hicrî Dede, hayattayken tek hasreti onun ölümünden sonra çocuklarına bir ev bırakmamaktı ve ne yazık ki şair bu hasretle vefat eder ve ailesini kiralık bir evde bırakır. tâ 1970 yılında oğlu Faik Bey Kerkük Bağdat yolunda bir ev alır ve babasının hayâlini gerçekleştirir.

4.2. Evliliği

Hicrî Dede, Dakuk’lu Mutapçı Rıza Kızı Behiye Hanım ile evlenmiş ve iki kız, iki erkek çocukları olmuş. Şairin evlilik tarihi ile ilgili kesin bir tarihe ulaşamadık fakat şairin 1 Şubat 1935 yılında yeni doğmuş oğlu Ali Galib için yazdığı “Nevzat Oğlum Ali Galib İçin Ninni” manzumesinden evlilik tarihini tahmin edebiliriz. Dede, manzumesinde şöyle diyor:

*“ On beş senedir gözüm ne güzâr
İmâ’ bana eyledi o gözler
Ver müjde erenlere bugün sen
Oldu dedeler ocağı rûşen
Geldi (Ali Galib’im) vücûde
Şükr olsun ilâhi böyle cûde” (CS, 96/1-4)*

Dede, bu manzumede on beş senedir erkek çocuğu beklediğini söyler ve kaside 1935 yılında neşr edildiği için yani tahminen 1920’de evlendiğini söyleyebiliriz. Bu tarihe yakın başka bir kanıt ise; Dede’nin 1927 yılında *Kerkük gazetesinde* birkaç sayısında neşr ettiği “Dede’nin Ölüm Dağdağası” adlı uzun nesrinde o zamanki iki kız çocuğunun yaşları için şöyle diyor:

“ ...hepsi bir taraf dursun, ciğerimi keder âteşleriyle yaktıran ve nâsiyesinde nûr-ı zekâ parlayan müşfikâne okşadığım ve ruhla sevdiğim henüz Beş yaşında olan kerimem, ciğerparem (Şerife) hanımın yeni açılan çiçek gibi... Diğer taraftan henüz yeni dil açmış, babasının gıdasına muntazır bulunan ağzını açarak bir karınca yavrusu gibi ve hala ekmeğe (pepe), suya (ome) söyleyen iki yaşlarında bulunan yüz ni’am û nağım ile beslenen (Na’ime) kerimem ise yeni neşev ü nema bulan bir sarmaşık gibi üstüme sarılarak ellerini ceplerime, koynuma (keke) yani şeker sokuyordu... ” (CS. , s.187)

Metinde görüyoruz ki şairin kızları 1927 senesinde birisi beş yaşında diğeri iki yaşındaymış böylece evlilik tarihi 1922 yılında çıkıyor. Başka bir ihtimal ise şair 1920 yılında evlenmiş fakat doğumu ertelemişler ya da her hangi bir nedenle çocuk doğurmamışlar.

4.3. Âile Bireyleri

Hicrî Dede, bir evlilik yapmıştır ve bu evlilikten 4 çocuğu olmuştur. Çocukların en büyüğü Şerife Hanım'dır ve en küçüğü de tezimizde büyük emeği olan Faik Bey'dir. Ne yazık ki ailenin nüfus cüzdanlarına ve resmî belgelerine herhangi bir nedenden olsa gerek ulaşamadık fakat şairin oğlu Faik Bey ve eşi Safiye Hanım ile doğum tarihleri ile ilgili bilgi elde edebildik. Hicrî'nin çocuklarının yaşı ve ailelerin detaylarını şöyle aktaralım:

1. Şerife Hanım:

1922 yılında Kerkük'te doğmuş. Kerkük'ün tanınmış ailelerinden Tütüncü ailesinin oğlu Hasan Tütüncü beyefendi ile evlenmiş (evlilik tarihi bilinmiyor). Şerife Hanımın 1956 doğumlu Adnan adlı tek oğulları var. 2010 yılında Kerkük'te vefat etmiş. Dede, bu kızı çok sevmiş ve ona iki güzel şiir yazmıştır. "Ninni" başlıklı bu şiir şöyledir:

*"Ey rûh-ı şerifden Şerife'm
Vey tâze hadîkeden kadifem
Feyz-ı bereketlidir kudümün
Şevk aldı felekteki nücûmun"*

2. Na'ime Hanım:

Dede'nin ikinci kızıdır. 1925 yılında Kerkük'te doğmuş. Abdülgani Cafer adlı beyefendi ile evlenmiş. Na'ime Hanımın; Nizam, Aydın ve Ercüment adlı üç erkek çocuğu var. Kız çocuklarının adları ise Firyal, Faize ve Gülten'dir. Na'ime Hanım hâlâ hayatta fakat hastalığı ve yaşı dolayısıyla onunla görüşemedik.

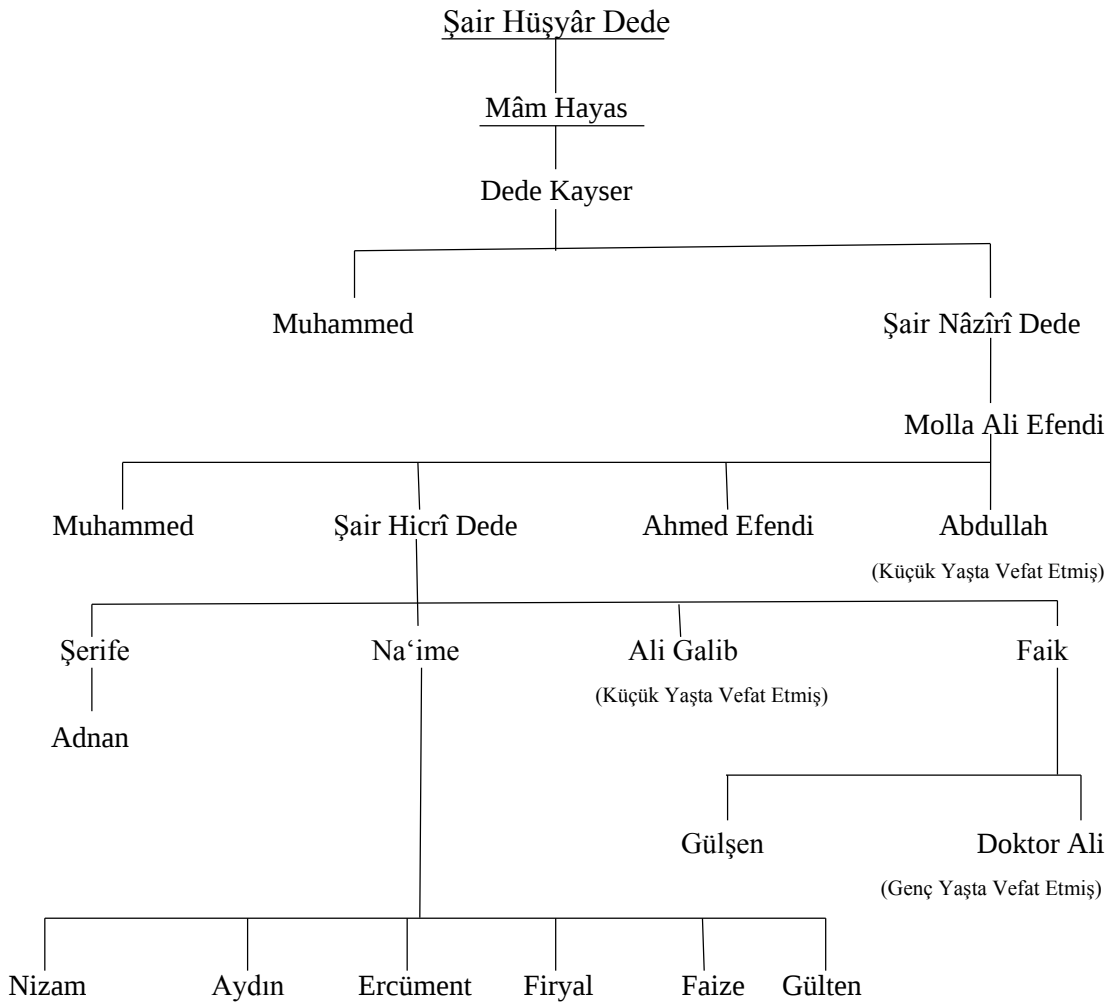
3. Ali Galib:

Dede'nin hasretle beklediği ilk erkek çocuğudur. Ali Galib 1935 yılında doğmuş. Dede, bu erkek çocuğu üzerine büyük hayaller kurmuştu. Fakat o günlerdeki vebalar ve hastalıklar yüzünden bu çocuğu üç yaşında vefat etmiş ve Dede'nin hayatına büyük acı bırakmıştır.

4. Faik Bey:

Dede'nin sonuncu oğlu ve ikinci erkek çocuğudur. 1941 yılında Kerkük'te doğmuş. Faik Bey'in eğitim hayatı 1946 yılında Şarkiye okulunda başlamış. Okula başlamasıyla ilgili Hicrî Dede ona güzel öğüt verici bir manzume yazmıştır. Faik Bey eğitimi öğretmen olarak bitirmiştir. 1967 yılında amcasının kızı Safiye Hanım ile evlenmiş ve iki çocuğu olmuştur. Faik Beyin ilk çocuğu Ali, 1968'te Kerkük'te doğmuş Tıp fakültesini bitirip doktor olmuştur. Fakat sanki bu ailenin erkek çocuklarının hep erken yaşlarında ölmesi yazılmış bir kaderdir çünkü Faik Beyin genç ve biricik oğlu 1994 yılında suda boğularak vefat etmiştir. Faik Bey'in diğer çocuğu ise 1969 doğumlu Gülşen Hanım'dır. Aileden olmayan İsam Beyle evlidir ve üç çocukları var.

Hicrî Dede'nin soy ağacı şöyledir:

5. Çektiği Ekonomik Sıkıntılar

Osmanlı Devletinin son yılları, İngilizlerin Irak'ı işgalleri ve Irak Devleti'nin yeni kuruluşu, Hicrî Dede'nin yaşadığı dönemlerdir. Yoksulluk, savaş, kıtlık ve ekonomik sıkıntılar herkesi etkilediği gibi Dede'yi de etkilemiş.

Dede'nin gençlik çağı çok güzel, sıkıntısız ve rahat geçmiştir. O dönem ailesi koyunculukla uğraşırken iyi para kazanmışlar ve abileri ondan masrafı esirgememişler. Dede “Hayat-i Mâzi” adlı manzumesinde gençlik dönemini şöyle anlatır:

*“Hoş o demler âlem-i tecritte muhtâr idim
Hâne kaydın çekmeyen Ruhbân gibi bî-kâr idim
Zevkim üzere her zaman iller gezen seyyâr idim
Nerde bir şenlik olurdu anda mutlak var idim
Hane berduş u kadeh peymâ kâlender var idim” (CS, 8/1)*

Hicrî Dede, Kerkük Sultani Medresesi ve Kal'a ilkokulundaki öğretmenlik döneminde maaşı ve babasından kalan serveti ile iyi geçinmiş. Fakat 1926 yılında açıklanmayan bir sebeple anî bir şekilde Kal'a Okulundaki işine son verilir ve işsiz kalır.

Babasından kalan mirasını da bitiren Hicrî, (31 Teşrinievvel 1330) tarihinde Havadis Gazetesinde:

*“kalmadı mün'im iken bir kamerî bir çarhîm
Çıktı çarhim ser-i çarha kamerîm de kamere”*

Başlıklı manzumesiyle geçim sıkıntısı içinde yaşadığını belirtmiştir ve bu sıkıntı hayatı boyunca devam etmiştir.¹

¹ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s.12

Dede bir ara belediyenin arpa ve buğday toplama sahasında çalışmış. Şair bu işten pek memnun kalmayarak ve kendisi bir şair olduğunu hatırlayarak şu meşhur beytini yazmıştır:

*“Söyledim bin şi’ri metin etmedi bir habbe şair
Âhiri mültezim-i keyl-i şair oldum ben”*

Hicrî Dede birçok şiirinde ekonomi sıkıntılarından bahsetmiş. “Arzuhâl ve Hasbihâlîm” adlı şiirinde aylık maaşının yetmediğini ve sıkıntıya girdiğini dile getirmiş:

*“Âilem hem gailem efzûn maaşım dön benim
Bülbül tab’ım yakılmış külhan olmuş gülşenim*

*Serd olur nâr-i cehennem tarra-i dinar ile
Der kenar eylesin bu âteşten yanan can vatanım” (CS, 1/1)*

Dede, maaşı yetmediği için sürekli borçlu olduğunu ve borç sahibinin kapısını çalmasından yaşadığı korku ve utancı “Dâin u Medyûn” kasidesinde şöyle anlatmış:

*“Her zaman dâin ki dakk ül- bab edip gam gösterir
Fikr-i dirhem eylesem devrân bana hemm gösterir*

*Halk benden karzını ister halıkım da farzını
Bir taraf zindan, biri havf-i cehennem gösterir” (CS, 71/1)*

Dede’nin “Medyûn Bir Müflis” adlı başka bir manzumesinde şöyle diyor:

*“ Cihanda var mı bir mahrek bela gayri sefâletten
Cehennem havf eder âteş görünce fakr u zilletten
Beterdir müflisin her bir demi yüz mevt-i ibretten
İlahi düşmesin görmüş bir insân feyz-i nimetten
Olur, tilkiden edna şer nerde düşse kuvvetten” (CS, 72/1)*

Hicrî Dede, her fırsatta maddi sıkıntıları anlatmış ve geçim zorlukları adeta hep düşündüğü ana konudur. Onu “Dede’nin Ölüm Dağdağası” nesrinde şöyle dile getirir:

“... Bu teranelere hitam verildiğinde ruhumun intikalinin yaklaştığını his edince yanıma bazı mahrem zevattan bulunduğu görünce bu suratla vasiyet etmeğe mecbur oldum. Maaşım az olmak münasebetiyle iaşeme gayet itina ve iktisatla medar olduğundan fazla para toplayamadım. Müstakbelde âile halkımın idarelerini temin edecek bir mülke malik değilim ve haliklarının kapısından mâ‘adâ bir istinatgâhları yoktur. Fakat on altı nüsha ikisi matbu’ mütebakisi gayri matbu’ eser-i metrukem ve iki kız âile halkımla beraber ocağımda yurdumda kalıyor.” (CS, s.192)

Dede, şiirinden hiç para kazanamadığını ve şairlik ona başka bir işe zaman bırakmadığını, oğluna merhum Ali Galib için yazdığı şiirde açıkça söylüyor:

“Lakin sana bir vasiyetim var
Hakkındaki hüsnü-i niyetim var

Olma pederin misali şair
Kalma sonu bî-huzûr u hâsir

Şairliği sanma elde sanat
Ekmek kesici yaman tabîat

Bin beyit yapar cihana sığmaz
Bir beyt haraba kendi bulmaz” (CS, 96/14-17)

6. Vefatı ve Mezarı:

6.1. Vefatı:

Hicrî Dede, son günlerinde belediyeden kendisine sağlanan tahsisatla geçinmiş. Şairin oğlu Faik Bey’in anlattığına göre babası üç gün rahatsız olduktan sonra 11 Aralık 1952 Perşembe günü akşam vakti Çay Mahallesiindeki kiralık oturduğu evde vefat etmiş. Hicrî’nin na‘şı ertesi gün Irak’ın her tarafından gelen ve Kerkük’ün tüm şair, yazar, aşiret reisleri, devlet adamları ve çok sayıda vatandaştan oluşan büyük bir kalabalık halinde omuzlarda taşıyarak Musalla mezarlığına götürmüşler.

Hicrî'nin ölümü için Kerkük'ün önde gelen şairlerinden Mehmet Sadık, Esat Naip, Tercilli Ömer Ağa, Tevfik Celal Orhan, Mekkî Lebîb, Ali Naki Demirci, vd. birer müessir mersiye yazmışlar.¹

Şair Mehmet Sadık ölüm tarihini tespit ederek şu beyti yazmıştır:

*“Sâdık aradı Cevher-i tarihini buldu
Arz etti yazık birle ki Hicrî Dede öldü”*

صادق ارادی جوهر بولدی
عرض ایتدی یازیق برله که هجری دده اولدی²

6.2. Mezarı:

Hicrî kendi isteği ve vasiyeti üzere Musalla mezarlığında defn edilir. Bu mezarlık Kerkük'ün önde gelen tarihî ve eski bir mezarlıktır. Hicrî bu mezarlık hakkında “Musalla Kabristanı” adlı uzun bir kaside yazmış ve manzumenin son beytinde kendisinin de orada defn edilmesini telmih etmiş:

*“Hicrî, sana da bir gün olur söyleyecekler
Bir şair-i hoştab' u sühandân yatıyor bak!” (CS, 105/48)*

Dede, hep Musalla mezarlığında defn edilmesini istemiştir. O, başka bir manzumesinde de şöyle demiş:

*“Vatanda ihtiyar olsun duâcı ihtiyariyle
Münevverler getirsin na'şımı hâk-i (Musallâ) ya” (KGŞ, 12/15)*

Hicrî'nin mezar taşı şair Mehmet İzzet Hattat tarafından yapılmış ve şu dörtlüğü yazmıştır:

Ey Yolcu!

¹ Aydın Abdülkadir Abdulcebbar, **Hicrî Dede, Seçilmiş Eserleri ve Hakkındaki Yazılar**, Dar Al-Huriye Matbaası, Bağdat 1981, s. 125

² Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 14

Bu mezar Mahmut Hicrî Dede'nin mezarıdır
Tanrıdan merhamet diler
Sizlerden Fatiha bekler

11.12.1952

*Geçme ey yolcu bîhaber burada yatmış Hicrî Dede
Bir Fâtîha ver rûhuna şâd et anı sen türbede
Bir zaman bu Kerkük için Hattat gibi çok ağladı
Her vatanperver can verir bir gün gelir bu sevdada¹*

7. Hakkında Yazılanlar:

Hicrî Dede hakkında yazılan eserleri incelediğimizde şair hakkında yazılmış müstakil bir kitap bulunmadığını görmekteyiz. Ancak Hicrî Dede hayatından, eserlerinden ve bazı şiir örneklerinden bahseden kitap bölümleri ve makaleler bulunmaktadır.

Hicrî Dede hakkında ilk yazan Arap Tarihçi Abbas El-Azzavî'dir. Azzavî 1949 yılında yayımladığı “El-Kakaiyye Fi El-Tarih” adlı kitabında Hicrî Dede ile görüşüp kitabında onun şiir ve şairliği ile ilgili övgüler yazmış. Ayrıca aynı yazarın “Irak'ta Türk Edebiyat Tarihi” kitabında da Hicrî Dede hakkında uzunca konuşmuş.

Hicrî Dede hakkında yazılmış özel bir eser ise Aydın Abdulkadir Abdulcebbar tarafından hazırlanan “Hicrî Dede, Seçilmiş Eserleri ve Hakkındaki Yazılar” adlı kitaptır. Yazar bu kitapta Hicrî Dede hakkında Kardeşlik ve Birlik Sesi dergileri ile Yurt ve Kerkük gazetelerinde yazılan yaklaşık 11 yazarın makale, anı ve mersiyeleri yer almakta ve 1981 yılında Irak Kültür Bakanlığı tarafından basılmıştır.

Hicrî Dede hakkında yazılanlardan Avukat Ata Terzibaşı'nın Kerkük gazetesi ve Kardeşlik Dergisinde yazdığı makaleleri ve 2000 yılında yayımladığı Kerkük Şairleri adlı kitabında “Hicrî Dede” başlığı altında yer verdiği bölümü, Hicrî Dede'nin hayatından, eserlerinden, edebi kişiliğinden ve kendisini birebir tanıması nedeniyle onunla ilgili gözlemlerinden bahsetmektedir. Terzibaşı, yazısında Hicrî Dede'ye ait

¹ Ata Terzibaşı, 2013, s. 13

birkaç manzumeye de yer vermiştir. Bizim de tezimiz boyunca sık sık başvurduğumuz bu kaynak özellikle Hicrî Dede'ye ilişkin gözlemlerin bulunması açısından önemlidir.

Kitaplarında Hicrî Dede hakkında bölüm ayıran Türkmen yazarlardan Şemsettin Küzeci ve Muhsin Behcet Şâkir'dir. Küzeci'nin "Kerkük Şairleri" adlı eserinde kısaca Dede'nin hayat tercümesi ve eserleri anlatılmıştır. Muhsin Bey ise "Irak'ta Türkmen Edebiyatı Örnekleri" adlı eserinde yine Hicrî Dede başlıklı bölümde Hicrî'nin hayatı ve şiirlerinden örnekler vermiştir. Diğer Türkmen yazarlardan; Vahdettin Bahaddin, Abdullatif Benderoğlu, Abdulhakim Rejioğlu, Sadi Basim, Muhsin Kevser, Necdet Bayatlı, vd. Hicrî Dede ile ilgili makaleler yazmışlar.

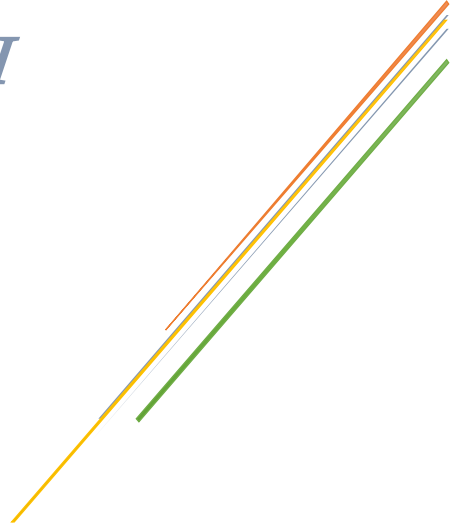
Gazete ve dergilerde de Hicrî Dede'nin şiir ve şairliği hakkında az sayıda bilimsel araştırmalar yapılmıştır. Kardeşlik Dergisi 1 Ocak 1962 tarihindeki sayısı Hicrî Dede'ye özel bir sayı olarak yayımlanmıştır. Bu Özel Sayıda Hicrî'nin bazı şiirleri ve yazarların hatıraları yer almaktaydı. Ayrıca Kardeşlik Dergisi sürekli Hicrî Dede hakkında yazılar, şiirleri ve yayımlanmayan şiirleri yayımlanmış. Ama genel olarak bu yazıların tümü Hicrî Dede'nin hayatını ve bazı şiirlerini örnek olarak vermişler.

Yüksek lisans tezi ise sadece Bağdat Üniversitesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünce yönetilen ve Ahmed Abdullah Veli tarafından sunulan yüksek lisans tezidir.

Ayrıca Hicrî Dede hakkında bazı Kürtçe edebiyat, tarih ve biyografi kitaplarında bölümler yer verilmiştir ve Kürtçe şiirleri yazılmıştır. O yazarlardan; Sabah Bezirgân'ın makaleleri, Goran Fethi'nin "Kerkük Şehri", Ömer ALİ Şerif'in "Kerkük ve Garmiyân'dan 70 Ünlü", Mansur Salayî'nin "Şairlerin Eserlerinde örnekler", Simko Behroz'un "Kerkük Ansiklopedisi" eserlerinde Dede'ye yer verilmektedir. Hicrî Dede hakkında en kapsamlı yazan Kakaî yazarlarından Haşim Asi Kakaî ve Hardavêl Kakaî'dir.

İKİNCİ BÖLÜM

SANAT HAYATI

1. ŞİİRE BAŞLAMASI:

Hicrî Dede, şiir ve edebiyatı seven bir âilede büyümüş. Onun dedesi Mam Naziri ve büyük dedesi Mam Hüşyâr Kerkük'ün önde gelen şairlerinden. O, anadan doğma bir şairdir. İlk şiir ilhamını şairlerden Şeyh Rıza Talabani ve onun kardeşi Faiz, ayrıca Muhittin Kabil ve Abdullah Sâfi'den alan Hicrî Dede bu konuya, 1913'te yayımladığı “Yadigâr-i Hicrî” adlı ilk eserinin şu kıtasıyla değinmektedir:

*“Elhak ki reîsüşşuarâ Şeyh Rıza'dır
Hicrî sözüm ammâ ki eser kabile benzer
Faiz gibi bak feyzime, Safi gibi saf ol
Cândır varakı her eserim bir güle benzer” (YH, s.1)*

Hicrî Dede, fitraten haiz bulunduğu şiir melekесinin gelişmekte olduğunu his ederek nazım diyarında cevelan etmeğe başlamıştır. Pek genç yaşında yazdığı manzumelerin bile inkâr edilmeyecek kadar güzel ve sağlam olması onun parlak bir muvaffakiyetidir. Dede, 17 yaşındayken yazdığı “Gözler” adlı garâm bir gazel gayet güzel şiirlerindendir ve zamanının birinci sınıf şairlerinin başına geçtiği bir örnektir.

*“Haram oldu bize sensiz mey içmek, rahme gel seyir et
Bu kan taşmaktadır ey kendi dostundan yıkan gözler
Lezzet dilberin Hicrî'yle var yok hin-i vâslında
Hayâlin neş'esin daim u sâim-i âşıkane gözler” (CS. 58/8,9)*

Dede'nin Osmanlı Meşrutiyetinden sonra daha Kerkük'te matbaa yokken o 1909'da Bağdat'ta çıkan *Te'avün*, *Zühur* ve *Beyne'n-Nehreyn* adlı Türkçe- Arapça gazetelerde ve aynı tarihte Musul'da çıkan *Neyneva* gazetesi, 1910'da çıkan *Necah* ve 1911'de çıkan *Çenebâz* adlı Türkçe-Arapça gazetelerde birçok şiir yayımlamıştır. Hatta bu gazetelerin bazı sayılarında Dede'nin birden fazla eserine yer vermişler, örneği *Zühur* gazetesinin 31 Mart 1326 tarihli 24. Sayısında üç ayrı şiirinin birden yayımlandığını görüyoruz.¹

¹ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 17

Kerkük'te ise 1911'de çıkan Türkçe *Havadis* gazetesi, 1915'te çıkan *Kevkeb-i Maârif* dergisi, 1918'de çıkan *Necme* ve 12 Kasım 1926 tarihinde çıkan Kerkük Belediyesine ait *Kerkük* gazetesi şiirleri yayımlamış. Dede'nin en çok Kerkük gazetesinde yirmi beş yıl süreyle yüzlerce şiiri yayımlamış.

Hicrî Dede, 1912 yılında Piryadi Tokatlı Camii'nde Molla Rıza Efendi yanındayken Arapça nahiv dersleri ile alay eden şu manzumeyi yazmış ve oradan ayrılıp kendisini şiir ve edebiyata adanmış;

“Âsûdedilim zemm ü senadan neme lâzım
Yâ ehl-i hatâ ehl-i salâdan neme lâzım
Bahs-i mey ü mahbûb kıl ey vaiz efendi
Bu keşmekeş u bey'ü şîrâdan neme lâzım”¹

Hicrî Dede, hayattayken beş eseri basılmış. Bunlar; *Yâdigâr-i Hicrî* 1913, *Tercî-i Bend İntibah-i Millet* 1917, *Güldeste-i Haz'aliyye* 1926, *Tuhfe-i Süleymani* 1935 ve *Asrî Manzûme* ve küçük bir *Mevlûd Terkib-i Bend* 1936.

Hicrî'nin ölümünden sonra kütüphanesinde bıraktığı yaklaşık 17 basılmamış eseri, gazetelerde yayımladığı onlarca eser ve yüzlerce el yazı ve bitmemiş şiirleri vardır. Bunları şairin oğlu Faik Dede, 2002 yılında *Hicrî Dede'den Seçmeler*, 2003'te *Canlı Sözler* ve 2004 yılında *Hoyratlar* adlı eserleri Kerkük Abdülvahap Avcı basımevinde basmıştır.

¹ Hicrî Dede, **Neme Lâzım**, Kerkük Gazetesi, Y. 20, S. 1124, s. 3, 3 Mart 1947.

2. SANAT ÇEVRESİ:

Hicrî Dede, genç yaştayken Kerkük'ün önde gelen şairlerinden Şeyh Rıza, Muhittin Kabil ve Abdullah Kudsi gibi büyük şairlerin yaşlılık çağlarını idrak etmiş ve onlarla edebî musahabede bulunmuştur¹.

Hicrî Dede, sürekli Kerkük'ün meşhur Çift Kahve ve Mecidiye gazinosuna giderdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraya değin şehrin önde gelen şair, makamşinas ve hikâyecilerinin toplandığı yerdı ve Dede, her akşam yatsı namazına kadar orada şair ve edebiyatçılarla sohbet ederdi. Bu sanat ortamı ile ilgili şu meşhur olay anlatılıyor:

“Bir gün bu kahvehanede oturan Dede'nin herhalde okumaya dalışını gören şair “Nazım Refik Koçak” irticalen itap makamından şöyle demiş:

*“İltifatın kalmamış üstâd! Şakirdanına
Münhasır fikr-i bülendın hep edeb meydânına”*

Dede ise mütevacı dostunun gönlünü şu beyitle hoş etmiş:

*“Münhasır kalmışsa fikrim ger edeb meydânına
Sen de dâhilsin tabii böyle Hak divanına.”²*

Hicrî Dede, şiirdeki yüksek yerine rağmen birisinin iyi yazısını görseydi arkadaşlarına haber verir onlara okur ve okumaktan zevk almış. Safi'den, Kâbîl'den, Râsih'den ve başka eski şairlerden derin bir şiir ile anlatırmış. Onun çok güzel şiir okuyuşu ve çok tatlı bir söyleyişi varmış.³

Ayrıca Hicrî Dede, Avukat Ata Terzibaşı, Tarihçi Abbas El-Azzavî, Havadis gazetesı kurucusu Ahmet Medeni Efendi, Ali Rıza Alaslan, Mehmet Sadık, Reşit Akif,

¹ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 18

² Aydın Abdulcebbar, a.g.e,1981, s. 57.

³ Abdulhakim Rejioğlu, **Hicrî Dede 1877-1952**, Birlik Sesi Dergisi, S. 7, Bağdat 1973, s. 23

Said Basim, Hızır Lütî ve Abdulhakim Rejioğlu ile iyi dostluk kurmuş ve birbirilerine şiir yazmışlar.

Hicrî Dede, Farsça, Arapça, Türkçe ve Kürtçeyi iyi bildiği için bu dillerin şair ve edebiyatçıları ile iyi dostluk kurmuş. Onun meşhur İran şairlerinden Lâhûtî ve Âşkî ile iyi arkadaşlık kurmuş hatta Âşkî öldürmeden önce İran'dan kaçarken Kerkük'e gelmiş ve Dede'nin evinde gizlenmiştir.¹

Dede, bir ara Musul valisi bulunan ünlü Türk şairi Süleyman Nazif ile de edebi sohbetler yapmış ve onun yüksek takdirlerini kazanmıştır.²

Hicrî Dede, şair Cemil Sıdkı El-Zahâvî'nin takdirini kazanmış ve onunla sık bir dostluğu varmış. Ayrıca diğer Kürt şairlerinden Hacî Tefvik Piremêrd, Abdullah Goran ve büyük edebiyatçı Alaeddin Sacadi ile aralarında iyi dostluk varmış ve sıkça Süleymaniye'ye gidip Piremêrd'in misafiri olmuştur.³

3. SOYADI VE YAZI HAYATI KULLANDIĞI İSİMLER:

Şairimiz, Divan şairlerinin geleneksel göreneklerine uyarak öz adını bir yana bırakıp kendine “Hicrî” mahlasını kabullenmiştir.⁴

Hicrî Dede'nin soyadı ile ilgili Ata TERZİBAŞI şöyle diyor:

*“Kerkük'te Bektaşî kollarından sayılan Kakaî toplumunun büyüğü ve mürşidi olmak hasebiyle Dede lakabıyla anılan şair, manzumelerinin altında imza yerine Hicrî Dede adını kullandığından edebî çevrelerde öylece şöhret bulmuştur. Halk arasında ise hep Dede Hicrî diye tanılmıştır”.*⁵

¹ Mahmud Abta El-Muhamî, **El-Şâ'ir Hicrî Fi Bağdâd**, Kardeşlik Dergisi, Y. 1, S. 9, s. 8, 1 Ocak 1962

² Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 18

³ Ömer A. Şerif, **Kerkük ve Garmiyân'dan 70 Ünlü**, Arabha Matbaası, Kerkük 2007, s.266

⁴ Abdulhakim Rejioğlu, a.g.m, 1973, s. 23

⁵ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 10

Hicrî Dede, Kakaî aşiretin ileri gelen adamlarından olup Kerkük'te ve bu cemaatin efradı bulunan başka taraflarda çok sevilen bir şahsiyettir. Her yerde hürmetle karşılanır ve kendisine büyük bir saygı gösterilir.¹

Kakaî sözcüğü Irak'ta Kürt halkın konuştuğu dilde Kardeş daha doğrusu ağabey anlamına gelmektedir. Kakaî grubu da birbirlerine hitap ederken kardeş anlamına “Kaka” sözcüğünü kullanır ve birbirlerini kardeş olarak kabul eder.²

Kakaîlik ilk olarak 13. yüzyılda Barzanca köyünde tarikat şeklinde ortaya çıkmış ve bu köyde doğan Sultan Ishak tarafından sistemleştirilmiştir. Bu dönem, Abbasî Devleti'nde felsefî, dinî, siyasî ve genel sosyal çekişmelerin doruğa ulaştığı bir dönemdi. Bu dönemde Kakaîliğin merkezi konumundaki “Şehrezur” bölgesinde başta Batınîlik olmak üzere farklı dinî hareketler ortaya çıkmaya başlamıştır. Kakaîler günümüzde Irak'ın birçok ilinde özellikle Musul, Kerkük, Dakuk, Hanekin, Tuzhurmatu, Süleymaniye ve Kelar'da yoğun olarak yaşamaktadırlar.³

Hicrî Dede, şu bir beyitlik şiiriyle kendisi çok güzel tanıtıyor:

*“Giymişim hırka-ı rindane molla mütezedeyim
Mesleğim gizli değildir, dede oğlu Dedeyim”*

Hicrî Dede, Kerkük gazetesinin 30 Ocak 1950 tarihli sayısında yayımladığı manzumesinde şöyle diyor:

*“ Pirimiz Veli'dir Bektaşî'yiz biz
Bütün insânların kardeşiyiz biz
Doğru yoldan gidenin yoldaşıyız biz*

¹ Abbas El Azzavî, **El Kakaîyye Fi El Tarih** adlı Arapça kitabından çeviri, Kardeşlik Dergisi, S. 9, Bağdat 1962, s. 32

² Abbas El Azzavî, **El Kakaîyye Fi El Tarih**, Basım ve Ticaret Ltd. Şirketi, Bağdat 1949, s. 5

³ Necdet Bayatlı, **Irak'ta Kakaîlik Ve Bir Kakaî Şairi Hicrî Dede**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 3, S. 12, Yaz 2010, s. 70

Yok, bigâne hep hem-can erenler”

Şair, Necme Gazetesi’nin 2 Temmuz 1920 tarihli nüshasında “M. H.” Rumuzuyla bir şiir yayımlamıştır.¹ Kerkük gazetesindeki bazı yazıları altında sadece “—دده” yani “H. Dede” kullandığı görüyoruz ayrıca bu gazetenin başyazarlık yaptığı dönemde gazetenin birinci sayfasında şöyle yazılmış:

“مدیر مسؤول و باش: محمود هيجرى” Yani Sorumlu Müdürü ve başyazar “Mahmut Hicrî”.²

Ayrıca Hicrî Dede Süleymaniye’de çıkan “Zarî Kürmancı” gazetesinde yayımladığı Kürtçe bir kasidede fahriye beytinde kendisi “Kaka Hicrî” mahlası kullanmış.³

4. KATILDIĞI SOSYAL FAALİYETLER:

Hicrî Dede, Kerkük ve civarlarında çok sevilmiş ve saygı gösterilmiş bir şair idi. Düzenlenen tüm sosyal ve dinî faaliyetlerde Dede’ye davetiye gönderilmiş ve katılmasını rica etmişler. Mevlut, düğün, cenaze, açılış törenleri, cemiyet ve kuruluşların münasebetleri, mezuniyet törenleri vb. faaliyetlerde her zaman bulunup şiir okumuştur.

Dede, bütün ömrü boyunca durmadan ve hiçbir siyasi ve içtimai münasebeti kaçırmadan toplum için şiir yazmış ve alanında hakkıyla ön sırayı almıştır. Dede, Irak hükümetinin kuruluşundan sonra büyük devlet adamları da takdîr etmiştir, birçok kez kral Birinci Faysal, Kral Gazi, Kral İkinci Faysal, Veliaht Abdülillah, bir kısım başbakanlar ve Ürdün devlet Başkanı Prens Abdullah’ın huzurlarında kasideler okumuş. Elimizde bulunan kaynaklara göre katıldığı faaliyetlerin bir kısmı zamandizinse anlatacağız:

¹ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 22

² Kerkük Gazetesi, Y. 1, S. 74, Kerkük 26.Ağustos.1927, s. 1

³ Haşim Asi Kakaî, **Kerkük, Birkaç Tarihi Kaynaktan**, Kürt Yazarlar Birliği, Kerkük 2012, s. 252

- a. **24 Mayıs 1935:** Kerkük gazetesinin 10. Kuruluş yıl dönümünde katılışı münasebetiyle şu manzumeyi yazmış:

*“Yetiştî on yıla ömrün yaşar âsârın ey Kerkük
Güzeldir lü’lü’-i mensur ile eş’arın ey Kerkük
Kulûb-ı milleti tenvir eder efkârın ey Kerkük
Zevalin yok bu yüzden doğrudur etvarın ey Kerkük”¹*

- b. **06 Mayıs 1938:** Kerkük Eğitim Müdürlüğünce düzenlen öğrenci gösteri ve festivaline katılan Dede, öğrencilere şu hamasi şiiri okumuş:

*“Ey fırka-ı müstakbelin aslanları tullab
Ahyâr-ı vatan hep sizin erkânla şeref-yab

Ey âtî için zümre-i zişân-i muazzam
Ey hayli mülk canlı çiçek ruh-i mücessem” (CS, 91/1,2)*

- c. **24 Ocak 1940:** Kerküklü edip ve şair Kudsi Zade Ahmed Medeni’nin vefatı için üzülen Dede, cenazesine katılıp ve mezarın üstünde şu mersiyei okumuş:

*“Ey Tair-i Kudsi sana medfen mi Musallâ
Yoksa Medeni şahsa budur burc-ı muallâ” (KGŞ, 3/1)*

- d. **20 Nisan 1944:** Kerkük’e gelen Ürdün Devlet Başkanı Prens Abdullah’ın şerefine Mecidiye Millet Bahçesi’nde verilen çay ziyafetinde Hicrî Dede tarafından tanzim edilip okunan:

*“Hengâm-ı bahâr oldu safâ buldu çiçekler
Nâzır bu gülistana meliklerle melekler”*

Matla’lı manzumeyi sonuna kadar izleyen Prens, kendisinin de Türk Edebiyatında söz sahibi bir edip olduğunu göstermek için manzumenin bir

¹ Hicrî Dede, **Kerkük Gazetemizin 10. Yılı Münasebetiyle**, Kerkük Gazetesi, S. 552, Y. 10, Kerkük 24 Mayıs 1935

mısrainı başka bir şekilde değerlendirerek Dede'ye “*bunu böyle söyleseydin daha güzel olurdu*” yollu iltifatta bulunur ve kendisine bir altın saat armağan eder.¹

- e. **16 Temmuz 1945:** Kerkük'te Rafideyn Bankasının açılış törenine katılmış ve bu manzumeyi okumuş:

*“Bir Masrîf-ı Rafideyn açıldı
Kerkük'ümüze ferah saçıldı*

*Tebrik olunur reis-i Masrîf
Memnun-i ahali u muvazzaf”* (CS, 87/1,2)

- f. **1950:** Dede, Kerkük'ün Tuzhurmatu ilçesine bir dinî toplantıya çağırılmış. İnsanların derdini okşayan, insânlara öğüt veren, düz yol gösteren bu rubaiyi okumuş:

*“Hep emel uğrunda çoklar fikrine yoldaş olur
Yüzde yumuşak mum gibi lakin zamiri taş olur
Dost odur olsun kara günde senin muin yârin
Ağ gününde yoksa hep bigânedede kardeş olur”*²

- g. **28 Temmuz 1950:** Dede'nin arkadaşı olan büyük Kürt şairi Piremêrd'in vefatının kırkıncı gününde Süleymaniye'de düzenlenen merasimde Dede, Maço dilinde yazdığı şu me'sur manzumeyi okmuştur:

Şiirin Türkçesi

*“ئیمشەمی سەحەردا یەک بانگ خێزا
چە دمای تا بانگ ماتەم و رێزا
پەرسیم چە ھاتف ئی ماتەم ماتەم چێشەن
واتەش: مەپرسە دەروونم رێشەن*

*bu gece seherde bir ezan okundu
ezan vaktine kadar matem bulundu
sordum nedir bu sese bu matem kimin
dedi: sorma yüreğim kanlı*

¹ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 26

² Abdullatif Benderoğlu, **Hicrî Dede Hakkında**, Birlik Sesi Dergisi, S. 25, Y. 1977 Bağdat, s. 15

(توفیق) پیرمیرد لوان چه دنیا
پهی سلیمانی یاران و او میلا¹

(Tevfik) Piremêrd dünyadan göçtü
hey yaran-i Süleymani vaveyla

- h. Tarihi bilinmiyor:** Dede, daha önce yanında eğitim gördüğü Tokatlı Camii'nin hocası *Vaiz-i Molla Rıza Efendi*'nin riyasetiyle kurulan “Cemiyet-i Âdâb-ı İslamiye” kuruluş münasebetine şu manzumeyi okumuş:

“Bu mecme'den garaz İslam'da tevhit-i emettir
İki Dünyada devlet-i âlem-i İslam'a hizmettir
Bütün hükemâ teşhiz asıl ihsan u adalettir
Bizi galib edin a'damize imanla kuvvettir
Sebeb-i fevz ü felâha kalb-i halis hüsn-i niyettir” (CS, 16/1)

- i. Tarihi Bilinmiyor:** Hicrî Dede, anaokulundan mezun olan çocukların mezuniyet törenine katılır ve onlara şu şiiri armağan etmiş:

“Ey ravze, bu etfâl için eflake yolun var
Acrami de ram etmeğe kutlu kulun var” (CS, 95/1)

5. Adına Konulan Ödüller ve Adına Düzenlenen Faaliyetler:

Hicrî Dede, şair Şeyh Rıza'nın 1910'da ölümünden sonra yarım asra yakın bir süre Kerkük'te, daha doğrusu Irak'ta Türkçe şiir yazan şairlerin arasında önderlik yapan en verimli ve halkça tanınmış en görkemli bir şairdir. Nesimi, Fuzuli ve Nevrisi den sonra yirminci yüz yılın ilk yarısında Irak Türk Edebiyatının en parlak simalarından olan Hicrî Dede, ne yazık ki ölümünden sonra bu büyük insâna yakışan hiçbir ödül ve faaliyet düzenlenmemiştir.

Hicrî'nin ölümünün onuncu yılında Kardeşlik dergisi 1 Ocak 1962 tarihinde çıkan 9. sayısında Dede'ye özel yapmıştır. Bu özel sayıda Dede'nin hayat tercümesi ve yazarların onunla olan hatıraları yer almıştır.

¹ Ömer A. Şerif, a.g.e, 2007, s. 267

24 Ocak 1970 tarihinde Irak hükümetinin Türkmenlerin Türkmence eğitim alma hakkını verme kararıyla Kerkük Piryadi mahallesindeki El-Şarkiye ilkokulunun adı Hicrî Dede İlkokulu olarak değiştirilmiştir. Fakat bu okulun adı 80’li yıllarda Cumhuriyet İlkokulu olarak değiştirilir. 2003 yılından sonra bu okul tekrar Hicrî Dede” ilkokulu adına kavuşmuş.¹

2005 yılında “Xandan Kürtçe Yayın ve Basım Müessesesi” tarafından Kerkük’te inşâ edilen yeni kültür ve seminer salonun adı “Hicrî Dede Kültür Salonu” olarak verilmiştir.

6. Çalışma Biçimi:

Hicrî Dede, kendi evi olmadığı ve sürekli kirada oturduğu için ne yazık ki kendisine mahsus bir çalışma odası bulamamış. O hayatı boyunca evden eve taşımakla meşgul olurken eserleri saklanmak yerinde çoğu telef olmuş. Dede, şiirleri çoğu zamanın geçirdiği Çift Kahve ve Mecidiye gazinolarında yazmış. Kerküklü Avukat Ata Terzibaşı Dede’nin çalışmasıyla ilgili şunu diyor:

“Dede, şiir yazarken çok sevdiği nargilesinin başına geçer, ikide bir de demlik ve semaverle yapılan çaydan içerdi. Yazdığı şiirleri vezin ve ahenk bakımından düzeltmek için gecenin geç vakitlerine değin yüksek sesle adet edinen şair, yaz geceleri sıcağın çatıda uyuyan komşularını rahatsız etmemek için kendisini evinin avlusunda ve Bağdat sıcağı ve boğuk havalı oda içerisinde kalırdı”.²

Hicrî Dede, şiirleri bazı Kerkük Gazetesindeki bürosunda yazmış. Gazeteci yazar Abdulhakim Rejioğlu bir kere “Dedem şiirlerini nasıl yazarsınız?” diye sormuş, Dede de “İyi bir şiir meydâna gelmesi her şeyden önce ilham perisine bağlı, ama insânı nerde, ne zaman ve nasıl ziyaret edeceğini bilmiyor” diye yanıt vermiş.³

¹ Kardeşlik Dergisi, **El-Medaris El-Türkümaniye Fî Kerkük**, Y. 10, S, 9-10, s. 5, Ocak, Şubat 1971

² Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s.25

³ Abdulhakim Rejioğlu, a.g.m, 1973, s. 26

Şairin oğlu Faik Dede, dediğine göre Dede'nin bazı şiirleri anında bulduğu bir sigara paketi ya da küçük bir kâğıt parçası üzerinde yazmış ve bir yana koymuş.

7. Sanat Anlayışı:

Hicrî Dede, sanat anlayışı ve tutumu bakımından “Toplumcu Gerçekçi” bir şairdir. O, genellikle tüm şiirlerinde toplumdaki haksızlıklara karşı çıkıyor. Halkın yoksulluk dolu yaşantısını duyan, toplumun tezatlarını, insânların hayatında hüküm süren zulmü, adaletsizliği anlatan bir şair olmuştur.

Dede, şiirlerinde muhafazakâr görünür ama geri kafalı mutaassıp bir insân değildir. Dede, ince duyguları, ince ve perhizkâr hayatı zâhidâne meyilleri ile beraber yapısı itibariyle de her dem sağlam idi. Hayat ve zaman onun yalnız maneviyatına değil, maddiyatına da hürmet edecek zannoluna bilirdi. Hâlbuki O, bir şair olarak iç âlemden tesirlerini iç âlemde korur ve onları şiirlerinin kimliği hayatını çoğu zaman iç âlemin kudretinden alırdı.¹

Edebiyatçı Abdullatif Benderoğlu, Hicrî Dede'nin sanat ve edebiyat anlayışını şöyle anlatıyor:

“Dede'nin: “*Hadim olmasa eğer millete şiirim Hicrî*

Söylerim nefsime ben nâ halef oğlan babası”

Şiirini yazarken (şiirin halk için, halkın mutluluğu için) olan şiir akımının değerini belirtmiştir. Şiirin şiir için ve ya edebiyatın edebiyat için olan akımına karşı çıktığını en güzel bir biçimde açıklamıştır. Bu ilkeye dayanarak diye biliriz ki; Hicrî Dede, çağdaş şiir tarihimize ilk şair olarak bu parolayı taşımıştır ve gerici düşünceleri baltalayarak ilericiliğe doğru yüzleşmeyi ilerici için mücadele vermeyi gönülden dilemiştir ve gerçekçiliğin önderi olmuştur.”²

¹ Abdulkakim Rejioğlu, a.g.m, 1973, s. 24

² Abdullatif Benderoğlu, a.g.m, 1977, s. 15

Hicrî Dede, şiirlerinde en çok insânî duygu hâkimdir. O, şiirleriyle sürekli insânlığı terennüm eder, sulh ve barış çağrısında bulunurmuş. Irk, din ve mezhep farkı gözetmeden şiirlerinde her zaman kardeşlik havasını yaratmaya çalışmış.¹

Benderoğlu'ya göre, Dede diğer özgür düşünceli şairler gibi gericilik çirkefinde yüzenlerin taşlarına, ikiyüzlülerin kötülüklerine uğramıştır. Ama benimsediği yolu insânlık yolunu sevmekten ve o yolun uğrunda her türlü yorgunluklara katılmaktan bıkmamıştır.

¹ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

ESERLERİ
VE
ŞİİRLERİN ÇÖZÜMÜ

1. ESERLERİ:

Hicrî Dede, ağırlıklı olarak şiir yazmış, düz yazı ise “*Riyâz-uş-Şuarâ*” adlı eseri ve gazetelerde yayımladığı makalelerden ibarettir. Eserleri ile ilgili Dede, 1936 yılında hasta olan oğlu Ali Galib için yazdığı bir manzumede şu bilgiyi vermiş:

*“Var on sekiz âsâr-i müfidim ki senin için
Sen bunları temsile çalış öz vatanın için”* (CS 97/2)

Hicrî Dede burada on sekiz eseri olduğunu belirtmiş. Dede, hayattayken 6 eseri basılmış ve ölümünden sonra dergi ve gazetelerde yayımlanmış bazı manzumeleri ve 3 şiir mecmûası oğlu Faik Dede tarafından yayımlanmış.

a. Basılmış eserleri:

1. Yadigâr-i Hicrî:

Rûmî 1329 yılında Bağdat Vilayet matbaasında basılmış 72 sayfalıktır. Bu eserde toplam 41 şiir ve Dibace ile birlikte 2 düzyazı bulunuyor. Bu şiirlerin 30 tanesi Türkçe ve 10 tanesi Farsçadır.

2. Terci’-i Bend “İntibâh-i Millet”:

Rûmî 1333 yılında Kerkük Havadis matbaasında basılmış 8 sayfalık bir eserdir.

3. Güldeste-i Haz’aliyye:

56 sayfalık 1342 yılında Bağdat’ta “El-Falah” matbaasında basılmış Farsça manzum bir eserdir. Üç bölümden oluşan bu eser birinci bölümünde “Şeyh Haz’al” ve cemaati hakkında methiyeler yer almaktadır. Kitabın ikinci bölümü “Edebiyat-ı Tıbbî” başlıklı sağlık konularını içine alan manzumelerden ibarettir. Üçüncü bölümü ise “Rûbâiyât-ı İrşâdât-ı Kâinât” başlığı 140 dörtlükten ibarettir.

4. İrşâdât:

“Güldeste-i Haz’aliyye” kitabının son sayfasında şairin İrşâdât adıyla başka bir manzum eserinin basıldığından söz ediliyor. Ancak 24 sayfadan ibaret olan ve

“Rübâiyat-ı İrşâdât-ı Kâinât” adındaki bu eser, Güldeste kitabının üçüncü bölümünü oluşturan rubâilerin aynısı olup ayrı basılmıştır.¹

5. **Tuhfe-i Süleymânî:**

1935 yılında Bağdat Sıryan matbaasında basılmış 52 sayfalık Farsça bir eserdir. Hicrî Dede, Süleymaniye şehrinin tarihi, gördükleri ve büyüklerine dair manzum methiyeler içine almış bir eserdir. Büyük Kürt Şairi “ Piremêrd” bu eser ile ilgili şöyle demiş: “*Hicrî Dede, bize Tuhfe-i Süleymânî göndermiş, gerçekten bir tuhfe ve latîf bir hatıradır. Süleymaniye’nin atalarının yaşatmış. Fiyatı her ne kadarsa almamız gerekiyor. Boynumuza büyük bir borç koymuş*”²

6. **Mevlûd-i Nebevî:**

1936 yılında Kerkük Evkaf Dairesi tarafından düzenlenen dinî törende okuduğu “Asrî Manzûme” ve küçük bir “Mevlûd Terkib-i Bend” ayrıca Kral Faysal’ın ölümünün kırkıcı günü için okuduğu mersiye de yer aldığı “Mevlûd-i Nebevî” adlı eserdir.³

7. **Hicrî Dede’den Seçmeler:**

2002 yılında şairin oğlu Faik Dede tarafından basılmış 102 sayfalık bir eserdir. Bu eser “Dede’nin Rubâileri” 200 dörtlük, “Kerkük Hatırası” 106 beyit, “Harb Faciası” 165 beyit ve “İntibâh-i Cihân” 101 beyitlik manzumeleri yer almakta. Söz edilen eser Kerkük Abdülvahap Avcı basım evinde basılmıştır.

8. **Canlı Sözler:**

Bu eserde şairin oğlu öğretmen Faik Dede tarafından hazırlanıp basılmıştır. Eser 208 sayfalık 105 manzume, 2 nesir ve rubâilerden oluşmaktadır. Bu eser 2003 yılında Kerkük Abdülvahap Avcı matbaasında basılmıştır.

¹ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 16

² Ömer A. Şerif, a.g.e, 2007, s.267

³ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 16

9. Hoyrâtlar:

Bu eserde Hicrî Dede'nin kendi yazdığı 145 hoyratı ve Kerkük hoyrâtlarından 1120 hoyrât yer alıyor. 2004 yılında şairin oğlu Faik Dede tarafında aynı basım evinde basılmıştır.

b. Basılmamış Eserleri

Kaynaklara göre Hicrî Dede'nin yaklaşık 17 basılmamış eseri ve yüzlerce şiiri oğlu Faik Dede'nin yanındadır. Faik Bey'i ziyaretlerimiz sırasında bize bu eserlerin bazıları gösterdi. İşte Hicrî Dede'nin basılmamış eserleri:

A. Türkçe Eserleri:

1. *Meşhûdât-ı Zevrâ (Şiir)*
2. *Pend-i Hükemâ (Şiir)*
3. *Hadim-i İnsaniyet (Şiir)*
4. *Fenn-i Tıbbî (Şiir)*
5. *Zeval-i Millet (Şiir)*
6. *Terceme-i Gülistan-ı Sa'dî (Şiir ve Nesir)*
7. *Türkçe Şiir Divanı*
8. *Hâbnâme: Fuzûlî ile bir rüyasını anlatan şair bu tezimizde ilk olarak yayımlanacak.*
9. *Kumar ve İşret*
10. *Kerkük Tarihi (şiir ve Nesir)*
11. *Gazelhâ vü Kasâ'id (Türkçe ve Farsça Şiirlerdir)*
12. *Riyâz-uş-Şuarâ: Kerkük, Erbil ve Kifri'de yaşayan şairlerin hayatları ve bazı eserleri yer almakta.*

B. Farsça Eserleri:

1. *Dilküşâ (Şiir)*
2. *Seyahat-i Neynevâ ve Musul (Şiir ve Nesir)*
3. *Farsça Şiir Divanı*

C. Kürtçe Eserleri:

1. *Kürtçe Şiir Mecmûası*

2. ŞİİRLERİN TAHLİLİ

I. ŞİİRLERİN İÇERİĞİ (MUHTEVA)

(A) Bireysel ve Psikolojik Konular

1) Aşk:

Aşk, insânlık tarihi kadar eski olan beşeri bir olgudur. Genelde iki kişi arası sevgi etkileşimi demek olan aşk, yaygın olarak karşı insan cinslerinin birbirlerine olan duygusal yakınlıklarını, sevgi ve özlem iletişim ve etkileşimlerini, birbirleriyle tutkuyla bağlanmalarını ifade eder.¹

Hicrî Dede, gazelleri ve aşk şiirlerini daha çok genç yaşında yazmış. O, 17 yaşındayken “Gözler” başlıklı gazeli yazmış. Hicrî’nin elimizde bulunan şiirlerinin yaklaşık 30 gazel ve aşk konusu alan manzumesi bulunmakta. Onların; yayımladığı ilk eseri Yedigâr-i Hicrî’de 8’i Türkçe 3’ü Farsça, Canlı Sözler’de de 19, rubailerinde 6 ve yayımlanmış kitaplarında yer almayan yaklaşık 6 gazel bulunmaktadır.

Hicrî Dede’nin aşk şiirlerindeki konuları tüm aşk hal ve duyguları ele almış. Örneği; “Gözler” adlı gazelinde hayranlık, “Aşk ü Garâm” ve “Zemzeme”de kıskançlık, “Serzeniş”te sevgiliye itap, “Yuf”te sevgiliye isyan ve umursamazlık, “Bir Hayal”da vuslat, vb. duygulardır.

Hicrî Dede, şiirlerinin tümü Divân Edebiyatı tarzına yazmıştır. Böylece Divân şiirinde aşk üçgeni denilen; âşık, ma’sûk ve rakîb ya da âğyâr üzere şiirleri yazmıştır. Biz bu üç unsuru ayrı ayrı inceleriz:

¹ Nurullah Çetin, **Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri**, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 189

i. Âşık:

Şair daima âşıktır. O, aşk yolunda sürekli eziyet görür gözlerini uykusuzdur, kan ağlar, sevgilisini bekler, âh çeker, sevgilisine kavuşmak ister, sevgilisinden daima lütuf bekler, vs. bedeni ve manevi halleri çeker.

Âşık, gözlerinin aşk acısıyla kan döktüğünü söyler ve sevgilisinden dolayı ciğerlerinde yüz yara bırakıyor:

*“Nasıl kan ağlamam vardır ciğer-gâhımda yüz yara
Döker âb-i keder bir testi elbet rahne-i yâb olsa” (CS, 23/4)*

Şair, sevgilisi görünce o gün müjdeli ve güzel bir gün olur ki gözlerinden akan yaşlar inci gibi sevinçli ve güzeldir:

*“Dîdeden incü gibi eşk-i meserretde akar
Ne güzel yevm-i safâ, devr-i beşâretidir inan” (YH, 5/5)*

Hicrî Dede’nin şiirlerinde âşığın gözlerinden bahs ederken âşığın sinesinde de bahsetmeli. Sîne, duyguların algılandığı yer olarak düşünülür. Hayatî önem taşıyan azâların sîne de bulunması mecâz-ı mürsel yoluyla kalb yerine kullanılmasına yol açmıştır.¹

Hicrî, sevgilisinin her bakışı sinesinde bir ok gibi saplar ve gamzeleri sinesinden nişan almak için sıraya girmişler:

*“Oka ma ‘ruz olur her bir bakışta sine ü kalbim
Zâlim gamze taburuyla sinemde nişân gözler” (CS, 57/5)*

Şair, sînesinde ayrılık alevleri ile yanmış, kalbinde de ateşlerin dumanı gözlerinde su gibi akarmış:

“Serde hevâyı cânân sinemden dağ-ı hicrân

¹ İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, 21. Baskı, İstanbul 2011, s. 405

Kalbimde dūd-ı âteş çeşmemde âb-i cârî” (YH, 12/3)

Şair, sînesi sevgilisine bir yuva, bir ev olarak gösterir. Hicrî Dede, Hiristyân kıza âşık olup, ondan Zünnar ve nâkus yerinde nağmesi alsın ve kilise yerinde de sînesinde yerleşmesini istiyor:

*“Kes arakımı al nağmemi kal sinem içinde,
Zünnar ile nâkus, kiliseye ne hacet” (YH, 16/2)*

Âşık, sevgilisinden çektiği âh, nâle, hasret ve gördüğü cevr ü cefâ ve eziyet vücudunu yandırıp. Hicrî Dede, bu konular ile ilgili şöyle yazmış:

*“Vücudum yandırıp cevr âteşiyle dağ-dâr etmiş
Nasıl gözler uyandır kalk uyan bir o yan gözler” (CS, 57/3)*

Ve başka bir şiirde:

*“Cefâ-yı yardan araz eder mi âşık-ı sadık
Yakılsa Hicrî’ye müşfik peder evladdan dönmez” (YH, 3/32)*

Âşığın en belirgin hedefi vuslattır. Ağlayıp inleyişi yalnızca vuslat içindir. Âşık sevgiliden ayrılık çekmektedir. Yani hicrân içindedir. Hicrânın sonunda vuslat vardır. Tabîî vuslatın sonu da hicrandır.¹

Şair, lakabı ve aşktaki hicrân ile bir bağ kuruyor. O, zaten lakabı Hicrî olarak hayata gelmiş artık vuslat hayâlî kurmaması gerekir:

*“Gelmişim devr-i kamerde âleme Hicrî lakab
Böyle âşığı yârine zannetme vuslat-bâb olur” (CS, 6/13)*

Şair, hicrân acısı gönlünde bir tümür bırakmış:

*“Hicrin gamı aşkın veremi bende kocaldı
Sordum dediler çare-i derd kühen olmaz” (YH, 14/9)*

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 476

Başka bir şiirde:

*“Sevdiğim hem-dem olan âlâm-i hicrândır bana
Udum eğlencem sürurum âh ü efgândır bana” (CS, 59/1)*

Hicrândan dolayı, her dem âşğın gözlerini seller oluşturur. Hicrî, hicrânı çiçekleri kurutan sonbahardaki rüzgâra benzetiyor:

*“Gözlerden akar hicrân selleri
Gülleri kurutmuş hazân yelleri” (YH, 11/3)*

Âşık, hicrân acısıyla yaşlanır, gençliği beklemekle geçer:

*“Genç iken pîr oldum âhir Hicrî’ye hicrân ile
Bu misafirhanede bir hâb gördüm görmedim” (YH, 13/9)*

Ayrılık âşğın gündüzünü, gecesı gibi karanlık eder, bu yüzden sevgilisinin gözlerinden merhamet bekliyor:

*“Bir tecellibahş olan cânâne-i gözler gözüm
Hicr ile muzlim geçer her bir gecem her gündüzüm” (CS, 78/7)*

ii. Sevgili:

Aşk üçgeninin ikinci unsuru sevgilidir. Sevgili divân şiirinin başkişisidir. Cân, cânân, cânâne, yâr, hûbân, sanem, büt, nigâr, vs. kelimeler, çok zaman istiâre yoluyla sevgilinin ifâdesinde kullanılır.

Hicrî Dede, aşk şiirlerinde sevgilisine; gül, nergis, kamer, vs. benzetmelerle yaklaşır ve sevgilinin güzellik unsurları olan göz, kaş, kirpik, ben, saç, perçem, gamze, dudak vs. ustaca tasvir etmiş ve onlara güzel şiirler yazmıştır.

İşte sevgilinin güzellik unsurları:

1. Göz:

Sevgilinin en fazla sözü edilen güzellik unsurlarının başında gelir. Âşık en çok sevgilinin gözlerinden etkilenir. Gözler büyüdür, âşığa etkisi çoktur. Âşığı sarhoş ve mest eder. Sevgilinin bakışları nergise benzetiliyor. Hicrî Dede'nin yazdığı ilk gazeli “Gözler” ile ilgilidir:

*“Ne sâkîdir miyân-i bezmde süzdükçe gözler
Ne te'sîr-i hararettir ki ey cânlar yakan gözler” (CS, 58/1)*

Âşık, hasta bıraktığı gözlerden şifâ istiyor, çünkü ona tek şifâ sevgilisinin gözleridir:

*“Mariz-i aşk eden kimdir beni bir nâ-tüvân gözler
Acep kalbim şifâ bir hasta gözden her zaman gözler” (CS, 57/1)*

Gözler, âşığı içki içmeden sarhoş eder, yolunu şaşırır:

*“Gözlerin sarhoşuyum peymâne olsun olmasın
Sahn-i bağındır yerim meyhâne olsun olmasın” (CS, 61/1)*

Sevgilinin gözleri mahmûr olunca güzelliği başka olur. Bu yüzden şair bu güzelliği kaçırmadan mahmûr gözlere layık şiirler yazmış.

Mahmûr gözlerin bir bakışı âşığı mest eder ve kendisini o mahmûr gözlere feda eder:

*“Mest etti bizi yan bakışın şâne de yan dur
Yüz bin fedadır sana ey gözleri mahmûr” (CS, 63/6)*

Sevgilinin perçemi âşığı mecnun etmemiş. Âşık, yaman, mahmûr gözlerinden mecnun olmuş:

*“Perîşân perçem-i yâr etmemiştir âşığın mecnûn
Aman gözler, yaman gözler o mahmûrana cân gözler” (CS, 57/6)*

Mahmûr gözlere başka bir şiir de:

*“Bu ne te'sirdir ey gözleri mahmûr güzel
Firkatin yakdı cigerhâmı büryân oldum” (KGŞ, 5/2)*

2. Gamze:

Süzgün yan bakış demektir. Gamze, sadece bakışa dayanamayıp göz, kaş ve kirpiğin ortaya koyduğu bir harekettir. Ok ve kılıca benzetilir. Âşık, gamze oklarının gönlünden hiç ayrılmamasını ister. Bunun nedeni ise sevgilinin devamlı kendisine bakmasını istemektir. Gözlerin baygın bakışı da bu sarhoşluğa sebeptir. Gamze öldürücü bir katil veya cellâd olabilir. Bazen de âşığın uykularını kaçırın bir büyücü olur.

Sevgilinin yarım gamzesi bile dağlardaki ceylanlar gibi bin erkek aslanı titretir:

*“Her nîm gamzesiyle bin nerre-şîr lerzân
Eyler esir çeşmi âhu-yı kûh-sârî” (YH, 12/5)*

Sevgilin gamzesi âşığın ciğerine ok gibi sokar:

*“İçirdin bir kadeh lâkin ciğer-gâhım nişân aldın
Su kan oldu bana ey gamze peykânın sokan gözler” (CS, 58/4)*

3. Kaş:

Ebrû, ebrûvân olarak da anılır. Fitne unsurları arasında göz ile ortak gibidir. Kaşın en büyük özelliği eğri yani kavisli oluşudur. Bu eğrilik onun hareketlerinde de vardır. Hicrî Dede’nin şiirlerinde sevgilinin kaşları şu beyitlerde ifade edilmiş:

Şair, sevgilisinin kaşlarını bir mihrap, kible veya secdegâha benzetiyor. Bunun için artık hatip ve mollaya haceti kalmamıştır:

*“Hicrî gözümüz gördü mukavves kaşa düştü
Mihrâb-ı kühen hutbe-i mollaya ne hacet” (YH, 16/7)*

Şair, sevgilisinin kaşlarından o kadar etkilenmiş ki onun bir kaş hareketiyle cildini soyabilir hale gelmiştir:

*“Gâh lâle-i hamrâ gibi fes başına koyarsan
Dostum Dede’ler postunu bir kaşla soyarsan” (CS, 63/9)*

Bazen de sevgilinin bir kaş işareti âşığın şuurunu kaybettirir ve kendinden geçer:

*“Mey içmiş, hançerin çekmiş işaret eyler ebrûdan
Şürû ‘-ı kasdına sarhoş olup bir nev-civân gözler” (CS, 57/2)*

Şair, sevgilisinin kaşlarını hilale benzetmiştir:

*“Güneşte var mıdır ziyâ?
Kamerlerdedir safâ
Olurdu Müşteri mülk
Göz üsteki hilâline” (CS, 60/2)*

4. Kirpik:

Müje ve müjgân adları altında ifade edilir. Ok, hançer, kılıca benzetilir. Tıpkı sevgilinin gözü gibi yaralayıcı ve öldürücüdür. Kirpikler göz kapaklarına sıra sıra dizildikleri için bazen bir askeri ya da bir orduyu hatırlatır. Renkleri karadır. Sevgili kirpik oklarını âşığın üstüne salar. Yerine göre kılıç veya hançer olabilirler.

Hicrî Dede, sevgilinin kirpiklerini mihrâb olan kaşına karşı saf tutan cemaate benzetir:

*“Ebrûların musavver, müjgân-ı çeşm saf saf
Bir yanda tak-ı mescid, bir yanda bezm-i işret” (CS, 65/4)*

Sevgilinin kirpikleri bu sefer hançer olup mescidin imamı ve cemaatini tehdit eder:

*“Cemaat bağlamış sarhoş olup mihrabın altında
İmam-i mescit tehdit eder hançer takan gözler” (CS, 58/6)*

5. Yanak:

Hicrî Dede, şiirlerinde yanak yansıra; hadd, ruhsâr, ruh, ârız gibi sözcüklere de yer vermiş. Zaten sevgilinin yüzü için kullanılan tabirlerin çoğu yanağı da kasteder. Daha çok: ben, hat, saç ile birlikte anılır. Parlaklığı, şeffaflığı ve rengi ile dikkati çeker. Bu yüzden latif, letafet, al renkli, gibi sıfatlarla anlatılır.

Şair, sevgilisinin yanağını öpüyor ve kızdıran yanağını güle benzetiyor:

*“Dikenli yüzümü sürdüm de öptüm ârız-ı yâri
Kızardı gül yanağı rahne buldu tig-i berberden” (YH, 2/26)*

Sevgilinin lâleye benzeyen yanakları âşığı yakar:

*“Ârızın ey lâlesûret dâgdâr eyler beni
Sünbül-i zülfün perîşân u nizâr eyler beni” (YH, 18/1)*

Şair, sevgilisinin yanağı âteş gibi kızmış ve tehlikeli olsa da onun aşkından uzaklaştıramaz:

*“Derk-i nâr etsem de haddin ihmirârından eğer
Sanma senden sûz-ı aşkın der-kenâr eyler beni” (YH, 18/5)*

Şaire göre hükemâ ve âlimlerin mevizesi ona lazım değil, çünkü sevgilisinin dudağı şifâ ve yanağı da secdegehidir:

*“Yârin lebi şâfi yanağı secdegehimdir
Pend-i hükemâ yâ ‘ulemâdan neme lâzım” (KGŞ, 2/3)*

6. Yüz:

Âşığın görmek için canını verdiği yüz sevgilinin güzellik unsurları içinde en başta gelenidir. Yüz, rûy, didar, simâ, ruh olarak adlandırılmaktadır.

Sevgilinin saçları yüzünü kapatmış eğer kaldırsa yüzünün parlaklığı geceyi gündüz eder:

*“Yanağından saçını ref‘ ederek baksa eğer
Geceyi gündüze tebdîl eden tavr-ı acebî” (KGŞ, 4/6)*

Şaire göre sevgilinin yüzü yılın en karanlık gecesi aydınlatan mehtaptır ve ayın tuluuna hacet duymuyor:

*“Meh-tâb oluyor şevk-i ruhunla şeb-i deycûr
Ey nûr tulû‘ eyle, daha aya ne hacet” (YH, 16/6)*

7. Dudak:

Leb olarak da adlandırılan dudak sevgilinin en önemli güzellik unsurlarındandır. Rengi, yuvarlaklığı ve k        yle ele alınmış.   ık, sevgilinin dudağını   mek, b  se, tebessüm almak ister.

  ık, sevgilinin dudağını   mek istiyor. Bu haz ve isteği susamış bir kumruya benzetir:

*“Dudağını   mek ister g  le g  le kalb-i   ık
Sevinir o teşne kumrî gele c  y-b  ra karşı” (CS, 56/6)*

Sevgilinin her g  l    nde g  l dudağından güneşin ışığı sa  ıyor, yanağından da nurlar akıyor:

*“Her handede şemsin   akıyor g  l dudağından
Her i  vede nurlar akıyor al yanağından” (CS, 63/2)*

8. Ben:

Sevgilinin benleri hâl olarak da söylenir. Benler koyu rengi sebebiyle bazen bir Habe  , Hind   ya da bir d  neye benzetilir.

  ık sevgilisinin yanağındaki parlayan, kıymetli, süslü ve cazibeli benlerine   ıktır.

*“Ben       m o   l yanağa (ben) le parasın
Kıymetli süslü cazibeli anlı olmalı” (CS, 28/2)*

  ık, her ne kadar güzel görmüş ve sevmi    se de sonunda sevgilisinin benlerine kurban olmuş:

*“Nice mahbûbu beğendim de sevdim savdım
Akıbet sanemin hâline kurbân oldum” (KG  , 5/4)*

9. Saç:

Hicrî Dede'nin şiirlerinde sevgilinin en çok kullanılan güzellik unsuru saçtır. Mû, gîsû, zülf gibi birçok yönden ele alınan saç, sayısız teşbih ve mecazlara konu olmuş. Şekli, kokusu, rengi vs. yönlerden birçok beyte anlam verir.¹

Şair, sevgilinin saçını ay yüzünü kapatmış, husufa uğratmış güneşe benzetiyor:

*“Bu şehid hür mü yoksa kamer uğramış husufa
Saçını gün açmış inler açılan mezara karşı” (CS, 56/9)*

Şair sevgilinin saçı güneşin ışığına benzetmiştir:

*“Şuâ'-ı şems tel tel döndü gîsû-yi perîşâna
Ne gîsû târîdır ma'mûl sîm-i kîmyâgerden” (YH, 2/10)*

Şair, sevgilinin yüzünde hindû siyah benler olsa olmasa umurunda değil çünkü O, sadece siyâh zülfün tutsağıdır:

*“Tâir-i tab'ım esir-i dâm-i zülfündür senin
Hal-i hindû-yı siyâhın dâne olsun olmasun” (CS, 61/3)*

Şair, sevgilisinin siyâh zülfünü geceye benzetiyor:

*“Kaldır o siyah zülfü yüzünden gün açılın
Gitsin gece her bir tarafa şu 'le saçılın” (CS, 63/4)*

Şair, dilber sevgilisinin zülfünün güzel anber kokusunda sarhoş olur:

*“Gece ikmâl olundu subh-ı sâdık vech gösterdi
Açıldı zülf-i dilber sarhoş olduk bûy-i anberden” (YH, 2/4)*

Sevgilinin zülfü ile ilgili başka beyitler:

“Beyâz u sürh gül ruhda mu'allak zülfdür yoksa

¹ İskender Pala, 2011, s. 384

Buluttur mâha karşı dûddur âteşle ahkerden” (YH, 2/29)

*“Ârızın ey lâlesûret dâğdâr eyler beni
Sünbül-i zülfün perîşân u nizâr eyler beni” (YH, 18/1)*

*“Ey târ yine ay Tanrına kurbân olayım çal
Zülfün gibi koy ben de perîşân olayım çal” (CS, 14/1)*

10. Perçem:

Sevgilinin saçlarından bahsederken perçemden de bahsetmeli. Hicrî Dede de her şair gibi sevgilisinin perçemini güzel anlatmış.

Allah, sevgilinin perçemini öyle güzel ve muntazam yaratmış ki tarağa gerek yoktur:

*“Halik-i yektâ yed-i kudretle tanzim eylemiş
Perçem pek muntazamdır şâne olsun olmasun” (CS, 61/2)*

Şair, sevgilisinin perçemi yüzünün üzerinde o kadar güzel durmuş ki perçemin siyah rengini zulmet ve karanlığa benzetip, yüzü de imân kadar ak ve nûrânî görüyor:

*“Yâ Rabb ne nakış olunmuş ruhsâr-i yâre perçem
Bir yanda nûr-i imân, bir yanda küfr-i zulmet” (CS, 65/3)*

Şair, sevgilisinin perçemini yanaklarında dizilmiş deste deste güle benzetiyor:

*“Ne perçem yâ ne sünbül destegül ârızda safbeste
Nazar kıl çeşm-i meste hastadır te’sîr-i sâgardan” (YH, 2/28)*

Şairin sevgilisinin perçemi ile ilgili başka beyitleri de:

*“Hem çü çeşm ü perçem ü hâl-i nigâr-ı mehveşân,
Cism-i bîmâr ü siyeh rûz ü perîşân âmedem” (YH, 27/4)*

*“Çal şâne de bak perçemine şâne urur yâr
Çal şa’rı benâtın teli şî’rim gibi parlar” (CS, 14/12)*

*“Amber perçem cânânına ben
Döşeyim vakt-i seher bâd olayım” (CS, 47/10)*

*“Perçemin ruhsârin üzere aç dağıt ey nazenin
Asıl cem’iyet bu evza’-ı perîşândır bana” (CS, 59/6)*

iii. Rakîb, Ağyâr:

Aşk üçgeninin üçüncü unsurudur. Rakîb daima âşık ile sevgilinin arasında durur. Onların kavuşmasını engeller. Sevgili bazen rakibe yüz verir böylece âşık kıskançlık, yalnızlık, gam, kader, kin vs. duygulara kapılır.

Âşık, kıskanır, neşesi ve huzuru kaçar çünkü rakîb sevgilisinin karşısına durup ona bakıyor:

*“Daha kalmadı bu bezmin kadehinde neşe-yi ruh
Bu gece rakibi gördüm göz ederdi yâre karşı” (CS, 56/3)*

Rakîb, sevgiliyi kandırınca âşığın kanı durur:

*“Seni ağyâr kandırdı benim cismimde kan durdu
Yine kan âşığa devrana gelsin kan akan gözler” (CS, 58/3)*

Âşık için sevgilisiyle zindanda olmak rakiple cennette olmaktan daha hoştur:

*“Ağyârla cennetten istikrâh eder
Âşıka mahbubla zindan hoş gelür” (CS, 15/9)*

Ağyâr sevgiliye nişan alırsa âşık yenilik belasına girer. Rakîb ile sevgili muhabbet ederken âşık sevgilinin kalbini geri almak için savaşıyor:

*“Âşık belâda mağlûb, ağyâra râm-i mahbûb
Bir yanda ceng-i millet, bir yanda ceng-i ülfet” (CS, 65/2)*

2) Evlât Acısı:

Hicrî Dede'yi psikolojik anlamda en çok etkileyen oğlu (Galib)'in ölümüdür. Galib her ne kadar 3 yaşında vefat etmiş ise de şairin ruhunda derin bir yara bırakmış. Çünkü O, 15 sene bu erkek çocuğu beklemiş:

*“On beş senedir gözüm ne gözler
İmâ bana eyledi o gözler” (CS, 96/1)*

Hicrî Dede, oğlu için büyük hayal kurmuştu. Onu büyütecek, okutacak, yüksek yerlere ulaştıracak ve soyuna taşıyacaktı:

*“Ey benim Galib oğlum ciğer parem dedem
Millete ısmarlarım ta‘limini bulsam ‘adem
Ger atan evvel neam sonra nedem bu aşerde
Var zahrın ‘ayş için sen çekme halden nedem” (HDS, 1/17)*

*“Ver müjde erenlere bugün sen
Oldu Dede’ler ocağı rûşen” (CS, 96/2)*

Hicrî'nin tüm hayalleri sona erer çünkü Galib hastalanır ve ölür:

*“Galib seni çok severim öz ciğerimsin
Çoktur eserim sen yalnız şâheserimsin” (CS, 97/1)*

*“Bilmem ki bu günlerde bir az hasta mı oldun
Ey cânlı çiçek bâd-i hazân esti mi soldun?” (CS, 97/6)*

Hicrî, bu ölümden çok etkilemiş çünkü onun yaşı artık ilerler ve bir daha erkek çocuğu sahibi olmamak korkusuna kapılmıştır:

*“Bak bâd-i hazân eser bağımda
Kırdın belimi âhir çağımda” (CS, 99/14)*

*“(Galib Dede)’ye adaş idin sen
En şair ü en belîğ ü ahsen” (CS, 99/19)*

Hicrî Dede'ye 1941'de Allah ona ikinci erkek evlâdı bağışlar. Ama Galib'in hüznü sonraki eserlerinde gölgelemiş ve o acı ve hasret hayatına da yansımıştır.

3) Gurbet:

Hicrî Dede, seyahatleri sırasında yaşadığı gurbet ve memleket hasretini şiirlerinde dile getirmiş. O, yurtdışına seyahat yapmamış ama Irak'ın her yeri gezmiş ve gittiği yerlerde uzun müddet kalmış. Hicrî, “Gurbette İd” ve “Bir Garip Kuş” şiirlerinde gurbeti anlatıyor. Hicrî'nin hasreti sadece Kerkük içindir. O, “Kerkük Hatıratı” kasidesinde şöyle diyor:

*“Ehvâz'a kadar eyledim âfâk-ı seyâhat
Kerkük taşını cevher-i Amman'a değışmem” (HDS, 2/6)*

Hicrî'ye göre gurbet cennet kadar güzel olsa da vatan gibi olmaz:

*“Ey bâd-ı sabâ ehlime ahvalimi arz et,
Gurbet bana cennet gibi olsa vatan olmaz” (YH, 14/11)*

Hicrî, vatanın bir taşını, bir avuç toprağını gurbetin en değerli taşlarına değışmez:

*“Vatanda bir kara taşı değışmem la'l-i ağyâra
Garaz bî-hûdedir, bî-gânedir kadr ü beraet olsa” (CS, 24/4)*

Vatan bir cennettir gurbet ise cehennem âteşi:

*“Cennet vatanım âlem gurbette cehennem
Ben cennetimi zahmet-i nîrâna değışmem” (KGŞ, 2/51)*

(B) Toplumsal Konular

1) Geçim Sıkıntısı

Hicrî Dede, geçim sıkıntısının olumsuz boyutlarını hem kendisi yaşamış hem de yaşayan insanları gözlemleyerek başkalarının bu anlamdaki acısına ortak olmuştur. O, şiirlerinde bir yanda yoksul halkın açlık, parasızlık, işsizlik, hastalık vb. maişet sorunlarını, bir yanda da tüccarların tek hedefinin para kazanmak, halkın durumunu umursamamak ve pahalılık yaratmak çabalarını ve diğer yanda da devletten iâne gelmemesi ve memurların maaşlarının az olmasıdır.

Hicrî, yoksul halkın halini şöyle tasvir etmiş:

*“Ayş hûn, ikbâl dûn, zillet füzûn, halet zebûn
Derd-i cû‘ ile uyuyor şamsız bu halkın ekseri*

*Zâhiren gayet mu‘ammar, dâhilen virânedir
İşte seyr et bir sürü bî-çâre cânsız peykeri” (CS, 5/7-8)*

Şair, toplumun memur kısmını en aciz ve sıkıntılı kesim olduğunu beyan etmiş. Çünkü memurun tek geçim kapısı devletten gelen maaştır. Bu yüzden Dede, hükümetten memurlara avans ve yardım ister:

*“Ey ziyâde bâri ihsandan maâş imdâda gel
Sehl kıl her evde etfâl u ‘iyâl işkâlını*

*Müstahaktır çünkü muhtacın olan bu bahşişe
Parlağ etmiş dehr müstağnilerin ikbâlini” (CS, 76/2-3)*

Hicrî Dede’ye göre çarşıdaki pahalılık, kıtlık ve sıkıntıların büyük yükü tüccarlara aittir. Çünkü onların ihtikârları, gıdaya sürekli zam yapmaları ve ambardaki malları halka çıkartmamaları bu krizde büyük bir rol oynamıştır:

*“Ey rızk-ı beşer hasır edici cânî u makhûr
Her habbesi bir rûhtur enbârda mahsûr*

Ey muhtekir öldükte sana yok ki bahana

Mevtinle senin cân bulur emvât-i zamâna” (CS, 109/14-15)

2) Savaş

Hicrî Dede, şiirlerinin ana konusunu barış ve kardeşlik üzerine inşa etmiş. Hep savaşa karşı bir tavır göstermiş. Onun “Sulhun Masasında” adlı manzumesinde barış dileklerini açıkça anlatır:

*“Sulhun masasında yol bulaydım
A ‘zâ sıfatıyla söz alaydım*

*Akvâm-ı cihân hep olsun ihvân
Mevki‘ yola intizâm-ı devrân” (KGŞ, 6/1-2)*

Bir dörtlükte de:

*“Gel gel ey sulh u selâmet yandı akvâm-ı cihân
Âşıkı cânâna vasıl eyle olsun şadumân
Müttefik eyle bütün milletleri bitsin nifâk
Ba‘d ez-ân mazlum olan cânsızlara bahşeyle cân” (HDS, 1/11)*

Hicrî Dede’nin yaşadığı dönemi savaşlarla dolu idi. Seferberlik, Birinci Dünya Savaşı, İngilizlerin Irak’ı işgalleri, İkinci Dünya Savaşı ve Filistin savaşı bölgeyi ve bütün dünyayı sarmıştı. Hicrî, bu savaşları hep kınamış ve karşı çıkmış, çünkü savaştan en zararlı çıkan halktır. Yetim kalan çocuklar, dul kadınlar, ciğeri yanmış anneler, yıkılan evler ve harabeye dönmüş şehirler vb. hep savaş neticeleridir. O, “Savaş Acısı”, “Harb Faciası”, “İntibâh-ı Cihân” ve “Bir Hayâl” şiirlerinde savaşın halka eziyetlerini ve mazarratlarını anlatır:

*“Olsun mu savaşlar, gene sönsün mü ocaklar?
Yer üstünde gökten âğû saçsın mı uçaklar?*

*Yansın mı ana öd ile pişsin mi çocuklar?
Evler yıkılıp göklere çıksın mı yankılar?*

Düşsün mü bayanlar, yine iller kapısında

Kopsun mu bu râmlar bütün âcûn ulusunda” CS, 74/1-3)

3) Hayat Evreleri

Hicrî Dede’nin insanın hayat evreleri ile ilgili şiirlerinin çoğu gençlik ve yaşlılık üzerinedir. Çocuklukla ilgili özel bir manzume ya da beyit bulamıyoruz. Bunları şöyle irdelleyeceğiz:

i. Gençlik:

Hicrî Dede, gençlik çağı ile ilgili “Hayat-i Mâzî” ve “Hasbihâl” şiirlerinde kendisi ve gençlerin hayatının bu döneminin özelliklerini sergilemiş. Onların sürekli gezmeleri, eğlenmeleri, kedersiz gece ve gündüzleri, bireysel ve sosyal sorumluluğu geçim derdi ve para derdi olmayan gençlerin hayatını tasvir eder:

*“Hoş o demler âlem-i tecritte muhtâr idim
Hâne kaydın çekmeyen Ruhbân gibi bî-kâr idim
Zevkim üzere her zaman iller gezen seyyâr idim
Nerde bir şenlik olurdu ânda mutlak var idim
Hane berduş u kadeh peymâ kâlander var idim” (CS, 8/1)*

ii. Yaşlılık:

İnsanın hayatında son evresidir. Hicrî Dede, yaşlılık çağına önem vermiştir. “İhtiyârlığı Tasvîr”, “Ak Kıllar Karşısında”, “İhtiyârlık Teessürü” ve “Hâl Hastaya Tasvîr” şiirlerinde bu çağın özelliklerini ve acılarını güzelce anlatmış. Özellikle “İhtiyârlığı Tasvîr” manzumesinde yaşlı insanın durumunu rûhî ve bedenî sorunlarını tasvir etmiş. Hicrî’ye göre ihtiyârlık insanın başına gelmiş büyük bir belâdır çünkü herkes ondan bıkar:

*“İhtiyârlık bir belâdır ehline düşvâr olur
Âl ü evlâdın da büsbütün bî-zâr olur
Uyku kalmaz gözlerinde tâ seher bî-dâr olur
Ayıp u illet yüz verip dû-çâr her âzâr olur
Kadr, hürmetten düşer âfâk içinde hâr olur” (CS, 68/1)*

Hicrî, bu dönemi gençlik dönemi ile kıyaslıyor ve yaşlı insanın artık gençliği gitti ve o zamanlar gibi sevgili bulamaz:

*“Bitti gençlik müflis oldun ey perîşân ihtiyâr
Bir de yâr âğuşa gelmez sayma kendin bahtiyâr
Bî revâc elbet olur pejmürde olsa bir hıyâr
Düşer ger tâb ü tîvândan avcı eyler mi şikâr
Âleme bâzîçe hem müstekreh anzâr olur” (CS, 68/4)*

Hicrî’ye göre yaşlılığın beyaz kılları kefen parçasının bir nişanıdır:

*“Yüzümde zan etme beyâz tûy yâhû
Kefen parçasından bir nişandır bu
Ne çare düştü de kuvvetten bâzû
Bu virân bağımda hiç bitmez bir lâle” (CS, 70/4)*

(C) Din ve Tasavvuf Konuları

1) Din:

Hicrî Dede, dindarlığı ile ilgili olarak şöyle diyor:

*“Ben ki dünyanın ne sofisi ne efsunkârıyım
Bes gözün mahbûb olursa teşne-i didârıyım
Âşıkım, rind-i âdemim çalabı bilmişlerdenim
Âlem-i asrın ne çok dinsiz ne çok dindarıyım” (HDS, 1/12)*

Hicrî Dede, Kakaî aşiretinden olduğu için onların batınî inançlarını taşımaktadır. Kakaîliğin, Bektaşilik gibi bir inanca sahip olduklarını Hicrî şu dörtlükte açıklıyor:

*“Hû, erenler câm-ı cem erkânının firaşıyım
Hakk-ı muhabbettir yanımda, başka bir Bektaş’iyim
İster ol evlâd-ı şark istersen ol ebnâ’-i garb
Hiç tefrik eylemem nev’-i beşer kardeşiyim” (HDS, 1/13)*

Hicrî Dede, “Hac Rüyası” ve “Garam-i Hac” şiirlerinde ne kadar dindar olduğunu ortaya koyar:

*“Günâhım çok sevabım yok huzûr-i şaha geldim ben
Bu istirham ile bâb-ı Resûlullahâ geldim ben” (KGŞ, 7/1)*

Dinin temel kavram, inanç ve akidelerini ise şöyle inceleriz:

1. Allah:

Hicrî Dede’nin elimizde bulunan şiirlerinde (Allah) kelimesi tam 30 kez geçer. Bunun ile birlikte Allah’ın (Esmâül-hüsna) diye bilinen şerif isimleri ve Tanrı, Çalap, Rabb, Hudâ, Dâver kavramlarını da kullanmıştır. Hicrî’nin şiirlerinde Allah, tüm varlıkların kaynağı ve halikıdır, herkes ona muhtaçtır ve Allah, kimseye muhtaç değildir.

Hicrî’ye göre Allah’ın yolunu tutan kişi hayatta muvaffak olacak. Çünkü diğer yollar sahte, tuzak ve uçurumlarla dolu yollardır.

*“Tarik-i Hakk’a bak sen, bakma tezvîrât-i kem-râha
Yolunda gerçek ol çâhı kazan kendi düşer çâha
Senin için her zamân meftûh olur dergâh-ı âmâlin
Eğer minhâc-i dilden istinadın varsa Allah’a” (CS, 106/23)*

Hicrî, (İlâhî) kavramı duâ etmek için ve şükranlarını sunmak için kullanmıştır:

*“İlâhî iltifat et düşmesin yoksul yiğit erler
Yüzü ak eyleyen millette çünkü arslân erdir” (CS, 73/24)*

*“İlâhî merhamet gözler kapından bî-nevâ kulları
Bugün çok âile beytinde kan ağlar zarureten” (CS, 82/8)*

*“Geldi (Ali Galib)’m vücûda
Şükür olsun ilâhî böyle cûda” (CS, 96/4)*

2. Melekler:

Melek, Feriştah. Nurdan yaratılmış olan melekler dişi ve erkek değildirler; yemezler, içmezler, uyumazlar. Hâlleri başka yaratılmışlara benzemez. İlâhî emirlerin gerçekleştirilmesinden sorumludurlar. Allah bunlara kudret vermiştir. Daima teşbih ve zikir içindedirler. Bunların içinde 4 tanesi (Cebrâîl, Mikâîl, İsrâfîl, Azraîl) büyük melekler olarak bilinir.¹ Hicrî Dede, şiirlerinde bu dört büyük melek ve şeytandan bahsetmiş biz bunları teker teker anlatacağız:

a) Cebraîl:

Cebraîl, dört büyük melekten biridir. Allah ve peygamberler arasında elçilik görevi yapmış. Hicrî Dede'nin şiirlerinde Cebraîl adı, Cibrîl, Cibrîl-i Emin, Rûh-ül-Kuds, Tâir-ül-Kuds şeklinde de geçmektedir.

Hz. Muhammed'in vilâdet müjdesini bütün dünyaya veren Cebraîl'dir:

*“Geldi takdise-i Mesîh, eyledi tebrik Kelîm
Verdi Cibrîl-i Emin halka beşâret bu gece” (KGŞ, 8/6)*

Hicrî Dede, Kakaîlik inancına sahip olduğu için Hz. Ali ve oğullarına inanç, itikat, saygı ve sevgileri sonsuzdur. Bu yüzden Hz. Hüseyin'e yazdığı mersiyede peygamberimiz Muhammed (sav) ile birlikte Cebraîl de ağladığını gösteriyor:

*“Mazlûm olan Hüseyin'e bugün kimler ağlıyor
Cibrîl-i Hakk ile hazreti Peygamber ağlıyor” (KGŞ, 9/1)*

Hicrî Dede, dünyadaki savaş, kan, harabat, ölüm ve hatta insanlıktan isyanı Cebraîl'e sunar:

*“Âsmandan in yere bak ey Mesîh-i peder
Senden mevtâ cân bulur ki şimdi (yam yam)'lar keser
Söyle ey Rûh-ul-Kuds öldür muhârib ümmetim
Hiç İlâh-i vahide tapmaz kan dökse beşer” (HDS, I/14)*

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 303.

b) Azraîl

Azraîl, Dört büyük meleklerdendir. Görevi yaratılışlardan can almaktır. Melek-ül-Mevt adı da verilir. Hicrî Dede şiirlerinde en çok savaş acısını anarken ölüm ve ölüm meleğinden bahs eder.

Hicrî'ye göre insanlarda o kadar katil, savaş seven var ki artık Azraîl'e hacet kalmamıştır:

*“Kabz eyler idi rûh-ı kadimî Melek-ül-Mevt
Şimdi o dahi etti fîrar ölmeye ya fevt
Yerde o kadar kâbız el-ervâh çoğaldı
Cân kabzına Azraîl'e hâcet mi ne kaldı” (HDS, 3/110)*

Yoksul ailelerin her günü kavga ile geçer, açlıktan Azraîl'den ruhlarını almak isterler:

*“Hâne-i müflistedir mahşer geçer gavga ile
Kabz-i rûh etmekte aç menzil, döner Azraîl'e” (CS, 8/8)*

Şair, muhtekir tacirlere ölümü hatırlatıyor ve sakladıkları malların boyunlarına Azraîl tavrı gibi sarılıyor:

*“Hep malın olur gerdenüne tavr-ı Azraîl
Haktan dahi lâ'net olacak ravza-i nâzil” (CS, 109/16)*

c) İsrafil:

İsrafil, dört büyük melekten birisidir. Kıyamet gününde Sûr denilen aleti üfler. Sûr'un ilk üfleyişi ile canlılar ölecek ve ikinci üfleyişi ile de canlılar haşır ve neşir için dirilecekler. Hicrî Dede, elimizde bulunan şiirlerinde bazı yerlerde İsrafil ve Sûr'dan bahs etmiş.

Hicrî'ye göre sanatın güzelliği, sedası İsrafil'in Sûr'u gibidir halkı ihyâ eder.

*“Sedâsı sûr-i İsrâfil gibi ihyâ eder halkı
Hayatı her zaman mesut olan hüşyâr san'attır” (CS, 86/8)*

Hicrî, bu dörtlükte İsrâfil'in Sûr'a üfleyişi ve kıyamet gününün alametlerini gösteriyor:

*“Çıktı mağribden güneş seyir et ne şevk âmâdadır
Yeryüzü Firdevs'e döndü ehli hep âzâdadır
Sûr-ı İsrâfil çalındı haşr u neşr oldu tamam
Hoca hâlâ uyku görmüş âlem-i rüyadadır” (HDS, 1/18)*

d) Şeytân

Şeytân, iblis. Önceleri Hâris adlı bir melek imiş. Allah, Âdem'i yaratıp bütün meleklerle secde etmelerini buyurduğunda hepsi birden secde etmişler. Ancak Hâris bu emri yerine getirmeyip kendisi Cin olup ateşten yaratıldığını, bu nedenle topraktan yaratılmış olan Âdem'e secde etmeyeceğini söyleyerek Allah'a asi olmuştur. Allah da onu şeytân kılığına sokarak cezalandırmıştır. Şeytân da Allah'a yalvarıp kıyamete dek yaşamasını istemiş.¹

Hicrî Dede şiirlerinde şeytânın Hz. Âdem'i kandırıp cennetten çıkartılması olayını işlemiştir:

*“Çıkmadı cennetten Âdem ayırmadan fermân-ı Hakk
Mâni-i evvel-i âlem-i ma'nada Şeytân olmadı” (CS, 31/3)*

Bir de Hicrî, siyasetçilerin yalan ve hilebazlığının şeytanı şaşırttığını ve siyasetçilerden saklanmaya karar verdiğini düşünüyor:

*“Şeytân dahi saklandı siyaset hilesinden
Başkaldıra cân olsa tutarlar sakalından” (HDS, 3/113)*

3. **Semavî Kitaplar:**

Allah Teâlâ'nın insanları irşâd etmeleri için gönderdiği peygamberlere, insanlığa tebliğ etmek üzere indirdiği kitaplar. Semavî kitaplara aynı zamanda “İlâhî kitaplar” veya “Kütüb-i Münezzele” de denir. Bu kitaplar lafız ve manâ itibarıyla Allah'ın kelimidir. Allah tarafından peygamberlerine tebliğ edip açıklamaları için

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 431.

gönderilen kitaplar; ya suhuf “sahîfeler” veya elvâh “levhalar” içinde yazılı olarak ve yahut da vahiy çeşitlerinin her türlüyle lafız ve manâlarıyla birlikte müdevven veya müdevven olmayarak gönderilir. Müdevven olmayanlar, gönderilen peygamberlerin bildirdiği şekilde yazdırılarak bir araya getirilir.

Semavî Kitab, Hz. İbrahim’e sahifeler içinde, Hz. Musâ’ya elvâh (levhalar) üzerinde yazılı olarak indirilmiştir. Hz. Muhammed (sav)’e Kur’ân-ı Kerim peyderpey (tedricen) çeşitli vahiy şekilleriyle lafızlar olarak indirilmiştir.

a) Kur’ân-ı Kerim:

Kur’ân-ı Kerim, vahiy yoluyla ve Cebrâîl aracılığıyla Hz. Muhammed’e indirilmiş, en son Semâvî Kitap’tır. 114 sûre ve 6666 ayetten oluşan Kur’ân-ı Kerim Peygamberin vefatı ile tamamlandığından kendisi hayatta iken toplanmamış, ezberlenerek muhafaza edilmiştir. Peygamberin ölümünden sonra Hz. Ebûbekir zamanında çoğaltılmıştır.

Hicrî Dede, şiirlerinde Kur’ân ve Furkân isimlerine yer vermiştir. Hicrî’ye göre Kur’ân-ı Kerim insanlığı parlatmak, ahlakı hamideyi vermek, hoşgörü ve müsamaha için Allah tarafından inmiş kutsal bir kitaptır:

*“Kur’ân bizi parlatmak için arştan indi
Ahlak ile peygamber-i zî-şân de bezendi
Hasmın bile hoş okşadı zan etme göçdi
Ammâ ki kabul eylemedi zilleti yendi” (CS, 41/13)*

Hicrî Dede, Kur’ân-ı Kerim’in diğer ismi olan Furkân’ı da kullanmış. O, Furkân’ı ve diğer iki semâvî kitabı (İncîl ve Tevrat) ile birlikte Allah’ın bu kitaplarda mukaddes zatın gösterdiği diye vurgular:

*“Asârı gösterir mukaddes zâtı
Mûsâ’ya inmiştir hakkın Tevrat’ı
Mesîh’in burhanı İncîl âyâtı
Muhammed şanına Furkan hoş gelür” (CS, 15/3)*

Kur’ân-ı Kerim insanlığı ahlak, Allah’ın yolu için çaba etmek ve doğruluğu öğretmek için Allah tarafından indirilmiş mübarek bir kitaptır. Hocalar bu Kur’ân-ı Kerim’i kendi çıkarları için kullanmamalı:

*“Bellidir insân olan lafın hüner zan eyleme
Âlî ey hoca birden bî-haber zanneyleme
Nâzil olmuş çünkü Kur’ân sa’i ile ahlâk için
Keyif için âyâtı âlât-ı şart eyleme” (HDS, 1/20)*

4. Peygamberler:

Peygamber (Farsça: پیامبر), Tanrı tarafından bir dini veya dinî öğretiyi yaymakla görevlendirildiğine inanılan kişidir. İnananlar peygamberlerin yaratıcıdan bir vahiy yoluyla alınan bir mesajla geldiğine inanırlar. Peygamberler ayrıca dinî terminolojide ayet, işaret veya mucize denilen doğaüstü güç veya olayların kendilerine atfedildiği mitolojik veya yarı mitolojik insanlardır.¹

Hicrî Dede, şiirlerinde adı geçen peygamberlerinden:

a) Hz. Âdem

Hz. Âdem ilk insan ve ilk peygamberdir. Bütün insanlık da Hz. Âdem’den türemiştir. Allah Hz. Âdem’i topraktan yaratmış ve ona ruhunu üflemiştir. Allah Hz. Âdem’in sol kaburga kemiğinden Havvâ’yı yaratmıştır. Âdem ve Havvâ Şeytân tarafından kandırılıncaya dek cennette yaşamışlar ancak yasak meyveyi yedikten sonra dünyaya atılmışlardır.²

Hicrî Dede şiirlerinde Hz. Âdem ismini yaklaşık 50 kez geçmiştir. Fakat tümünü Hz. Âdem’i kast edilmemiştir o tüm insanlara âdem diye hitap etmiş.

¹ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Peygamber>

² İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 6-7.

Hicrî'ye göre ilk insan olan Hz. Âdem ilk kez Allah'ın fermanını kırmış bu yüzden tüm insanlar onun yolundan yürümüşler. Şair Hz. Âdem'in cennetten kovulması olayını anlatarak bu düşünceyi ispatlamak istemiş:

*“Ma ‘nîde diyor Âdem’i yaptı yed-i kudret
Var ravza-i rıdvâna bu yurdu bu da cennet*

*Amma ki yakın düşme şecerden yeme zînhâr
Fermâna muhâlif olana çünkü cezâ var*

*Bi’l-akis varıp hırs ile ekl etti şecerden
Havva’ya takarrüple bâîd oldu o yerden*

*Hak emrini en evveli Âdem baba kırdı
Artık bu haleflerde onun çığırını kurdu” (HDS, 3/ 106-109)*

Şair, Hz. Âdem'in cennetten kovulmasına sebep olan yasak meyve bir anlık zevk diye niteleniyor. İnsanlığın başına gelen katl ve savaşlar o anlık heves yüzündendir:

*“Âdem babamızda kahr olaydı
Bir demliğe zevki zehir olaydı*

*Evvelce bu oldu zürra‘-i şer
Öldürdü biraderin birader” (CS, 3/20-21)*

Hicrî, “Şi‘r” adlı manzumesinde şi‘rin güzelliği, anlamı ve özelliklerini anlatırken Hz. Âdem'den önce Allah (cc) tarafında yeryüzü ve tüm kâinatı şiirle düzmüş ve şi‘rin nağme ve âhengi dinlemeden cesedine yüce rûh yerleşmemiş:

*“Hep şi‘r ile a‘zây-i avâlim düzülmüş
Şi‘rin mey-i Âdem yoğken câme süzülmüş*

*Şi‘rin nağmen dinlemeden hazret-i Âdem
Yerleşmedi cisminde güzel rûh-i mu‘azzam” (CS, 12/10-11)*

Hicrî, şiirlerinde Âdem adı kimi zaman tüm insanları kapsayacak biçimde kullanılmıştır. Bu biçimiyle tüm insanların özelliklerini kapsayacak sıfatlarla kullanılmıştır:

*“Bular ikisi hilkat için cevher-i cândır
Zî-şân eden âdemleri ancak bu şândır” (CS, 80/2)*

*“Ahlak-ı temiz olundu Ekrem
Âdâb ile muhteremdir âdem” (CS, 93/25)*

b) H. İbrahim:

İbrahim Halilullah, Kur'an-ı Kerim'e göre Hz. İbrahim, Hz. Nuh'un milletindendir. Oğlu Hz. İsmail ile birlikte Kâbe'yi inşa etmiştir. Putperestler arasında yaşamış olmasına rağmen hiçbir puta tapmamıştır. O, tek bir ilâhî gücün varlığına inanmıştır. Hz. İbrahim, ateşe atılma olayından sonra putperestlerin ve onların başı olan Nemrûd'un bulunduğu bölgede eşi Sâre, yeğeni Lût ve diğer adamlarıyla birlikte ayrılmıştır.

Hicrî Dede'nin şiirlerinde İbrahim, Halil ve Halilullah isimleri geçmiştir. O, bir tavsiyesinde öğrencilerinden Hz. İbrahim gibi gerçeği kendileri bulmalarını ister ve yanlış yollara baş eğmemelerini tavsiye ediyor.

*“Metin et itikadın hisse bul kenz-i mâniden
Halilullah gibi Mevlâ'yı bul esnama baş eğme” (YH, 4/13)*

Hz. İbrahim ibadetin kutsallığının bir simgesi olarak insanlığa gelmiş ama hemen karşısında Nemrûd'un hırs ve sitemiyle karşılandı:

*“İbrahim olup mazhar-ı kudsiyet-i ma'dûd
Lâkin ânide karşıladı hırs ile Nemrûd” (HDS, 4/28)*

c) H. Yakûb:

Hz. İbrahim'in torunu ve Hz. İshak'ın oğlu olan Hz. Yakûb; Hz. Yûsuf'un da babasıdır. 12 çocuğu bulunan Hz. Yakûb, Hz. Yûsuf'un kardeşleri tarafından kuyuya

atılıp kaybolmasından sonra onun hasretiyle ağlamaktan gözleri kör olmuş. Bu yüzden onun evi de Beytü'l-ahzan (hüzünler evi) olarak anılır. Yıllar sonra Yûsuf'un gönderdiği gömlekle Hz. Yakûb'un gözleri açılmıştır.

Hicrî Dede, savaş yüzünden yetim kalmış çocukları Hz. Yakûb'a, evleri (hüzünler evi)'ne ve barışı Hz. Yûsuf'a benzetiyor:

*“Her yetime bak beyt-i hüzün eyledi inşâ
Yakûb'una gel Yûsuf sulh eyle temâşâ” (HDS, 3/143)*

d) Hz. Yûsuf:

Hz. Yûsuf, Hz. Yakûb'un oğludur. Hz. Yûsuf, kendisini kıskanan on bir kardeşi tarafından bir kuyuya atılmış ve oradan çıkarılarak köle olarak satılmıştır. Mısır'ın Aziz'i (maliye bakanı) tarafından satın alınmış. Güzelliği olağanüstü olan Yûsuf'a Aziz'in eşi Zelîhâ âşık olmuştur. Zelîhâ'nın Yûsuf'a olan ilgisi kocasının Yûsuf'u zindana atmasına sebep olmuştur. Yıllar sonra Yûsuf rüya yorumlama özelliği sayesinde zindandan çıkar ve Mısır hükümdarının gördüğü rüyayı doğru yorumlayarak Mısır ekonomisini kurtarır ve maliye bakanlığına getirilir. Daha sonra babasına kavuşur ve kocası ölen Zelîhâ ile evlenir.¹

Hicrî Dede, şiirlerinde Hz. Yûsuf'un kıssasından beslenerek yazmıştır. Hicrî, “Taksimât-ı Ezel” şiirinde Hz. Yûsuf'un gördüğü kasvet ve zulmün sonunda Mısır'da sultan olduğunu hatırlatarak insanın her sıkıntıdan sonra bir ferahlık bulacağını vurguluyor:

*“Çünkü her 'usrün cihânda 'akıbet bir yûsrü var
Çâhe Yûsuf düşmeyince Mısır'a sultân olmadı” (CS, 31/2)*

“Gurbette İd” şiirinde de şair, kendisi Hz. Yakûb'a benzetip vatandan gelen kokular ona Hz. Yûsuf gibi gözlerini iyileşecek:

“Ref' oldu gözüm nuru yetiş Yûsuf-ı Mısırî

¹ Al-Kur'ân-ı Al-Kerim, **Yûsuf Süresi**, No:12

Hoş râyihalar varsa o gül pîreheh olmaz” (YH, 14/8)

Hicrî'nin şiirlerinde Hz. Yûsuf ile ilgili ele aldığı diğer özelliği de onun güzelliğidir. Şair “İhtiyârlığı Tasvîr” şiirinde yaşlı insanın gençlik döneminin güzelliğini Yûsuf'un güzelliğine benzetmiş. Ama şimdi kadınlar ona alaycı bir gözle bakıyorlar:

*“Böyle bir Yûsuf cemâliydim bana âşıktı mâh
Şimdi her kadın eder müstehziyane bir nigâh” (CS, 68/8)*

e) Hz. Mûsâ:

Hz. Mûsâ, lâkabı (Kelim-ul-Allah)'tır Hz. Yûsuf'tan sonra İsrailoğullarına gönderilmiştir. İmrân adında bir kişinin soyundan doğan Hz. Mûsâ annesi tarafından bir sandığın içine koyularak Nil nehrine bırakılmıştır. Hz Mûsâ Tûr dağında Allah'la konuşmuştur ve Allah ona peygamberlik vermiştir. Tevrât da burada Hz. Mûsâ'ya inmiştir.¹

Hicrî Dede, şiirlerinde Hz. Mûsâ ve Tevrât'ı içeren şu beyitleri vardır:

*“Asârı gösterir mukaddes zâtı
Mûsâ'ya inmiştir hakkın Tevrat'ı” (CS, 15/3)*

*“Asâsı nâr şevki mihr-i gerdun sanki Mûsâ'dır
Ezar Fir'avun-i genc-i zulmeti havf etmez ejderden” (YH, 2/8)*

*“Bu meşru' u makam-î Hak'ta istirhama mezunum
Kelimul-Allah çıksam yolum var (Tûr-ı Sinâ)'ya” (KGŞ, 10/12)*

f) Hz. Dâvud:

Hz. Dâvud, Hz. Mûsâ'dan sonra gelmiştir ve dört büyük kitaptan biri olan Zebûr ona indirilmiştir. Hz. Dâvud hem peygamber hem de sultandır ve Kudüs'ü fethederek başkent yapmıştır. Sesinin güzelliği ile bilinen Hz. Dâvud, Zebûr'u okurken

¹ İskender Pala, 2011, s. 334

herkes susup ona dinlermiş. Hz. Dâvud aynı zamanda demiri yumuşatma mucizesine de sahipmiş. 70 yaşındayken 40 yıllık sultan olarak vefat etmiş.¹

Hicrî Dede'nin şiirlerinde en çok Hz. Dâvud'un ses güzelliği motifi ele alınmış ve ona benzetmeler yapılmıştır:

*“Ruhbân okuyor şi'r ile evsaf-i Mesîhâ
Dâvud'î nağam, nazm-i Zebûr etmede inşâ” (CS, 12/30)*

*“Şarkıları hep mevhîbedir Şark eserinden
Dâvud Nebi zevk alıyor nağmelerinden” (CS, 95/8)*

*“Hitâm'lar olsun talebe uğraşma meyle
Dâvudî mugannî okudu meclise ney le” (CS, 108/42)*

*“Her hoyratı var nağme-i Dâvud'a müşâbih
Her perdesini üç aşîrâna değışmem” (HDS, 1/53)*

g) Hz. Süleymân:

Hz. Süleymân, Dâvud peygamberin oğlu olan peygamberdir. Hem sultan hem de peygambermiş. Allah tarafından kendisine birçok mucizeler verilmiştir. Kuşlarla, hayvanlarla, konuşur onların dillerinden anlamış. Cinlere ve rûzgâra emretmiş. Hz. Süleymân 40 yıllık muhteşem bir hükümdarlıktan sonra 53 veya 60 yaşlarında vefat etmiş.²

Şairimiz Hz. Süleymân'ın hükümdarlığı ve saltanatı ile ilgili şiirleri şöyle nazm etmiştir:

*“Hâtimî, bahtım mücessem buhl eder, iş istesem
Olsa yardımcım Süleymân mûrdan bî-tâb olur” (CS, 6/2)*

“Mu'cize ile Süleymân zaman uçtu semâda

¹ İskender Pala, a.g.e, s. 108

² İskender Pala, 2011, s. 411

Binlerce Süleymân geziyor şimdi hevâda” (CS, 94/4)

*“Bir zamân derler Süleymân gökte eylermiş safâ
Şimdi bak binlerce tahtı arşa kaldırmış havâ” (HDS, 1/3)*

h) Hz. Yûnus:

İsrailoğulları peygamberlerindendir. Musul’da bulunan ve putlara tapmakta olan Ninova şehri halkına gönderildi. Hz. Yûnus’un Allah’ın azabı haberine bile kulak vermediler. Bu yüzden Hz. Yûnus Allah’ın izni olmadan şehri terk eder ve Allah’ın azabına uğrar. Dicle nehrinde bir balığın karnında 40 gün tövbe ederek Allah’tan af dilemiş. Hicrî Dede, şiirlerinde iki yerde Hz. Yûnus’un ismini zikretmiş.

Birincisi, Musul şehrine yazdığı kasidede orası peygamber Yûnus’un memleketi olduğu için vasfa yetecek kelime bulamıyor diye ifade etmiş:

*“Sözüm yok Ninova ’ya ondadır Yûnus Nebîyulallah
Eğer mâhî o mâhî yutsa da o radden dönmez” (YH, 3/25)*

İkincisi de, Kerkük kalesini vasf ederek orda mezarı bulunan büyük adamların zikrini Hz. Yûnus’un zikrine benzetmiş:

*“Ey savt-ı mücessem koca bir heykel-i fâhîr
Batnında nihândır nice bin Yûnus-ı zâkir” (KGŞ, 12/3)*

i) Hz. İsâ:

Hz. İsâ, lâkabı Mesîh, İsrailoğullarına gönderilen son peygamberdir. Dört büyük kitaptan biri olan İncil Hz. İsâ’ya indirilmiştir. Hz. İsâ bir mucize eseri olarak Cebrâil’in Hz. Meryem’e ruh üflemesi yoluyla babasız dünyaya gelmiştir. Hz. İsâ’nın bebekken konuşmaya başlamak, hastaları iyileştirmek, çamurdan yaptığı şekillere rûh vermek ve ölüleri diriltmek gibi mucizeleri vardır. İnsanlar onu cezalandırmak için çarmıha gererlerse de Allah onu kendi katına yükseltir.¹

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 235

Hicrî Dede, şiirlerinde İsâ ve Mesîh adlarını kullanmıştır. Ayrıca Hiristyân dediğimiz Hz. İsâ'ya inananların Mesîhî olarak adını zikretmiştir.

Hz. İsâ kâfirler tarafından gördüğü işkenceden dolayı dökülen kanı gonca, gül olarak vafetmiş ve canlıları ihyâ etmiştir:

*“Dem-i İsâ gibi bâd-ı seherden buldu cân-ı gonca
Bezendi ravza-ı gül baştaki cevherli efserden” (YH, 2/6)*

Hz. Mûsâ'ya inen Tevrât ise, Mesîh'in burhanı da İncîl'dir:

*“Mûsâ'ya inmiştir hakkın Tevrât'ı
Mesîh'in burhanı İncîl âyâtı” (CS, 15/3)*

Hicrî, bir gence nasihatinde halkın dilinden uzak durması gerektiğini çünkü onlar eğer şimdi yine Hz. Mesîh gelse yine ona sihirbaz derler:

*“Zebân-ı halktan yok kurtuluş eflâke ger çıksan
Mesîhâ-yı zamân olsan yine sehhâr söylerler” (CS, 66/14)*

Hiristyânlara Mesîhî dediği şiirler de:

*“Teslise inan ey beçe-i ahu-yu Mesîhî,
Kâfi bana sen şâhid-i Dünyaya ne hacet” (YH, 16/5)*

*“Bir Mesîhî zâdeye bir sille çaldı bir garîb
Döndürüp diğer yüzün çâl birde derken pek acîb
Söyledim mucib nedir? Döndü cevâbım söyledi
Var bizim İncîl'imizde böyle bir emr-i musîb” (HDS, 1/6)*

j) Hz. Muhammed (sav):

Hz. Muhammed (sav), İslâm ve tüm insanlığa peygamber olarak gönderilen son peygamberdir. Son semâvî kitap olan Kur'ân-ı Kerîm, Cebrâil vasıtasıyla ona indirilmiştir. Hz. Muhammed sözünde durmuş ve düşmanlarının güvenini bile kazanmış bir insan olduğu için Muhammedü'l-Emîn olarak anılmıştır. Hz. Muhammed'e 40. yaşlarında nübüvvet ve 43 yaşlarında da risâlet gelmiştir. 23 yıllık

peygamberlik süresi durmadan insanları Allah'ın dinini ve doğru yolu seçmeleri için çalışmış.

Hicrî Dede, şiirlerinde Muhammed, Muhammed-i Arâbî, Ahmed-i Mürsel, Ahmed-i Muhtâr, Mustafâ ve Resûlullah gibi isimlerle de anılmıştır.

Hicrî Dede, hayatı boyunca Hz. Muhammed'in mevlid-i şerifi münasebetiyle düzenlenen onlarca mevlid törenlerine katılmış. Bu törenlerde mesnevi nazım şekliyle şiir yazmış ve okumuştur. Mevlidnâme denilen mesneviler Hz. Muhammed'in doğumu başta olmak üzere, hayatı, mucizeleri, gazaları, ahlâkı, vb. sıfatları anlatmış.

Biz Hicrî'nin Hz. Muhammed'in ismini ve sıfatlarını içeren şiirlerini şöyle açıklayalım:

Hicrî, peygamber efendimizin doğduğu o mübarek geceyi tasvir ediyor:

*“Doğdu bir mihr-i safâ burc-i se‘adetten bu gece
Parladı âleme envâr-ı nübüvvet bu gece” (KGŞ, 8/1)*

Aynı şiirin başka bir beytinde de:

*“Rehber cümle-i benî ismi Muhammed-i Arabî
Ne mübarektir İlâhî bu vilâdet bu gece” (KGŞ, 8/8)*

Mevlid-i Şerif gecesiyle ilgili başka bir şiir de:

*“Bu şeb vakt-i seherde hâtif-i haktan nidâ geldi
Cihânda küfr ü zulmet kalmadı nûr-ı hüda geldi
Şerif zübde-i Âdem Muhammed-i Mustafa (sav) geldi
Müsavât-ı hukuk-ı âlem olsun el-sala geldi
Mariz ümmete ma‘nâ tabibinden şifâ geldi” (KGŞ, 9/1)*

Hicrî'ye göre peygamberimize inanan ve İslâm dinine giren ümmetlerin hayatı ve ahireti garantidir:

*“Muhammed ismini tizkâr eden kavme zahîr oldu
Onun destinde polad-ı mücessem hep hamîr oldu*

Onu tasdik eden nâcih olup rûşen-zamir oldu
Sedef misli musaddak rahm-i maderden münîr oldu
Zehî dürr-i yetim mevce-i bahr-i ata geldi” (KGŞ, 9/5)

Hicrî, peygamber efendimizin diğ er adı olan Ahmed-i Muhtâr” ismini kullanarak onun tüm insanlara şefa at dilediğini ve ümmetin hekimi olduğunu belirtiyor:

“Ma‘nevî buldu tasarruf Ahmed-i Muhtâr’da
Şâfi’-i  mmet devayı cürme mânend-i tabib” (CS, 52/3)

Şair, bir mersiyede “Ahmed-i Mürsel” ismini kullanarak vefat eden arkadaşı “Ahmed” için şefa at etmesini du‘  eder:

“Sensin medenî hulk-  cemilinle mübeccel
Ş fi  olacak Ahmed i  n Ahmed-i mürsel” (KGŞ, 3/23)

5. Dört Halife (Hulefâ-i Râşidîn):

Peygamber efendimizin ölümünden sonra İslâm ümmetini yöneten ve peygambere en yakın ve güvenilir sahab lerden oluşan kişilerdir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve en son Hz. Ali.

Hicrî Dede’nin elimizde bulunan şiirlerinde bu dört halifeden sadece Hz. Ali ile ilgili şiirler yazmıştır. Bunun sebebi de Hicrî Dede, Kaka  inancına sahip olduğu için ve Kakaç de Alevilik ve Bektaşilik gibi aynı inan a sahip oldukları için bu halifelerin ilk    n  reddederler ve hilafetin Hz. Ali’nin hakkı olduğunu savunurlar.

Hicrî her ne kadar bu ayrımcılığı (Terci’-i Bend- İntibâh-  Cihân)’de red ediyorsa fakat Hz. Hüseyin’e yazdığı mersiye ve methiyelerinde bu inançtan ayrı kalmadığını açıkça gösteriyor. Bunun ile birlikte Hicrî, çoğu  iirlerinde Ehl-i Beyit ve On iki İmam  da anmış. Hicrî bu beytinde kendini gayet iyi tanıtıyor:

“Kalbime sultân Ali’dir n r imanım Hüseyin
İşte mahbubum budur varsın cihân olsun rakîb” (CS, 52/4)

Aşağıda Hicrî Dede Hz. Ali, İmâm Hüseyin ve Ehl-i Beyit için yazdığı şiirleri inceliyeceğiz:

a) Hz. Ali:

İsmi Ali bin Ebî Tâlib, lakabı; Ebü'l-Haseneyn, Haydar, Karrâr, Esedul'allah, vb. Hz. Ali, dört halifenin sonuncusudur peygamber efendimizin amcasının oğlu ve damadıdır. Küçük yaştayken İslâm'ı kabul etmiş ve hiç puta tapmamıştır.

Hicrî Dede, Hz. Ali'nin bir sözünü iktibas ederek bir kasidesinde tamamen yazmıştır:

*“Ali Bin Ebî Tâlib buyurmuş böyledir gaye
Yetim olmaz o kim mevt-i pederle baksa Dünyaya
Yetim ancak odur, ilm-i edepten bulmasan maye
Kimin asar-ı hayrı kalmış olsa ondadır saye
Vücudu eyleyen ihyâ mezâyâ-yı tabîattır” (CS, 16/3)*

Şair, Hz. Ali'nin Hayber savaşında gösterdiği cesareti örnek vererek nefesine hâkim olmasını ve kendisini belalara karşı siper etmesini istiyor:

*“Hayber-i nefşine Haydar gibi ey dil zafer et
Fi'l-i müstahsenini tîg-i belaya siper et” (YH, 9/1)*

Hicrî Dede, İmâm-ı Hüseyin'e yazdığı mersiyede Hz. Ali'nin teessür göstererek onun mağdur oğluna aşıladığını gösteriyor:

*“Mızrak ucunda Şâm'a giderken kesik başı
Derken vây oğlum âh çekip Haydar ağlıyor” (KGŞ, 10/5)*

b) İmâm Hüseyin:

Peygamberimizin torunu ve Hz. Ali'nin ikinci oğludur. On iki imamın üçüncüsüdür. Yezid tarafından Kerbelâ'da 72 kişilik aile efradı ve adamlarıyla 10 Muharrem'de vahşice katl edildi. Hicrî Dede'nin elimizde bulunan şiirlerinde İmâm Hüseyin için iki mersiye bulunur.

Peygamberimiz Hasan ve Hüseyin'i çok severdi, kucağına alıp onlarda oynardı. Şair bu sevgiden yola çıkarak Hüseyin'in şehid düşmesi duyan peygamber ve Hz. Cebraîl'in ağladığını gösteriyor:

*“Mazlûm olan Hüseyin’e bugün kimler ağlıyor
Cibrîl-i Hakk ile hazreti Peygamber ağlıyor” (KGŞ, 10/1)*

Hicrî'ye göre kim peygamberimizi seviyorsa Muharrem ayında yas tutmalı ve bunu yapmayan da peygamberimizin şefaatinde ayrı kalacaktır çünkü bugün onun mahbûbu katl edilmiş:

*“Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem’de sürür eyler” (KGŞ, 11/2)*

Hicrî, Hüseyin ve yandaşlarının katl edildiği yer olan Kerbelâ yerine Kerb ve Belâ yani tasa, gam ve belâ diye zikreder. Bu olayı hatırladıkça tüm dünya üzüлp ağlıyor:

*“Hatırladıkça (kerb ü belâ) zülm-i vak‘asin
Olmuş tamam-i halk-ı cihân muğber ağlıyor” (KGŞ, 10/7)*

Hicrî bu mersiyelerde Kerbelâ olayını uzunca anlatmıştır. (bkz. KGŞ, 10-11)

c) İmâm Mûsâ El-Kâzım:

Mûsâ El-Kâzım b. İmâm Câ‘fer Es-Sâdık. 12 imâmın yedincisidir. 6 Kasım 745 Abvâ'da doğmuştur. Babası altıncı İmâm Câ‘fer Es-Sâdık, Abbasiler tarafından zehirlenilerek öldürülmüştür. Annesi Hamide Hatun'dur. Mûsâ El-Kâzım İmâm olduktan sonra Abbasîler ve Emevîler ile güç mücadelesine girişti. Sekiz çocuğu olmuştur. Sekizinci İmam olan Ali Er-Rıza ve kızları Fatıma ile Hacer tanınmış çocuklarıdır. 1 Eylül 799 yılında Bağdat'ta vefat etmiş ve mezarı Bağdat'adır.¹

¹ Bakır Ş. El-Karşî, **Hayat'ı El-İmâm Mûsâ Bin Ca‘fer**, El-Atabe El- Kazımiye El-Mukaddese Yayınları, El-Necef El-Eşref, H. 1431, C. 1, s. 47.

Hicrî Dede, Bağdat'ı vasf ederek İmâm Mûsâ'nın mezarını ziyaret etmek ve yüzünü mübarek taşına sürmek istiyor:

*“Tutayım Mûsâ-ı Kazım yolunu
Hâkine yüz süreyim şad olayım” (CS, 47/4)*

Şair, İmâm Mûsâ mezarının ziyaretçilerini Kâ'be'deki hac kabilelerine benzetiyor:

*“Nazar kıl cünd-i züvvâra, der (Mûsâ-yı Kâzım) da
Ser hacı kesilse Kâ'be'den evrâddan dönmez” (YH, 3/8)*

6. Ahiret İle İlgili Kavramlar:

1. Cennet:

Kelime anlamı “gölgecik bahçe” olan cennet, ahirette müminlerin gideceği yerdir. Arş'ın sağ yanında olduğuna ve sekiz kapısı bulunduğu inanılan cennete günahsız insanların gireceğine inanılır. Oraya girecek olanlar derece bakımından kendilerine uygun olan yere girerler. Peygamberler için orada bir Kevser havuzu vardır. Cennette Hûrî, gılmân, vildân vardır. Cennet ehline hizmet ederler.¹

Hicrî Dede'nin şiirlerinde Cennet kavramı; cennet, cennet-i Rıdvân, behişt, Firdevs, Cinân, Kevser, ravza vb. adlarla yer almıştır. Hicrî, şiirlerinde genellikle cennet kavramını Irak ve şehirlerinin şimdiki güzelliği ve geleceği için kullanmıştır. Biz şu örneklerle açıklıyoruz:

Irak'ın geleceği için iyimser gözle bakıp çok uzun sürmez bir gün gelecek Cennet-i Rıdvân gibi güzel olacak:

*“Çok zaman sürmez Irak'ın hepsi abadan olur
Yükselip her kıtası bir Cennet-i Rıdvân olur” (KGŞ, 15/1)*

Şaire göre Bağdat'ın bahçeleri cinân gibidir oraya girenler dönmezler:

“Cinân-ı (Bâz-i Eşheb) bağ-ı (Şibli) bâb-ı (Selmân)'dır

¹ İskender Pala, 2011, s. 88-89

Kalır (İdrîs) tab ‘-ı evvel hak nümâ icaddan dönmez” (YH, 3/13)

Ve bu şiirin devamı da şöyle diyor:

*“Ricalu’llah’a müştak olsa kim Bağdâd’dan dönmez
Mürîd sâkî-i Kevser behişt-i âbâddan dönmez (YH, 3/1)*

Şair Bağdat’ın vasıflarında Dicle nehrini Kevser’e benzetiyor:

*“Dicle’si Kevser ü insânı melek
Andelîb-i irem dâd olayım” (CS, 47/2)*

2. Cehennem:

Cehennem, ahirette günahkâr insanların azap çekecekleri mekândır. İmansız ölenler ile suçları bağışlanmayan günahkârların uğrağıdır. Kurân’da bazen nâr, lâzâ, sa’îr, sakar, haviye gibi kelimelerle karşılanan cehennemin birçok sıfatı ateşe ait sıfatlardır. Cehennemin yedi kapısı vardır. Cehennemin kat kat olduğu ve günahkâr kişilerin de burada günahlarının derecesine göre azap çekeceğine inanılmıştır.¹

Hicrî’nin elimizde bulunan şiirlerinde cehennem kavramı dûzâh, nâr-ı cehennem ve cehennem olarak da geçmektedir. Hicrî cehennem kavramı genellikle parasızlık, geçim sıkıntısı, açlık, kıtlık, savaş ile anlatmış.

Hicrî’ye göre para cehennem ateşini soğutur, söndürür ve güllük gülistanlık eder:

*“Varsa dinarın cehennem nârını gülzâr eder
Mâdde ma’nâ bugün Firdevs-i A’lâ’dan konuş” (CS, 44/6)*

*“Serd olur nâr-i cehennem tarra-i dinar ile
Der kenar eylesin bu âteşten yanan cân vatanım” (CS, 1/3)*

*“Dinâr ile söndü nâr-ı nîrân
Dinâr eder âteşi gülistân” (CS, 87/19)*

“Dinâr ile itfâ olunur nâr-i cehennem

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 85

Ger mevki'ine sarf edecek olsa âdem” (CS, 94/10)

Aynı zamanda parasız, muhtaç ailenin sıkıntı dolu halini cehenneme benzetiyor:

*“Âdeme ayn-i cehennemdir perîşân âile
Her ser-i mûyu felâketten açar bin gaile” (CS, 8/8)*

Fakirlik ve yoksulluk cehennem ateşini bile ürkütüyor:

*“Cihânda var mı bir muhrik belî gayr-i sefâletten
Cehennem hayf eder âteş görünce fakr u zilletten” (CS, 72/1)*

Hicrî'nin cehenneme benzettiği bir diğer konu da savaştır. O, savaşı dûzâha, savaşçıları da zebanilere ve seferberlik zamanını da mahşer gününe benzetiyor:

*“Biz vakti seferberde yamân mahşeri gördük
Bin türlü zebanilere dûzahlara erdik” (KGŞ, 3/6)*

Hicrî savaşın ilk ateşi ve sonundaki cehennemi hatırlatıyor:

*“Tek habbece şerâre düştü miyâne
En sonra cehennem kesilip halk-ı cihâne” (KGŞ, 3/3)*

2) Tasavvuf:

Hicrî Dede'nin tasavvufu ile ilgili tarihçi yazar Abbas El- Azzavî (El Kakaiyye Fi El Tarih) adlı kitabında şöyle yazmış:

“Hicrî Dede, hakkıyla fazıl bir insan olup tasavvuf tesiri altında Hallâc, Nesimî, Fazılullah Hûrûfî, Bektâş Veli, Abdâl Vîrânî ve başkalarının izlerini takip etmektedir. Şiirlerinde ve bilhassa rubailerinde vahdet-i vücûd, hulûl, cezbe vs. terennüm etmekle temeyyüz etmiştir”¹

¹ Abbas El Azzavî, **El Kakaiyye Fi El Tarih** adlı Arapça kitabından çeviri, Kardeşlik Dergisi, S. 9, Bağdat 1962, s. 32

Yazar Haşim Kakaî'ye göre, Kakaî şairleri Mam Nezer, Mam Hüşyâr, Dede Hubyâr ve Hicrî Dede'nin şiirleri ana kaynağı Kakaî inancıdır. Fakat o günlerde yaygın olan Nesimî, Hûrûfî, Bektâş Veli vs. tasavvuf şairlerinin etkisi altında kalmışlar. Her ne kadar bu şairlerin batınî Kakaîlik inançlarını saklamışlar ise de aynı zamanda bu şairleri izleyerek az da olsa inançlarını açıklamışlar.¹ Bu yüzden görüyoruz Hicrî inancı ile ilgili diyor ki:

*“Giymişim hırka-i rindâne melâmetzedeyim
Mesleğim gizli değildir dede oğlu dedeyim” (CS, 110/1)*

Başka bir şiirinde de:

*“Görmüşüm ‘aks-i kadehte tal‘at-i cânâneyi
Bezm-i vahdetîden kemer-best olmuşum Bektaşî'yim” (CS, 40/4)*

Hicrî Dede'nin tasavvuf içeriği şiirlerinden örnekler:

- Akıl:

*“Çok derin fikr eylesen uğrarsın ahir-i cennete
Filozofan-ı zamânı hak düşermiş hayrette
Ger yolum sedd etmeseydi emr-i (Lâ Yüs'el) benim
Çok su'al eyliyordum dergeh-i kudsiyette” (HDS, 1/19)*

- Tövbe:

*“Garib ü hasta hem müstağrik-i Dünya-yı isyanım
Makamın ilticâgâh eyleyüb dergâha geldim ben
Şefî' ol bende-i mücrim için ey sahib-i levlâk
Gider divân-ı Mevlâ'ya Kâ'be-i şeh râha geldim ben” (KGŞ, 7/2-3)*

¹ Haşim Asi Kakaî, a.g.e, 2012, s. 251

- Derviş ve dergâh:

*“Dervişler babadan kemerbest olur
Mürşit kadehinden mürîd mest olur
Pîr kimi nîst eder ancak hest olur
Sultândan gedâyâ ferman hoş gelür*

*Rehberi Hakk olan hiç düşmez çâha
Bâtın ‘âleminden dil ver o mâha
Hakikat postunda oturan şâha
Edeble gidilse erkân hoş gelür” (CS, 15/4-5)*

(D) Şahsiyetler

Hicrî Dede’nin şiirlerinde; tarihî, dinî nitelikli şahsiyetler, hükümdarlar, âlim, şair, yazar vb. şahsiyetlerin adı geçmektedir. Bu kişilerin beyit, ferd, manzume ve mersiye yazmıştır. Biz bu şahsiyetlerin adlarını geçtiği şiirlerini kısaca sergileyeceğiz:

1) Hükümdarlar:

a. Kanûnî Sultân Süleymân:

Osmanlı İmparatorluğunun onuncu padişahıdır. 1494 yılında Trabzon’da doğmuş. 46 yıl saltanat sürmüş ve 1566 yılında Zigetvâr’da vefat etmiş. Sultân Süleymân Bağdat ziyareti esnasında Kerkük’ü de ziyaret etmiş ve orayı gezmiştir. Kaynaklara göre Kanûnî Kerkük’te Şifâ denen bir hamamda yıkanmış. Hicrî Dede, bu hamamın tamirine sevinip Kanûnî’nin ismini zikretmiş:

*“Bu hammâm-ı şifâ u pâkî gel Tahsîn oku cândan
Nezâfet sıhhat-ı tevlîd eder ma’dûd imândan
Temizlenmiş bu yerde hazret-i Sultân Kanûnî
Güzel ta’mîr olundu bu kalan devr-i Süleymân’dan” (HDS, 1/21)*

b. Kral I. Faysal:

Faysal Bin Hüseyin Bin Ali El-Haşimi. Irak'ın ilk kralıdır. 1983 yılında Mekke'de doğmuş. 1918 ile 1920 yıllarında Suriye kralıydı. 1921 yılında İngiltere tarafından Irak'a kral olarak tayin edildi. 1933 yılında İsviçre'de vefat etmiş.

Hicrî Dede Irak'ın kral ailesine karşı sevgi ve saygı duymuş ve her fırsatta onlara methiyeler, ramazaniyeler ve manzumeler yazmıştır. Hicrî, 5 Şubat 1935 tarihinde ramazan ayı münasebetiyle Kral I. Faysal'a uzunca bir ramazaniye yazmıştır:

*“Ey balat, eflâka çık tâ mihr ü mâha çek alem
Sende sâkindir bugün İbn-i Resûl-ı muhterem
Ey güneşten şevk alır (Faysal) resûlullah'tan
Bir şeref bulmuş bu yüzden âsmânnın kadr-ı kem
Faysal-ı Evvel Hüseyin'in Kazım'ının pertevi
Bunlara karşı felek tekabül eder hâk-ı kîdem”¹*

c. Kral Gazi:

Gazi bin Faysal, Irak'ın ikinci kralı. 1912 yılında Mekke'de doğmuş. Kral Faysal bin Hüseyin'in tek oğluydu. 1924'te veliaht ilan edildi. 1933'te babasının ölümü üzerine tahta geçti. Eski Hicaz kralı Ali bin Hüseyin'in kızı Aliye Sultan ile olan evliliğinden bir oğlu (II. Faysal) oldu. 1939'da geçirdiği bir trafik kazasında Bağdat'ta ölmüş.

O, Kral Gazi'nin doğum günü için bu manzumeyi yazmış:

*“Olduk güzelim hafla-ı mevlûd ile mesrûr
Şair (Dede) aşkından aç a lü'lü'-i mensûr
Doğdu bu şerif ayda (Melik Gazi Evvel)
Faysal'dan olan tek kamer oldu Ebû Faysal” (KGŞ, 17/9-10)*

¹ Hicrî Dede, **Melik-i Muazzamımız Ramazan Münasebetiyle Tebriknâme**, Kerkük Gazetesi, Y. 6, S. 389, s. 3, 5 Şubat 1932

d. Kral II. Faysal:

Kral Gazi'nin tek oğluydu. 1939'da babasının ölümü üzerine henüz dört yaşındayken kral ilan edildi. Yaşının küçük olması nedeniyle dayısı Abdülillah kral naipliğine getirildi. II Faysal, 1957'de Mısır Prensesi Fazıla İbrahim ile nişanlandı. 1958'de Abdülkerim Kasım liderliğinde gerçekleşen hükümet darbesi sırasında diğer kraliyet ailesi üyeleriyle beraber öldürüldü.

*“Bu yevmin aşkına İslâm'ı yâ-Rabb şâd kâm eyle
İkinci Faysal 'arşa vasi yi ber-devâm eyle
Bütün tevhid ile erkânını vasl-ı merâm eyle
Gönülden sahib ol ey tab'-ı câna ihtirâm eyle
Bizi ihyâ edip mevlid-i mahbûb-ı hudâ geldi” (KGŞ, 9/7)*

*“Şanlı melikin “İkinci Faysal
Binler yaşasın odur mübeccel” (CS, 93/35)*

e. Prens Abdullah:

I. Abdullah, 1882 yılında Mekke'de doğmuş. Hicaz emiri Şerif Hüseyin bin Ali'nin oğludur. 1949 yılında ilk Ürdün kralı olarak taç giydi. I. Abdullah 1951'de Kudüs'te cuma namazı çıkışında bir suikast sonucunda öldürülmüştür.

Hicrî Prens Abdullah ile birkaç münasebetle görüşmüşlerdi ve ona şiir okumuştur. Kerkük'e bir ziyaretinde Hicrî Dede'yi dinlemiş ve ona hediye bile vermiştir. Prens Abdullah, Ürdün'e Kral tacı giydiğinde Hicrî, Kerkük gazetesinde ona bu kasideyi ithaf etmiştir:

*“Müzeyyen oldu bir cevherli ser şâhâne efserden
Yüceldi bârekallah sesleri hep 'arşı ekberden*

*Mukaddes îd-i tetvîc-i Emîr-i Hâşimî'dir bu
Doğup vech-i sâfâ âfâka her burc-ı münevverden*

Emîr-i şark Ürdün şanlı Abdullah adilin

Yaşa kutlu duâlar var san gerçek erenlerden ”¹

2) Devlet Adamları:

1. Yerel Devlet Adamları:

a. Bekir Sıdkı:

Bekir Sıdkı, Irak'ın Krallık döneminde askerî yüksek mevkileri almış bir devlet adamıymış. 1890'de Kerkük'te doğmuş. 1936 yılında hükümete karşı bir darbe düzenlemiş ve hükümeti ele geçirmiş. Genelkurmay Başkanı, Savunma Bakanı gibi yüksek mevkileri almış. 1937 yılında Türkiye'ye giderken Musul'daki askeri havaalanında bir asker tarafından öldürüldü. Bekir Sıdkı'nın Kerkük ziyareti sırasında Hicrî Dede tarafından bu şiiri ithaf etmiştir:

“Merhaba hoş geldin ey ‘arş-ı Irak’ın askeri

Ey melik Gazi'nin en kıymetli sâdık yaveri

Şol kadar askerliğin (şevki) senin gönlündendir

(Sıdk) ile memnun edersen Halid'i hem Haydar'i”

b. Mustafa El- Omarî:

Irak'ın kraliyet döneminde başbakan, içişleri bakanı ve adalet bakanı gibi görevler almış bir devlet adamıdır. 1894'te Musul'da doğmuş ve 1960 yılında Londra'da vefat etmiştir. İçişleri bakanlığı görevindeyken 16 Eylül 1941 tarihinde Kerkük'ü ziyaret etmiş ve Hicrî Dede irticalen bu beyti okumuştur:

“Oldu millet mazhar-ı eltâf-ı zât-ı Mustafa

Hoş sâfâ geldin ki ey Farûk-ı himmet merhaba”

¹ Hicrî Dede, **Şark Ürdün Meliki Muazzamı Emir Abdullah Hazretleri Tetvîc Münasebetiyle Tebriknâme**, Kerkük Gazetesi, Y. 20, S. 1085, s. 3, 27 Mayıs 1946

2. Yabancı Devlet Adamları:

a. Winston L. Churchill:

1874'te Londra'da doğmuş Britanyalı devlet adamıdır. İkinci Dünya Savaşı esnasında başbakanlık görevindeydi. 1965 yılında Londra'da ölmüş.

Hicrî Dede, bu dönem müttefikler taraftarı olarak bir tutum içindeymiş. Bu yüzden müttefikler ordusu ve özellikle Britanya ordusu için zafer, hamaset ve övgü şiirleri yazmıştır. Bu şiirler içerisinde Çörçil'le ilgili şu beyti görüyoruz:

*“Ey şânlı Britanya bu gün îd-i zaferdir
Tebrik eden elbette sizi ehl-i hünerdir*

*Ey Çörçil oku sen de bugün nutk-ı fütûhât
Tebrik-i musîbinle yaşa âlemi parlat”¹*

b. Adolf Hitler:

Adolf Hitler, Avusturya asıllı Alman politikacı, siyasi lider, teorisyen ve devlet adamı. 1889'de Braunau'da doğmuş. 1934 yılında Almanya Cumhurbaşkanlığı görevini almış. İkinci Dünya Savaşı başlatan ve tüm Avrupa'yı istila etmek planı vardı. 1945 yılında Berlin'de kendisini yakarak intihar etmiştir.

Hicrî Dede, bu dönem şiirlerini hep Hitler ve Nazi'ler zıddına yazmıştır. Bu şiirlerden örnek verelim:

*“Ey dost-ı Irak al sana bir müjde metin ol
Nazi'lerin imhâsı yakınlaştı emin ol”²*

“Ey müttefik orduna bu gün îd-i zaferdir

¹ Hicrî Dede, **Bütün Müttefik Britanya Uzmâ Erkân-ı Ricâline Zafer Tebriki**, Kerkük Gazetesi, Y. 19, S. 1014, s. 3, 1 Ocak 1945

² Hicrî Dede, a.e.

Hitler'cilere iş bu sefer 'aynı sakardır

Ey Hitler, ezâ eyleme gösterme mezâlim

Kimse olmaz hep bu cihân halkına hâkim”¹

3) Şair ve Yazarlar:

1. Divân Şairleri:

Hicrî, şiirlerini klasik divân tarzında yazdığı için divan şairlerinden etkilenmiştir. Onun şiirlerinde; Fuzûlî, Rûhî, Bakî, Nef'î, Nedîmî, vd. adları geçmiştir. Hicrî, en çok Fuzûlî'den etkilenip onun şiirlerini tanzir etmiştir.

a. Fuzûlî:

Hicrî Dede, Fuzûlî'yi kendisine şiirde bir örnek olarak almıştır ve ona “Üstâdım” diye hitap etmiştir. Hicrî “Riyaz-üş-Şu‘arâ” adlı neşr olmayan eserin önsözünde “Hâbnâme” başlıklı bir rüya anlatıyor. Rüya da Fuzûlî ile şairlerin halini sorup ve onları ölümsüzleştirmek için ne yapmalı diye Fuzûlî’den soruyor:

“Bir düş bu seher deminde gördüm

Geçmiş şuarâ-ı şehri sordum

Yâ ne oldu koca yüce Fuzûlî

Onda bize kaldı şi‘rin usûlî

Peygamber-i şi‘r idi gelişinde

Vaz‘ etti hadisi gidişinde”²

Hicrî bu rüyanın sonunda Fuzûlî’nin emrine uyarak bu eseri yazmaya başlamış ve aynı önsözünde “Fuzûlî’nin Emrine İmtisâl” başlıklı başka bir manzumede şöyle yazmıştır:

¹ Hicrî Dede, **Ramazan Bayramıyla Mütteliklerin Zafer Bayramı**, Kerkük Gazetesi, Y. 18, S. 1000, s. 3, 18 Eylül 1944

² Hicrî Dede, **Riyaz-üş-Şu‘arâ**, Basılmamış bir eser.

*“Üstâdımın öptüm ellerinden
Gül dermeğe vardım illerinden*

*Oldum uykudan o demde bî-dâr
Baktım bana keşif oldu esrâr”¹*

Hicrî ayrıca Fuzûlî’nin “Su Kasidesi”ni tanzîr etmiş ve kasidenin başlığında; “Sultân-üş-Şu‘arâ Fuzûlî’nin Su Kasidesine Tanzir” diye yazmış ve kasideyi şu beyitle bitirmiş:

*“Gerçi Bağdâd’da (Fuzûlî) yazdı su manzumesi
Ben dahi Kerkük için neşir eyledim derdâne su”*

2. Yeni Türk Edebiyatı Şairleri:

a. Şinâsî:

Hicrî’nin elimizde bulunan şiirlerinde tek bir yerde Şinâsî’nin adı geçmiş. O, şiirde yeniliği anlatırken ilk başta karşı sonra Şinâsî’yi bir örnek alarak ve bu yenilikçilerin kendi asırlarının dâhileri olabilirler kanaatine varmış:

*“İster ola tab’ında güzel lû’lû’-i mensûr
Birdir güherin olsa da manzume-i (Şinâsî)*

*Dil elbisedir, rûhtur ancak ana ma’nâ
Söz cânlı gerek hangi lisân olsa libâsı” (CS, 13/11-12)*

b. Ziyâ Paşa:

Hicrî, en az Namık Kemâl kadar Ziyâ Paşa’ya da hayranlık duymuş ve şiirlerinde Ziyâ’nın ismine yer vermiş. Ayrıca Hicrî Ziya Paşa’dan iktibas ederek şöyle yazmış:

“Yazmış ki (Ziyâ) bu sözü yıldız gibi zâhir

¹ Hicrî Dede, a.g.e.

“Meclislere geç azim olur elbet ekâbir” (CS, 104/36)

Ziyâ Paşa’nın adı geçen beyitlerden örnekler:

“Şenlendiriyor rûh-i Kemâl ile Ziyâ’yı

Aldık da haber bizdeki var bilgili şair” (CS, 10/9)

c. Nâmık Kemâl

Hicrî Dede’nin en çok hayranlık duyduğu Türk şairi Nâmık Kemâl’dır. O, “Yadigâr-i Hicrî” adlı eserinin dibacesinde Nâmık Kemâl ile ilgili şu veciz ibaretleri yazmış:

“İşte şu ma‘ruzâtımı muhtevî merhum Kemâl Bey’in (Âsâr-ı Nâfi‘â)’sı meydânda. Kemâl dediğin hâşâ demem anın sözüne, izine muâdil, tarzına mukâbil belki âsâr-ı harikasını seyredince üstâd-ı a‘zamın füyûzât-ı ma‘nevisini kendime rehber ederek ancak hûşecin-i Kemâl’e o meslekte bir nebzecek vâkıf-ı hal olabildim.” (YH, Önsöz)

Hicrî, Nâmık Kemâl’in meşhur (Hürriyet Kasidesi)’ne:

“Usanmaz fitraten insân olanlar hüsn-i hizmetten
Eger nûş etse de zehr-âb-ı kâtil dest-i milletten”

Diye başlayan uzunca bir nazire yazmıştır. Ayrıca Hicrî, “Tevhîd” başlıklı başka bir manzumesini bu nazirenin izinde yazmıştır:

“Vatanda nûr-i istiklâl parlar arş-ı vahdetten
Hevâ-yı tefrika enhâ-yı alamettir musîbetten”

Hicrî, Nâmık Kemâl’i izleyerek meşhur “Vatan Mahzûn Ben Mahzûn” kafiye ve redifli şiirine de dokuz beyitli “Mesrûr” redifli bir karşılık yazmıştır:

“Götürsün ravza-i pâk-i Kemâl’e müjdeler hâtif

Desin Hicrî selâm eyler ki sen mesrûr ben mesrûr”¹

d. Rıza Tevfik Bölükbaşı:

Hicrî Dede, Rıza Tevfik Bölükbaşı’nın koşma tarzındaki ünlü (Divân)’ına nazire yapmıştır. Bu nazirenin başlığında şöyle yazmış: “Feylesof-i Şehir Rıza Tevfik Bey’in Ölmez Şi’rlerini Tanzîr”. Sözü edilen nazirenin ilk makta‘ı şöyledir:

*“Muhabbet bağına uğradım gördüm
Bağbanlardan âsâr kalmamış
Hatiften yetişmiş esmâr sordum
Dediler kesilmiş eşcâr kalmamış” (YH, 11/1)*

Şiirin aslı da şöyledir:

*“Felaket bağını gezdim serseri
Feryâd ü zârımı duyan kalmamış
Aradım o şâhin, yiğid erleri
Yattıkları yerden nişân kalmamış”²*

3. Fars Şairleri:

a. Firdevsî:

Firdevsî, Samanîler ve Gazneliler dönemleri İran edebiyatının önde gelen Fars şairidir. Doğum yılı kesin olarak bilinmemektedir. Başlıca yapıtı 60.000 beyitten oluşan; ilk insandan III. Yezdigirt dönemine kadar İran tarihini anlatan Şehnâme’dir. Eser tamamlanınca 1010 yılında Gazneli Mahmut’a sunulmuş. Firdevsî, Bir süre Herat’ta ve Taberistan emiri Şehriyar’ın yanında kaldıktan sonra, Tus’a dönerek 1020 yılında ölmüş.³

¹ Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 21

² Kenan Akyüz, **Batı Tesirinde Türk Şiir-i Antolojisi**, İnkılâp Kitabevi, b. 11, s. 478

³ Mehmet Kanar, **Firdevsî İran’ın Millî Destanı Şâhnâme’nin Müellifi**, İslâm Ansiklopedisi, TDV, C. 13, İstanbul 1996, s. 125-127

Hicrî Dede, Firdevsî ile ilgili bir hasbihâl yazmıştır. Onunla Şehnâme’de yazılan efsaneler ile bugünkü ilmin gelişimini kıyaslıyor.

*“Bak ey Firdevsî-i a‘zam bu nev-‘asrı hayâl eyle
Başın kaldır mezarından benimle hasbihâl eyle*

*Boğuldu an‘anât altında hep Dara vü Hüsrev’ler
Bugün de âsmân üstünde tasvir-i cidâl eyle” (CS, 43/2-3*

b. Ömer Hayyâm:

Ömer Hayyâm, (d. 18 Mayıs 1048 - ö. 4 Aralık 1131) İranlı şair, filozof, matematikçi ve astronom. Pek çok Rübâî ünü sebebiyle Hayyâm’inkilerle karıştırılmıştır. Bilinen kadarıyla Rûbailerinin sayısı 158'dir. Fakat kendisine mal edilenler binin üzerindedir.¹

Hicrî, Hayyâm’ın rübâileri tarzında rübâiler yazmıştır ve adını da “Rübâiyatı Hayyâmane” diye vermiştir:

*“Sanmayın hâlik-ı hukûk halk-ı âlemden geçer
Vakt-ı merhûnu gelince zâlimin arakını içer
Biz kadeh nûşuz özüm kanından ey Hicrî Dede
Ba‘zı var binlerce mazlumnun canından kan içer” (HDS, 1/25)*

Hicrî bu dörtlükte Hayyâm’ın mey felsefesinden bahsediyor:

*“Hasır oldu meyle (Hayyâm) ’ın sözünde felsefe
Ben ki her bir rûhtan oldum mümessil-i her safa
Bir çiçek ekrem-i müebbed inkişâf eyler yaşar
Kutlu bir minhaçtır hasse-i avâme-i eşrefe” (HDS, 1/26)*

¹ Yavuz Unat, **Ömer Hayyâm**, İslâm Ansiklopedisi, TDV, C. 34, İstanbul 2009, s. 66-68.

c. Sa‘dî-i Şîrâzî:

Şeyh Sa‘dî Şîrâzî. Fars şairi ve İslâm âlimi. 1193 yılında İran’ın Şîrâz kentinde doğmuştur. Çocukken babasını kaybedip dedesi ve amcası tarafından yetiştirilmiştir. Daha sonra Bağdat’a gidip Nizamiye Medreselerinde öğrenimini tamamlanmıştır 30 yıl boyunca Hindistan ve Kuzey Afrika’yı dolaştıktan sonra 1256’da memleketi Şîrâz’a dönerek şiirleri yazmaya başlamıştır. Günümüzdeki en çok konuşulan eseri Gülistân ve Büstân’dır. 1292 yılında Şîraz’da vefat etmiş.¹

Hicrî, Fars şairleri arasında en çok Sa‘dî ismini anmış. Hatta onun “Terceme-i Gülistan-ı Sa‘dî” adlı basılmamış bir eseri de vardır. Hicrî, bazı şiirlerini daha da pekiştirmek için Sa‘dî’den beyitler iktibas etmiş:

*“Söylemiş Sa‘dî ne boş zan etme her ormanlığı
Belki kaplan yatmış anda gizlice me‘vâsı var” (CS, 19/2)*

Başka bir şiirinde de Sa‘dî’nin sözünü almış:

*“Beşerler yekdiğer a‘zâsıdır (Sa‘dî) buyurmuştur
Asîl insân unutmaz mûru görse lütf ü şefkatten” (CS, 82/7)*

Hicrî, “Nüsha-i İbret” başlıklı şiirinde yeni şairlerin halini beğenmeyerek, şikâyeti Sa‘dî’ye iletmek istiyor:

*“Hicrîya himmet-i feyz iste, der Sa‘dî’den
Düşse ey bâd-ı sabâ rahgüzerin İran’a” (YH, 23/7)*

Hicrî, oğluna bir nasihatinde Sa‘dî gibi ilim ve marifetten gülistân açmasını istiyor:

*“Sa‘dî gibi aç güzel gülistân
Ol bülbül-i her lisân-i insân” (CS, 93/32)*

¹ Mustafa Çiçekler, **Sa‘dî Şîrâzî**, İslâm Ansiklopedisi, TDV, C. 35, İstanbul 2008, s. 405-407.

4. Arap Şair ve Yazarları:

Hicrî, Arap şairlerden; Ebû Alâ, El-Mütenebî, Buhterî, Ehtel, Farazdak, Cerîr, Ebû Nu'âs, Başşâr, Ebû Temmâm, Ahmed Şevkî, Hassan, gibi şairlerin adlarına yer vermiş. Fakat onların adları en çok mersiyelerde geçer ölen şahıs için üzüntü dile getirilir. Örneğin, Zahâvî için yazdığı mersiyede:

“(Hassan) ki (Hatti’e) ile olup bes ki esef-hân

(Sahbân) ’ı de gör gamzede dil-hûn ü perîşân

Ezdi bu elem şa’ir-i divân-i kebiri

(Hem Ehtel)i hem kalb-i (Farazdak)le (Cerîrî)

Yandı (Bû Nüvâs) ey koca (Başşâr), (Ebû Temmâm)

Bak (Buhterî)’ye ey (Mütenebî) bu ne âlâm” (CS, 105/11-15)

a. Cemil Sıdkı Zahâvî:

Zahâvî, 1863 yılında Bağdat’ta Kürt bir aileden doğmuş. Eğitimini bitirdikten sonra 1885 yılında Süleymaniye’de öğretmenlik yapmış. 1887’de Encümen-i Maârif’e üye olarak kabul edilmiş. 1890 yılında Bağdat valisi Mithat Paşa tarafından kurulan *Zevrâ gazetesinin* başyazarlığını yapmış. 1896 yılında İstanbul’a gitmiş ve orada batı tesirindeki şair ve yazarlarla görüşüp onlardan etkilenmiş. Birinci meşrutiyetten sonra İstanbul Darü’l Funûn’unda görev almış. Arapça, Türkçe, Farsça ve Kürtçe şiir yazmıştır. 1936 yılında Bağdat’ta vefat etmiş.¹

Hicrî Dede’nin Zahâvî ile iyi arkadaşlığı varmış Bağdat’a gidip onun meclislerinde bulunmuş. Zahâvî’nin şiirlerini hayranlıkla okumuş. Hicrî, “Ravza-i Zahâvî” adlı şiirinde Zahâvî’ye uzun bir methiye yazmıştır:

“Ey hazret-i üstâd hukuk-i medeniyet

Ey hâdim-i tevhid-i kulûb-i beşeriyet

¹ Abbas El-Azzavî, **Ta’rih El-Edeb El-Turki Fi’l Irak**, Fuzuli Basım ve Yayın, 1. Baskı, 2012 Kerkük, s. 464

*Sensin bu söze kâil: “okurlardı Buhârî
Şimdi yarıyor san ‘attan ey hoca Buhârî” (CS, 103/1-2)*

Zahâvî ölümünden sonra yapılan te’binde Hicrî şu mersiye okumuştur:

*“Şâyân ki bugün kan yürüsün Dicle-i Bağdâd
Şeyhü’l Şuarâ eyledi ‘azm-i adem âbâd*

*Arşın koca bir nazm-i süreyyâsı çözüldü
Rûh-i üdebanın yüce âhengi bozuldu*

*Gün yüzlü ki bir kız gibi şi’rim yüzün açtı
Üstâdı gidip hicr ile toprak başa saçtı*

*Eyvâh üfûl etti (Cemil Sıdkı Zahâvî)
Hep feyz-i edeb her eseri hikmete hâvî” (CS, 104/1-4)*

b. Nûrî Sâbit:

Gazeteci yazar, Irak’ın ilk mizahi gazetesinin kurucusu ve başyazarı, 28 Ekim 1897 tarihinde Süleymaniye’de doğmuş. 1911 yılında babasıyla İstanbul’a giderek askeri okula girip teğmen rütbesi alarak mezun olmuş. Birinci Dünya savaşında Kafkas’ta görev yapmış. Savaşta yaralanarak Harbiye Bakanlığında görev almış. 1923 yılında Bağdat’a dönerek öğretmenliğe başlamış. İlk gazeteciliği 1929’te *El- Bilâd gazetesinde* yapmış. Daha sonra oradan ayrılarak 29 Eylül 1931 yılında kendisine özel “Habezboz” adlı mizahi bir gazete çıkartmış haftalık çıkan bu gazete 1938 yılında Nûrî Sâbit’in ölümüyle sona ermiş.¹

Hicrî Dede, Nûrî Sabit ve Habezboz için şiir yazmıştır fakat elimizde bulunan sadece Nûrî Sâbit’in ölümüne yazılmış mersiye ve dörtlüklerdir. Kerkük’te yapılan te’binde Hicrî şu manzumeyi okumuş:

“Bülbül ediyor nûha (Habezboz) için eyvâh

¹ Ziyâ’ El-Haccâr, **Irak Gazeteciliğinde Karikatür**, El-Medâ Gazetesi, S. 1259, 26 Haziran 2008

Mâtemle açar gonca-i lübün vâý ne seher gâh

Bizden yine bir nûr-i Irak erdi zevale

(Sâbit) olan ahbabı hazin oldu bu hale” (CS, 101/4,6)

Ayrıca Kerkük gazetesinde de bu dörtlükleri yayımlamıştır:

Ey gözüüm (Nûrî) nazar kıl âşıkı giryânda gör

Çok serî‘ütab‘ olan inler bugün her yanda gör

Her yürüyüşte en çabuk seyyâre-i iskât eder

Olsa cevân-gâh-ı vâsi‘ şehsüvârı onda gör” (HDS, 1/23)

“Sala sayyâd-ı kaza her sayda ger hırs u heves

Akıbet avlar keser koymaz kafeste bir nefes

Yarası sağlanmadan (Sâbit) kadem bir hem demin

Yâre diğer yara vurdun ey ecel tahrik-i bes” (HDS, 1/24)

c. Abbas El- Azzavî:

Avukat, tarihçi, yazar Abbas El- Azzavî, 1890 yılında Bağdat’ta doğmuş. Tarihle ilgilenmiş ve Irak’ın tarihi ile ilgili yaklaşık yirmi eseri var. Azzavî, 1971’de Bağdat’a vefat etmiştir. Kakaî’lerle ilgili yazdığı eserde Hicrî Dede ile görüşmüş ve ondan önemli bilgiler almış. Azzavî’nin bu kitabında Hicrî Dede’yi övmüş ve Hicrî ona bu manzumeyi yazmıştır:

“Ey hazret-i üstâd-i mükerrem hünerin var

Olsa yeridir nüshaların hakta sezâ var

Her me’ hazınız rehber-i şeh-râh-i muallâ

Her şâhidiniz ayn-i hakikatle müheyyâ” (CS, 102/1,2)

5. Kürt Şairleri:

a. Nâlî:

Asıl adı Molla Hıdır, Babasının adı Ahmed Şâveys Mikailî'dir. Büyük Kürt şair ve din adamı 1800 yılında Şehrezûr'un (Hâkûhol) köyünde doğmuş. Eğitimini Sine, Sablah, Karadağ, Halepçe ve Süleymaniye'deki cami ve hücrelerde bitirip İmâm mertebesine almıştır. Kürtçe, Arapça, Farsça ve Türkçe'yi iyi bilmiş ve bu dillerde şiir yazmıştır. 1856 yılında İstanbul'da vefat etmiş ve orada gömülmüş.¹

Hicrî, bu şairin şiirlerini okumuş ve hayranlık duymuştur ve Nâlî'nin şiirlerini Hz. Süleymân'ın eserlerine değişmiyor:

*Nâlî'leri gör dillere Mahvilere söz yok
Manzûmelerin âsâr-ı Süleymân'a değişmem" (HDS, 2/102)*

Hicrî, Zahâvî için yazdığı mersiyede Nâlî ile diğer Kürt şairleri Mevlevî, Ahter, Halid ve Mahvî'nin adları zikretmiş:

*"Etti bu azâ (Mevlevî)'yı cân ile giryân
(Ahter)'leri, (Halid)'leri, (Nâlî)'leri nâlân" (CS, 104/25)*

b. Hacî Kadir-i Koyî:

Asıl adı, Kadir, Babası Molla Ahmed'tir. 1816 yılında "Köysancak" şehrinin "Gorkaraç" köyünde doğmuş. Küçük yaşta babası vefat etmiş. Hücre eğitimini Koya'da tamamladıktan sonra Serdeşt, Mehâbad ve Şino şehirlerine gidip buralarda yedi yıl kalmış. 1862 yılında "On İki Bilimli" hoca iznini alıp Köysancak'a dönmüş. Bir süre kaldıktan sonra İstanbul'a gitmiş ve orada 1897 yılında vefat etmiş.²

¹ Maruf Haznedâr, **Kürt Edebiyatı Tarihi**, Aras Basımevi, C. 3, b. 2, 2010 Erbil, s. 61-148

² Mesud Muhammed, **Hacî Kadir-i Koyî**, Aras Basımevi, C. 1, b. 2, 2010 Erbil, s. 42

Hicrî'nin elimizde bulunan şiirlerinde Hacî ile ilgili tek bir beyit var. Koya'yı vasfederken Hacî'nin şairliğini de vasfediyor ve şiirlerini incilere değişmiyor:

“(Hacî) 'leri var cevherin inşâdına (Kadir)

Her şi 'rini bin lü 'lü '-i Ammân'a değişmem” (HDS, 2/101)

c. Şeyh Rıza-ı Talabânî:

1837 yılında Bazyân'ın Kırık köyünde doğmuş. İlk tahsilini babasının ve Medrese tahsilini Kerkük'ün tanınmış bilginlerinin yanında görmüş. İki sefer İstanbul seyahatine çıkmış ilki 1856'da iki sene kalmış ikincisi de, 1868'de. 1874'te Kerkük'e dönünce, bir süre tarımla uğraşmış. 1900'de büyük kardeşi Şeyh Ali tarafından Bağdat Meydan Mahallesi'ndeki Kadiriler Tekkesi'ne postnişin olarak tayin edilmiş. 1910 yılında Bağdat'ta vefat etmiş.¹

Hicrî, yayımladığı ilk eseri olan “Yadigâr-i Hicrî” kapak sayfasında Şeyh Rıza'yı “Reîsü's-şuarâ” diye vasf etmiş:

“El-hak ki reîsü's-şuarâ Şeyh Rıza'dır

Hicrî sözüm amma ki eser-i kabile benzer”

Fâiz gibi bak feyzime, Sâfî gibi saf ol

Cândır varak-i her eserim bir güle benzer (YH, s.136)

Şair-i Kerkük manzumesinde de Şeyh Rıza için şöyle yazmış:

“Hâlis'leri, Fâiz'leri, Kabil'leri Sâfî

Üstâd-ı sûhûn Şeyh Rıza ekmeli şair” (CS, 10/5)

Şeyh Rıza en çok hiciv şiirleriyle tanınmıştı. Hicrî hiciv üslubu şair Eşref ile bir araya getirmiş:

“(Eşref) 'ler ile (Şeyh Rıza) 'larda savuştu

¹ Ahmet Takâne, **Ortadoğu'nun Büyük Şairi, Şeyh Rıza-ı Talabânî**, Aras Basımevi, b. 2, Erbil 2010, s. 27-97

Her ferdi hiciv sahnesinin berk-i belası”(CS, 13/5)

Hicrî, Şeyh Rıza ve diğer Kerkük şairlerin Fars şairleri ile kıyaslar ve Kerkük’tekilerin daha üstün olduklarını söylüyor:

*“Ben Şeyh Rıza, Kâbil u Sâfî deki şi’ri
Kânî’ye, Firdevsî’ye, Suhbân’a değişmem” (HDS, 2/8)*

Ayrıca Hicrî şiirlerinde Şeyh Rıza’nın babası şair Şeyh Abdurrahman (Hâlîs) ve abisi şair Abdülkadir (Fâiz)’in isimlerine oldukça yer vermiştir.

d. Hacî Tevfik (Piremêrd)

Asıl adı Tevfik, babası Mahmut Hamze Ağa’dır şiirde mahlası Piremêrd’tir. 1867 yılında Süleymaniye’de doğmuş. Eğitimini hücrelerde bitirmiş.1898 yılında Sultan Abdülhamid’in daveti üzere Süleymaniye’den bir heyet ile İstanbul’a gidip Sultanın huzuruna çıkmışlar. Heyet İstanbul’dan Hac ziyaretine gitmişler ve böylece Hacı Tevfik adını kazanmıştır. Piremêrd haçtan sonra heyetle memlekete dönmeyip İstanbul’a gitmiş. İstanbul’da hukuk okumuş ve devlet memurluğuna başlamıştır. Atandığı en yüksek görevi ise 1918-1923 yıllar arasında Amasya valisidir. 1924’te Süleymaniye’ye dönmüş *Jîn gazetesini* çıkarmıştır. Şiir ve gazetecilikle uğraşmıştır. 19 Haziran 1950 tarihinde Süleymaniye’de vefat etmiştir.¹

Hicrî Dede, Piremêrd ile iyi bir dostluğu varmış. Sık sık Süleymaniye’ye gidip onun misafiri olmuş. Hicrî, Kürtçe şiirlerini Piremêrd’in gazetesinde yayımlamıştır. “Tuhfe-i Süleymaniye” adı eseri ona teslim etmiştir. Hicrî, Piremêrd’in ölümün kırkinci gününde yapılan merasimde Kürtçe, Farsça ve Türkçe mersiyeler okumuştur bu mersiyelerden:

*“Ey (Pîr)-i ‘ulâ sığmaz iken sahn-ı cihâne
Oldu bu küçük kabir sana kuş gibi lâne
Ey fazlı mücessem koca simâ-yı dehadan*

¹ Maruf Haznedâr, a.g.e, 2010, C. 5, s. 101-108

Rûhun yine âğâz edecek tarz-ı ma'âne

*Takdir olunur şehir-i Süleymani ricâli
Hürmetleri var şair-i âdâb beyâne”¹*

A. Türkmen Şair ve Yazarları:

a. Ata Terzibaşı:

Kerkük’ün büyük Türkmen yazar ve düşünürü 1924’te Kerkük’te doğmuş. 1950 yılında Bağdat’ta Hukuk Fakültesini bitirmiş ve Kerkük’e dönüp avukatlık yapmıştır. Edebiyat ile ilgili birçok kitap, makale ve araştırmalar yazmıştır. Hicrî Dede ile görüşmüş ve sohbetler yazmıştır.

Terzibaşı, Kerkük Gazetesinde “Yaşayan Şairlerimizi Tanıyalım” adlı makalesinde Hicrî Dede’nin hayatı ve eserlerini anlatan kısaca bir hayat tercümesi yazmıştı. Hicrî, bu makaleden memnun kalarak Kerkük Gazetesinin 31 Ekim 1952 tarihindeki 1403 sayısında “Sade Türkçe Armağan, Değerli Sayın Atâullah Terzibaşı Kardeşime” başlıklı ve hiç yabancı kelime içermeyen bu manzumeyi yazmıştır:

*“Çok saygı ile yazdığını karşılarım ben
Tanrım sana göstermeye kaygı hep şen ol sen
Sen söz değerini anlamış oldun değerini var
Yükselmek için sevgili yurdunda yerini var”²*

b. Ahmed Medenî:

Kerküklü gazeteci, yazar ve şair Abdullah Kudsi Efendi’nin oğludur. 1889 yılında Kerkük’te doğmuştur. 1911 yılında Havâdis gazetesini çıkarmıştır. 24 Ocak

¹ Hicrî Dede, **Merhum Piremerd Hacı Tevfik Kırkinci Gün Münasebetiyle**, Kerkük Gazetesi, Y. 23, S. 1300, s. 3, 24 Ağustos 1950

² Ata Terzibaşı, a.g.e, 2013, s. 43

1940 tarihinde Kerkük'te vefat etmiş. Hicrî Dede Ahmet Medenî için şu mersiye yazmıştır:

*“Ey Tâir-i Kudsî sana medfen mi Musallâ
Yoksa Medenî şahsa budur burc-ı muallâ
Sen ey Medenî! Ölmeyecektin, kalacaktın
Pek çok yaşamak ister iken feyz olacaktın” (KGŞ, 3/1,2)*

Hicrî yazdığı tek hicvini Ahmed Medenî'ye yazmıştır.

4) Filozoflar:

Hicrî Dede, şiirlerinde eski Yunan filozofları; Eflâtûn, Aristo, Sokrât ve Lokmân-ı Hekim ile birlikte genellikle övülen kişiler için benzetmeler yapmıştır. İşte o beyitler:

*“Sokrât” ise hikmetin beğendi
Ey hep hükemânın ercümendi (CS, 98/37)*

*“(Lokmân) u (Aristo)’nun olup hasreti efvân
Sızlar keder hicr ile Sokrât u Felâtûn” (CS, 104/11)*

*“Yüzlerce Aristo’ları irşâd eden üstâd
Yüzlerce Felâtûn ile Lokmân yatıyor bak” (CS, 105/12)*

*“(Sokrât) ise hikmetin beğendi
Ey hep hükemânın ercümendi” (CS, 98/37)*

*“Binlerce Felâtûn doğuran toprakımız var
Bu mülk-i mukaddes adem âbâd değildir” (CS, 25/13)*

5) Aşk Hikâyeleri ve Kahramanları:

a. Leylâ ile Mecnûn:

İslâm edebiyatlarında mesnevi konusu olan aşk hikâyesidir. Hikâye kahramanlarının gerçek kişiler olduğu sanılmaktadır. Mecnûn, şair Kays bin Mülevvah Âmirî lakabıdır. Leylâ'nın gerçek adı ise Leylâ binti Mehdî Âmirî'dir.¹

Hicrî Dede, her şairin işlediği gibi Leylâ ile Mecnûn konusunu şiirlerinde işlemiştir. Hicrî, Leylâ ve Mecnûn beyitlerde çoğu zaman beraber anılmış. Bazen Mecnûn, Deli ve Mecnûn'un asıl adı Kays'ı da kullanmıştır.

Şair Mecnûn ile Leylân'ın aşkını ve onun kucaklayışını güneşten ılık alan aya benzetiyor:

*“Müheyyâ Kays ü Leylâ âşık u ma ‘şûka hem âguş
Kamer günden alır şevki güneş bir vech-i enverden” (YH, 2/18)*

Hicrî, güzel ve dilber kadınları Leylâ'ya benzetiyor ve onu kucağına alınca kimin ne dediğini umursamaz:

*“Leylâ gibi bir dilberi âgûştâ her şeb
Al perde-i esrâre ne derlerse desinler” (CS, 32/20)*

Şair, kendisini Kays'a benzetir ve Leylâ'nın sesini, siyâh zülfünü görse deli gibi kavuşmaya koşar:

*“Ya leyl sesi gelse koşar zülf-i siyah
Hicrî Dede Kays olmuşa benzer deli şair” (CS, 10/17)*

Hicrî, parasızlık ve sıkıntıdan canı çektiği (Kaysı) yemeği için kendisi çöllerde gezen Kays'e benzetiyor:

Yağlı bir kaysi için çöller gezen Kays olmuşum

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 283

Hazret-i Mevlâna nasib etsin odur Leylâ güzel” (CS, 64/6)

Şairin Leylâ ile Mecnûn isimlerini içeren başka beyitler:

*“Mansur hakka meyli, Mecnûn’da aşk-ı Leylâ
Bir türlü her cihette taksim-i feyz-i Bârî” (YH,12/2)*

*“Hakkı yoktur âşığın açsın siyaset perdesi
Sende ey Mecnûn oku yâ leyl Leylâ’dan konuş” (CS, 45/7)*

b. Şîrîn ile Ferhâd:

Ferhâd ile Şîrîn hikâyesi, Divân ve Halk edebiyatının mesnevî konuları arasında yer alır. Hikâyede Ferhâd, Şîrîn’e olan aşkını ispat etmek için Şîrîn’in isteği üzerine şehir dışındaki bir pınardan onun köşküne su getirmek için Bîsütûn dağına deler. Daha sonra Şîrîn’in öldüğü yalanıyla kandırılan Ferhâd külüngünü havaya atarak başına indirir ve ölür.¹

Hicrî Dede, Şîrîn ile Ferhâd hikâyesini birçok şiirinde işlemiştir. Fakat bu hikâyeye özel bir manzume yazmamıştır. Şiirlerinde genelde Ferhâd’ın sevgilisi için dağı delmesi, Şîrîn’in güzelliğine benzetmeler, onları ayırmak isteyenler vs. konuları ele almış. Örneği:

*Ekşi sevmez mü’min imânı tatlıdır Dede
Küh-ı Şîrîn üstüne Ferhâd olur şeydâ güzel (CS, 64/5)*

*Şîrîn oku bülbülüm çimende
Ferhâd bağı teşnedir vatanda (CS, 83/12)*

*Dağda çok Ferhâd okur cânânı Şîrîn aşkına
Kays Leylâ’sı için sahrada vaveylası var” (CS, 19/4)*

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 152

c. Vâmık ile Azrâ:

Vâmık ile Azrâ, İran ve Türk edebiyatlarında klasik mesnevi konusudur. Çin hakanı Talmus'un oğlu Vâmık ile Gazne padişahının biricik kızı Azrâ arasında bir aşk hikâyesidir. İki âşık birbirilerini görmeden resim yoluyla âşık olurlar. Vâmık, Azrâ'ya kavuşmak için yola çıkar. Birçok tehlikeler atlatır. Macera ve mücadelelerle dolu bu zorlu yolculuktan zaman zaman yener, yenilir, yaralanır fakat sonunda Azrâ'ya kavuşur.¹

Hicrî Dede, şiirlerinde iki kez Vâmık ile Azrâ'nın adına yer vermiştir her ikisi de diğer aşk hikâyeleriyle birlikte geçmiştir:

*“Şîrîn ne demek Vâmık Azrâ'sı da bî-sûd
Hep lâklâkadır kıssa-i Ferhâd zemâne” (CS, 7/4)*

*“Şîrîn ile Ferhâd u nice Vâmık u Azrâ
Leylâ ile Mecnûn-ı beyâbân yatıyor bak” (CS, 105/19)*

6) Ülke, Şehir ve Yer Adları

1. *Ülkeler:*

a. Irak:

Hicrî Dede, ülkesi olan Irak'ı çok sevmiş. Ondan hiç ayrılmamıştır. Şiirlerinde hep Irak'ın yükselmesini, ilerlemesini, büyümesini ve halkının tek bayrak altında birlik beraberlik içinde yaşamalarını dilemiş.

Irak her ne kadar Avrupa'nın gerisinde kalmışsa da ama bir gün gelir Irak'ın yıldızı da göklerde parlar:

*“Onlar etti sa'y u himmet nakş bulduk gerçi biz
Bir daha gökten tûlû' eyler Irak'ın ahterî” (CS, 5/12)*

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 471

Şair, Irak'ın birlik ve beraberliği sonucunda cennet olacağını söyler:

*“Doğsun bu Irak’a mihr u vahdet
Olsun bu zemîn (Riyâz)’i cennet” (CS, 93/30)*

Birlik ve beraberlik için başka bir beyitte:

*“Sâkî ayağın bûs edeyim parlaya sakın
Vahdet kadehin istiyor erkânı Irak’ın” (CS, 108/39)*

Hicrî, oğlu Galib için yazdığı ninnide Irak'ın bayrağının hep yükseklerde durması için dua etmesini ister:

*“Eyle bu duâyı cânla ispât
Rabbim alem-i Irak-ı parlat” (CS, 96/10)*

Hicrî ayrıca Irak için “Vatan Terennümü” ve “Vatan” adlı iki manzume yazmıştır. Bunlardan ikişer beyit alalım:

Vatan Terennümü:

*“Aç gözüün mahcup olma şems-i dirahşân ey vatan
Şu'le efşân ol, perîşân olma, bul şan ey vatan
İbtisâmın her seher bûlbüller eyler intizâr
Gel bu gün, güller açılsın olma giryân ey vatan” (CS, 17/1,2)*

Vatan:

*“Var ol vatan bu azm ile senden safâ doğar
Parlak sedef meşimede dürr-i baha doğar
Bir gün olur ki mevce gelir menbâ'-i güher
Elbet bu hâk-ı pak şeref kimya doğar” (CS, 18/1,2)*

b. Filistin:

Hicrî Dede, Filistin için yaklaşık dört hamasi kaside yazmıştır. Özellikle 1948 sonraki Filistin ihtilali ve oradaki diriliş ve savaşlar için yazmıştır. Ayrıca Hicrî, oraya giden Irak ordusu ve mücahitleri için hamasi şiirler yazmıştır.

Hicrî, İslâm ordusundan Filistin'in mukaddes toprağını tamamen temizlemelerini istiyor:

*“Zafer layıktır ancak asker-i mansûr-i İslâm’a
Filistin toprağın ağıyârdır tathîr-i tam eyle” (KGŞ, 18/2)*

Hicrî, Filistin için yardım çağrısı yapmış. Tüm İslâm dünyasından Filistin için cân ve mal için bağışlar yapmalarını istemiş çünkü bu bağış dini görevdir:

*“Meded ey mecma‘-i ümmet bu hak uğrunda kavgadır
Bütün İslâm-ı âlem mal u cânla hep müheyyadır”*

2. Şehirler:

a. Kerkük:

Hicrî Dede, en çok Kerkük için şiir yazmıştır. Onun hayatında Kerkük'ün ayrı bir yeri vardır. Hicrî, Kerkük için kasideler, beyitler ve dörtlükler de yazmıştır. Kerkük için yazdığı 106 beyitlik “Kerkük Hatıratı” kasidesinde şehrin tüm kaza, kasaba, semt, bahçe, mahalle ve insanların da içeren büyük bir tarihî ve kültürel kaynağı değinmiştir. Hicrî, Kerküklü olduğu için hep iftihar etmiş:

*“Hem şehrim ile fahr ederim nerde bulunsam
Kerkük taşını cevher-i Amman’a değışmem” (HDS, 2/6)*

Şair Kerkük'ün petrol zenginliğinin şehre faydası olmayınca “Kerkük Terennümleri” şiirinde bu şikâyeti sorumlulara iletiyor:

*“Bütün petrolümüz ağıyâra salmış havan yağmasın
Fakat Kerkük'ümüz mahrumdur bir katre çorbaya” (KGŞ, 12/9)*

Kerkük şair ve ediplerin şehridir her yeri ilham kaynağıdır:

*“Kerkük ne tab‘ındaki bir şehir-i sâfâdır
Her ehl-i nedîm ekseri vehbi şû‘aradır*

*Her zerre-i hâki okur ûslûb-i belâğat
Her Nevresî her Yûsrî eder neşr-i fesâhat” (CS, 12/1,2)*

Hicrî Dede, Kerkük’ün kalesini de kısa bir mesnevi ile ele almış. Şair, Kerkük’ün bu eski kalesinin tarihini, hükümdarlarını, hatıralarını ve şâhid olduğu olayları soruyor:

*“Ey eski müşekkel kocaman dop dolu kal‘a
Binlerce yılın hatırası en ulu kal'a*

*Binlerce hükümdarları soydun yola saldın
Ömrün hele pek tâze senin sanma kocaldın” (KGŞ, 13/1,4)*

Hicrî’nin “Kerkük Tarihi” adlı basılmamış büyük bir eseri var. Bu eserde Kerkük’ün tarihi boyunca önemli olay ve bilgiler yer almakta.

b. Bağdâd:

Bağdat’ın Hicrî Dede’nin hayatında çok özel bir yeri varmış. Çünkü Bağdat her zaman olduğu gibi şair, yazar, edip ve kültürün başkentidir. O, şiirlerinde Bağdat’ı çok övmüş. Bağdat’ın tabiatı, orada bulunan imamların mezarları, Dicle’si ve güzelliği adeta bir hayranlık yaratmış. Hicrî Bağdat için; “Bağdat ve Musul’a Tuhfe-i Beşâret”, “Bağdâd” ve “Ârzû-nâme-i Bağdâd” adlı üç manzumesi var.

Hicrî, Bağdat’ı dünyanın en güzel yeri olarak sayar:

*“Cihânın en güzel bir mevki’-i a‘lâsıdır Bağdâd
Bilâd-ı kâinâtın dilber-i ra‘nasıdır Bağdâd” (CS, 46/1)*

Bağdat’ta bulunan din adamları ve âlimlerin mezarları için oraya giden dönmek istemiyor:

*“Ricalullah 'a müştak olsa kim Bağdâd'dan dönmez
Mürîd-i sâkî-i Kevser behîşt-i âbâddan dönmez” (YH, 3/1)*

Hicrî tüm dünyayı Mecnûn'a, Bağdat'ı ise onların Leylâ'sına benzetir:

*“Bunun için memleketler bütün Mecnûn'a benzerler
Bu sahra-yı garâmın başka bir Leylâ'sıdır Bağdâd” (CS, 46/8)*

c. Musul (Ninova):

Hicrî Dede, “Bağdat ve Musul'a Tuhfe-i Beşâret” manzumesinde Musul'u överek güzel beyitler yazmış. Hicrî, Musul'da mezarı bulunan Yunûs, Şit ve Cercis peygamberleri, şairlerini, din adamlarını, bahçe ve seyahat yerlerini bu beyitlerde anlatmış.

Hicrî'ye göre Musul'un toprağı o kadar önem taşıyor ki eğer birisi ziyaret etse o ziyaret Peygamberimizin mezarını ziyarete mukabildir:

*“Sözüm yok Ninova'ya ondadır Yûnus Nebîyulallah
Eğer mâhî o mâhî yutsa da oradan dönmez*

*Ulaşmazsa elin kabr-i resule yüz sür ol hâke
Hezâr-ı bağ-ı (Rıdvân) vird-i hatır-ı şaddan dönmez” (YH, 3/25,26)*

d. İstanbul:

Hicrî Dede, şiirlerinde tek bir yerde İstanbul'un adını zikretmiş. Hicrî, şiir hayatında hep Nâmık Kemâl'i kendine bir örnek almış. Kendisi hep Irak'ta olduğu için şairliği ve şöhreti bu sınırların içinde kalmış. Hicrî bu durumdan çok üzülmüş ve kendine “eğer bende İstanbul gibi bir yer olsaydım Nâmık Kemâl gibi şöhret kazanırdım” diye teselli etmiş:

*“Yok semend-i tab 'ım cevân için cây-ı mehâl
Rûy-i meydanım küçük ezmiş cigergâhım melâl
Ben de İstanbul gibi bir yerde doğsaydım eğer
Yükselirdim burc-ı eflâk üzre mânend-i Kemâl” (HDS, 1/7)*

3. *Yer Adları:*

a. Baba Gûr Gûr:

Kerkük yakınlarında bulunan çok zengin bir petrol sahasıdır. Osmanlılar çok ilkel yollarla petrol çıkartırlarmış ta ki 1927 yılında sahanın bir kuyusu patlayarak petrol dışarı fışkırmış ve İngiliz’ler bu fırsatı değerlendirerek altyapıları inşa etmişler ve 1934 yılında petrolü muntazam bir şekilde çıkartmışlar.

Kakaî’ler inancına göre “Baba Gûr Gûr” ya da “Bawa Gûr Gûr” onlara ayıt bir Mâm, yani bir seyittir ve bu petrol sahası orada bulunduğu için bu ismi vermişler. Onun için Hicrî Dede de şu şiirde eskiden onun ziyaretine gittiklerini anlatmış:

*“Ey kenz-i zeheb mürşid-i erbâb-ı maharet
Ettik seni biz hayli zaman canla ziyaret
Gösterme de ağyâre bugün keşf-i keramet
Hem şehrini de gözle ki bir an Baba Gûr Gûr” (KGŞ, 19/3)*

Şair başka bir beyitte kendisini Baba Gûr Gûr’un bir müridi olarak sayıyor.

*“Binlerce göz açtın bize lâkin eserin yok
Hiç eski mürîdânına ya-hû nazarın yok” (CS, 108/1)*

Hicrî, Baba Gûr Gûr’u zengin bir baba olarak görüyor kendisi de ona muhtaç yoksul bir dede.

*“Kerkük'te bizim bir babamız bir dedemiz var
Zengin baba yoksul dedemiz gamzedemiz var
Bir pîr-i mugân bir de ‘aceb mey-kedemiz var
Gayri mey içer biz kuru sekrân Baba Gûr Gûr” (KGŞ, 19/2)*

Hicrî, Baba Gûr Gûr’u kendi babası gibi sayar ve ondan mirasını ister:

*“Hicrî Dede’nin gerçi bugün kıssası vardır
Lâkin Baba Gûr Gûr’da büyük hissesi vardır
Yoktur babanın oğlu gibi vâris-i makbûl*

Zengin baba koymaz kala evlâdını yoksul” (CS, 108/22,23)

4. Nehirler:

a. Dicle:

Hicrî Dede, şiirlerinde Dicle nehrinin ismini Bağdat’ın vasfında kullanmış. O, Dicle’yi Kevser suyuna benzetmiş.

*“Her bulak bir havz-ı Kevser Dicle-i rûh efsân ola
Bu mübarek kıt’ayı bir cennet âbâd eylerim” (CS, 78/5)*

Yine Hicrî Dicle’nin vasfında Dicle Hızır’ı andırıyor ve Dicle’den içenin onun gibi ölümsüz olacağını söylüyor:

*“Acep kim Dicle’sinden nûş eder mânend-i Hızır olmaz
Muazzez merd-i kâmil feyz-i isti‘dadan dönmez” (YH, 3/2)*

b. Hasa Nehri:

Hasa, Kerkük içinden geçer bir nehirdir. Bu nehrin suyu Kerkük etrafındaki yağmur suyundan birikip bu Çay’dan akıyormuş. Ayrıca Zâb-ı Sagîr’in bir kanalıdır. Bu nehrin sürekli akması için bir baraj yapılması gerekiyormuş fakat hükümetler bu projeyi bir türlü hayata geçiremiyorlarmış. Hicrî Dede de bu duruma çok üzülmüş ve sürekli bu nehri düşünmüş ki Kerkük’e gelen her devlet adamı bu sorunu iletmiş.

Hicrî Fuzûlî’nin su kasidesinin tanzirini de Hasa suyu için yapmış. Ayrıca “Zâb-ı Sagîr” adlı bir mesnevisi de vardır.

Şair, Zâb-ı Sagîr’den kanallarını açmak istiyor Kerkük’e hayat gelmesi, halka huzur gelmesi için:

*“Ey Zâb-ı Sagîr aç kanalın milleti kandır
Bak, su yerine şehrimizin içtiği kandır*

*Hasa Çayı’nı rah-güzâr et başla müruru
Ta halk bu nâ’il ola zevk-ı sürura”*

Hicrî Hasa suyu Kerkük için altın değerine koymuş. Kerkük bu suyun akması ile başka şehir olur:

*“Aksa bize altın suyu ger Zâb-i Sagîr’in
Olmaz daha hiç misli ki bu şehir şehrin” (CS, 58/4)*

Başka bir beyitte de bu nehir ile Kerkük’ü Firdevs’e benzetiyor:

*“Ger Zâb-i Sagîr olursa cârî
Firdevs edecek bizim diyârı” (CS, 87/15)*

Hicrî’de bu su o kadar önemli ki vasiyetinde eğer ölse de bu suyu görmese mezar taşında bu suyun şehidi olduğunu yazmasını istemiş:

*“Ölürsem görmeden ben bu suyu, kabrimde yazsınlar
Şehid-i ab (Zâb) oldu bu şair gitti ahraya” (KGŞ, 12/14)*

I. ŞİİRLERİN NAZIM BİÇİMLERİ VE TÜRLERİ:

1. Nazım Biçimleri:

a. Beyt:

Beytin sözlük anlamı (Ev)’dir. Aynı ölçüde ve anlamca birbirine bağlı iki dizeden oluşan nazma beyit denmektedir.¹

Hicrî şiirlerinde tek uyaklı beyitler yazmıştır. Bu beyitlerin 1 tanesi Canlı Sözler’de ve diğerleri Kerkük gazetesinde yayımlanmıştır. Beyitlerden örnekler:

*“Giymişim hırka-i rindâne melâmetzedeyim
Mesleğim gizli değildir dede oğlu dedeyim” (CS, 110,1)*

*“Her hastaya elbette tabîb olsa gerektir
Her yolcu ger bir rehber ile yol gidecektir” (CS, 110/11)*

¹ Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları, b. 9, Ankara 2009, s. 101

b. Ferd:

Tek, yalnız, ayrı başka beyitlere ilgisi olmayan ve bir şiir içinde yer almayan beyte denir. Divanların son bölümlerinde yer alırlar. Ferdlerin iki dizesi arasında kafiye bulunması şart değildir.¹

Hicrî Dede'nin elimizde bulunan şiirlerinde en çok ilk yayımladığı "Yadigâr-i Hicrî" adlı eserinde ferde rastlıyoruz. Bu eserde toplam 5 ferd bulunuyor 3'ü Türkçe ve 2'si Farsça olan bu ferdlerin 3 tanesi de düz yazının içinde yazılmış dibacede ve son bölümde bulunan "Mazideki Sözlerim" adlı nesirde bulunmaktadır.

*"Sa'dî ki ez-ân bir üdebâ yâft-ü fazilet
Âsâr-ı kemâleş heme der zikr-i cemil est" (YH, 30)*

*"Kilyân havâsı kibir verir ekmeğin keser
Demlin ucuz bu keyif eyle yâ-hû sigâra bul" (YH, 31)*

Hicrî'nin Canlı Sözler adlı eserinde de 2 ferd bulunmakta:

*"Samanın kadar esmânı semânın fevkına çıktı
İki kâviç şa'îr ama bugünde yüz baîr eyler" (CS, 110/2)*

*"Sen bakma rakibe güzelim tâlib-i feyz ol
Kalbin sesi men' eliyemez rızk-ı gıdâyı" (CS, 110/4)*

1) Beyitlerle Kurulan Nazım Biçimleri:

a. Gazel:

Gazel, aslı Arapça bir kelimedir (kadınlarla âşıkane sohbet etmek) anlamında gelir. Özellikle aşk, güzellik ve içki konusunda yazılmış belirli biçimdeki şiirlere denir. Gazel, beyitlerle yazılır. Birince beyti musarra'dır, yani dizeleri birbiriyle uyaklıdır.

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 151

Öteki dizeleri birinci beyitle uyaklıdır. İlk beyitten sonraki beyitlerin birinci dizeleri uyaksızdır.¹

Hicrî, gazel nazım biçiminde birçok şiir yazmıştır. Yadigâr-i Hicrî’de; “*Aşk u Garam, Hayâl, Gurbette id, Bir Garib Kuş, Muğ-beçe-i Mesîhî, Gülbahâr, Serzeniş, Yuf, İbret, Şüde-yâr, Hoş âmêdi, Penc Beyit*” toplam 12 gazeldir.

Canlı Sözlere ; “*Zemâne, Nağme-i Aşk, Dedelerin Hikemi Nağmesi, Dedeler Nağmesi, Bir Gazel, Dede Sözü, Güzel, Garamî Bir Gazel, Gözler, Gazel, Garami Parçalar, Bildiğim Mahbûbe, Aşk u Garam, Zenzeme*”¹⁴ gazel bulunmakta. Ayrıca Hicrî’nin kitaplarına girmeyen şiirlerinde “Tarab, Aşk u Garam Yaprakları” adlı gazelleri var. Hicrî’nin gazelleri (aa-xa-xa) biçiminde yazmıştır. Gazellerin en uzununu 23 beyitlik “Nağme-i Aşk” gazeli ve en kısası 4 beyitlik “Aşk u Garam Yaprakları” başlıklı gazeldir.

Hicrî, gazellerinin çoğunu Remel Bahri ile yazmış ve en çok (*Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün / Fâ’ilün*) kalıbı kullanmıştır. Gazellerden bir örnek:

*“Dilber-i bed-sîretin turre-i tarrârına yuf
Hüsnüne, hâline, ruhsârına, dîdârına yuf*

*Yâr-ı bed-tab ‘ seven âşka yüz bin lâ ‘net
Aşkına meşkına hep hatt-ı siyeh-kârına yuf*

*Kangı bir bülbülünü zevk ile şâd etdi felek
Bağına, bârinide, hârına, gülzârına yuf” (YH, 20/1-3)*

b. Kaside:

Kaside, “niyet etmek, yaklaşmak” anlamlarındaki “kasada” kökünden gelen Arapça sözcüğün din ve devlet büyüklerini övmek, yardım istemek amacıyla belli

¹ Cem Dilçin, a.g.e, 2009, s. 104

kurallar içinde yazılan uzun şiirlere denir. Kasideler en az 31 beyit ve en çok 99 beyit olur. Ama bu rakamlarda az ya da çok yazılan kasideler de vardır.¹

Hicrî'nin şiirlerinde en tercih ettiği nazım şeklidir. Elimizde bulunan şiirlerinde; “Yadigâr-i Hicrî” 18, “Canlı Sözler” 44, “Hicrî Dede'den Seçmeler” 1, “Kitaplarına Girmeyen Şiirleri” 37 kaside bulunmakta. Bu kasidelerin 7'si Ramazaniye, 4'ü Medhiye, 4'ü Mersiye ve İdiye, Nevrûziye, Bahariye ve Fahriye'den birer kaside bulunmakta.

Hicrî'nin en uzun kasidesi 106 beyitlik “Kerkük Hatıratı”, en kısası ise 4 beyitlik “Bir Tavsiye” adlı kasidedir. Kasideler en çok remel bahri ile yazılıp (*fe'ilâtün / fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün*) kalıbı benimsenmiştir. Kasidelerden bir örnek:

*“Bahâr oldu silindi jeng-i gam hep kalb-i muğberden
Zemîne zîb saldı reng ile tâvûs şehperden*

*Zehî nevrûz-ı sultân-ı zehî mahbûb-ı nûrânî
Aceb fasl-ı hayatefzâ gelir gülbâng her serden*

*Ne bezm-i muntazam teşkîl olundu sahn-ı gülşende
Nüzûl etti yere sanki Süreyyâ arş-ı ekberden” (YH, 1/1-3)*

c. Mesnevi:

Mesnevinin sözlük anlamı (ikişer, ikili) demektir. Her beytin dizeleri kendi aralarında uyaklı, aruz bahirlerinin kısa kalıplarıyla yazılan uzun bir nazım biçimine denir.²

Hicrî Dede, mesnevi tarzı ile şiirlerinin en uzununu yazmıştır. Hicrî'nin ilk eseri olan Yadigâr-i Hicrî'de Türkçe bölümün sonu hatime gibi mensûr ve manzum “Mazideki Sözlerim” başlığı altında mesnevi yazmış. Diğer eserleri ise Canlı

¹ Cem Dilçin, a.g.e, 2009, s.122

² Cem Dilçin, a.g.e. 2009, s. 167

Sözler’de 35 mesnevi, Hicrî Dede’den Seçmeler de 2 uzun mesnevi ve kitabelerine Girmeyen Şiirlerinde 19 mesnevi bulunmakta.

Hicrî’nin en uzun mesnevisi 158 beyitlik “Harb Fâciası” adlı mesnevisidir. Mesnevilerin aşk, tevhid, dinî mesnevi, şehirlerin güzellikleri, vb. konuları ele almış. Şairi mesnevilerinde en çok Hezec Bahri ve bu bahrin (*mef‘ûlü / mefâ‘îlü / mefâ‘îlü / fe‘ûlün*) kalıbını kullanmıştır. Mesnevilerden bir örnek alalım:

“Şehrimdeki eflâk-i bu devrâna deġişmem

Her zerresini Şems-i dirahşâna deġişmem

Her bir taşımız cevher-i Ummân’a mukâbil

Kutlu bir avuç toprağımız câna mukâbil

Gösterdi Baba Gür Gür’ümüz halka ne haller

Meftûnu bunun yerdeki ünvanlı krallar” (CS, 48/1,3)

d. Kıt‘a:

Parça, bölüm, en az iki beyitten oluşan nazım biçimidir. Beyit sayısı ikiden fazla olanlara kıt‘a-ı kebîre (büyük kıt‘a) adı verilir. İki beyitlik kıtalara divân şiirinde rübâî, halk şiirinde dörtlük denildiği de olur. Bu tür kıtalar a b c (bazen a b a b) şeklinde kafiyeleşir.¹

Hicrî Dede, kıt‘a nazm şeklinin (xa —xa) uyak düzeni ile Yadigâr-i Hicrî’de 1 ve İntibâh-i Millet’te de şu kıt‘ayı yazmış:

“Dağlanıp nev’i beşer kan fışkırır her yaradan

x

Sanki teşkîl eylemiş rû-yı zemîn bir lâle-zâr

a

Harb-i hazır inkılâb-ı kâinatı andırır

x

Tâze âlem meğher halk eylesin perverdigâr”

a

Bu kıt‘aları bu eserin kapak sayfasında yazmıştır.

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 273

2) Bentlerle Kurulan Nazım Biçimleri:

a. Rübâî:

Rübâî, 4 dizelik ve kendine özgü ayrı ölçüsü olan bağımsız bir nazım biçimidir. Birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı, üçüncü dize de serbesttir (a a x a).¹

Hicrî Dede, 500'den fazla Türkçe ve Farsça rübâî yazmış. Hicrî'nin "Rûbâiyât-ı İrşâdât-ı Kâinât" adlı Farsça eserinde 140 rübâî ve "Hicrî Dede'den Seçmeler" adlı eserinde tam 200 rübâî bulunmakta. Ayrıca Kerkük gazetesinde hemen hemen her gün en bir dördlük yazmıştır. Hicrî rübâîlerinde felsefe, aşk, tasavvuf, öğütücü, medhiye, mersiye, hayat, ilim vb. konuları ele almış. Ayrıca Hicrî ünlü Türk şairi Hayyâm'ın rübâîlerini de tanzir etmiş. Rubâîlerden bir örnek:

Hayyâm'ın rübâîlerini tanziri:

<i>"Cevher-i fitrat bulur ehliyle ancak intizâm</i>	a
<i>Her kemâl erbâbına erbâbı eyler ihtirâm</i>	a
<i>Mey asil-i dehrdir baş üzere istihkâkı var</i>	x
<i>Bu helâlzâde ayakaltında ölmüştür harâm"</i> (HDS, 1/35)	a

Başka bir rübâî:

<i>"Varsa i'câz-ı belâgat ben gibi bir bende</i>	a
<i>Kim yerinde olsa Peygamber yetişmez maksada</i>	a
<i>Yerlidir asl-ı metâ'ı tab'ı hariçten değil</i>	x
<i>Ger kusûru var ise Kerküklüdür Hicrî Dede"</i> (HDS, 1/26)	a

b. Murabba'ı:

Hicrî Dede'nin elimizde bulunan şiirlerinde Murabba'ı şekliyle yazılmış 5 manzumesi vardır. Her murabba'ı en uzun 14 bent en kısıası ise 7 bentten oluşuyor. Bunların:

¹ Cem Dilçin, a.g.e, 2009, s. 207

4'ü (a a a a — b b b a — c c c a — d d d a..) uyaklı:

*“Sen müttetik ol muhtelif ey demesinler
Ahyâr desinler sana ağıâr demesinler
Her sırrı deme münkire settâr demesinler
Sır ver ki fakat naşir-i esrar demesinler” (CS, 21/1)*

ve 1 tanesi de (b b b a — c c c a — d d d a — e e e a..) uyak düzenidir:

*“Dağlar gibi sanma dağdağam var
Yar ol bana sevdiğim ne gam var
Aç perdeyi, Ud'tan nağam var
Yâ-leyl ile halkı eyle Mecnûn” (CS, 55/1)*

c. *Şarkı:*

Hicrî Dede, şiirlerinde tek şarkı nazım şekli yazmış. (Dedeler Sazı) adlı manzumesi (a a a a — b b b a — c c c a — d d d a..) uyak düzeni ile yazmıştır.

*“Bu gece uykudan kalkıp uyandım
Var içkisinden içerken kandım
Duruldum sonu sanman bulandım
Öz ağam suçumdan geçti inandım

Ulu çalaba tanıklık verdim
İnanlı gönlümden isteğe ayırdım
Her nere kadar baktım öz sevdiğim gördüm
Birlik dalda sîne varla dayandım” (CS, 37/1,2)*

d. *Muhammes:*

Her bendinin 5 dizeden oluşan nazım biçimine denir. Hicrî Dede'nin bu tür nazım şekli ile 12 manzumesi vardır. Bunların tümünü (a a a a — b b b b a — c c c c a - d d d d a..) uyak düzeni ile yazmıştır. Muhammeslerin en uzununu 16 bent, en kısası ise 5 bentten oluşuyor. Muhammes'ten bir örnek:

*“Kemâl u fazlın artar nâ-becâ evhâma baş eğme
Hevâ-yı şöhrete aldanma sîyt-ı nâma baş eğme
Sabâhü’l-hayr-i ömrün var iken akşama baş eğme
Bugün ferdâya koyma her işi âlâma baş eğme
Çalış âdâb, ilim öğren hayâl-ı hâma baş eğme*

*Temiz et gönlünü telvis-i çir-kâb-ı cehâletden
Aziz ol kendini sa’y ile tahlis et cehâletden
Görünsün nur-ı fazlın çık muhit-i züll-ü zulmetden
Esir-i kayd-ı nâ-merd olma câna geçme iffetden
Yaşa hürriyetin zıllında has ol âmme baş eğme” (YH, 4/1,2)*

c. Müseddes:

Bentleri altı dizeden oluşan nazım biçimidir. Hicrî’nin şiirlerinde 3 müseddes nazım şekli ile rastlıyoruz. Bunların birisi 17 bentten oluşan ve (Müseddes-i Mütেকerrir) uyak düzeni olan “İmâm Hüseyin’e Mersiye” adlı manzumesidir. Diğer iki müseddes ise (Müseddes-i Müzdevic) tarzında ve birisi 10 bent diğeri 7 bentten oluşmaktadır. Fakat Hicrî Dede, (Müseddes-i Müzdevic)’lerin ilk bentlerin son iki dizesi farklı kafiyeyle yazmıştır. Hicrî’nin bu müseddeslerin uyak düzeni ve örnekleri alalım:

Müseddes-i Mütেকerrir:

(a a a aⁿ aⁿ – b b b b aⁿ aⁿ – c c c c aⁿ aⁿ – d d d d aⁿ aⁿ)

*“Erişti mâh-ı mâtem dü cihândan gam sudûr eyler
Yakin-i ehli gönülden lezzet-i Dünyadan dûr eyler
Kıyamettir hemân kavim semt-i mağribden zuhûr eyler
Adû-i haktır evvel-i âdem bu mâtemde kusûr eyler
Muhıbb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem’de sürûr eyler*

*Gönül gel sîne çâk et dîde-i giryân kal-i sûzân ol
Şehîd-i Kerbelâ’ya yevm-i Âşûrâ’da kurbân ol
Tecemmu‘ eyler ahvâlini hatır-ı perîşân ol*

*Kulûb-ı cân terkini bu mâtem içre vasl-ı cânân ol
Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem’de sürür eyler” (KGŞ, 11/1,2)*

Müseddes-i Müzdevic:

(b b b b x x – c c c c z z – d d d d y y – e e e e v v....)

*“Millette hükümettir olan her işe mi ‘mâr
Ûmranına şehrin olalım biz de talep-kâr
Meşru ‘ meram üzere muakkip ola kim var
İnsan odur olsun bütün insânlar gam-hâr
Maksut alalım verseniz ihvân olalım biz
Hep müstakbel efkâr ile hem-cân olalım biz

İlim ile ki her kavım olur afakta mesud
Cehil ile kalır her kişinin gayesi mahdud
İlim olsa olur nev’-i beşer rûh ile mevcûd
Cehil ile her millet olur hep adem âlûd
Ey ilim nesin hami-i akvâm-i cihânsın?
Ey cehil nesin mâhî-yi cânsın ne yamansın?” (CS, 41/1,2)*

d. Terci‘-i Bend:

Hicrî Dede, İntibâh-ı Millet adlı uzun bir Terci‘-i Bend yazmış. Bu eser 20 bentten ve her bendi 6 beyitten oluşmaktadır. Terci‘-i Bend’in konusu ise Irak’ta yaşanan mezhep tartışmaları ile ilgilidir. Hicrî bu manzume yoluyla milleti bu tartışma ve çekişmelerden uyarır ve kötü sonuçları gösterir. Bu manzumenin tamamı tezimizin 199. sayfasındadır.

Hicrî Dede, Halk Şiiri Nazım Biçimlerinin İki Şekli Şiir Kullanmıştır Onlar:

a. Mâni (Hoyrât):

Irak Türkmen Edebiyatında, şiirin başlangıcı sayılan Hoyrat, Horyat, Koyrat, Koryat bir duygu ve düşüncüyü özgün yollarıyla dile getiren, yedi heceli, dört ve ya da

fazla mısralı bir halk şiiri türüdür. Hoyrat sadece Irak Türkmen edebiyatında değil. Türk edebiyatında da özgün bir yeri vardır. Azerbaycan’da, Türkiye’nin Anadolu yörelerinde de damgasını vurmuştur. Azerbaycan’da bayatı, Anadolu’da cinaslı mânî olarak adlandırılmıştır.¹

Hicrî de her Kerküklü şairde olduğu gibi bu nazım biçimiyle de şiir yazmıştır. O, sürekli Kerkük gazetesinin sayfalarını Hoyrâtlarla süslemiştir. Hicrî’nin “Hoyrâtlar” adlı eseri oğlu Faik Bey tarafından 2003 yılında basıldı. Bu eserde şairin kendi dizdiği 145 Hoyrât bulunmaktadır. Hoyrâtlardan örnek:

*Kerkük’üm koca Kerkük
Hamesinden yüce Kerkük
Gencinde cevher genci
Benzemez tuçe Kerkük*

*Baba Gûr Gûr ocağı
Kara altûn bulağı
Biz buna imam bildik
Çıktı devlet qaynağı*

*Hurma yeri Mendeli
Yârim akıl men deli
Tisin’de Ferhâd bağı
Şîrîn bari Mendeli²*

b. Koşma:

Hicrî Dede’nin Halk edebiyatında işlediği diğer bir nazım biçimidir. Bu nazım şekliyle iki manzume yazmış. Birincisi Türk şairi Rıza Tevfik Bölükbaşı’nın “Divân”

¹ Şemsettin Küzeci, **Hoyrât Demek Kerkük Demektir**, <http://www.edebi.net/index.php/kardes-edebiyatlar/irak-tuerkmenleri-edebiyat/543-semsettin-kuezeci-hoyrat-demek-kerkuek-demektir>

² Kerkük Gazetesi, S. 1128, Y. 21, s. 3, 17 Mart 1947

adlı şîrinin tanziridir. İkincisi ise hece ölçüsü ile sûfiyâne bir manzume olan “Terane-i Kalenderane” adlı manzumesidir.

*“Muhabbet bağına uğradım gördüm
Bağbanlardan âsâr kalmamış
Hâtîften yetişmiş esmârı sordum
Dediler kesilmiş eşcâr kalmamış

Sitemden müheyyâ bin nişâneler
Kuş uçmuş kalmamış tehî lâneler
Temelden yıkılmış ma‘mur hâneler
Dîvârı yer olmuş hisâr kalmamış” (YH, 11/1,2)*

2. Nazım Türleri:

a. Tevhîd:

Allah’ın birliğini ve yüceliğini anlatan şiirlere tevhid denir. Tevhîd, genellikle kaside biçiminde yazılır.¹

Yadigâr-i Hicrî’de 2 Tevhîd bulunmakta birisi 53 beyitlik olan “Nakş-ı Tevhîd” adlı Türkçe kasidesi diğeri ise 9 beyitlik “Gülşen-i Tevhîd” adlı Farsça kasidedir. Ayrıca şair tevhîd konulu mesnevî ve rübâileri de yazmıştır. Tevhîd’ten bir örnek:

*“Ol hâlik-ı sahib-i hidâyet
Yok ilmine evvel u nihâyet

Bir böyle naziri yok hudâdır
Âgâh-ı zevâhir u hafâdır

Ne yerde, ne gökte, ne mekânda
Mevcûd u habîr her zamânda” (KGŞ, 16/1-3)*

¹ Cem Dilçin, a.g.e, 2009, s. 251

b. Na‘t:

İslâm edebiyatlarında Hz. Peygamberi (sav) övmek, ona yalvarıp ondan şefâat dilemek amacıyla yazılan şiirlerdir.¹

Hicrî Dede, Hz. Peygamber (sav) için çok sayıda na‘t yazmış. Fakat bizim toplayabildiğimiz şiirlerinde sadece 3 na‘ta ile rastladık. Bu na‘tların ikisi kaside ve birisi de Muhammes şekliyle yazılmıştır. Hicrî’nin na‘tlarından bir örnek alalım:

*“Tulû‘ etdi bu şeb bir mâh-ı vahdet burc-ı a‘lâdan
Sedâ-yı bârekallah yükselip âfâk-ı Dünyadan*

*Kudûmı cilve bahş oldukta emlâk-ı zemîn üzere
Bütün emlâk ona ta‘zîm arş-ı mu‘alladan*

*Sedeften çıktı bir dürr-i yetim bahr-ı kudsiyet
Celâ buldu cihân nûr-i simâ doğdu bu sîmâdan*

*Muhammed’dir bu teşrif eyleyen hâtif hayr verdi
İşitti kâinât andan sûre-i âyât-ı gırâdan”²*

c. Mersiye:

Hicrî Dede’nin elimizde bulunan şiirlerinde şair, edîb, din âlimleri, devlet adamları vb. şahsiyetler için 13 Türkçe, 2 Kürtçe ve 1 Farsça mersiye bulunuyor. Mersiyelerin 7’si mesnevi, 5’i kaside ve 4’ü de kıt’a nazım şekliyle yazılmıştır. Mersiyelerin iki tanesi Hz. Hüseyin’in şehitliği ve Kerbelâ olayı için yazmış. Ayrıca Hicrî, gazeteci Nûrî Sâbit için rübâi şeklinde 5 mersiye de yazmıştır.

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 351

² Hicrî Dede, **Mevlidnâme**, Kerkük Gazetesi, Y. 21, S. 1121, s. 3, 10 Şubat 1947

d. *Medhiye:*

Bir kimseyi övmek için yazılan şiirlere denir.¹ Hicrî Dede'nin şiirlerinde 4 medhiye bulunuyor. Bu medhiyelerin 2'si kaside ve 2'si de mesnevi nazım biçimiyle yazılmış. Medhiyelerin; Kral Gazi, Kral Abdullah, şair El-Zehâvî ve Bakan Bekir Sıdkı için yazmıştır.

e. *Hicviye:*

Bir kimseyi yermek amacıyla yazılan şiirlere denir.² Hicrî Dede, herkesi sevmiş, saygı göstermiş, şiirleriyle hiç kimseyi üzmemiş, kötü davranmamıştır. Fakat her ne sebepten olsa Kerkük'ün Havâdis gazetesinin kurucusu ve sahibi gazeteci Ahmet Medenî'ye bir hicviye yazmış. Hicrî, Ahmed Medenî'nin şairliği ve modern tutumuyla alay ettiği gibi hımhımlığına da tarizle şöyle yazmış:

“Aklı yok idraki yok ilm, zekâdan dem urur

Kendisi esfeldedir cây-ı âlâdan dem urur

Bir taraf hımhımlığı ama mürebbi söylüyor

Şair olmuş ne Kemâl ü ne Ziyâ'dan dem urur” (YH, 24/1,5)

Hicrî, modern edebiyata karşı bir tavır göstermiş. Bu yüzden Ahmed Medenî ve onu gibi modern edebiyatı seven şairleri “Nüşa-i İbret” başlıklı şiirinde hicvi bir üslupla onlara şöyle demiş:

“Düştü erbâb-ı dilin her birisi bir yana

Döndü eş'âr-ı edeb, mel'abe-i sıbyâna

Elli gün elli gece tab'ını tazyîk eyler

Sonu bir tıfl-ı haramzâde atar meydâna

Çalıyor saçmalıyor laklaka-i perdâz oluyor

¹ Cem Dilçin, a.g.e, 2009, s. 263

² Cem Dilçin, a.g.e, s. 264

Haiz olmuş sanıyor debdebe-i unvana

İsmi bes zikr oluna, zezeme-i bevvâl gibi

Yok umurunda cihân uğrasa da tûfâna” (YH, 23/1-4)

Hicrî'nin “Yuf” adlı bir gazeli de sevgiliye hiciv ederek onun aşkına, tab'ına ve cefasına ağır sıfatlarla hitap etmiş:

“Dilber-i bed-sîretin turre-i tarrârına yuf

Hüsnüne, hâline, ruhsârına, didârına yuf

Sana yârim der ise gizlice ağyâra gider

Gittiği meclise bin def'a da refâtına yuf

Sen ona cânını terk et o sana kan içirir

Lâ'net olsun yüzüne hud'a-ı etvârına yuf

Hicrîya yâr değildir sanem her câyı

Siktir et hâsılı yok bezmine bâzârına yuf” (YH, 20/1-7)

f. Fahriye:

Şairlerin kendilerini övmek için yazdıkları şiirlere denir.¹ Hicrî, “Zâde-i Tab'” başlıklı şiirini bir fahriyeden ibarettir. Hicrî'nin diğer fahriyesi “Yahu Erenler” başlıklı şiiridir. Kaside nazım şekliyle yazılmış bu manzumeler Yedigâr-i Hicrî ve Canlı Sözler adlı basılmış eserlerinde yer almış. Fahriyeden bir örnek alalım:

“Olmuşum zevk-i selimimle civânân babası

Benim ol neş'eli hûbân-ı gülistan babası

Yaşasun mâh-ı sıfat zade-i tab'ım yaşasun

Saye-i şi'r de oldum niçe oğlan babası

Bazı hurşîd gibi şu'le feşândır halka

¹ Cem Dilçin, a.g.e, 2009, s. 266

Bana derler niçe ma ‘şûka devrân babası” (YH, 17/1-3)

g. Nazîre:

Bir şairin şiirine başka bir şairce aynı ölçü ve redifte yazılan benzerine denir.¹ Hicrî, Fuzûlî’nin “Su” kasidesi, Rıza Tevfik Bölükbaşı’nın “Divân” şiiri ve Nâmık Kemâl’in “Hürriyet” kasidesi ile “Vatan Mahzun Ben Mahzun” adlı kıt‘asını tanzîr etmiştir.

h. Cevâbnâme:

Hicrî’nin şiirlerini inceleyince 2 manzûm mektuba rastladık. Birincisi Kerkük gazetesinin 15 Nisan 1938 tarihli 698. sayısında Seyyid Abdüsselam Ciyâvig’e diğeri hemen gazetenin 3 Kasım 1949 tarihinde çıkan 1258 sayısında Ali Hilmi’ye yazılmış. Cevabnâmedir. Mektuplar mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Cenâbnâmelerden bir örnek:

Muhterem Kardeşim Seyyid Abdüsselam Ciyâvig’e Cevâb:

*“Ey sâlik-i şah-râh-ı irfân
Benden sana çok selâm-ı şükrân

Tebcilleri kırâet ettim
Tezkâr ile hoş tilâvet ettim

Şi’rindeki her mâl-i mümtâz
Tarz-ı Arabî lev âl-i i‘câz”*

i. Tarih:

Tarih veya tarih düşürmek, bir olayın geçtiği yılı ebced hesabı ile karşılanan harfler topluluğu olarak göstermektedir. Ebced hesabında Arap alfabesinde bulunan harflerin her biri belli bir rakamı karşılamaktadır. Bir mısra, bir beyit veya bir kıt‘a ile

¹ Cem Dilçin, a.g.e, s, 269

yazılan tarihler vardır ancak istenilen tarih rakam olarak en son mısradaki gösterilmektedir.¹

Hicrî'nin tarih nazmı ile ilgili tek bir dördlük var o da şair Kâbil'e yazdığı ölüm tarihidir. H. 1327 yılında şair Kabil ölmeden üç gün önce ziyaretine giden Hicri Dede'den vefat tarihini yazmasını teklif eder. Bunun üzerine Dede aşağıdaki dördlüğü yazar:

“Siyehpûş ol a cânım dîdeden oldu nihan kabil
Edîb u fahr-i millet pîr ü merd u nüktedan Kabil
Dedim târihini cevherle meğfur oldu ey Hicri
Ziyâ-yı câvidan sahib-i kemâl-i şairin Kabil
”ضیای جاودان صاحب کمال شاعران قایل

Görüldüğü gibi dördlüğü son mısramın noktalı harfleri ebcet hesabı ile 1327 yılını gösteriyor.²

II. VEZİN VE KAFİYE:

1. Vezin:

Aruz vezni, manzum ve kafiyeli söz söyleme becerisini öğreten bir bilim dalının adıdır.³

Hicrî Dede tüm şiirleri aruz vezniyle yazmıştır. O, aruz veznini ustalıkla kullanmıştır. Şiirlerinde en çok kullandığı bahir ise Hezec bahridir.

a. Bahr-i Hezec:

Hicrî Dede'nin şiirlerinde en çok kullandığı bahirdir. İncelediğimiz 158 manzumeden 88 tanesi hezec bahriyle yazılmış. Bu bahrin en çok kullanıldığı kalıp ise 36 şiirde kullandığı (mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün) kalıbıdır. Hicrî Hezec

¹ İskender Pala, 2011, s. 438

² Ata Terzibaşı, **Kerkük Şairleri**, Ötüken Neşriyat, b. 2, C. 1, İstanbul 2013, s. 144

³ Nurullah Çetin, **Şiir Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, b. 9, 2011 Ankara, s. 265

bahriyle; 34 mesnevi, 33 kaside, 5 gazel, 5 muhammes, 4 murabba‘, 3 müseddes, 1 koşma, 1 şarkı ve 1 terci‘-i bent nazım türü ile yazmıştır.

b. Bahr-i Remel:

Hicrî Dede, Remel bahrini 46 şiirde kullanmış. En çok (*fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün*) kalıbı kullanmıştır. Hicrî’nin remel bahriyle yazdığı bu 46 şiirin; 30’u kaside, 8’i mesnevi, 4’ü gazel ve 3’ü muhammes nazım şekliyle yazmıştır.

c. Bahr-i Recez:

Hicrî’nin şiirlerinin sadece 7 tanesi Recez bahri ile yazılmıştır. Bu bahrin kullandığı kalıplar; (*müstefilün / müstefilün / müstefilün / müstefilün*) kalıbı 3 mesnevide, (*müfteilün / mefâ’ilün / müfteilün / mefâ’ilün*) kalıbı 1 gazel, 1 kaside (*müfteilün / Müfteilün / Müfteilün / Müfteilün*) kalıbı ise 2 kasideyi yazmıştır.

d. Bahr-i Muzâri‘:

Hicrî’nin incelediğimiz şiirlerinden 6 tanesi bu bahr ile yazılmıştır. Şair bu bahrin en çok (*Mefûlü / fâ‘ilâtü / mefâ’ilü / fâ’ilün*) kalıbını kullanmış. Muzâri‘ Bahriyle yazılan şiirlerin 3’ü gazel, 2’si kaside ve 1’i mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır.

e. Bahr-i Müctes:

Hicrî Dede, sadece 3 şiiri Müctes bahriyle yazmış. Bunların 2 kaside ve 1 gazeldir. Bu bahrin en çok kullandığı kalıp ise (*Mefâ’ilün / fe‘ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün*) kalıbıdır.

f. Bahr-i Serî‘:

Dede, bu bahri 2 mesnevide kullanmış. Kullandığı aruz kalıpları ise (*Müfteilün / müfteilün / fa’lün*) ve (*Müfte‘ilün / müfte‘ilün / fâ’ilün*) kalıplarıdır.

g. *Bahr-i Cedîd:*

Hicrî bu bahri tek bir kasidede kullanmıştır. “Ârzû-nâme-i Bağdâd” başlıklı bu kaside (*Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün*) kalıbıyla yazılmıştır.

2. Kafiye:

Kafiye, iki veya daha fazla dizenin veya vezinli sözlerin sonunda anlam ve görevleri bakımından birbirine benzemeyen aynı sesin birbirine uygun olarak tekrarıdır.¹ Hicrî'nin şiirlerindeki kafiye ve rediflerin birer örnekle anlatalım:

a. *Yarım Kafiye:*

Dize sonlarındaki tek sesin benzerliğiyle oluşuyor.

*“Kâ'bim ıslanmazdı ger kopsaydı tûfân-ı belâ
Beklemezdi evde kırlangıç gibi yavru gıdâ
Eylemezdi piş-gâh şâh u mâhe inhinâ
Kendi iklim-i hayâlîm tahtına hüinkâr idim” (CS, 8/2)*

Örnekte görüldüğü gibi “belâ”, “gıdâ” ve “inhinâ” sözcüklerin yalnızca “â” sesi ile benzeşiyorlar böylece yarım kafiye oluşmuşlar.

b. *Tam Kafiye:*

Dize sonunda bir sessiz bir sesli harf benzerliğinden oluşan kafiye.²

*“Yer altında nukudı ehl-i buhl gizlenir ekser
Ve yahut sarf eder âmâl-ı nâ meşrû'a verenler
Sıkı avucun meğer açmak için gürz-i giyân ister
Ne mum eyler ne bal eyler ne hayr eyle bu ahir şer” (CS, 49/1)*

¹ Nurullah Çetin, 2011, s. 197

² Nurullah Çetin, a.g.e, s. 244

Yukardaki örnekte görüyoruz “ekser”, “verenler”, “ister” ve “şer” sözcüklerin sesleri tam kafiyei oluşturuyorlar.

c. Zengin Kafiye:

Mukayyet kafiye. İkiiden çok ya da tam kafiyeiden daha fazla harf, ses benzerliğine dayanan kafiyeidir.¹

*“Devr-i mâddîdir bu gün şair hayâl-ı delâlidir
Yüz ipek hâlî sanarsa sözle şimdi hâlîdir
Birde bir dalgın esîr-i tab ‘ı görsen her zaman
Kâinâtın şair-i menkûb bed ikbâlîdir” (HDS, 1/8)*

Dörtlükteki “delâlidir”, “hâlîdir” ve “ikbâlîdir” kelimeleri “âlîdir” sözcüğü ile zengin kafiye oluşmuşlar.

d. Cinaslı Kafiye:

Yazılış ve söyleşileri aynı fakat anlamları farklı olan kelimelerle yapılan kafiye çeşididir.² Cinaslı kafiyeinin başlıca iki çeşidi var:

- Tam Cinas:

*“Yâ Rabbi benim cihânda nem var
Şebnem deme göz içinde nem var” (CS, 83/16)*

Örnekteki ilk “nem var” kelimesi “neyim var” anlamında ikinci “nem var” ise “gözyaşım var” anlamındadır.

- Bölünmüş Cinas:

*“Ey kekliğim uçma sen bu dağdan
Ey kumrî usanma bir budağdan” (CS, 98/9)*

¹ Nurullah Çetin, 2011, s. 244

² Nurullah Çetin, a.e.

İlk dizedeki “bu dağdan” sözcüğü ile ikinci dizedeki “budağdan” sözcüğü anlamları ayrıdır.

e. Ek Redif:

Yalnız bir ek’in tekrarlanmasından oluşan rediflerdir.

*“Kerkük ise bir çorak mahallîdir
Yağmur ile nâ’il-i emeldir” (CS, 83/2)*

Örnekteki “dir” eki ek rediftir.

f. Kelime Redif:

Aynı anlamdaki sözcüklerin tekrarlanmasıyla oluşan rediflerdir.

*“Görenler söyler ey Hicrî Dede îdin sâ’id olsun
İlâhî Akçe’siz îd aşinalardan ba’id olsun
Şeker muhrûmuyum hem bî-libâsım teşne-i çayım
Bu üç işkâli hall eyle sonra söyle sâ’id olsun” (HDS, 1/37)*

Dörtlükteki “olsun” kelimeleri birer kelime redifidir.

g. Ek ve Kelime Redif:

Hem ek hem de kelimden oluşan rediftir.

*“İbtisâm saçtan doğmuş dudağın sevdiğim
Eşreki parlar görünce gül yanağın sevdiğim
Neş’e olmaz bâdede süzdürmeyince gözlerin
Hakkı dır eylese sâkî ayağın sevdiğim” (HDS, 1/38)*

Dörtlükte görülen “ağın sevdiğim” ek ve kelime redifidir.

III. EDEBÎ SANATLAR:

1. Mecazlar:

a. Teşbih:

Türkçesi benzetme olan teşbih sanatında aralarında ilgi bulunan iki şeyden zayıf olanı kuvvetli olana benzetilir.¹

“*Mest idim tilki şarâbında Dede Arslân gibi
Gâh uyurdum hânda, gâhî kasr içinde Hân gibi
Gâh ziber-dest-i Dilâver, Rüstem-i destân gibi
Gâh tîr-dest-i Kalender, şâh-ı dervişân gibi” (CS, 8/5)*

Şair bu dörtlükte mestliği Dede Erslân’ı, saltanatı, Hân’a, kuvveti Rüstem’e ve kalenderliği şah dervişlere benzetmiş.

b. İsti‘âre:

Bir şeyin kendi adının dışında, türlü yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anma.²

“*Dicle’si Kevser ü insânı melek
Andelîb-i irem dâd olayım*” (CS, 47/2)

Yukarıdaki beyitte şair “melek” sözcüğü Bağdat halkı için isti‘âre etmiştir.

2. Anlamla İlgili Sanatlar:

a. İham:

İki ya da ikiden artık anlamı olan bir sözcüğü bir dize ya da beyit içinde bütün anlamlarını kastederek kullanmaktadır.³

¹ İskender Pala, a.g.e, 2011, s. 252

² Cem Dilçin, a.g.e, 2009, s. 412

³ Cem Dilçin, a.g.e, 2009, s. 421

“Ebedi kalır mı hüsnün ki bu rüzgâra karşı
Şeb-i târ vardır elbet gözelim nehâra karşı” (CS, 56/1)

“Rüzgâr” sözcüğü hem “yel” hem de “Zaman” anlamında gelmiş

Başka bir örnek:

“Sâkî ayağın kesme sun meclise sahbâyı
Bayram güneşi çıktı gizlendi sıyâm ayı” (KGŞ, 20/1)

Beyitteki “ayağ” sözcüğü hem “ayak” hem dem “kadeh” anlamları verir.

b. Tenviye:

İki veya daha fazla anlamı olan bir kelimenin bir mısra ya da beyit içinde yakın anlamını söyleyerek uzak anlamını kastetmektir.¹

“İhtiyâr olduk gidip elden anân ihtiyâr
Hep ihtiyâr faslımız döndü bozulmuş alete” (CS, 69/10)

Dizedeki ilk “ihtiyâr” sözcüğü “yaşlı” ikinci “ihtiyâr” ise “seçme” anlamlarına tenviye yapmıştır.

c. Tenasüb:

Bir mısra içerisinde aralarında değişik yönlerden ilgi bulunan en az iki kelime, terim veya deyim sıralama amacı gütmeyen kullanma sanatıdır.²

- İçki ve içki âlemi ile ilgili:

“Bâde-i gültreng-i sâkîden ne hacet içmeğe
Meyden efzûn nergis-i çeşmin humâr eyler beni” (YH, 18/2)

- Peygamberler ve mucizeleri ile ilgili:

¹ Cem Dilçin, a.g.e, s. 427

² Cem Dilçin, a.g.e, s. 431

*“Asârı gösterir mukaddes Zâtı
Mûsâ 'ya inmiştir hakkın Tevrat 'ı
Mesîh 'in burhanı İncîl âyâtı
Muhammed şanına Furkan hoş gelür” (CS, 15/3)*

d. Leff ü Neşr:

Leff ü Neşr bir beyit içinde birinci mısradan en az iki şey söyleyerek, ikinci mısradan bunlarla ilgili benzerlik ve karşılıkları vermektir.¹

*“Yanağından saçını ref‘ ederek baksa eğer
Geceyi gündüze tebdîl eden tavr-ı acebî” (KGŞ, 4/6)*

Örnekteki “yanak” ve “saç” sözcükleri gayr-i müretteb “gece” ve “gündüz” sözcükleri karşılığıdır.

e. Hüsn-i Ta‘lil:

Güzel nedene bağlama. Edebiyatta bir olayı hayali ve gerçek nedenden daha güzel bir nedene oluyormuş gösterme sanatıdır.²

*“Hafızul-Kur’ân ki bir a ‘mâyı gördüm bir seher
Derdi, yok ashâb-ı hayrât ümmet olmuş ehl-i şer
Etlî yağlı bir semiz koç öldür Allah’ım bize
Öldü bir zengin tesadüf, gel dedi nûr-ı basar” (HDS, 1/39)*

Hicrî Dede bu dörtlükte ölen zengin adamın fakirler için güzel bir neden olacağını bağdaştırıyor.

¹ Cem Dilçin, 2009, s. 437

² İskender Pala, 2011, s. 218

f. *Tekrir*

Sözün etkisini güçlendirmek amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı kelime veya söz öbeklerini yinelemektir.¹

“Çal ey güzelim verme hasara emeğim çal
Cânlı çiçeğim göz bebeğim öz meleğim çal” (CS, 14/9)

Beyitteki “Çal” sözcüğü yenilenerek tekrar olmuştur.

g. *Nidâ:*

Şairin duygu ve heyecan sonucunda çok (Hey ve Ey) gibi ünlemleri kullanmasıdır.

“Aç gözün mahcup olma şems-i dirahşân ey vatan
Şu ‘le efşân ol, perîşân olma, bul şan ey vatan” (CS, 68/1)

h. *İstifham:*

Sözü, sorulan şeye yanıt isteme amacı gütmeyen, duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir.²

“Muhrik ki bu eczâları kimdir eden icâd?
Hemcinsini kim etmeyededir zülm ile bîrîyâd?

Kimdir küre-i arz bu kan dökmeğe bâdî?
Kimden kopuyor yeryüzünün zülm ile fesâdî?

Yekdiğere hırsla hücum etti mi maymun?
Baş kesti mi hatta ciğere yitti mi maymun?

Maymun hani hemcinsi ile harb ediyor mu?
Hiç halka akur âne yürüyüşle yürülür mü?” (HDS, 3/101-104)

¹ Cem Dilçin, a.g.e, s. 452

² Cem Dilçin, 2009, s. 456

i. Rücû‘:

Söylenen bir sözü geri çevirip, onun yerine daha güçlü bir düşünceyi söylemektir.¹

“Tahrip olunup beyt-i kühen asrı yapıldı

Yek renk diğer manzaraları süslü binası

Yok, yok galat ettim diridir ölmemiş onlar

Ölmez beşerin duygulu, cevherli kafası” (CS, 13/7,8)

j. Tefrik:

İki şey arasında ayrılımlar belirtmektir.

“İkbâli için gözde bütün halk yer eyler

İkrah ile ikbâlsiz herkes nazar eyler

Su içmeğe ikbâlsiz eğer Dicle’ye varsa

Baştanbaşa hep Dicle’yi dūd u şerer eyler” (YH, 10/1,2)

Örnekte görüldüğü gibi şair ikbâlli ve ikbâlsizi tefrik ediyor.

k. İrsâl-i Mesel:

Örneklendirme, misal getirme. Bir fikir, konu ile ilgili bir atasözü veya tanınmış bir söz ile aydınlatma sanatıdır.²

“Ayş asl-ı devâm üzere bütün rûha temeldir

Hiç aç ayı oynar mı? bu meşhur meseldir” (CS, 110/5)

Örnekte şair “aç ayı oynamaz” atasözü ile irsâl-i mesel yapmıştır

¹ Cem Dilçin, a.g.e, s. 457

² İskender Pala, a.g.e, 2011, 234

1. İktibas:

İktibas, söze anlamı pekiştirmek amacıyla ayet, hadis veya bunlardan parçalar almaktır.¹

“Kerim Allah, Rezzak olduğunu biz bildik âmennâ
Buyurmuş “ Leyse Lil-İnsani İllâ mâ sa‘â” ammâ” (CS, 72/8)

Örnekte Şair “El-Necim” süresinin 39. ayeti iktibas etmiş.

3. Sözle İlgili Sanatlar:

a. Cinas:

Sesçe aynı, anlamca farklı olan kelimeleri bir arada bulundurma sanatıdır.²

“Sanma hâlî bu yeri geldin döşenmiş halı bak
Hâlî parlak âl yanakta dilber ra‘nâsı var ” (CS, 19/5)

Örnekte üç “خالی” sözcüğü var. Şair bu sözcükleri cinas yaparak birinci “Hâlî” “boşluk”, ikincisi “halı” ve üçüncüsü de “hâl” yani “ben” anlamlarındadır.

“Çayım içerim zevk ile (Çây)’ım kenârında
Kalyân demimi binke-i Îrân’a değışmem” (HDS, 2/44)

Örnekte iki “چایم” sözcüğü var. Birincisi bildiğimiz ve içtiğimiz çaydır. İkincisi ise Kerkük’ün içinden geçen Hasa nehridir.

Cinas ile ilgili birkaç örnek daha verelim:

“Nâr çok, dinar yok, hastam dahi nâr istiyor
Kalbimin yüksek alevler âteş-i sūzanıdır” (CS, 2/4)

“Bin güzel beyt-i kusur bî-kusurum var benim

¹ Cem Dilçin, 2009, s. 465

² İskender Pala, 2011, s. 92

Kendime bir beyt bulamam gara dönmüş meskenim” (CS, 1/2)

“Kendi dilim oldu hasmım ey yâr
Gel kes dilimi, dilim dilim yâr” (CS, 3/4)

“Çal şâne de bak perçemine şâne urur yâr
Çal sa’rı benâtın teli şi’rim gibi parlar” (CS, 14/12)

b. İştikak:

Aynı kökten türemiş en az iki sözcüğü bir dize veya beyit içinde kullanmaktır.¹

“Ayıp örtücü ol, gitse serin söyleme sırrın
İfsada sebep naşir-i esrar demesinler” (CS, 33/8)

Örnekteki “sır” ve “esrar” sözcükleri aynı kökten türetilmiş.

“Kimse ister mi fotoğrafında renk-i iğbirar
Nakşa bakma ey Dede’m nakşı eyleyen nakkaşa bak” (CS, 34/6)

Örnekteki “nakşa”, “nakış” ve “nakkaş” sözcükleri aynı kökten türetilmiştir.

c. Tarsi’:

Şiirde, dizelerdeki sözcükleri, sayı, ölçü ve uyak bakımından birbirine denk getirmektir.²

“Bir yanda safâ-yi savt-i kanûn
Bir yanda edâ-yi mâtem efzûn” (CS, 100/18)

¹ Cem Dilçin, 2009, s. 483

² Cem Dilçin, a.g.e, s. 488

IV. DİL ve ÜSLUP:

(A) DİL:

Hicrî Dede, dil kullanımı konusunda ağır dilden sadeleşmeye yönelik bir yol izlemiştir. Onun ilk eseri olan (Yadigâr-i Hicrî)'de genellikle eski ağır yabancı sözcüklerle dolu Osmanlıca ile yazmıştır. Sonraki şiirlerinde halkın anlayacağı sade bir dile doğru yönelmiştir. Bu sadeleşmek Kerkük Gazetesinde yayımladığı şiirlerinden anlaşılıyor. Hicrî'nin son yıllarında yazdığı şiirlerin, halka açık ve anlaşılır niteliklere sahiptir.

Bu manzumelerin en belirginini Ata Terzibaş'ya yazdığı “Sade Türkçe Armağan” ve “Dil Kurultayına Armağan” başlıklı şiirleridir. Hiçbir yabancı sözcük içermeyen ve sade Türkçe kelimeler ile yazılan bu manzumeler, Hicrî'nin dil becerisi ve ustalığı ortaya koymaktadır.

“Dil Kurultayına Armağan” adlı şiirin ilk üç beyitti şöyledir:

*“Birdir Çalap ortak ana olmaz eşi yoktur
Doğmaz da doğurmaz da işi pek ululuktur*

*Tapmak bizim en sonra anındır işi yapmak
Ortak ana bulmak gibidir ortada sapmak*

*Uçmakla damı hep yokken kendi yarattı
Bir yana serin yel bir yana od gözü kattı”*

Hicrî bu manzumalardan başka (Altın Yaprak, Uçmak ve Öz ilim) sade Türkçe ile yazılmış üç manzumasın daha var.¹

Porf. Dr. Nurullah Çetin'in “Şiir Çözümleme Yöntemi” adlı kitabına göre şiir dilinin içerdiği bütün özelliklerin tanınması için; kelimeler, ifadeler, cümleler ve kurallara aykırı görülen sapmalar ve nedenleri üzerinde durulmalıdır.

¹ Kardeşlik Dergisi, Y. 2, S. 3, s. 32, 1. Temmuz. 1962

Yazarın aynı kitabında şiir diline ilişkin; Dil sapmaları, Konuşma dili, Cümle, Dilde tasarruf yolları ve Sözdağarı gibi hususlar ayrıntılarıyla anlatmıştır.

Biz Hicrî Dede'nin şiir dilini bu hususlara göre örneklerle inceleriz:

1. Dil Sapmaları:

Kelime, ifade ya da cümle yapılarında bilinen kurallara ve alışılmış yapılara aykırı olarak bazı değişiklikler, bozmalar, türetmeler, uydurmalar yapmak, genel olarak kuralları sabit dile aykırı sapmalar olarak değerlendirilir.¹

a. Argo:

Bir dil sapmasıdır. Kelimeleri sanat yapma amacı olmaksızın gerçek anlamlarından saptırarak başka anlamlarda kullanmak demektir.²

“Çok lordu kılıp sonunda pek aç
Lûti gibi çarşılarda muhtaç” (CS, 51/9)

“İkbâlli eğer verse uzun zartaya kuvvet
Derler ne hüner sarf ediyor bak neler eyler” (YH, 11/16)

b. Küfür ve Ayıp Sözler:

Bir dil sapmasıdır. Cinsel ve dışkısız organların adını açık açık söylemek ya da birisine bu sözlerle saldırıp hakaret etmek genelde ayıp kabul edilir.³

“Sikilmiş maderi dehrin daha milyarca yıl evvel
Bu yaltak kaltağa beş günde bir seyr et binen kimdir

Bizim Âdem halife, dün bozup Havvâ'yı cennette
Onu Rahmân mıdır, şeytân mıdır der yeren kimdir” (CS, 79/3,4)

¹ Nurullah Çetin, 2011, s. 168

² Nurullah Çetin, a.g.e, s. 176

³ Nurullah Çetin, 2011, s. 178

“Günde bir betrime giden dilbere dil-bend olamam
Siktir olsun yok ise hüsne karşı edebi” (KGŞ, 4/2)

2. Konuşma Dili:

Genelde şiir dili, halkın gündelik konuşma dilinden ayrı üst bir sanat dilidir.¹

a. Ünlemler:

“İntizâr-i kaht ederken hayli ehl-i ihtikâr
Vay elin var olsun ama gözlerin kör eyledin” (CS, 85/7)

“Yersen eti lâkin kemiği kırma beşerde
Vah vah! Bu ne hûn-rîz ü ne gaddar demesinler” (CS, 33/11)

“Ciğerimi ezdim eyvah! sehere kadar bu çölde
Akıyordu kanlı şebnem çemen bahâra karşı” (CS, 56/4)

“Vâh vâh! ne seferber beşerin postunu soydu
Çok âileyi ezdi ayakaltında koydu” (HDS, 3/10)

“Her gelen başımıza oldu edîb-i a‘zam
Günde bin defa yuf olsun bu gibi devrâne” (YH, 23/2)

b. İkilemeler:

Alışılmış bağdaştırmalardandır. İfadenin anlamını ve etkisini kuvvetlendirmek için aynı kelimenin ya da benzer sesli veya anlamları birbirine yakın ya da karşıt kelimelerin tekrarlanmasıdır.²

“Yâr-ı bed-tab‘ seven âşıkâ yüz bin lâ‘net
Aşkına maskına hep hatt-ı siyeh-kârına yuf” (YH, 20/2)

¹ Nurullah Çetin, a.g.e, s. 186

² Nurullah Çetin, 2011, s, 187

Örnekte şair “aşk” sözcüğünün ilk ünsüz harfi “m” ünsüzü ekleyerek ikileme yaratmıştır.

c. Deyimler:

Hicrî Dede, şiirlerinde çok sayıda deyim kullanmıştır. Bu deyimlerden örnekler:

Ayağını Yorganına Göre Uzat:

“*Sen Hicrî dinle aç kulağın*
Yorgana göre uzat ayağın” (YH, 25/24)

Gözü Yollarda Kalmak:

“*Akşam da olup gelmedi göz kaldı yolunda*
Sor anneciğim olmaya bir iş ola bunda” (HDS, 3/50)

Göz Gezdirmek:

“*Dilteşne-i erenler bugün ey sâde mey ister*
Mestâne gözün gezdire özün meclise göster” (KGŞ, 17/3)

Soyup Soğana Çevirmek:

“*Çok genci dilenci etti koydu*
Çok halkı soğan misâlî soydu” (CS, 51/8)

d. Atasözleri:

Hicrî Dede, Irak Türklerin atasözlerini ele alan ilk şairdir. 1913 yılında yayımlanan Yadigâr-i Hicrî eserinde bulunan (Durûb-u Emsâl) adlı şiirinde 24 atasözü işlemiş. Bu şiir Irak Türklerin atasözlerine ana bir kaynak olarak gösterilmekte.¹

Hicrî Dede’nin yazdığı atasözlerinden örnekler:

Damlaya damlaya göl olur:

¹ İhsan S. Vasfi, **Irak Türkleri’nde Deyimler ve Atasözleri**, Kerkük Vakfı, b. 2, İstanbul 2001, s. 14

“Sor mes’ele, mes’ele hâkim ol
Su damlaya damlaya olur göl”

Bir koltuğa iki karpuz sığmaz:

“İki işi tutma kalma dilsüz
Bir koltuğa sığmaz iki karpuz”

Haydan gelen huya gider:

“Yağmacı nukudu verdi suya
Haydan ne gelip gider de huya”

Taş yerinde ağırdır:

“En doğrusu taş kendi makâmında ağırdır
Öz hâne-i virânemi yüz hâna değişmem” (HDS, 2/3)

Sakla samanı, gelir zamanı:

“Kaldır yürü hıfz kıl samanı
Elbette yarar, gâvur zamanı”

Kimse ayranına ekşi demez:

“Meyhâr şarâbı zem eder mi?
(ayrana) kimse turş der mi?”

(B) ÜSLUP:

Üslup, bir kişinin duygu, düşünce ve hayallerini sözle ya da yazıyla kendine özel bir tarzda dile getiriş, ifade ediş biçimidir. Her şairin üslubu, onun dünya görüşünün, hayata bakış açısının, yaşama biçiminin dildeki yansımasıdır.¹

Hicrî Dede’nin öz, has kendine özgü bir şiir üslubu yoktur. O, şiirleri yazarken tüm üsluplara başvurmuştur. Ama şiirlerine hangi üslubun hâkim olduğu? Ya başka bir deyişle en çok şiirleri hangi üslupla yazdığını araştırırsak onun şiirlerine insani, eğitici, zekâ ve mantık, toplumsal zorlukları gösteren, normal fakir halkı okşayan ve

¹ Nurullah Çetin, 2011, s. 197

dertlerini anlatan, şiirlerini çabuk anlayan bir üslup kullandığını söyleye biliriz. Hicrî, şiirinde kullandığı her üslupta bu somut kavramları içermektedir.

Dede'nin şiirlerinde görülen üslupları ise Övgü, Hitabet, iç konuşma, Soru sorma gibi üsluplardır. Bunları şöyle ele aldık:

1. Hitabet Üslubu:

Hitabet, nutuk, topluluğa, kitleye yüksel sesle hitabet etmek demektir ve kalabalıkları heyecan getirerek önceden belirlenmiş hedeflere sürüklenmeyi ve yönlendirmeyi amaçlar.¹

Hicrî Dede'nin şiirlerinde en çok kullandığı üsluptur. O, şiirlerin çoğunda sade halka, esnaflara, gençlere, öğrencilere ve hatta devlete ve devlet adamlarına hitap edecek üsluba hâkimdir. Hicrî, katıldığı etkinliklerde gür sesiyle okuduğu şiirleri dinleyicilere heyecan ve coşku vermiştir.

Hicrî'nin diğer şiirlerinde de hitabet üslubu hâkimdir. O, hayat zorluklarını ve sıkıntıları belirtmek için şiirlerinde hep haykırmıştır. Yani Hicrî, bu üslubu sadece toplum ve halkı coşturmak için değil onun acılarını tabir etmek için de kullanmıştır.

Dede'nin hitabet üslubuyla yazdığı şiirleri “Gayr-i Müslime Tebrik”, “Vatan”, “Vatan Terennümü”, “Talebelere Karşı Hutbeler”, “Kerkük'te İsti'râz”, “Hutbe”, “Kerkük Terennümü”, vd.

*“Ey firka-i müstakbelin aslanları tullâb
Ehyâr-i vatan hep sizin erkânla şerfyâb” (CS, 91/1)*

2. İç Konuşma Üslubu:

Hicrî Dede'nin hasbihalleri ve diğer birkaç şiirinin tümü iç konuşma üslubu ile yazılmıştır. Dede, kendi iç dünyasına yönelerek hayatının sıkıntı ve zorluklarını dile getirmiş. Yazdığı “Hasbihâl”, “Arzuhâl”, “Akçe”, “Âile Gailesi”, “İhtiyârlığı Tasvîr”,

¹ Nurullah Çetin, a.g.e, s. 209

“İhtiyârlık Teessürü”, “Ak Kıllar Karşısında”, “Dâin u Medyûn” ve “Medyûn bir Müflis” manzumelerinin hepsini bu üslupla yazmıştır.

*“Âilem hem gailem efzûn maâşım dûn benim
Bûlbûl tab'ım yakılmış külhan olmuş gülşenim*

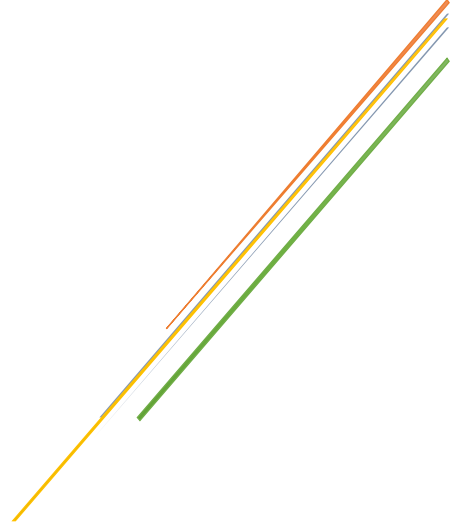
*Bin güzel beyt-i kusur bî-kusurum var benim
Kendime bir beyt bulamam gara dönmüş meskenim” (CS, 1/1,2)*

3. Övgü Üslubu:

Hicrî Dede'nin şiirlerinde en çok kullandığı üsluplardandır. Elimizde bulunan şiirlerin çoğu bu üsluba sahiptir. Onun Peygamberimiz (sav) için yazdığı mevlidnâmeler, İmâm Hüseyin'e yazdığı mersiyeler, Irak'ın Krallarına yazdığı methiyelerin tamamı bu üslubun egemenliği altındadır. Ayrıca Hicrî, övgü üslubu, bazı şair, yazar, devlet adamı ile Kerkük, Bağdat ve bazı şehirlerin halkı için şiir yazmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİNLER

I. Yadigâr-i Hicrî'nin Çevriyazısı

YADİGÂR-İ HİCRÎ

*El-hak ki re'is ül şuarâ Şeyh Rıza'dır
Hicrî sözüm ama ki eser-i kabile benzer
Fâiz gibi bak feyzime, Sâfî gibi saf ol
Cândır varak-i her eserim bir güle benzer*

Bağdat Vilayet Matbaasında Tabı' Olunmuş

**Bağdat
1329/ 1913**

DÎBÂCE YAHUT ŞİİR-İ MENSUR

Üdebâ-yı eslâfin ervâh-ı mukaddesesine bir tuhfe-i beşaret. Şuarâ-yı ahlâfin riyâz-ı muattarasına müjde-i letâfet, bârika-i kudret gibi düşmanı hâlik. Nûr-i hikmet gibi fevâid-i haseneyi mâlik. Nûsha-ı nâmus edeb tezhip ahlâka sebep, din ü vatana hadîm, meşrutiyet-i meşrûaya lazım. Umûr-i millete nâfi', jeng-i kulûbı dâfi'. Gayz u garazdan mefkud bir eser. Feyz-i âlûd-ı mukaddes ünvanlı, tarz-ı nevin üzere burhanlı. Hep müsta'id insânlara müstefit olacak efkâr-ı müstahsene de bulunmalıyız.

İşte şu ma'ruzâtımı muhtevî merhum Kemâl Bey'in Âsâr-ı Nâfi'âsı meydânda. Kemâl dediğin hâşâ demem anın sözüne, izine muâdil, tarzına mukâbil belki âsâr-ı harikasını seyredince üstâd-ı a'zamın füyûzât-ı ma'nevisini kendime rehber ederek ancak hûşecin-i Kemâl'e o meslekte bir nebzecek vâkıf-ı hal olabildim. Yoksa o fazilet bahr-i zehrinin nazarında bir kimse bir katre böyle hurşîd-i edebin ziyâ-yı behcet efzâsına karşı iktidarım bir zerre mesabesinde ta'dâd olunamaz. O Rüstem-i meydân-ı fesahât, o â'zam-ı divân-ı belâğet, tab'ının rahş-i bedâi' bahşiyle cevelân-gâh-ı edebiyatta mümtaz-ı ser-efrâz bülend-ikbâldir. Kemâl, bir dâhi-i bî-misâl, münşi-i sihr-i helâl, sahib-i eser-i celâldir. Bahr-i kemâline her gavvâs-ı leâlî için gavta uramağa iktidar bulamaz.

Pertev-i hûrşîde karşı şem'alar vermez şuâ'

Benzemez ol nazenine olsa hep Dünya güzel

Kemâl, bütün bîkr-i fikrini, zikrini vatanın selâmetine, milletin saâdetine, maârifin terakkisine, mülkün intizâmına etvâr-ı hâkimâne, âsâr-ı edibâne ile münhasır bırakmıştı. Kemâl, âsâr-ı müntahabasının esas-ı âlâsı, efkâr-ı münevveresinin in'ikâsı, ziyâsı mü'ebbed, müeyyide-i edille-i katı'âdandır. Lâ-yenkatî' kâbil-i zeval olmadığından bütün insân füyûzât-ı harikasından müstefid olur. Kemâl her fende üstâd-ı küll. İnde'l-üdebâ kokusu hayat bahş olan bir küll idi. İşte o zât-ı mekârim-i sıfatın mahsûl-i efkârı bî-halel desturü'l-'amel, rehber-i necat, badi'-i feyz-i hayat olduğu için hep evlâd-ı vatan o efkâr-ı dürr-ü nisarla ile'l-ebed iftihâr eder. Ve hasmı bile fazlını inkâr etmez.

Böyle bir edîb-i a‘zâmın ihtira‘ât-ı müfidesi, sânihât-ı ferîdesi efrâd-ı insânda evrâd-ı lisân iken vücûdu da mevcûd ‘add olunur.

*Devlet-i câvid yaft anki negü nâm-ı zist,
Ger agabeş zikr-i hayrzinde küned namerâ;*

İşte bu üslup üzere iktidarımın fıkdanîyetiyle inşâd ve tanzim etmiş olduğum divân ve âsâr-ı kasrânımdan şimdilik kaç sözler küçük bir risâle şekline ifrâğ edişim mahzen bekâ-yı nâmı bâdî bir yâdigâr olmak emeliyle destgâh ta‘b u temsiyle vaz‘ olundu.

Erbâb-ı irfandan kusûr u hatiâtımın afvını rica eylerim.

2)

Seferberlik Vaziyeti Halinde Alınan Fotoğrâfımın Bâlâsında Muharrer Manzume

Mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün (Bahr-i Hezec)

- 1) Hakiki bir müessirdendir icrâat ve te’sîrât
Benim bu şekil-i bî-rûhum gibi hep halk-ı suretdir
- 2) Ne hâcet âlem-i tevhîd için ilan burhana
Bakılsa her varak bir şâhid-i âsâr-ı kudretidir
- 3) Ziyâ bahş olmada bir şems-i hikmet in‘ikasından
Eğer İslâm için mescid eğer deyr-i rehâbetdir
- 4) Olunmaz keşf-i ser zât-ı hak bu akl-ı kâsırla
Bütün halk-ı cihân müstağrak-ı deryâ-yı hayretidir
- 5) Müsâdif olduğun zâhirdeki kesret değil **Hicrî**
Ne kim mevcûd ise ma‘nen tecelligâh-ı vahdetdir

3)

Tasvîr-i Murassa ya Nakş-i Tevhîd

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün (Bahr-i Hezec)

1. Bahâr oldu silindi jeng-i gam hep kalb-i muğberden
Zemîne zîb saldı reng ile tâvûs şehperden
2. Zehî nevrûz-ı sultânı zehî mahbûb-ı nûrânî
Aceb fasl-ı hayat efzâ gelir gülbang her serden
3. Ne bezm-i muntazam teşkîl olundu sahn-ı gülşende
Nüzûl etti yere sanki Süreyyâ arş-ı ekberden
4. Gece ikmâl olundu subh-ı sâdık vech gösterdi
Açıldı zülf-i dilber sarhoş olduk bûy-i anberden
5. Seherde tâb-ı ravza âb-ı havza oldu aks-endâz
Aceb durna gözündü güller açtı doldu zîverden
6. Dem-i İsâ gibi bâd-ı seherden buldu cân-ı gonca
Bezendi ravza-ı gül baştaki cevherli efserden
7. Arakrîzân varak murg-ı şafak-ı gülbang-i Hakk-ı fermâ
Harîfân mest-i müstağrak sürur-i gonca-i terden
8. Asâsı nâr şevki mihr-i gerdun sanki Mûsâ'dır
Ezar Fir'avun-i genc-i zulmeti havf etmez ejderden
9. Sinân-ı zav'la gün yaktı Halîl-i leyl-i deycûru
Alâmet ref' olundu âsümân üstünde ahterden
10. Şuâ'-ı şems tel tel döndü gîsûy-i perîşâna
Ne gîsû târıdır ma'mûl sîm-i kîmyâgerden
11. Garâm u aşk başta zevk dilde tab'-ı şîrînkâm
Şarâb-ı sâf-ı ahmer çây-ı manzar cây-ı ağberden

12. Muattar gül, mükemmel mül, mükellel âşık u bülbül
Edince şîşeler kulkul gelir gulgul semâverden
13. Kimine mey sunar sâkî kimine çay-i tiryâkî
Coşup deryâ-yu ezvâkı dolur âlem mücevherden
14. Getir sâkî peyâpey mey çalınsın ney cefâ tâ key
Safâyı mey sadâyı ney, cefâyı ref' eder serden
15. Semâvâta suûd eyler sürûd-ı şâhid u mutrib
Bütün mes'ûd meclis sûd-ı dûd-ı ûd-ı mecmerden
16. Mîyânda zîr ü bem düm-düm negamdır dâfi'-i hemm gam
Güzel santûra bak feyz iste mahbûb-ı münevverden
17. Sanem nâzır 'arak hazır rebâb u erganûn elde
Mey u hüsn-i sadâ, gam sildirir mağmûm olan erden
18. Müheyyâ Kays ü Leylâ âşık ve ma'şûka hem âguş
Kamer günden alır şevki güneş bir vech-i enverden
19. Müzeyyendir semâ kavs-i kuzah levn-i cilâsından
Mutantandır kemer-i nâzik meyanda lü'lü' ü zerden
20. Göğe tebdîl olundu yeryüzü şebnemde yıldızlar
Ne gabrâdır bu hazırâdır müzeyyen kan-ı cevherden
21. Çayırılıktır sulardır sebzezârın aksidir yoksa
Giyâh çıkmış yed-i kudretle rûy-i sing-i mermerden
22. Ne şemmâme ne pistandır ne büstândır debestandır
Gülistandır hezârân manzara açmış çiçeklerden
23. Ne gülşendir aceb hârında da bir başka ziynet var
Teberdir sanki almış dûş-ı dervîş-i kalenderden

24. Kemer sarmaşığı har-ı teberdir neyşekker bûrî
Gülistan bezm-i dervîşâne kurmuş bak bu manzardan
25. Zemîn pürlâle vü jâle zaman hayrân siyeh hâle
Çemende ma' ü ve hazrâ hep müş'şa' rûy-i dilberden.
26. Dikenli yüzümü sürdüm de öptüm ârız-ı yâri
Kızardı gül yanağı rahne buldu tig-i berberden
27. Kenâr-ı perçeminden veche bak gün çıkdı mağribden
Aceb âhir zamandır bir nişândır rûz-ı mahşerden
28. Ne perçem yâ ne sünbül destegül ârızda safbeste
Nazar kıl çeşm-i meste hastadır te'sîr-i sâgardan
29. Beyâz u sürh gül ruhda mu'allak zülfdür yoksa
Buluttur mâha karşı dûddur âteşle ahkerden
30. Vücûdu penbenden terkîb olunmuş çeşmi nergisten
Yanağı (gonca) güldendir dudağı şîr ü şekerden
31. Verir bûy-i safâ cisme hayat-ı tâze bahş eyler
Ne sâkîdir yetişmiş bezm-i Cemşid u Sikender'den.
32. Yeşil yaprağ içinde verd-i ahmer parlıyor sanki
Güzel nevzâd-ı seyyiddir nişân almış Peymer'den
33. Beyaz güldür muammem bir fakîh-i ilimdir yoksa
Okur ders-i letâfet vird-i sebbû-yi mu'anberden
34. Çemende lâledir yâ bir takım tüllâb-ı mektebdır
Baş üzere fes koyup fenn öğrenir üstâd-ı rehberden
35. Humarlanmış gözü nergis baş eğmiş piş-i sûsende
Hayâ eyler uzanmış dil ana bezm-i muattardan

36. İştî kasr-ı gülşende sürûd-ı nağme-i yârî
Hatîb elden kodu seyfi habersiz düştü minberden
37. Şaşırdı kendini oldu müezzîn-i tâlib-i dîdar
Geline nâle-i kumrî ser-i serv u sanavberden
38. Değiştî sühba vü seccâdeyi bir bâdeye sûfî
Öpüp sâkî ayâğından mey içti çeşm-i dilberden
39. Zemîn girdişde meşgul âsümân her cirmi bir işte
Ne hikmet gösterir Üstâd-ı sun‘ evzâ‘-ı mihverden
40. Cigergâh-ı zemînin arşa is‘âd eyledi dûdu
Ne cevherler ne güller zâhir oldu bahrden berden
41. Zemîn handân felek-i nâlân melek hayrân beşer sekrân
Aceb bir cilvedir Nakkaş-ı kudret Bendeperver’den
42. Beşerdir nüsha-i kübrâ muallâ nûr-ı Mevlâ’dır
Mufazzıldır muazzamdır mükerrerrem hep meleklerden
43. Hep insân mazhar-ı Hak’tır muhakkak feyz-i mutlaktır
Musaddak ehl-i irfanda neler zâhir o mazhardan
44. Serîr-i dil mülemma’dır murassa’dır musann’dır
Anın sultânı Yezdân’dır o yer akdes bütün yerden
45. O Tanrı’nın bulunmaz künhüne hiç evvel u âhir
Münezzehtir avârizdan müberrâ misil-i peykerden
46. Hakîkattir hayâl olmaz muhal olmaz bu hâl olmaz
Bekâ hâsıl Müessir’den fenâ vâsıl müesserden
47. Talebkâr-ı Hak ol gayri te‘abdır hep gazabdır hep
Bu mevcûdât-ı u meşhûdât müştakk asl-ı masdardan

48. O, nakkaş-ı hakîkînin eger lütfu bâîd olsa
Düşer dür kıymetinden fark olunmaz mühre-i hardan
49. Nigâh-ı merhamet eylerse Mevlâ seng-i hârâyâ
Meziyyet kesb eder efzûn olur esmânı gevherden
50. Bütün hûbân-ı vahdet nûş eder sahbâ-yı kurbiyyet
Muhabbet bâdesi tatlı şarâbı Havz-ı Kevser'den
51. Kemâlin Hicrî mahmûdülhısâl olmaktır a'lâsı
Edebden dûr olan âlemde erzeldir cenâverden
52. Dem-i aşk cibillîdir, Hudâ'dan bir tecellîdir
Masûnn olsun bu dem devr-i kamerden fîtneden şerden
53. Budur sihr-i helâl asl-ı kemâl eş'âr zannetme
Budur fitrattaki cevher ne hâsıl bahr-i dîgerden

4)

Bağdâd ve Musul'a Tuhfe-i Beşaret

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün (Bahr-i Hezec)

1. Ricalu'llah'a müştak olsa kim Bağdâd'dan dönmez
Mürîd sâkî-i Kevser behişt-i âbâddan dönmez
2. Aceb kim Dicle'sinden nûş eder mânend Hızır olmaz
Mu'azzez merd-i kâmil feyz-i isti'dadan dönmez
3. Şehidân-ı vefa (Şâh-ı Necef) Zevrâ'dadır zirâ
Muhibb-i Âl-ı Haydar hâk-i bağ dâddan dönmez
4. Behiştin rûh-u şübu-yu riyaz-ı Kerbelâ'dandır
Geçer âşık serinden ol kaddi şimşâddan dönmez
5. Hüseyin'in sahn-ı pâkî kudsiyanın secde gâhıdır
Taleb-kâr çemen ser u kad âzaddan dönmez

6. Mukaddes hep zemîni cây hür me'vâ-yı Müslim'dir
Füyûzât isteyen divan-ı adl u dâddan dönmez
7. Cenâb-ı mir-i gazbân (Hazret-i Abbas) nâm-ı âver
Bütün ins ü melek ol hizmet-i behzâdeden dönmez
8. Nazar kıl cünd-i züvvâra, der (Mûsâ-ı Kâzım) da
Ser hacı kesilse Kâ'be'den evrâddan dönmez
9. Eğer Mansur-veş cân verse meydân-ı ena'lhakda
Mürîd-i şeyh olan feyz râh-ı irşaddan dönmez
10. Görüp âdâb-ı mezheb nûr-ı hikmet (Bâb-ı Â'zam) da
Vefî tilmiz olanlar hizmet-i üstâddan dönmez
11. Aceb Mısır, melahat menzil a'lâ-ı Yûsuf'tur
Yanar Yakûb dili ferzend-i ferruh-zâddan dönmez
12. Ne şehir-i dil-nişîn hep sâkîni (Ma'rûf), danâdır
Tarîk-i aşka sâlik böyle bir bünyâddan dönmez
13. Cinân-ı (Bâz-i Eşheb) bağ-ı (Şibli) bâb-ı (Selmân)'dır
Kalır (İdrîs) tab'-ı evvel hak-nümâ icaddan dönmez
14. Dem-i İsâ gibi cârî (Cüneyd)'in feyz-i efnâsı
Kesilse ehl-i ma'nâ böyle hâk u bâddan dönmez
15. Cenâb-ı Şeyh Mevlâna (Ömer)'dir kâşif-i ma'nâ
Okur tullâb-ı vahdet hizmet-i rasaddan dönmez
16. O Yerde nağme-i-hândır bülbül ü gülzâr-i İbrahim
Güzel murg seher hîz çemen-i mu'tâdan dönmez
17. Enin ü âhda beşer u habibin zevki muzmerdir
Seherde âşık-ı dîdar-i hakk feryâddan dönmez

18. (Mutî‘) râh-ı hak merd-i (Necîb u Hatem) ândandır
Mükerrem zât-i (Fazl) meslek-i ecdaddan dönmez
19. Ebü'l-Seyf u gadir-i ihtiyârî (Genci Osmani)
Fütûhât isteyen elbet der fuladdan dönmez
20. Kerîm-i ikramdan geçmez (Seri) cellada uğrarsa
Bir ümmin dûdmân tab‘ı mader zâddan dönmez
21. Makam-i evliyadır hep ricalu’llah ile memlü’
Şu gönlüm (bu türab) zübde-i emcaddan dönmez
22. Ali onda veli onda hep evlâd-ı nebî onda
Musaffa dil-i makam sahib-i irşattan dönmez
23. O hâk-ı pâkde (Rûhî, Fuzûlî) feyzi bulmuşlar
Onun için şair şîrîn eda, inşâddan dönmez
24. Der âl-i ibâdin gayri yoktur melce-i ümmet
Muhakkak afv eder sahib-i kerem mîâddan dönmez
25. Sözüm yok Ninova’ya ondadır Yûnus Nebî-ul-Allah
Eğer mâhî o mâhı yutsa da o radden dönmez
26. Ulaşmazsa elin kabr-i resule yüz sür ol hâke
Hezâr bağ (Rıdvân) vird-i hatır şaddan dönmez
27. Feda olsun (Nazar-gâh-ı Nebi Cercis u Şit’e) hâsıl cânım
Tabi‘at anlara münkad olan münkaddan dönmez
28. Eser bûy-ı hayat sermedî Divan-ı (Bâkî)’den
Muhibb-i ravza-i âl-i nebî inşâddan dönmez
29. Hep evlâd-ı Hasan (Mekkî) ü zeki hâk-i hadd bâde
(Celilü’l-kadr) olanlar muhterem efraddan dönmez

30. Garik-i rahmet olsun rûh-u pâkî (Abd-i Gaffar)'ın
Kelamı şâhid-i cândır gönül eşhaddan dönmez
31. Mini (Ahsen) diyor bezzazının kâlasına her dem
Demâdem kudsiyan savt-ı mübarek-bâddan dönmez
32. Cefâ-yı yardan i'râz eder mi âşık-ı sadık
Yakılsa **Hicrîya** müşfik peder evlâddan dönmez

5)

Bir Şâkirdime ve Umum Şâkirdân-ı Mekâtib-i Osmaniye'ye Ferden

Ferden Risâle-i Ahlâk

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün(Bahr-i Hezec)

1. Kemâl u fazlın artır nâ-becâ evhâma baş eğme
Hevâ-yı şöhrete aldanma sîyt-ı nâma baş eğme
Sabâhü'l-hayr-i ömrün var iken akşama baş eğme
Bugün ferdâya koyma her işi âlâma baş eğme
Çalış âdâb, ilim öğren hayâl-ı hâma baş eğme
2. Temiz et gönlünü telvis-i çir-kâb-ı cehâletden
Aziz ol kendini sa'y ile tahlis et cehâletden
Görünsün nûr-ı fazlın çık muhit-i züll ü zulmetden
Esir-i kayd-ı nâ-merd olma câna geçme iffetden
Yaşa hürriyetin zıllında has ol âmme baş eğme
3. Odur şarkı oku ezberle dersin gitmesin bâde
Kalem kırtas avdın bil edevatın cam ile bâde
Nigâr-ı keder kitabın işte bezm-i işret âmâde
Kulak ver ey azizim nush-ı gevher bâr üstada
Budur asl-ı suhan batıl olan ahkâma baş eğme
4. Sadakat şimdiden öğren vücudun gayrete sarf et
Hamîyet perver ol âmâlinı hürriyete sarf et
Hayat-ı ömrünü âmâde kıl ciddiyete sarf et

Bütün tasvir-i fikrin intifa-i millete sarf et
Muzır evrakı tahrir eyleyen aklâma baş eğme

5. Hele bu hâkta çok sahib-i bî dâd gizlenmiş
Koyun postunda ama millete cellat gizlenmiş
Seni ilzam için çok hasm-ı maderzâd gizlenmiş
Haberdâr ol yolunda her taraf sayyâd gizlenmiş
Sakın ey murg cânım dane görsen dâme baş eğme
6. Bihamdülillah ziyâ düştü hele muzlim ola leyle
Hükümet âdem ister sâdık ister şimdiden böyle
Yalanı irtikâp etme kesilsen doğrusun söyle
Düşün ahvâl-i istikbâlini tahsile sa'y eyle
Maârifi pişe kıl her cahil-i nâ-kâme baş eğme
7. Ziyâ'nın Mithat'ın Nâmık Kemâl'in rûhların şâd et
Başarırsan sen dahi anlar gibi tekrim ile âd et
Özünden sonra kalsın menfaat âsârın icâd et
Nasıl hizmetle mes'ûd oldular eslafını yâd et
Vücûd-i milleti mesmûm eden ecsâma baş eğme
8. Muîn olmak bütün hemcinsine insâna elzemdir
Beşer fitratta rûhanî melâikeden mükerremdir
Beşer nur-u mücessem mazhar-ı hak zât-ı a'zamdır
Maarifsiz kemâlsiz olsa hardır sanma âdemdir
Şeref bul arşa yüksel süfli-i eyyama baş eğme
9. Selim ol munsif ol semm-i hazm kıl beyhûde rezm etme
Düşerse düşmanın hiç intikama azm, cezm etme
Hâkim ol ağır ol kendin sebük-i etvâr bezm etme
Sefâlethâne-i sâkî-i bed endişe azm etme
Hayat olsa yed-i nâ-kesten içme câme baş eğme
10. Sana sormazsalar bir laf bî-câ gelme güftâre
Konuşsan mevkiin bil itina et kalma bîçare

Nişan almakta söz timsaldir tîr-i kemandâre
Sadetten çıksa eyler sahibin mahcup, âvâre
Sebepsiz olma handan-ı fikr kıl âlâma baş eğme

11. Rıza-yı ümm ile müşkülü evlâdın asandır
Cefâ gösterse hem üstâd-ı kâmil ayn-i ihsandır
Vefâdâr ol hukuk icrasına cehd eyle şayandır
Vefasız yırtıcı bir canavardır sanma insândır
Dönük olma söz anla merdim serseme baş eğme

12. Civan ömrün geçiverme ihtiyâr etme perîşânlık
Nihayet söyle (leyte'ş-şebab) etme nâdanlık
Sana el vermez eyyam-ı cefâda son pişmanlık
Tekemmül eyle fazlın kalmasın zâtinde noksanlık
Nedâmet çekme cânım akıbet örme baş eğme

13. Necat-ı feyz umulmaz çünkü insafsız zebâniden
Eğer feyz almak istersen hayat-ı câvidâniden
Necatın haktan iste, etme istirham faniden
Metin et itikadın hisse bul kenz-i mâniden
Halilullah gibi Mevlâ'yı bul esnama baş eğme

14. Hitap eyler vatan söyle sevdim yavrum helal eyle
Çalış hayrî'l-halef ol yüzüm ağ et hüsn-ü hâl eyle
Ne câh iste, ne meyl-i dilber sahib-i cemal eyle
Benim tâmirime şâm ü seher fikr ü hayâl eyle
Adüvvüme ol adüvv, sen hasm bed-endâma baş eğme

15. Gelir meydâna varsa her kimin cevher-i nihâdında
Müheyyâ ol müheyyâ sende millet ittihadında
Saâdet hâsıl eyler merd-i hak vakt-i muradında
Kapma hûnin kefendir ecnebi yevm-i fesada
Huruç et kana gark ol cünd-i nafir câme baş eğme

16. Kemâl öğren devam et mekteb-i âdâb-ı irfana
Yakışmaz ey birader cehl ü nahvet şe'n-i insâna
Hakikat söyle ger varsın huzûr-ı şah ve sultâna
Yaşa **Hicrî** gibi âlemde serbestâne merdâne
Afif ol verseler mülk-i Irak u Şam'a baş eğme

6)

**Gayr-i Müslim'in Askere Ahzi Emrini
Müteakip İnşad ve Gazetelerde İlan Edilen
(Gayr-İ Müslime Tebrik)**

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün (Bahr-i Remel)

1. Ey bizim dostumuz eyyâm-ı meserretedir inan
Kalmadı kin ve keder vakt-i meveddetedir inan
Hep müheyyâ ola kim ehl-i sadâkatdır inan
Yaşar ol kimse eğer sahib-i iffetdir inan
Garaz ıslâh-ı vatan fikr-i selâmetdir inan
2. Böyle tasvir kılıp hükm-ü ezel-i nakkaşı
Gayr-i Müslim bize hep hâk vatan kardaşı
Kimse şemmden gerü gözlerden akıtmaz yaşı
Moşi başçavuş olursa Kara bet onbaşı
Kimsenin yok sözü bu emr-i hükümetdir inan
3. Eski hal eski hayâl eski zaman geçmiş ola
Ba'd-i ezen kalplerimiz nûr-ı uhuvvetle dola
Evi dikkat edelim her birimiz sağa sola
Hüsn-i niyetle beraber düşelim doğru yola
Buda âsâr-ı kemâl-i medeniyettir inan
4. Sille-i zulüm ile görmez diler eyyâm-ı sürur
Cümle âzâd olarak şimdi verildi düstur
İstediler hamd ve teşekkür hep inâsıyla zükûr
Hoca nahumlar sen bak nasıl olsunda cesur

Sanma bî-faide hep millete kuvvettir inan

5. İsevî Musevî'den gör ne silahşor çıkar
Her biri bark gibi hane-i â'dayı yakar
Ekseri türlü nişanlarda kılıçlarda takar
Dîdeden incü gibi eşk-i meserretde akar
Ne güzel yevm-i safâ, devr-i beşâretidir inan
6. Hoca Ebram'lara İshak'lara sen bakma hakir
Hoca Minasi Sekender'leri hiç görme fakir
Hoca Kostantini Agoba'ları zannetme esir
Hepsi hür oldu onurlar kimi paşa kimi mir
Çünkü devran-ı müsavât ve uhuvvettir inan
7. Pertevendâz kılır şem'-ı muradı Şem'aun
Görse meydân-ı vegâ harib olur mu Harun
Gör nasıl zâhir olur fikri siyasi Sasun
Gör nasıl askere rehber ola Gibril u Siyun
Cümlesi sâdık olan hâdim-i millettir inan
8. Müslim imdadına ol asker ra'nâ geldi
İstifan, Petrus u Luka u Yohanna geldi
Hoca Danyal u Aziz u Zeharya geldi
Gör nasıl cenk edecekler Hay ve İlya geldi
Bu bahadırları seyret ne kıyâmetdir inan
9. Sanma bu fikr-i selim âhiri bî-hikmet olur
Hoca Artin'de hemân müftehir-i millet olur
Sanma naçize bezm için ev bir kuvvet olur
Hoca Askil sebep-i ziynet-i hamiyet olur
Ne güzel mevhibelerdir bu ne nimettir inan
10. Sernigon oldu o mazlumların celladı
Birde göstermesin Allah dem-i istibdâdı
Sorulur herkesin el-minnetullah dâdı

Gayr-i Müslim ne demek yok mudur isti'dâdı
Hepsi erbâb-ı zekâ sahib-i himmetdir inan.

11. Aferin Toma'ya Andriya gibi mu'temede
Hoca Anton Hoca Fenuhi'ye Abdü'l-ehad'e
İstinad eylemişiz hazret-i sahib-i medede
Bir vatan-ı hadimiz cümlemiz ey **Hicrî Dede**
Verelim el ele hengâme-i hizmetdir inan

12. Kişi kaldıkça esaretde he noksan görünüyor
Bulsa hürriyeti cevherli olan cân görünür
Dosta iş başına gir ol vakt-i insân görünür
Cümle askerliğe terfide şâyân görünür
İttihad etmeli dostum dem-i vahdetdir inan

7)

Pend

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün(Bahr-i Hezec)

1. Le'im-i bed-güherden ehl-i dil fikr-i nevâl etmez
Zemîn-i şûreden akıl ümid-i nev-nihal etmez
Serâb-ı dehirde endişe-i âb zülal etmez
Hakimü't tab'ı ola nâ ehle keşf-i râz hâl etmez
Bilir kim izzet-i nefsi-i vakarân pâymâl etmez
2. Hünersiz sayesiz adamlara kendin gulâm etme
Dıraht-ı bî-semerden arzu-yı vasıl-ı kâm etme
İşin is'âf olunmaz çokta tatvîl-i kelâm etme
Sakın ey dil, der nâkesten ümid-i meram etme
Emek beyhûdedir zira kızıl zenbur bâl etmez
3. Nasibi lâşedir zağın biridir tatlı nimetten
Ca'l-i me'lufdur asla udûl etmez necasetten
Abesdir yıkamak zengi döner mi renk-i zulmetten
Hezârân pend ile şahs-ı dagâl geçmez denaetten

Mukarrerdir beşerdir huy-ı bed hiç infisâl etmez

4. Mezheb olsa da bed-mâye arıdır necabetten
Muzahraf zahide aldanma laf iste kerâmetden
Ne hâsıl bir nümâyîş arız izhâr-ı ziynetten
Yakışmaz zişt hu, dem ursa etvâr-ı letafetten
Meram üzere acuze suretin meşşâta-i âl etmez
5. Yaşasun gün gibi âlemde Yâ Rab merdim kâbil
Ola ebr-i kesafet tâ ki piş-i şemsten zâil
Aradan ref‘ olsun varsa cism-i âtıl ve bâtıl
Yakalasın kâh ten millet yolunda kalmasın hâil
İmâretgâha hurşîd-i felek arz-ı cemal etmez
6. Firuzan olsa bir fanus devlet-i cânib-i haktan
Kırılmaz şevki sönmez değse taşlar her bir alçaktan
Düşer mi ta‘ne-i hasidle cevher-i kadr, revnaktan
Bulanmaz merd-i kâmil kahpe-i meşrep huysuz ahmaktan
Yol eyler kervan kelbin sesinden hiç melâl etmez
7. Eğer insân isen eflâke yüksel kaderin i‘lâ et
Hayat-ı sermedî bul feyz göster namın ibkâ et
Emekdârın yolunda sende hüsn-ü hizmet icrâ et
Hayatın bâ‘isi âb-ı vatandır hakkın ifâ et
Denidir şîr, pâk-i maderin herkim helal etmez
8. Yumurta üzere kıl bitmez kerm çengâne göstermez
Tabi‘i bağban **Hicrî** mufeylâdan çiçek dermez
Muzır cânî-i canavarla murada kimse hiç ermez
O hayvân tekme atsa meslek-i zirâa el vermez
Yılan huylu ziyan-ı halktan gayri hayâl etmez

8)

Mevize

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün(Bahr-i Hezec)

1. Ol bende gönül, barke-i merd-i asile
Teslim-i umur eyleme nâ ehl u sefile
2. Elhak hüner oldur kişi noksanını bilesin
Bilmez ise şayeste olur bâr sakîle
3. İnsanda güzel terbiye feyz-i ebedidir
Namussuza lâ'net okur ahkâm-ı celile
4. Gümrah olarak düşme hevâ-yı hezeyâna
Ey kelb-i akur etme tecavüz rehfile
5. Yorgandan uzansa kesilir elbet ayağın
Mikdarını geçse dökülür dâne keyle
6. Ey muhteris oğlan hele mağlub-ı hevâsın
Uğrar gözün encamda çok nişter u mîe
7. Gel cısır gibi her kademe müstahak olma
Altındaki su dönmeye ta mevce-i Nil'e
8. Verme o mühendis gibi dinarı hasara
Al masaya sal kasaya sarf eyle dâhile
9. Her bıkır-i sözün akıl olan eyler izâle
Dikkatle sülûk eylese kim böyle sebile
10. Aslında demir jengini cevher mi sanırsın
Düşük mü meğer hadise-i bahr-i tavîle
11. Hür bâde-i rûh şemse sanır kendini meftûn
Lazım mı fûrun-u şaşaa bu ömr-ü kalîle

12. Tembel yürüyüş yol izi uçurumlu ne merkep
Reftârını teşbih edecek otomobile
13. Cin olmadan ister garazı âdemi çarpmak
İnsan olacakmış bu gibi ananesiyle
14. Ey Fes fes Efendi ne tez oldun mutemedin
Bitmek diledik pâye-i üstâd u fazile
15. (Na‘na‘ mı) yedin böyle makalâtta yoksa
Yettin çörek ağır gele bu mahsûl-ı nahile
16. Her kılına bin fil gibi şüphe takılmış
Kırlarda hemen saldırır eşhâs-ı rezile
17. Karıncası da illet elinden başı yerde
Elbette tabîb istiyor ecsâm-ı ‘alile
18. Tevfikini yar etse kimin hafız ma‘nâ
Ancak yetişir mahzen-i ahlâk-ı cemile
19. Ömrün gibi cismindeki ecsâm-ı latife
Hâcet nedir ey şair nev başka deliye
20. Dil-i kasım erzâka verir salih olan zât
Hak hazır iken baş eğe üz eğe vekile
21. Feth ü hüner erbâb-ı hıyânetde bulunmaz
Nâil mi olur şahs-ı deni ecr-i cezile
22. İnsanlığa ger kadir isek lütfunu göster
Bul râh-ı necâtı, yürü bir zıll-ı zalile
23. Var mahfel-i arşa kerem al Kuds-i semâdan
Her kıssada bir hisse kazan, eyleme hile

24. Efzûn olunur hacerdeki pertev şem‘ın
Mıkrâz-ı emel uğrasa ama bu fetile
25. Mümkün mü harem hanede bîgâne dolaşsın
Tâ komşudan olmazsa eğer elde vesile
26. Fahr etme o hallerle düzülmüş yanağında
Tâ subha kadar yandı mı bir şem‘-ı kile
27. Tahribine sa‘y eyleme gel Kâ‘be-i kalbin
Zînhâr dokunma eser-i Rabb-i Halile
28. Bin sahib-i câh olsa kimin peşt, penâhi
Elbette düşer çâhe eğer eylese hile
29. Çalma kapı ey dost kapını çalmaya kimse
Nefsin düşürür kim seni ahvâl-i zelile
30. Dost işte budur mevize-i **Hicrî**-i âciz
Benzer sözü hep lülü-yu lâî-yı asile

9)

Mevize

Mef‘ûlü / mefâ‘îlün / mef‘ûlü / fe‘ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Tebdil olunan dehr değil nev-i beşerdir
Hurşîd o hurşîd kamer o kamerdir
2. Eşyaya bütün kâm verir mihr-i misâlî
Üstâd-ı hâkimin nazarı başka güherdir
3. Hanzal gibidir adam için evveli hak söz
Hep hâsıl-ı encâmı anın ayn-ı şekerdir
4. Lûtf eyle meded hazret-i Mevlâ-yı şifâsâz
Günden güne bimârımızın hali beterdir

5. Her hanede bir sıhhatı mefkud bulunsa
Nûş ettiği ol âilenin hûn-ı ciğerdir
6. Çok şirk olur akıbeti hayra mübeddel
Çok zâhiri hayr iş görünür hâlbuki şerdir
7. Çok cevr ü cefâ müncez olur zevk, safâya
Çok zevk, safânın sonu âlâm, kederdir
8. **Hicrî** sözümüz hoş gelir erbâb-ı Kemâle
Hep mevizedir tarra-ı hâkimâne eserdir

10)

Hakikat

Fe'ilâtün / fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün (Bahr-i Remel)

1. Hayber-i nefsine Haydar gibi ey dil zafer et
Fi'l-i müstahsenini tûg-i belaya siper et
2. Bezm-i irfanda mezâyâ-yı beşer işte budur
Nefsini rabbini bil merd-i hâkim ol hüner et
3. Kalma çirkâb-ı cehâletde haris olma sakın
Marifet bahrine dal kendini sahib-i güher et
4. Meslek-i akıl ve tevekküldedir esbâb-ı necat
Merd isek menzil-i maksuda bu yoldan sefer et
5. (Şükrü) istese mânend süm eyler herkes
Hüner ü fazlın eğer var ise zehri şeker et
6. Çünkü encâm-ı muhabbette husûmet vardır
Ne yaman kimseye dost ol ne sonunda keder et
7. Murg dil kaskına sayyada müsadif olsun
Bir işaretle o bî-çare kuşa var haber et

8. Dam, dolap cihân halkı için vaz‘ etme
Eğer âdem isen ıslâha çalış def‘-i şer et
9. Dur, âdâb ile tehzîb-i kelamın göster
Bir meram olsa mutavvel anı sen muhtasar et
10. Edebin bil yürü mâfevkına hürmetde bulun
Cevherin varsa mâdûnuna yahu nazar et
11. (İtteki şerre men ahsente ileyh) **Hicrî**
Bu meal üzere leiman fenadan hazer et

11)

İkbâlli, İkbâlsiz

Mef‘ûlü / mefâ‘îlü / mefâ‘îlü / fe‘ûlün (Bahr-i Hezec)

1. İkbâlli için gözde bütün halk yer eyler
İkrah ile ikbâlsiz herkes nazar eyler
2. Su içmeğe ikbâlsiz eğer Dicle’ye varsa
Baştanbaşa hep Dicle’yi dudu şerer eyler
3. İkbâlli eğer taşların üstünde bulsa
Taştan su çıkar her yeri kazar ter eyler
4. İkbâlli eğer sikke-i kalb elde ederse
Sarrafa bile verse de mânend zer eyler
5. İkbâlsiz eğer Rüstem olub rahşa binerse
Meydâna çıkanda felek ol rahşı har eyler
6. İkbâlli eşek lâşesini elde tutarsa
Derler buna şahbaz-ı cihândır hüner eyler
7. İkbâlsiz eğer olsa da sayyâd abesdir
Bin ok atacak olsa nişana heder eyler

8. İkbâlli eğer kirli kühen hırkayı giyse
Ber câme-i cennet gibi halka eser eyler
9. İkbâlli eğer ekse diken tohumunu yerde
Büstân olarak hasılı âlâ semer eyler
10. İkbâlsiz eğer ekse de inci gibi buğday
Bilakis dikenler biter elhak zarar eyler
11. Yaptırsa da ikbâlsiz eğer mescid-i âlâ
Kıble yeri eğri düşer ol hayrı şer eyler
12. İkbâlli eğer eylese virane-yi âbâd
Hâk aletlini ikbâl ana künc-i güher eyler
13. İkbâlsiz eğer menzil-i mamureye varsa
Arkasından o mamureyi zir ü zeber eyler
14. Bâzârda ikbâlli eğer zehir satarsa
İkbâli anı halktan şîr ü şeker eyler
15. İkbâlsiz eğer şehd-i hayattan eylese icâd
Bed tâli, şîrînini zehr-i keder eyler
16. İkbâlli eğer verse uzun zartaya kuvvet
Derler ne hüner sarf ediyor bak neler eyler
17. İkbâlsiz eğer çekse dahi nâra-ı yâ hak
Derler bakınız sayha-i mürk peder eyler
18. Bin fi'l-i hata işlese de sahib-i ikbâl
Derler ne güzel râh-ı sevaba güzâr eyler
19. İkbâlsiz eğer Kâ'be yolunu tutsa da derler
Bir hile için işte hicaza sefer eyler
20. Bedbahtın eğer hanesine inci yağarsa
Duran kaza düştüğü dem pîle-ver eyler

21. İkbâlli budur böyledir idbârı cihânın
 Hicrî biri ıslâh, biri fitneler eyler
22. Tab‘an ki bu efsanelere muterizim ben
 Tenbelliğin esfelde seni müstakar eyler
23. İdbâr-ı beşer bence atâlettedir ancak
 Sen sa‘y-i hayr ol işi gerçi kader eyler
24. Bedbahtlık efsaneleri (laklakadır) hep
 Her fi‘li bugün yarına koymak beter eyler
25. Vabestedir âmâline kalbindeki niyyat
 Esbabı, necatı sana hak rehber eyler
26. Her dem oluruz tâli‘imizden müşteki
 Zannetme bu halet bizi âsûde ser eyler
27. Her kâr cihân tâli‘e tevdî olunursa
 Bu fikr bize râh-ı hatada memer eyler
28. İkbâl nedir anlamam idbârına ta‘bir
 Sa‘y eyleyenin şamını Allah seher eyler

10)

Feylesof- ı Şehir Rıza Tevfik Bey’in Ölmez Şi‘rlerini Tanzîr

Mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / fe‘ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Muhabbet bağına uğradım gördüm
 Bağbanlardan âsâr kalmamış
 Hâtiften yetişmiş esmârı sordum
 Dediler kesilmiş eşcâr kalmamış
2. Sitemden müheyyâ bin nişâneler
 Kuş uçmuş kalmamış tehî lâneler
 Temelden yıkılmış ma‘mur hâneler

Dîvârı yer olmuş hisâr kalmamış

3. Gözlerden akar hicrân selleri
Gülleri kurutmuş hazân yelleri
Mikroplar bürümüş zülal gülleri
Bülbüller tutuşmuş gülzâr kalmamış
4. Hayâller eylesin ne yoldan güzâr
Bu gam semleri ciğerleri ezer
İnsanlar yerinde ayılar gezer
Erler göç etmiş hüşyâr kalmamış
5. Ne viran şehirdir ehli tükenmiş
Fanus kırılmış ikbâli dönmüş
Âteşler saçılmış yıldırım inmiş
Kumaşlar yakılmış pazar kalmamış
6. Ne garib hastadır bî-kes bî-nevâ
Çağırırım sesime hiç vermez sedâ
Doktora söyleyin gelmesin daha
O ilaç verdiği bimâr kalmamış
7. Yazık boş kalsın er dûdmânı
Hatıra geldikçe yakar insânı
Şanlı kahraman babalar hani
Yurdlarından bile gubâr kalmamış
8. Elimden uçurdum yiğit şahbazı
Tabîat feramüş etti pervazı
Köylerden gelmiyor horoz avazı
Vatan gitmiş bir bîdâr kalmamış
9. Koyunlar hep ayrı düşmüş çobandan
Yavrular kesilmiş tab u tavandan
Her gelen bir haber verir cânândan

Dillerde bir doğru güftâr kalmamış

10. Yokladım görmedim kimseyi dilşâd

Çölden özüne hiç bulunmaz eyad

Bir hal yok eylesin beş gün imtidad

Asıllar bozulmuş astar kalmamış

11. Kimse yok yüzünü çevirsin hakka

Yolumuzda cerrâr der her bir bedreka

Dostlar birbirinden düşmüş tefrika

Elbette müttehid ensâr kalmamış

12. Âteşte kavrulmuş ciğerparesi

Ne müdhiş yaradır yarın yâresi

Hiç bulmaz ilti'am olmaz çaresi

Kemikler ezilmiş damar kalmamış

13. Dost ilinden aldım bir siyah nâme

İkbâlin sabahı dönmüş akşama

Hey Hicrî çalıştın yetmedin kâme

Halime esirgeyen bir yar kalmamış

14. Ricalden kırılmış büyük şehballer

Rûhî'ler Ziyâ'lar hani Kemâl'ler

Nerdedir o âli rengin hayâller

Hurâfât çoğalmış eş'âr kalmamış

11)

Aşk û Garam

Mef'ûlû / fâ'ilâtün / mef'ûlû / fâ'ilâtün (Bahr-i Muzâi')

1. Meftûn olan ne yapsın yok elde ihtiyârı
Şem'i görünce kalmaz pervânenin kararı
2. Mansur hakka meyli, Mecnûn'da aşk-ı Leylâ
Bir türlü her cihette taksim-i feyz-i Bârî
3. Serde hevâyı cânân sinemden dağ-ı hicrân
Kalbimde dûd-ı âteş çeşmemde âb cârî
4. Meydâna 'azm edince bin âşığı kül eyler
Bir kıt'a âteş olmuş seyr et o şeh-süvarî
5. Her nîm-i gamzesiyle bin nerre-şîr-i lerzân
Eyler esir çeşmi âhu-yı kûh-sârî
6. Kalmaz bu demde böyle ey şûh olma mağrur
Kalsın madam tâze kim gördü bir bahârî
7. Üftâde kan aşka zulmetme nazeninim
Şimşirden müessir mazlumun inkisârî
8. Âşık mı külbesinde olmuş sirişk galtân
Yoksa su cezb kılmış bir bî-kesin mezârî
9. Dil-sîr olur ser-â-pâ rindân bezm-i vahdet
Îlân edince **Hicrî** eş'âr-ı âb-dârî

12)

Hayâl

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Ben bu şeb vakt-ı seher bir hâb gördüm görmedim
Pek güzel bir encümen-i ahhâb gördüm görmedim
2. Mey döküldü yar gitdi bezm-i zulmet kapıldı
Cam-ı cem sâkî-i, hoş meh-tâb gördüm görmedim.
3. Piş çeşmemden hırâmân geçti bir cism-i latif
Yan bakınca gözlerin bî-tâb gördüm görmedim
4. Mekteb-i aşk, muhabbette aceb üstâd idim
Mâh peyker bir takım tullab gördüm görmedim
5. Mihr-i suret bir sanem destinde mânend Süheyl
Bir kadeh parlak şarâb-ı tab gördüm görmedim
6. Döndü ikbâlîm perîşân öldü ahvalim benim
Teşne oldum bir musaffâ âb gördüm görmedim
7. Geç bulup tez gayb kıldım bir güzeldir yetim
Mahz bu deryâda bir girdap gördüm görmedim
8. Bir tiyatro hanedir timsal-i âlem ya hayâl
Bir alay-ı yaran bî-cilbâb gördüm görmedim
9. Genç iken pîr oldum âhir **Hicrîya** hicrân ile
Bu misafirhanede bir hâb gördüm görmedim

13)

Gurbette İd

Mef'ûlû / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fa'lün (Bahr-i Muzâri')

1. Hicrâna düşen âşık tedbir eden olmaz
Eyvâh dil gamzede bir lahza-ı şen olmaz
2. Gel nez' deyim koy lebini ağzıma câna
Damânına sar nâşımı ten bî-kefen olmaz
3. İd oldu görüşmektedir ahbâb-i ile herkes
Hayfa bana bir hem-dem şîrîn suhan olmaz
4. Bayramımız eyvah aceb mateme döndü
Mihnetzedeyiz, bizde belâsız beden olmaz
5. Peygamını bari yola sal bâd-ı seherle
İnsân odur ey sevdiceğim dilşiken olmaz
6. Hengâm-ı seherdir geziyor bir sürü âhu
Amma bu arazide gazal-ı hatın olmaz
7. Ey dost mülakat meğr mahşere kaldı
Kimden sorayım kimse nişanın veren olmaz
8. Ref' oldu gözümün nûru yetiş Yûsuf-ı Mısrî
Hoş râyihalar varsa o gül pîrehen olmaz
9. Hicrîn gamı aşkın veremi bende kocaldı
Sordum dediler çare-i derd-i kühen olmaz
10. Ettikçe hayâlin çıkar âteş ciğerimden
Hiç vech-i münirin gibi vech-i hüsn olmaz
11. Ey bâd-ı saba ehlime ahvalimi arz et
Gurbet bana cennet gibi olsa vatan olmaz

12. Ten sıhhatinin kadrini ol kimse ne bilsin
Âlemde giriftar bela u mihan olmaz
13. Yüz nehr akıyor sebze neden yok bu zemînde
Hep gözyaşıdır şûre yerinde çemen olmaz

14)

Bir Garib Kuş

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilâtün (Bahr-i Müctes)

1. Sanemi bulursa gönlüm çemen-i cinâna konmaz
Ebedi hayata uğrar, yere yana yana konmaz
2. İki gözüm öze vardır safâlı cây cânân
Yeni bir emir gelmiş bu saray cânâna konmaz
3. Gözüme değilse razı gönle tenezzül etsin
Bu ise hezâr ma'nâ değer âşiyâne konmaz
4. Cihet-i adviye feyzi eseri madam-i vasıl
O hüma-i baht devlet-i ser-dostane konmaz
5. Ne kadar edersen ibram o kadar eder tevahhuş
Sihri kuşum göçünmüş ki bu hâk dane konmaz
6. Seni güzelim yolunda nice bin rakîb gözler
Sefere çıkarsa tacir rah bî-âmâna konmaz
7. Sehere kadere tutuşmuş has u har içinde inler
Acaba bu andelîbim gül bağbana konmaz
8. Bu gece gelen güzel cân ne yere misafir olsun
Yürü açıyor sarayı ki bu hân hane konmaz
9. Ne sebebsen karşı **Hicrî** o kebuter behiştî
Görecekt olursa dane yine bu mekâna konmaz

15)

Muğ-beçe-i Mesîhî

Müfteilün / mefâ'ilün / müfteilün / mefâ'ilün (Bahr-i Recez)

1. Gönlüm yeter ey muğ-beçe Papaya ne hacet
İş'arîma bak, nash-ı Yûhannâ'ya ne hacet
2. Kes ırkımı al nağmemi kal sinem içinde
Zünnar ile nâkus, kiliseye ne hacet
3. Her iki elim, gerdan simine salib et
Ârâyış ta'vîd-i çelîpâye ne hacet
4. Yandır cesedim îd-ı salib ile hazândır
Câna hatab-ı vadi-i u sahraya ne hacet
5. Teslise inan ey beçe-i âhû-yı Mesîhî
Kâfi bana sen şâhid-i Dünyaya ne hacet
6. Meh-tâb oluyor şevk-i rûhunla şeb-i deycûr
Ey nûr tulû' eyle daha aya ne hacet
7. **Hicrî** gözümüz gördü mukavves kaşa düştü
Mihrâb-ı kühen hutbe-i mollaya ne hacet

16)

Zade-i Tab'

Müfteilün / Müfteilün / Müfteilün / Müfteilün (Bahr-i Recez)

1. Olmuşum zevk-i selimimle civânân babası
Benim ol neş'eli hûbân gülîstan babası
2. Yaşasun mâh-ı sıfat zade-i tab'ım yaşasun
Saye-i şi'ri de oldum niçe oğlan babası

3. Bazı hurşîd gibi şu‘le feşândır halka
Bana derler niçe ma‘şûka devrân babası
4. Gazelim eyledi her bir yeri sahrâ-yı Hoten
Olmuşum bir sürü tannâz gazlân babası
5. Genç iken gür niçe bin şîr-i ner oğlum vardır
İşte meydânda benim şânlı süvarân babası
6. Ocağım kör değil a‘lâ eserim sağ olsun
Kim olub ben gibi cemiyet-i gılmân babası
7. Hâdim olmazsa eğer millete şi‘rim Hicrî
Söylerim nefsime ben nâ-halef oğlan babası

17)

Gülbahâr

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün (Bahr-i Remel)

1. Ârızın ey lâlesûret dâgdâr eyler beni
Sünbül-i zülfün perîşân u nizâr eyler beni
2. Bâde-i gülreng-i sâkîden ne hacet içmeğe
Meyden efzûn nergis-i çeşmin humâr eyler beni
3. Nesterîn-i hüsnüne düşdükçe şebbûy-i çemen
Her seher medhûş bûy-i nevbahâr eyler beni
4. Vakt-i rü‘yet isterim arz-ı itâb etmek sana
Dil dolaşmaz ay cemâlin şermsâr eyler beni
5. Derk-i nâr etsem de haddin ihmirârından eğer
Sanma senden sûz-ı aşkın derkenâr eyler beni
6. Ben ki bir genç âdemim ammâ hayâlim sad hezâr
Bunca sevdâ bittâbi‘ bûihtiyâr eyler beni

7. İhtirâm u ‘izzetim vaslile hâsıldır benim
Hicr-i cânân Hicrîya âlemde hâr eyler beni

18)

Serzeniş

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / Fe'ilün (Bahr-i Remel)

1. Ey benim yâr-ı seferdîde hırâmân güzelim
Ne idin evveli n'oldu sana el'ân güzelim
2. Bir zaman sen Melelkül'arş gibi ahsen idin
Aceb oldun bu sene gûl-i beyâbân güzelim
3. Şimdi yüz gösteriyorsun bana bûs-i rûh için
Deveyim ekl edeyim hâr-ı mugaylân güzelim
4. Sana cân-bahş eyleyenin bağırını kan eyler idin
O zamân tutmuş idi gözlerini kan güzelim
5. Vermedin Hicrî'ye vaktında zekât-ı hüsnün
Müstahaktır olası böyle perîşân güzelim

19)

Yuf

Fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün (Bahr-i Remel)

1. Dilber-i bed-sîretin turre-i tarrârına yuf
Hüsnüne, hâline, ruhsârına, dîdârına yuf
2. Yâr-ı bed-tab' seven âşıkâ yüz bin lâ'net
Aşkına maşkına hep hatt-ı siyeh-kârına yuf
3. Kangı bir bülbülünü zevk ile şâd etdi felek
Bağına, bârinide, hârına, gülzârına yuf

4. Sakın aldanma sana va‘d-ü visâl etse nigâr
Kavline, fi‘line, efkârına, ikrarına yuf
5. Sana yârim der ise gizlice ağyâra gider
Gittiği meclise bin def‘a da refâtına yuf
6. Sen ona cânını terk et o sana kan içirir
Lâ‘net olsun yüzüne hud‘a-ı etvârına yuf
7. Hicrîya yâr değildir sanem her câyı
Siktir et hâsılı yok bezmine bâzârına yuf

20)

İbret

Mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün, (Bahr-i Hezec)

1. Eğer yüz yıl içersin şerbet-i şîrîn hayatında
Dem-i rihlette, bir an telh-kâm olmaklığa değmez
2. Hezârân zevk ile sayyâd önünde dâneler yutsan
O zevk ey murg-ı dil pâ-bend-i dam olmaklığa değmez
3. Kazansan ey mürâi halk içinde bin teveccühler
Der Hallâk’ta bî-ihiram olmaklığa değmez
4. Eğer ey düzd-i millet gizli yüz bin paralar çalsan
Tutulsan bir nefes rüsvâ-ı âm olmaklığa değmez
5. Çalış bir nam-ı unvan elde et takdise şâyeste
Hayatın lekelse bir devam olmaklığa değmez

21)

Duâ ve İnkisâr

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün (Bahr-i Hezec)

1. Değil şayan ayağa nebkezin evbâş baş olsun
Yazık merd-i necibin dîdesinde kanlı yaş olsun
2. İçer hûn-i ciğer merd-i hekim bî-nasib ama
Reva görmez le'imüttab'a karşı seri faş olsun
3. Hasis-i bî-kemâl âmâline hiç yetmesin yâ-Rabb
Cihânda gün gibi erbâb-ı himmet şu'le-paş olsun
4. Semersiz akribâ mânend akreb görmesin hoş gün
Dem-i mihnette yoldaş olmayan kardeş taş olsun
5. Yaşasın haline rahm eyleyen gayretli bigâne
Artsın aşına-yı bî-hamiyet hurd u haş olsun
6. Muîn olmazsa kim hemcinsine hayvândan erzeldir
Libâs-ı fahri isterse cevherli kumaş olsun;
7. Belâdır Hicrîya baht-i zebûn u himmet-i âli
Yazık merd-i guyûrun ekil u şürbü semmli âş olsun

22)

Nüşa-i İbret

Fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fa'lün (Bahr-i Remel)

1. Düştü erbâb-ı dilin her birisi bir yana
Döndü eş'âr-ı edeb, mel'abe-i sıbyâna
2. Her gelen başımıza oldu edîb-i a'zam
Günde bin defa yuf olsun bu gibi devrâne

3. Elli gün elli gece tab‘ını tazyîk eyler
Sonu bir tıfl-ı haramzâde atar meydâna
4. Çalışıyor saçmalıyor laklaka-i perdâz oluyor
Haiz olmuş sanıyor debdebe-i unvana
5. İsmi bes zikr oluna, zemzeme-i bevvâl gibi
Yok umurunda cihân uğursa da tûfâna
6. Gelsin eslâf bu sansürleri görsün ahlaf
Pây-mâl oldu o tanzim edilen dür-dâna.
7. **Hicrîya** himmet-i feyz iste, der Sa‘dî’den
Düşse ey bâd-ı sabbâr güzerin İran’a

23)

Dem Urur

Fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Akı yok idraki yok ilm, zekâdan dem urur
Kendisi esfeldedir cây-ı âlâdan dem urur
2. Hane-i virane senden hisse almaz bir kedi
Sahib-i mihman benim söyler sahâdan dem urur
3. Kurtulup güya tevahhuştan temeddün eylemiş
Nutm eder fes fes efendi Avrupa’dan dem urur
4. Anlamam mösyö Frengi yoksa Çin’den mi gelip
Hûd-pesend olmuş aceb başka havadan dem urur
5. Bir taraf hımhımlığı ama murabba‘ söylüyor
Şair olmuş ne Kemâl ü ne Ziyâ’dan dem urur
6. İki fîncân mey ile seyret herifin halini
Gark olur murdarına oğlan safâdan dem urur

7. Kâhi sũfî kâh olur mey-hâr rind meygede
Kâhi iman kâh olur küfr ve hatadan dem urur
8. Hâr olan harbaya bak hurşîdden ister visal
Sanki âşıktır cemal-ı dilber bâden dem urur
9. Âlem-i iflasta benden beterdir kendisi
O da yok nanı piyazı baklavadan dem urur
10. İki gün zühd eylemekle âlemi tekfir eder
Zâhid-i hûd bine bak ser hudadan dem urur
11. Keşf eder güya müneccim kevkeb-i ikbâlimi
Hanesinden bî-haber burc-i semâdan dem urur
12. Bir külâh kapmak için binlerce roller döndürür
Sadıkım söyler kelam-ı evliyadan dem urur
13. Ettiği ef‘al ile seyreyleyin akvâlini
Deveyi barıyla yer, savm u salâdan dem urur
14. Vadi-i cehl merkepte mücessem ‘ayıp iken
Halkı ta‘îb eyliyor çün ü çıradan dem urur
15. **Hicrîya** ruhsûde ol bir ehl-i dil dergâhına
Taç olur baş üzere her kim hâk-pâdan dem urur

24)

Durûb-u Emsâl

Mef‘ûlü / mefâ'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Sor mes'ele, mes'ele-i hâkim ol
Su damlaya damlaya olur göl
2. İki işi tutma kalma dilsüz
Bir koltuğa sığmaz iki karpuz

3. Ey yâr-ı enis çâre sazım
Elbette demir tavanda lazım
4. Herkimse eğer tükürse bâde
Tükürük yüzüne eder iade
5. Tembel kişi hiç bulur mu maksûd?
Ağzın açıver, düşer mi armut
6. Yağmacı nukudu verdi suya
Haydan ne gelip gider de huya
7. Hiç hırsız olan eder mi?
Hiç mûyî yumurtada biter mi?
8. Bes şöhretini işit mu'idin
Görme yüzünü gider ümidin
9. Evvelce işin göreydin ey cân
Lazım kepenek zaman bârân
10. Bir kavme olursa karga rehber
Murdara o kavmi davet eyler
11. O sahibi def çalarsa her bâr
Elbette o ehl-i hane oynar
12. Bir göz iki göz gibi bakar mı?
Tek olsa elin sesi çıkar mı?
13. Bak tendeki âteşe ne cânsuz
İster, görünen köye kılavuz?
14. Bir taşta delik olursa peyda
Kalmaz o yerinde hiç asla

15. Meyhâr şarâbı zem eder mi?
Ayranına kimse turş der mi?
16. İnsan bilinir, kiyasetiyle
Belli olamaz kıyâfetiyle
17. Mağrur dolaşma pek yamandır
Ey dost buda, geçer zamandır
18. Âşıkla rakîb olur mu hemrâz
Oynar mı bir ipte iki cânbaz?
19. Ey dost sen ile kar tayin
Gûşvâre güzel kulakta şîrîn
20. Akıl düşününce ra'y u çâre
Divana vurup geçer hisara
21. Rahat talebe ulûm bulmaz
Kim düşmese attan atlı olmaz
22. Bî tecrübe hiç ata yanaşma
Bir tekmede fanine bulaşma
23. Kaldırıyor hıfz kıl samanı
Elbette yarar, gâvur zamanı
24. Sen **Hicrî**'yi dinle aç kulağın
Yorgana göre uzat ayağın

25) (MAZİDEKİ SÖZLERİM)

Bizim için kuru bir laf kaziye-i kâzibesi, şafî bir semereyi intaç etmediğinden insânî âmâline ulaştıramaz.

İnne'l-keîâmün lefî'l-fevâid ve innema

Ceale'l-lisâni ale'l-fevâid delile

Mefhumunca: Akvâlimizi ef'âlimize tatbik u her umûrî hâkimâne tetkik u mûşikâfane tahlil ederek hedef-i maksuda vusule sa'î-i müttehid ve muvahhid olmalıyız. Yoksa mukallidlikle ittifak ridasının altında cerr-i menafi'-i şahsiye için çoban elbisesine bürünmüş, nifak-ı fesâd kurtlarını koçluk sürüleri gibi milletin hukûk u menafi'-i meşrû'âsına tecavüz ettirmek demektir.

Maksadımız; Bir ittihad-ı hakikidir. Ahkâm-ı meşruta-i meşrû'a mucibince bütün 'anasır-ı muhtelif bu vatanda menafi' u mazarrât-ı müşterek-ı sahibi olduklarını idrakle irade ki zıddiyeti muhabbet ve ciddiyete bil't-tahvil el ele vererek semerât-ı mesainin fevâid-i lâ-tuhsâsını iktitâf etsin. Feyz-i hayat, hayâlât-ı kâzibeyi terk, hakiki iltizamla kâim. Şevk, necat ihmalı bırakarak hüsn-i istikametle daim olur.

Aben 'an cedd hepimiz bir toprağın mahsulü bir bayrağın altında yaşıyoruz. Her şeyden akdem ef'al u muameleye müte'allik seyyiat-ı mütenevvinin fenalığını idrakle beraber hüsn-ü ahlâka malik, tarik-i hakka sâlik, el birliğiyle mevcûd yek vücûd olmakla çalışmalıyız.

Ortada tehalüf-ü mezheb, taassub-u nâ-becâsı senlik benlik ve cinsiyet avarız-ı tefrika engîzi hükümferma oldukça â'dâ fırsattan istifade ederek küre-i arz kesâfetiyle şems ü kamer arasında hail olurcasına nûr-ı hürriyetimize mani olur, kamer-i ikbâlimizi husufa uğratır.

Şu ahvâl-i vahime ve sıfat-ı zemime hangi bir milletin muhitini istila ederse ihtilalden ve ihtilalin icabetinden olan zaaf u izmihlalden bir an hâli kalmaz ve akıbetü'l-emr, mahv ve munkariz olur.

Çünkü cehâlet, zulm ve ta‘addâ, tefrikaya tasaddî-i adât-ı muzırasını tevli‘d eder. Ve bu ise mühlik bir mikrop, müthiş bir naire-i felâketdir ki her zerresi, ednâ şeraresi o muhiti berbat eder gider. Bir de hudud-ı meşrû‘â, dairesinde hürriyet-i hakikiye malik olmayan bir millet zincirde esir, kafeste mahbûs, hareketten mahrûm bir kuş gibi kalır.

İşte bu dilrübâ hürriyetimizin cemal-i bî-misali önünde müfsetdet, mel‘ânet kâbusları durdukça bizi, dîdârdinden dur, füyûzâtından mehcûr bırakır.

*Bu hürriyet abesdir ger muzır zürriyet iş görse
Rakibler var iken âşık görür mü rûy-u dildârı*

Ey hürriyet-i meşrû‘amızı su’-i tefehhümle telaki edenler:

Bizim matlubumuz olan hürriyet meyhaneler, karhaneler, kapıları meftûh, âdâb u ahlâk kâşanelerini mesdûd ederek her yeri teseyyüb-gâh-ı sefahate, hayme-gâh-ı sefaletle çeviren hürriyet değil.

Ve ahlâk-ı umûmiyeyi ihlal, büyüklük küçüklük şerm ü hayâ perdesini pâymâl, medeniyeti su’-i isti‘mal eden hürriyette değildir.

Bizim istediğimiz o hürriyet-i meşrû‘dır ki Osmanlı bayrağı altında Osmanlı nâmını taşıyanların hukûkunu, namusunu, muhafaza ve ahlâk-ı umûmiyenin tezhibine, memleketin nâil-i refah ve saâdetine kafil u hâdim olmaktır. Böyle olmazsa, İnsaniyet, İslâmiyet kelimât-ı müstahsenesi bir meâli müntec olduğu için şiâr-ı insaniyetten ‘âri a‘mal u efkâr-ı müstakbeheye ısrar ve sebatımız, bizi hem İslamiyet’in hem insâniyetin sahâif-i mukaddesesinden ismimizi siler. Kâinatta lekedâr bir ünvanla yâd ettirir.

İşte bu zemînde vicdânım başka bir de‘b merama de hükümran olursa yine makâsıd-ı hayriyeden ‘udûl etmemekle vuruşu takip eder.

Ey İlahını seven, namusunu muhibb ve vicdânına sahib zevât-ı muhtereme, bizim menafi-i sıfat-ı insâniye olarak her işte izhâr-ı acizle “neme lazım” tavr-ı ataletini gösterişimizin bir nokta-i rezâlete müncer olduğu. Ahvâl-i hazırımız hep o

efkâr ve âmâl-i sakimimizin netâ'ic-i elimesi olduğunu artık bilmek zamanı gelmiş ve belki geçmiştir.

Suphanallah bu ne nafile zıkr, ne 'akim bir fikirdir ki herkes halinden müştekidir. Bu ne halet bu ne betâet.

Kimi görsek teşekki eyliyor cevri-zamanından
Bu Dünya bende bilmem bes kimin için kâm-perverdir

Cenâb-ı vâhibü'l-atâya bize akli şuuru idraki ba-husus bir tarik-i saâdet refiki hayr ve şerri ârâ'e ve hep müşkülâtımızın halli için esbâb ü levazımı müheyyâ etmiş iken biz ne için nefsimizi derekât-ı züll ü hevâya giriftar ediyoruz. Göz önünde adl ve dâd ile behişt-i âbâd maârife giden şâh-râh-ı müstakim var iken ne için cehalet uçurumlarına, betâet mazlakalarına, betâlet bataklıklarına koşarız.

Ne için vadi-i hüsranda, çâh-ı buhranda sersem u sergerdan kalıyoruz. Esasen medeniyetin temelini biz vaz' etmiş, Avrupalılar kemâlat ü maârifi bizden istinbât etmiş iken biz şimdi ne için o ne'am-ı nefîsenin fevâid-i nâfi'asından külliyyen mahrûm ve anları taklide mecbur bulunuyoruz?

Müfteilün / müfteilün / fa'lün (Bahr-i Serî')

1. Bir lahzada Avrupa'yı seyr et
Hemcinsine sende böyle hayr et
2. Sa'y etmeğe Avrupalılar var
Âsârına bak neler, neler var
3. Âtıl bulunur mu kimse anda
İşte uçuyorlar âsmânda
4. Hâsıl oluyor orada âmâl
Fabrikaları cihâna timsâl
5. Kâm aldı beşer şimendiferden
Kurtuldu meşakkat-i seferden

6. İşte telefonu, telgrafi
Cemşid'e müfit cam-ı safi
7. Hep anda funûn ile sanayi'
Her günde zuhûr bin bedayi'
8. Git, andıra ticâret öğren
Hem marifet ve sanat öğren
9. Elde edevâtımız anındır
Tertib-i sebatımız anındır
10. Vahşi iken oldu böyle kimler
Hep anda mesbeh-i dem hâkimler
11. Anlar ile müşkül oldu âsân
Lokmân ve Aristo, kaldı hayran
12. Mamurelere orada sen bak
Hurşîd gibi esası bırak
13. Bizde beşeriz niçin bu zillet
Anlarda beşer, neden bu izzet
14. Hep saye-i saide değil mi?
Sermaye-i saide değil mi?

Saâdet-i hayattan alan olan âsâr-ı irfan Avrupalıların merde kabillerine intikal ile şems-i maârif garpta doğmuş, bizi ise şeb-i deycûr mezelletinde bırakmış iken hala kör döğüşünde yekdiğerimizi hırpalamakta kardaş kardaşı helâke uğratmakta hâsılı sû'-i muamelemizden başımıza kıyametler kopmaktadır hala anlamıyoruz ve uyanmıyoruz.

1. A cânım bir hakiki ittihad âsârın icâd et
Kaçırma rişte-i kârı elinden mülkü âbâd et
2. Hakim-i cân iken muhtaç-ı dermân olmuşum şimdi

Hayatım yakdı öldürdü beni ey mevt imdâd et

3. Nedir bu hal izmihlâle bâdî sû'-i niyetdir
Gönül, evvelce neydin şimdi noldun maziyi yâd et
4. Abes mazi-i perîşân hâl-i hazır muzlim-i istikbâl
Yeter ey baht-ı bed bir lahza yar ol hatırım şâd et
5. Nişan-gâme değmez **Hicrîya** peykân âmâlin
İşitmez kimse ister dem be dem bin def'a feryâd et

26)

Bir Tarihte (Kurbân Bayramına) On Gün Kalarak Erbil'de Allame-i Tahrir ve Fazl-i Şehir
Küçük Molla Efendi Hazretleriyle İlk Mülakat Hâsıl Olmuş ve Bu Farsi Manzûmenin
Muttalini İrtihalen Okuyarak Muahharen İkmâl Eylemiş İdim.

Kemâl-i İştîyak

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Mevr-i menkûrem de-dezgâh-ı Süleymân âmedem
İyd nezdîk est beher Kâ'be-i kurbân âmedem
2. Hicret ez-şehr-i hodem kerdem giriftem râh-ı dost
Cân u dil dâdem ki ber-kûy-ı cânân âmedem
3. Câme-râ çun gul derîdem suhtem pervâne-vâr
Âb-ı çeşmem rıhtem çun şem'-i giryân âmedem
4. Hem çü çeşm ü perçem ü hâl-i nigâr-ı mehveşân
Cism-i bîmâr ü siyeh rûz ü perîşân âmedem
5. Hicrî-yi bî-hânumânem tâlib-i didâr-ı dost
Men tu-râ ey sahibü'l-lâtif-i mihmân âmedem

27)

Salâhiye'de İken Musahabe Arasında (Bâbân) Zâde Cemîl Bey'in Makâmında
Kendilerine Okuduğum Bir Ferdîr.

Sa'dî ki ez-ân pür-edibâ yâft fazîlet
Âsâr-ı kemâleş hemî der-zikr-i cemîl est

28)

Ferd

Sa'dî ne âzân bir üdebâ yâfit-ü fazilet
Âsâr-ı kemâleş himeder zikr-i cemîl est

29)

Ferd

Kılyân havâsı kibîr verir ekmeğîn keser
Demlîn ucuz bu keyîf eyle yâ-hû sigâra bul

II. Tercî'-i Bend'in Çevriyazısı:

TERCÎ'-i BEND

İntibâh-i Millet

Nazımı:

Kerkük Mekteb-i Sultânî, Farisi Mu'allim Aslı ve Edebiyat-i Osmaniye Mu'allim

Vekili Mûridzâde Kerküklü

Mahmut Hicrî Dede

Kıt'a

Dağlanıp nev'i beşer kan fişkırır her yaradan

Sanki teşkîl eylemiş rû-yı zemîn bir lâle-zâr

Harb hazır inkılâb-ı kâinatı andırır

Tâze âlem meğer halk eylesin perverdigâr

Kerkük Havâdis Matba'asında Tab' Olunmuştur

Kerkük

1331-1333

Terci'-i Bent

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Ey Şîîler, Ey Sünnîler ülfet demi geldi
Yek-diğer eyle mihr-i uhuvvet demi geldi

Bir böyle saâdet günü hiç mümkün olur mu?
Fırsat günüdür hazret û vuslat demi geldi

Düşmanlarımız söndürecek şem'e-i dini
İhzar edelim kuvvet-i kudret demi geldi

Her yanda tehacüm ediyor sel-i mesâib
Agâh olalım ref-i mezellet demi geldi

Buhran-i hatar na ki düşüp âlem-i İslâm
Tahlisi için azim, metanet demi geldi

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ'be-i ümmet
Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

2. Sünni ne demek Şîî mâlında ne âmâl
Bir kıbleye yüz döndürüyorken bu ne ahval

Bir noktadır pergel karar eyliyor ama
Hep hadise-i tefrikadır badi-i ızlâl

Her kavmin eğer fikri muhil olsa cihâna
Elbette söner parlayamaz kevkeb-i ikbâl

Bir evde nifak olsa, olur düşmana kismet
Uğrar âdem âbâde hep evlat ile emval

Eyvah çeker kâh-i kader eyledi te'sîr
Hançer kemiğe yetti nihayette ne olur hâl?

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet
Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

3. Kâfi ne zamandan teberidir hadise-i kin
Kâfi yeter artık bize bu tefrike-i din
Hiç yetmedi (Sıffın) cedeli bin yılı geçti
Elden gidiyor, arz-ı vatan kalmıyor ayın
Ey muhteris bahis (Cemel) kelimededir hep
Allah û Muhammed’le Ali’den bize nefrin
Artık yetişir ar bize ey koca millet
Hiç bulmaya müfsidinin âteşe teskin
İmrâr edecek olsa bu âteş aramızda ferde
Ver Fatiha ervahımıza al sana telkin

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet
Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

4. Bağlanmaya müminlere dergâh-i peygamber
Zulmette kalır Şii de Sünni de meğer
İranlı da Osmanlı da iş düşse nifaka
Ne isim-i Ömer zeker olunur anıda ne Haydar
Hep müstefid olmakla gider bundan ecânib
Eyler bizi bin hud'a ile hor muhakkir
Ey bî-haberân mahıv oluyor arz ile namus
Hâl ölümdedir zülüm ile günden güne beter
Var mı acaba? Eyleyecek redd-i mezâlim
Hûn öldü ciğer kaldı medet yara da hançer

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet
Hiç yok mudur imdâd edecek ehli hamiyet

5. İhmâl olunursa kalırız hâsır û nâdim
Ne Şeyh, ne âhund kalır bizde ne hâdim
Devrilirse maazallah eğer düşmana Zevrâ
Ne Gavs kalır ortada ne de Mûsâ-ı Kâzım
Tedbirini gör el veremez sonra nedamet
Ol merkez-i şeh-râh-i sadakatte feda-i dem
Te’sîr-i nüfuz elde eder amir-i ağyâr
Ahkâmını icrâ edemez hazreti hâkim
Yerden göğe, gökten yere âteşleri seyret
Zahir oluyor haşir gününde ne alâim

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet
Hiç yok mudur imdâd edecek ehli hamiyet

6. Zevrâ ya koşun çünkü ciğer-gâh-i vatandır
İd elbisesi şimdi bize kanlı kefendir
Galtâne ölüyor kelleleri şanlı cünûdün
Kanla vatanın her yeri âlûde-bedendir
Her badiyemiz kerb, belâ hâkine döndü
Hep çektiğimiz dehirde eyvah mihandir
Vaziet-i meydân zafer bize neden yok
Niyet bozuk ellerde kalan laf û suhandır
Tebdil edelim matemi hengâm sürura
Hep ferdimizin hanesi bir beyit hüzündür

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet
Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

7. Dergâh-i Hüseyin'e deha züvvâr gelir mi?

Bir müçtehid ol hâkte karibet alır mı?

Ehil-i hak eğer olsa esarete perişân

Hiç kerb, belâ vakasında yâda salar mı?

Mani bulunur arz-i mukaddeste rakibine

Gülzâr benî bülbül vahdette kalır mı?

Düşmez daha hiç başımıza saye-i hazret

Bir mert Hûda bahir-i fuyûzâne dalar mı?

Ger Şii ile Sünni bugün müttehit olsa

Hiç ehil-i delk menzil-i şehri boşalır mı?

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ'be-i ümmet

Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

8. Ey fırka-i neciye kovunuz ehil-i şakayı

Deyr eylesin makbere-i Âl-i Abayı

Müminlere hiç kalmayacak barınacak yer

Ey millet-i İslâm eşittin böyle sedayı

Seylap gibi itmededir hasım-i tehacüm

Şol niyet ile gark edecek beyit-i Huda'yı

Müslim dediğin dehirde bir nûr cihâna bap

Düşman çetesi söndürecek böyle ziyayı

Ervahını ecdadımızın şâd edelim biz

Bir fetih ile tenvir edelim arz u semayı

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ'be-i ümmet

Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

9. Yüz döndür buyur işte ecânib bu diyara

Çirkin ayağını nasb edecek menzili yâre

Altıkta sanem- hane eder sahnı şerifi

Elden gider altın şebeke zîrli minare

Dergâh-i Necef mesken olur ehil-i salibe
Zünnâr û çelîpâ olacak zîver o dâra

Hak düşmanı toprağımıza etme malik
Pazarımızın hep döner encamı mezara

Olmazsa bugün rehberimiz hüsnü sadakat
İş işten eğer geçse nihayette ne çare

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet
Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

10. Lâ- havle ve Lâ- kuvvete, Lâ- kudret illâ

Billâh tebâreke ve takaddese ve Teâlâ

در دامنِ قدسیت تو بوی کدر نیست
اما رسد این بوی کدر بر درِ بالا

هفتاد دو ملت همه آشفته آلهی
این دهر مکر ساختهء بهر تماشا

Bikes mi? Biz olduk bu kadar millet içinde
Kem varlığını bilse olur halkta rüsva

Ey ümmet-i merhume hata bizdedir elbet
Ciddiyet olursa yetişir hazreti Mevla

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet
Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

11. Çan çaldırarak ecnebler bap-i hüdâda

Haçlar asacak dergâh-i mahbup-i Huda’da

Her bir kademi bin senelik zühutte beraber
Bin Hacca mukâbil kim eğer gitse cihada

Düşmanla muharip olarak eyleme araz
Sultânlık eğer ister isen mülk bekada

Ol arbededen hâsıl eder feyzi vücudun

Takdis olunur ehil zemîn, ehli semada

İzhar-i hüner eyler isen böyle zamanda

Vasfin okunur encümen-i âl-i ibâda

Elden gidiyor din, vatan ve Kâ‘be-i ümmet

Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

12. Hep maskara-i düşman olur âlem-i İslâm

Görmez hacılarımız Kâ‘be’de ihrâm

Putlar Hacer’ül-Esvet’in üstünde yer eyler

Zehr-âb dolar Zemzem bizden gider aram

Kalmaz daha hiç zevk ü Sefa Merve safâda

Kaplar bütün etrafımızı perde-i âlâm

Elbette hakaret edecek câ-y Halil’e

Eyvâh haremde dolaşır hasım-i bed- endam

Mahıv olsa vatan yani ne ol mader müşfik

Nerde kalacak bunca perîşân olan eytam

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet

Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

13. İslâmlara şayan mı şu ahval rezalet

Ey mevt yetiş sende meğer kaldı mürüvvet

Tîg eserinde her ne ise parlayacaktır

Meydâna çıkar işte bugün cevher-i himmet

Geldik bu cihân mülkine bugün için

Göstermeli evlat-i vatan azim metanet

İbret verir elbet bize mazideki ahval

Yoksa gidecek arz ile namus u diyanet

Buhrana düşer çünkü udâlatda kalanlar

Sa‘y eyleyeni hak eder elbette sıyânet

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet
Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

14. Ey tekkeye-nişînanı zamanı nerde mürîdâne
Hep çorba içinmiş meğer efsane-i iman
Ar eyleyin silk-i teşeyyüh bulahası
Puyan oluyor vadi ü zilletde Müslüman
Hep sahtedir etiğiniz fi‘l yalandır
Din uğruna müminler eder cânını kurbân
Ey bir sûr-i bî-mâye ü bî-çare dilenci
Kardeşleriniz seyir ediniz kan kusuyor kan
Sizler ise hep hak mezelletde perîşân
Atıllara kısmet mi? Olur cennet-i Rıdvân

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet
Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

15. Ey Nakşabi’ler, ey halvetleler gitti tarikat
Saklan meyniz el veremez köşeyi uzlet
Düşmen topuna oldu hedef minber ü mihrap
Misvakı koyun, eslihaya vermeli kuvvet
Tayyara-i a’da geziyor başımız üzere
Toprağa salın sizde eğer varsa keramet
Ey davayı kutubiyet nerde Kemâlin
Tut meslek-i Ashabi budur işte ibadet
Cân mahıv oluyor, kan akıyor, din gidiyor din
Beyhude yere züht ü riya da ne meziyet

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet
Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

16. Sâil olarak çarşıda derviş sefahet

Ey serseriler böylemi namus ü diyanet

Fazlın var ise düşmana karşı yürü devrana

Şiş vurmağa, def çalmağa hiç eyleme adet

İmanını dönene verin fırka-i dönen

İslâmlığa şayan mı olur dam mezellet?

İslâmlığı insânlığı de eylediğiniz haz

Kur'ân alınırdın ediyor işte şikâyet

Allah'ı bilin bağla hurâfâtdan el çek

Sermaye-i Kur'ân işte yakınlaştı kıyamet

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ'be-i ümmet

Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

17. Seyir eyle vatan bağını eşcırı kırılmış

Gülzarının etrafına bî-gâne sarılmış

Solmuş kurumuştur varak-i gülşen-i âmâl

Kumrîleri, bülbüleri uçmuşu da darılmış

Coş eyliyor âl kan şühedanın kefeninden

Bin gülle ki her ferdine bin hançer vurulmuş

İdbâra taraf yüz çevirir encüm-i millet

Şiraze-i ikbâlimiz eyvah bozulmuş

Her derl ü felaket getiren seyyiemizdir

Ümidimizin kâsesi zehr-âbı ile dolmuş

Pâ- mâl oluyor din u vatan û Kâ'be-i ümmet

Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

18. Sizler ettiğiniz müntahap âlem-i bala

Ey ümmet-i merhuma neden oldunuz edna

Ebnâ-i garba ne oldu acep! Almadı ibret?

Te'sîr ediyor Endülüs'ün va'kası hala
İklim-i Acem hatıra salmaz mı o zulme
Muskuf topuna oldu hedef Meşhed-i a'lâ
Cengiz'e, Hülagû'ye esir olmadı Bağdat
Hindileri kim eyledi bin cevır ile efnâ
Evvel vak'aları anlasın erbâb-i hamiyet
Bahis eyliyor elvâh tevârîhinde serâpâ

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ'be-i ümmet
Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

19. Parlase zafer hâsıl eder mihr-i adalet
Zulüm olsa ölür milletin encamı rezalet
İbran cihetinden gelerek fetih edip, oldu
Derdiniz kişilin şanlı aşiret, koca devlet
Sabıkadaki ahkâm eyle geldikçe bozuldu
Nâ ehil eline geçti bütün kâr-i hükümet
Bir def'a göz açtık vatanı sarmış ecânib
Dinler mi acep? Nale ü feryadı millet

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ'be-i ümmet
Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

20. Millette hıyanet çoğalıp, gayret azaldı
Düşman ise neler aldı! Neler aldı
Hep sû'-i amel kaht-i rical oldu vatanda
Amirlerimiz hırs ü tamah fikrine daldı
Her gün kesilir zulüm ile bir parça ciğerden
Hep gitmededir mülk-i vatan bizde ne kaldı
Miskinlerin eflake kadar çıktı anini
Emlak-i semaya bu keder zelzele saldı

Herkeste kapmak bitmiş bütün amal

Ey koca kumandan meded et belde boşaldı

Pâ- mâl oluyor din û vatan û Kâ‘be-i ümmet

Hiç yok mudur imdat edecek ehli hamiyet

III. Canlı Sözler'in Çevriyazısı:

Cânlı sözler

Şair

Hicrî Dede

Hazırlayan:

Faik Hicrî Dede

Abdul Vahap Avcı Basım Evi

Kerkük

2003-1423

1)

Arzuhâl ve Hasbihâlim

Fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün (Bahr-i Remel)

1. Âilem hem gailem efzûn maâşım dön benim
Bülbül tab'ım yakılmış külhan olmuş gülşenim
2. Bin güzel beyt-i kusur bî-kusurum var benim
Kendime bir beyt bulamam gara dönmüş meskenim
3. Sard olur nâr-i cehennem tarra-i dinar ile
Der kenar eylesin bu âteşten yanan cân vatanım
4. Cevherim eğer var ise lâkin ayakaltındadır
İltifat et başa çıksın ey güneşten revşenim
5. Lütuf kıl mazluma bu mâh-i Muharrem aşkına
Dâgdâr olmuş delinmiş ney gibi sinem benim

2)

Arzuhâl

Fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün (Bahr-i Remel)

1. Ey kalem yaz arzuhâl işte hak divânidir
Bir mücessem adl-i olan âli hemim devranıdır
2. En karib olmuşsa îd-i ama ki müflisten ba'id
Hep bu kanûn nağmesi müflislerin efgândır
3. Halk benden karzını ister, halıkım de farzını
Din u Dünyanda medyun, layık hüsranıdır
4. Nâr çok, dinar yok, hastam dahi nâr istiyor
Kalbimin yüksek alevler âteş sûzanıdır

5. Dön ma‘aşım âilem efzûn, müessir gailem
Beldenin **Hicrî Dede** bed-baht olan insânıdır

3)

Hasbihâl

1935

Mef'ûlû / mefâ'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Kendi vatanımda bir garibim
Lâkin ne garib, andelîbim
2. Her bûlbûle hasımdır sedâsı
Öz nağmesidir onun belâsı
3. Tüttileri bend eden kafeste
Hoş dilleri oldu her nefeste
4. Kendi dilim oldu hasmım ey yâr
Gel kes dilimi, dilim dilim yâr
5. Eyvah zemînde taş olaydım
Ya hâk ile hürde ü hâş olaydım
6. Mader beni doğmasaydı insân
Ya kalsaydım damağı noksan
7. Her derde özüm ilaç ederken
Şimdi gezerim ilaç için ben
8. Dermez bu cihânda hiç çine
Bî-kısmet olan giderse Çin'e
9. Mahsulü de olsa bâr cevher
İller ana hâr biçin demezler
10. Cân tende iken mu'inim ol sen
Gelme yanma ölür iken ben

11. Şimdi bana eyle ‘ayşı t’min
Etme yârin ihtifâl-i te’bîn
12. Zan etme zemâne genci kaldık
Hep el açıcı dilenci kaldık
13. Vermez bana müjde hiç hâtif
Tâli‘ mı şans, ya tesâdüf
14. Pergâr-ı cihân usulü böyle
Artık dediğin ne varsa söyle
15. Aldım bunu ben (Abu ‘Alâ)’dan
Üstâd-ı hekim bî-riyâdan
16. “Elbet ölüdür muhatabım bes!
Olsaydı diri verirdi bir ses”
17. (Lâ-yüs’el)’e yok su’al hâşâ
Lâkin buda bir diğer temâşâ
18. (Lâ-yüs’el)’e gelmeseydi güç laf
Derdim ki bu sözleri güzel saf
19. Ben mi yakan ey hudâ çırağın
Bensiz kör olur muydu ocağın?
20. Âdem babamızda kahr olaydı
Bir demliğe zevki zehir olaydı
21. Evvelce bu oldu zürra‘-i şer
Öldürdü biraderin birader
22. Soktu bizi âlem-i fenaya
Düştük ne tükenmeyen cefâyâ
23. Biz nerde bu harb esası nerde
Etfâl u ‘iyâl belası nerde

4)

Hasbihâl

1930

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Rü'yâ mı, efsâne mı? Bu Dünya
Yâ zıll, serâb yoksa hülyâ
2. Yâ vehm ü hayâl bî- hakikât
Yâ 'ayn-ı habâb yoksa surat
3. Yâ Rabbî ne âlem mutalsım
Etmiş nice bin dühât-i sersem
4. Bir reng ile kalmıyor bu devrân
Dâ'im yürü ihtiyatlı devrân
5. Bir vakit ne şadumân idim ben!
Âsûde dem zaman idim ben
6. Derdim bu cihânda kimse ar yok
Meydânda benim diğer beşer yok
7. Minhâc-ı safâya sâlik idim
Hürriyet tab'a mâlik idim
8. Cânân ile bâde-nûş olurdum
Azraîl'e şer-frûş olurdum
9. Sahib idim özge bir hayata
Müstehzi' idim bu kâinâta
10. İkbâl beni cân kadar severdi
Nâz eyler idim niyâz ederdi
11. Şimdi o bana dönüştü nâza
Ben başlıyorum ona niyaza

12. Kendimden alım bana yetiştî
Bir dâne için gönül iyileştî
13. Gâh gâh tedenni gâh taalî
Encamı kalır hayâl hâlî
14. Gâh taş vuruyor zemâne başa
Gâh keşmekeş gam-i i'âşa
15. Etfâl, iyâla gâh pâ bend
Semmdir içerirse, şerbet-i kand
16. Bilseydim eğer bu türlü hâl var
Encâmda böyle kîl ü kâl var
17. Ruhbânlığı ihtiyâr ederdim
Tecrid ile iftihâr ederdim

5)

Hasbihâl (Akçe)

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Akçe görse parlar ikbâlin felekte ahterî
Akçesiz a'mâ kalır erbâb-i aklın gözleri
2. Akçe eyler her kuru toprağı cennet bahçesi
Akçesiz gülşen de gülhendir safâsız dülberi
3. Kuvvet ü kût ile hoştur meclis-i yâkut mey
Bî-gıdâ dehrin kara kandır şarâb-ı ahmeri
4. Yâ Rabb insân-i semihin ayşını talh eyleme
Kese-i lütfünden eksik olmasın sîm vizri
5. Düşmesin erbâb-i himmet varlığından darlığına
Rûbeh eyler ihtiyâcât-i zaman şîr-i neri

6. Âteş kahr-i zarurettten cehennem havf eder
Dâneeler görmüş tuyûrun yanmasın bâl u peri
7. Ayş hûn, ikbâli dûn, zillet füzûn, halet zebûn
Derd-i cû‘ ile uyuyor şamsız bu halkın ekseri
8. Zâhiren gayet mu‘ammar, dâhilen virânedir
İşte seyir et bir sürü bî-çâre cânsız peykeri
9. Teşnedir belde su ister âbdân aç âbide
Âb ile şehrin behişt-i âbâd olur her bir yeri
10. San‘at ister memleket rürre‘ yârdim bekliyor
Mektep irfânla parlar kenz-i millet cevheri
11. Nûr irfânın esasî zâhir oldu şarktan
Bizden öğrendi funûn Avrupa devletleri
12. Onlar etti sa‘y u himmet nekis bulduk gerçi biz
Bir daha gökten tûlû‘ eyler Irak’ın ahterî
13. İlm ile a‘lâ alem berduş olup bir gün yine
Yükselir kavs-i kuzah timsâlî millet askeri

6)

Hasbihâl ‘Aksî İkbâl

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün (Bahr-i Remel)

1. Âb için (Zâb) üzere varsam bir serâb hâb olur
Seyr için sahrâya çıksam mevce-i girdâb olur
2. Hâtimî, bahtım mücessem buhl eder, îş istesem
Olsa yardımcım Süleymân mûrdan bî-tâb olur
3. Mey için dil-teşne gitsem sahne-i meyhâneye
Ehlî Sûfî, hâne-i mey, mescit ü mihrâb olur

4. Mescitte varsam imam oynar mü'ezzin ney çalar
Mest la-yu'kal cemaat-i saf bî-haber ebvâb olur
5. İstesem yağmur, felekten başıma taş yağdırır
Bulut gitsin dilersem nîrân açan dolap olur
6. Arzû-i nûr edersem her yana zulmet çöker
Şebde gizlenmek dilersem ol gece meh-tâb olur
7. Çin'e varsam ayş için ölsem o yerde dâne-çîn
Tâir-i tab'ım için yüz dâm yüz kallâb olur
8. Sûd için agnâm bulsam kurt olurlar kastıma
Hangi müsmir bağa varsam kupkuru ahşâb olur
9. Cevher-i büraane el vursam kara taş eylerim
Hangi bir dergâha yüz tutsam mutalsım bâb olur
10. Derdime sâkî ilaç telh iken şîrîn gelir
Olsa şîrîn matlabım ikbâldan zehr-âb olur
11. Her kime dostum desem gökten kazar postum benim
Her kime cânım desem kanım içer sîr-âb olur
12. Sanki kalp maderimden inkisâr erdemce var
Her ne yapsam gayemin hep aksına esbap olur
13. Gelmişim devr-i kamerde âleme Hicrî lakap
Böyle âşığı yârine zan etme vuslat-bâb olur
14. Dost odur olsun mu'in devre-i idbârda
Âdeme her kes zaman ayşte ahibb olur

7)

Zemâne

Mef'ûlû / mefâ'ilû / mefâ'ilû / fe'ûlûn (Bahr-i Hezec)

1. Efzûn oluyor mihnet bî-dâd zemâne
Mîhrin bu mey insânlara hey dâd zemâne
2. Hiç yetmedi efsâne-i Cemşid u İskender
Yok mu arada bahs-i nû icâd zemâne
3. Zevk-i mey ü mahbubuna aldanma şu bezmin
Câm-ı dolu kan dülberi cellâd-i zemâne
4. Şîrîn ne demek Vâmık Azrâ'sı da bî-sûd
Hep lâklâkadır kısa-i Ferhâd zemâne
5. Ey şûh-ı bettâr neyle o cilbâb sefidin
Tebdil olunur mateme a'yâd zemâne
6. Yûsuf ki meh-rû meh eğer âşığın olsa
Eyler mi seni lekeden âzâd zemâne
7. Sesi yıkma sitem râhşâna yetme
Eyler mi sana her vakit imdâd zemâne
8. Nâzıyla mu'allak oluyor gökte güvercin
Bilmez duruyor arkadan sayyâd zemâne
9. Bir âh, sihir gâh vücudun yakacaklar
Sûr olsa sana kal'a-i polat zemâne
10. Fahr eyleme çok perçem-i mîşkîn ile zînhâr
Bir gün gelir eyler seni berbat zemâne
11. Senden ne vefâ bekleyecek ehli meziyyet
Ey dost denî düşmân behzâd zemâne

12. Hengâme-i ni‘mette fedakârın olurlar
Nikmette yamân hasımdır evlâd zemâne
13. Çok câhın olur akıbeti çâhe mübeddel
Zan eyleme doğru ola mi‘âd zemâne
14. Encâmda etmez mi seni hâk ile yeksân
Eflâka kadar etse de is‘âd zemâne
15. Her gün salıyorsun yola binlerce zuyûfu
Tarih şu’ûn-i fi‘line işhâd zemâne
16. Bin dem seni giryân ü ciğer hûn eder elbet
Bir demde eğer etse de dilşâd zemâne
17. Bin şi‘ri alan var mı ki bir habbe şa‘ire
Ettirse de şairlere mezâd zemâne

8)

Âile Gailesi (Hayat-i Mâzî)

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün (Bahr-i Remel)

1. Hoş o demler âlem-i tecritte muhtâr idim
Hâne kaydın çekmeyen Ruhbân gibi bî-kâr idim
Zevkim üzere her zaman iller gezen seyyâr idim
Nerde bir şenlik olurdu ânda mutlak var idim
Hane berduş u kadeh peymâ kâlender var idi
2. Olmamıştım derdi etfâl u iyâla müptelâ
Kâ'bim ıslanmazdı ger kopsaydı tûfân-ı belâ
Beklemezdi evde kırlangıç gibi yavru gıdâ
Eylemezdi piş-gâh şâh u mâhe inhinâ
Kendi iklim-i hayâlîm tahtına hünkâr idim
3. Nerde olsaydım kedersiz rûh kalbim şen idi
Hâb-gâhım gül-hen olsaydı yine gül-şen idi

Mahzen-i cevher dimağım cân gözü rûşen idi
Bâde hazır, sâde nâzır mevkiim ahsan idi
Kâinâtın hiç vücudun bilmeyen bî-âr idim

4. Seyr ederdim nehr-i Kârûnî misâl-i nâ-hudâ
Gâhi bahş eyler idim Bağdad'a Mansurî sedâ
Nahl-zâr Mendeli'de bülbül-i şîrîn edâ
Ninova'da gâhi dinlenirdim güzel neyden nevâ
Gâhi Erbil'de Muzaffer erle hem efkâr idim
5. Mest idim tilki şarâbında Dede Erslân gibi
Gâh uyurdum hânda, gâhi kasr içinde hân gibi
Gâh zeber-dest Dilâver, Rüstem destân gibi
Gâh tîr-dest Kalender, şâh dervişân gibi
Şi'r okurken her nefeste kâşif-i esrâr idim
6. Her zaman koynum dolu binlerce koyunum var idi
İçtiğim şîr ü şeker seyr ettiğim gülzâr idi
Hep kusurumda hünerdi anda şansım yâr idi
Lütfuma bî-gâne de muhtaç u minnettar idi
Âlem cemde erenler sınıfına ser-kâr idim
7. Ayş talh olmuş şeker yok süfrede nân, pâre yok
Kız çocuklar inci iste gözde nem var pâre yok
Yerde tıfl-i bî-kumât inler meğer kehvâre yok
Sırtımızda parçalanmış var libâs el çâre yok
Savt-ı mahrek olmayan demsâz diğer târ idim
8. Âdeme ayn-i cehennemdir perîşân âile
Her ser-mûyî felâketten açar bin gaile
Hâne-i müflistir mahşer geçer gavga ile
Kabz-i rûh etmekte aç menzil, döner Azraîl'e
Bu mezardan dûr olan âzâde-i âzâr idim

9)

Şair

29/ Cumâdelâhire/ 1357

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Var mı bu ilin şairi? Hepsi belî şair
Baş üzere koyar bâde-i aşkı eli şair
2. Mey şişeden aktıkça eder şi'r ile kul kul
Sâkî sunuyor güllü kâdeh bülbülü şair
3. Her bir varak-ı şi'r tabiattır esasen
Her lâlesi, her süseni, her sünbülü şair
4. Aklım gibi perçem dağılır sade yüzünden
Estikçe seherlerde gül üzere yeli şair
5. Hadd u hattı şi'rim gibi mevzun u münevver
Ma'sûk okuyor çağlısının her teli şair
6. Sarhoş gözü, parlak yüzü, şi'rin sözü cânân
Ak gerdâni simin teni ince beli şair
7. Mahbûb ile mahbubesi, bir cânda hem-âguş
Hem şemsi güzel hem de kamer sevgili şair
8. Ay yüzlü sanem gölde balık seyrine çıkmış
Mâhı bu göğün şu'leli, mâhı gölü şair
9. Bunda (Baba Gür Gür) gibi gürlere dedeler var
Bes şimdi değil membainin evveli şair
10. Ağyârlara açar nazm-ı müfidini Baba Gür Gür
Ancak Dede'dir yarına nâfi' veli şair
11. Hep şi'r u edep kaynağı lâkin yeri mahcur
Tab'ı ulu baştanbaşa (Kerkük) ili şair

12. Manzûm otağı, nûr ocağı, rûh çırağı
Her zerresi bir şi'r, ula meşale-i şair
13. Öz yavrusuna şi'r ile ninni, nene söyler
Nevres, çocuğuna bak yeni açmış dili şair
14. (Yâ leyl) okunan demde koşar zülûf-i siyaha
Hicrî Dede Mecnûn gibi âmâ deli şair

10)

Şair-i Kerkük

1947

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Var mı? Bu yerin şairi ekser belî şair
Meh-tâb gibi pertev açıp şu'leli şair
2. Hep şi'r ü edep kaynağıdır hâki ezelden
Baştanbaşa efrâd ile (Kerkük) ili şair
3. Kerküklüdür aslında Fuzûlî de muhakkak
Şol necl-i Süleymân hocamız kal'ali şair
4. Es'adları, Nevres'leri, Hâkî'leri yâd et
Pek tarz-ı belîğanede hep afzalî şair
5. Hâlis'leri, Fâiz'leri, Kabil'leri Sâfî
Üstâd-ı sûhûn Şeyh Rıza ekmeli şair
6. Zevrâ' de okur menkabetin Rûhî, Zehâvî
Tavsif ediyor şehrimizi neşeli şair
7. Takdîrde gelip Bâkî ü Bezâz-i Hadbâ
Ehsen okuyor Ney de Nevâ nağmeli şair
8. Çok dost-ı muazzez bize Yakûb ü Garibî
Îcâz ile parlatmış olup Erbilli şair

9. Şenlendiriyor rûh-i Kemâl ile Ziyâ'yi
Aldıkda haber bizdeki var bilgili şair
10. Şiraz'da tebrik ediyor Hafız ü Sa'dî
Urfî gibi ehli dili hoş bî-dli şair
11. Mey şîşeden aktıkça eder şi'r ile kul kul
Her sünbülû, her bir gülû her bûlbûlû şair
12. Öz yavrusuna şi'r ile ninni nene söyler
Seyir et çocuğun hoş yeni açmış dili şair
13. Gevhere gibi gökteki mizanı de şair
Hep Müşteri'si, Zühre'si keyvânî de şair
14. Âşıklarının inci dolu başları şair
Dilberlerinin gözleri hem kaşları şair
15. Bak şaire Kerkük kızı gök yıldızı şair
Kaşşafeleri ay gibi gör yüzü şair
16. Peygamber'e hoş sözleri Hassan dahi şair
Mevla'sına Haydar gibi aslan dahi şair
17. Ya leyl sesi gelse koşar zülûf-i siyah
Hicrî Dede Kays olmuşa benzer deli şair
18. Bunlardan eğer halka Nebi gelmedi asla
Lâkin sözü i'caz ü belagat veli şair

11)
Üslûb-i Eş‘âr

1939

Mef‘ûlü / mefâ‘îlü / mefâ‘îlü / fe‘ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Her şi‘r-i edeb sevgili mahbûb-i ezeldir
Her hangi libâsı giyecek olsa güzeldir
2. Söz hangi lisân olsa fakat cânlı sezâdır
Her şi‘r eğer olmasa müheyyiç ki hebadır
3. Hep rûha gıdadır okunan şi‘r ü musiki
Bundan doğar insânlara te’sîr-i hakiki
4. Şair’ ki hemen şi‘rine başlarsa şüruha
İhya eder emvâtı, gıda olmalı rûha
5. Bazında hurâfât kimi nâtık-ı berrak
Hayvân ile insân bu tefrik eder ancak
6. Hep Müşteri’dir Şems-u Kamer Zühre de ma‘lum
Keyvân ile mizan ü Süreyya dahi manzûm
7. Şair sözünü bir cesede benzetecektir
Rûh ile onun müttelik a‘zası gerektir
8. Hep mihver mikrobu bedenden kesecek hak
Kan tasfiye buldukta olur ‘uzv muvaffak
9. Hep sarsılacak devri muhalif ona a‘sab
Ma’rûz şerer kalmış olur hane ahşâb
10. Çok şi‘r müheyyiçle çok ordu zafer almış
Bir hamlede adasını bükmüş yere çalmış
11. Her milletin olmasa hatib ile edibi
Yok, hak tabîattan ona zevk-i nasibi

12. Mal ile güvenmez vatan evladı zamanda
Âsâr-ı Kemâl ile eder fahri cihânda
13. Mahiyet-i her kavmi şu'ûr ehline var sor
Her illeti telhis edecek bilgili doktor
14. Miktarını erbâbı bilir cevher-i zâtin
Sarraf tanır Sikke mahsûl-i sıfatın

12)

Şi'r

Mef'ûlû / mefâ'ilû / mefâ'ilû / fe'ûlûn (Bahr-i Hezec)

1. Kerkük ne tabi'inde ki bir şehir-i sâfâdır
Her ehl-i nedîm ekseri vehbi şû'aradır
2. Her zerre-i hâki okur ûslûb-i belâğet
Her Nevresî her Yûsrî eder neşri fesâhat
3. Dernaside dir iken olmaktadır efşân
Sâhrâda gezen her sürü kızlan-i ğazanhıvân
4. Eyler neneler şi'r ile atfâlına nni
Söyler bâlâmen etmesin âtisî tedeni
5. Bâhş etmede her tıfla büstân u fâsîn
Şi'r ile emer şîr-i vatan şîr safâsın
6. Bir bezm-i tarabhânede üstâd-i mûgannî
Bir perde açup eyledi şi'r ile tagannî
7. Şi'r ile ger bi Râst okudu yâr hakikî
Yekdiğeri mezc etti iki rûh şefikî
8. Sermâyesini aşk ile överdi bu hamirin
Bundan alınup şa'saası mehr-i münirin

9. Hep şi'r û sedâ-ı aşk ile hüsn oldu beraber
Fıtratta budur denden olup rûh-i münevver
10. Hep şi'r ile a'zây-i avâlim düzülmüş
Şi'rin mey-i Âdem yoğken câme süzülmüş
11. Şi'rin nağmen dinlemeden hazret-i Âdem
Yerleşmedi cisminde güzel rûh-i mu'azzam
12. En önce bizim şehir-i cemâl etti tecelli
Şi'r ile olup hem müteselli hem mutahalli
13. Her sözde ger bir kuvvet te'sîr diğer var
Gâh hüzn verir gâhi farah-i rûha bu tezkâr
14. Sanma yalnız şu'arâ okuyor ortada şair
Hoş sözü haluk alsa bir insân o da şair
15. Şi'rin şu'batından olup tatlıca sohbet
Çok hasta nevazişle içe şerbet-i sıhhat
16. 'akas alıyor şi'r ile mecliste fotoğraf
Mevzun çıkarır sâde güzel sesmini en saf
17. Şairleri takdîr ediyor seb'a-i a'lâ
Hicretle bahaşt oldu bugün Kâ'be-i ulyâ,
18. Her bir kere-i şi'r edip ustad-i tabîat
Hep seb'a-i seyyare döner şi'r ile elbet
19. Ecrâm-i semâ her biri bir beyt-i hudadır
Hep kafiyeyle halk olup cilde nimâdır
20. Bir şairin eş'âridir âzâde melekler
Hep şi'r-i mukaffa kesilip cânlı çiçekler

21. Kâlâsını şi‘ir ile satar bai‘ u bezzaz
Şi‘r ile ipek sarmadadır çarşıda kazzaz
22. Mektep yapıyor şi‘r ile tûllâbî mu‘allim
Şi‘r ile sözün sarf ediyor her mütekellim
23. Şi‘r ile zafernâme okur cünd-i muzaffer
Şi‘r ile ‘lem kaldıracak göklere asker
24. Vâiz dahi kürsîlere mescitte çıkarken
Şi‘r ile okur va‘zini ahsen daha ahsen
25. Minberde dayanmış kılıca hayli hatibi
Şi‘r ile yarar kıl ucu âheng-i garibi
26. Şi‘r ile mu‘zzin okuyor bang-i sâlayı
Şi‘r ile cemaat ediyor hamd u senâyı
27. Şi‘r ile verir şeyh mürîdâne tarikat
Şi‘r ile açar şi‘rini mahbûb-i hakikat
28. Doktoru, fakihi düzüyor incili sözler
Hem şâfiye, hem kâfiye, hem kafiye sözler
29. Şâfi oluyor hastalara şi‘r ile bir savum
Tahrir olunan her reçete kıt‘ası manzum
30. Ruhbân okuyor şi‘r ile evsaf-i Mesîhâ
Dâvud’u nağm, nazım-i Zebûr etmede inşâ
31. Haham okuyor nazm ile destur-i kelimi
Şi‘r ile öper her yed-i beyzâ-i kadimi
32. Şi‘r ile olur nev‘-i beşer bir bire kardeş
Şi‘r ile döner La‘la bütün gözden akan yaş
33. Şi‘r ile gider mehlak olan hadise-i zarb

İtfâ olunur şi'r ile Dünyayı yakan harb

13)

Şi'r

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Şi'r öldü çıkıp (Rûhî) üfûl etti (Ziyâ)'sı
Nesrin fakat en (Galib) olup (Nef'î) kıyası
2. Oldu koca (Hakanî) ile (Nasır Hüsrev)
Divân-i (Nedim) eskileşip gitti sefâsı
3. Hayrette kalır şimdiki (Hikmet)'ler dehrin
(Hamî) koca (Hayyâmî), (Nizamî), (Bû-Ala)'sı
4. (Vehbî)'lere (Bakî)'lere (Nabî)'lere rehber
Leylâ ile Mecnûn, (Fuzûlî) sa'dası
5. (Eşref)'ler ile (Şeyh Rıza)'larda savuştu
Her ferdi hiciv sahnesinin bark belası
6. Za'f aldı bu tecdit ile eş'ârde te'lîf
İ'caz ile san'at yapıyor nesir üdebâsı
7. Tahrip olunup beyit-i kühen asrı yapıldı
Yek renk diğer manzaraları süslü binası
8. Yok, yok galat ettim diridir ölmemiş onlar
Ölmez beşerin duygulu, cevherli kafası
9. Bunlardaki öz asrına mahsûs dehâdır
Yüksek doğumun her biri bir burç zekâsı
10. İster ola tab'ında güzel lü'lü'-i mensûr
Birdir kehrin olsa da manzuma-i (Şinâsî)

11. Dil elbisedir, rûhtur ancak ana ma'nâ
Söz cânlı gerek hangi lisân olsa libâsı
12. Her cümle-i tahrirde te'sîr gerektir
Ya zevk verir yoksa gider tarz edâsı
13. Söz incisi iplikte dizilmiş iken ekser
Çözdü onu 'asrın yeni simâ-i dehâsı
14. Saplandı güneş tellerine gerçi çözüldü
Hep fevk-i süreyyaya sözün çıktı bahası
15. Gördüm bu güzel cümleyi yazmış yüce Dâver
Sanki söz olup nesirde âhenk âlâsı
16. "Her bir yazıcı yükselecek mu'taraf olsa
Taktîr ede öz veçhine çarpılsa hatası"

14)

ÇAL

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Ey târ yine ay Tanrına kurbân olayım çal
Zülfün gibi koy ben de perişân olayım çal
2. Titret güzelim ince belin ince telin çal
İnci gibi şi'rimle makamın güzelin çal
3. Avvad oku çal ûdini mes'ûd ola çaksın
Sen lü'lü'-i mensûr ile mevcut ola çaksın
4. Çal gözlerini sevdiğim âramımı alma
Lütf eyle zinahdanını koy ağzıma alma
5. Çal açtı çiçek saçtı bahr-i lü'lü' şebnem
Çal doldu arak parladı sâkîdeki gülğam

6. Çal bağı yankılı Dede'den şi're alış çal
Galib'ciğimin rûhunu ehyaye çalış çal
7. Çal sade güzel Hâsa kenarında ne Çây var
Mehtâp ana karşı gelmez şu'leli ay var
8. Çal çal küre-i Arzı bu âhneg ile titret
Ammanada Galib gelecek şi'r-i tabîat
9. Çal ey güzelim verme hasara emeğim çal
Cânlı çiçeğim göz bebeğim öz meleğim çal
10. Çal ey talebe mutlu mu'ellimleri okşa
Vaz' eyle bu âheng ile asrı yeni inşâ
11. Sakî meyini sun işliye t'siri sedanın
Mey mayası, ney gayesidir hep şuarânın
12. Çal şâne de bak perçemine şâne urur yâr
Çal şe'ri benâtın teli şi'rim gibi parlar
13. Çal şark ile garp oynaya mestâne gözünle
Gelsin kreler dansa mu'ssir bu sözünle
14. En muhtasar söz budur ey şair-i a'zam
Kerkük okunan beldeki bir şi'r-i mücessem

15)

Terane-i Kalenderane

Fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûl (Bahr-i Mütekârib)

1. Bir Lutf ile bak ey cân hekimi
Garîb hastalara dermân hoş gelür
Vîcdânım ediyor dost-i kadimî
Meftûn-ı didârâ cânân hoş gelür

2. Gayri yola aralar bend etmez gönül
He Âl-i ‘Abâ’da hal olur müşkül
Şuraket tarlada hiç yetmez sünbül
Münbit yerlerde büstân hoş gelür
3. Asârı gösterir mukaddes zâtı
Mûsâ’ya inmiştir hakkın Tevrat’ı
Mesîh’in burhanı İncîl âyâtı
Muhammed şanına Furkan hoş gelür
4. Dervişler babadan kemerbest olur
Mürşit kadehinden mürîd mest olur
Pîr kimi nîst eder ancak hest olur
Sultândan gedâyâ ferman hoş gelür
5. Rehberi Hakk olan hiç düşmez çâha
Bâtın ‘âleminden dil ver o mâha
Hakîkat postunda oturan şâha
Edeble gidilse erkân hoş gelür
6. Hayır, ele bahre at hak etmez hasar
Balık bilmezse de halik haberdar
Hangi kum olursa zan etme ağyâr
Bî-kes yetimlere ihsan hoş gelür
7. Kimseye hoş gelmez vatandan göçmek
Gurbet âlemi bir âteşten gömlek
Eğer mekân olsa rahat eğlenmek
Her kese vatanda iskân hoş gelür
8. Her ser-i döndürür bir türlü hevâ
Binalar şad olur düşse bir bina
Kassarlar güneşten kesp eder safâ
Zira‘a mevsiminde bârân hoş gelür

9. Her kes matlubunu arayıp gider
Her gönül cihânda bir meslek sever
Ağyârla cennetten istikrâh eder
Âşıkla mahbupla zindan hoş gelür
10. Gözlerde görünür hasret nemleri
Cefâyâ kalb ölmüş safâ demleri
Mazlumlara dâd eyler artar gamları
Elbet zâlimlere figân hoş gelür
11. Gerçi de olanlar incinmez hârdan
Mansur hakkı buldu feyiz aldı dardan
Mert yiğit kesilir dönmez ikrardan
Kâ'be tarikinde kurbân hoş gelür
12. Dedeler hünkârı veliler pîri
Her nefeste saf altın iksiri
Dergâhtan döndürme aciz fakiri
Cevher talibine Amman hoş gelür
13. Mecnûn'lar tecelli bekler Leylâ'dan
Her zaman kâm ister ednâ a'lâ'dan
Merhamet güzeldir olsa Mevlâ'dan
Günahkâr kullara gufrân hoş gelür
14. Hey Hicrî o günde hiç etme keder
Hakikat şehrine eylersen sefer
Allâh'ın kerîmdir cürmünden geçer
Kerîmler konağına mihman hoş gelür

16)

Tokat'lu Camii'nde Vâiz-i Şehîr Muhterem Molla Rıza Efendi'lerin Ri'aseti Tahtinde

Cem'iyet-i Adab-i İslâmiye de Okunan

Kaside

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün (Bahr-i Hezec)

1. Bu mecm'adan garaz İslâm'da tevhlîd-i ümmettir
İki Dünyada devlet âlem-i İslâm'a hizmettir
Bütün Hükâmı teşhiz asli ihsan ü adalettir
Bizi galib eden a'dâmızı imanla kuvvettir
Sebeb-i fevz ü felâha kalp halis hüsün-i niyettir
2. Bütün hem-kible olsun yek diğerle hem dem ü ihvân
Emin ol hiç kalmaz müşkülât anden olur asan
Temiz-i ahlak emir etmiş bize Peygamber-i zî-şân
Odur ümmet ola halk hüsünle tabi' ü ferman
Kim bigâne-i âdâb ise şayan nefrettir
3. Ali Bin Ebî Tâlib buyurmuş böyledir gaye
Yetim olmaz o kim mevt pederle baksa Dünyaya
Yetim ancak odur, ilim adapten bulmasan maya
Kimin asar hayrı kalmış olsa ondadır saya
Vücut-i eyleyin ihyâ mezâyâ tabîattır
4. Müslümanlık odur âzâr vermez halka cânından
Selim olsun Müslümanlar anın kalp ü lisânından
Gerektir nef' bahş etsin o mümin her beyanından
Ana ümmet denilmez dâd ede her kes zebanından
Şerer ger var ise yek digere mahrek mazarrattır
5. Değil tek Müslüm olsun Müslüm'e şefkatle âmâda
Görse Müslüm'ün gayri dahi mazlum ü üftâde
Şi'âr-ı dinimizde merhamet var âdemi zade
Odur Müslüm âcir her halette gelmekte imdada
Hukuk üzere ibâdin birliği aynı hakîkattir

17)

Vatan Terennümü

24. Kasım. 1930

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Aç gözün mahcup olma şems-i dirahşân ey vatan
Şü'le efşân ol, perîşân olma, bol şan ey vatan
2. İbtisâmın her seher bûlbüller eyler intizâr
Gel bu gün, güller açılsın olma giryân ey vatan
3. Müstahaktır dûzâha âlemde bed-zavahın senin
Hasep hüsnünle tekemmül eyler iman ey vatan
4. Mîhr-i burcun üzere karşı gelmesin arz-ı kesif
Senden ahz eyler ziyayı mâh tapan ey vatan
5. Nûr u şefkat, lütf ü rikkat, hep hakîkat, sendedir
Millele her cilvede bahış eyle ihsan ey vatan
6. Ak sütünden hâsıl olmuştur gıdayı mânevi
Rûhtur memen bize fışkırmasını kan ey vatan
7. Bin kederle besleyen göğsünde sensin milleti
Bir sedefsin sende parlar cevher-i cân ey vatan
8. Serfirâz ol kaytan, durdukça Dünya hür yaşa
Cân ola kurbân yolunda, nazlı cânân ey vatan

18)

Vatan

1935

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün (Bahr-i Müctes)

1. Var ol vatan bu azım ile senden safâ doğar
Parlak sedef meşimede dürr-i baha doğar
2. Bir gün olur ki mevce gelir menbâ'-i güher
Elbet bu hâk pak şeref kimya doğar
3. Bir gün gelir felek te buna gıpta hân olur
Yüz gösterince mehr-i hakikat ziyâ doğar
4. Cânım feda o hazret-i salar vahdete
Tevhîd olunca her yana nûr-i bekâ doğar
5. Ağrık çekerse cenâb-i haktan ferec bulur
Evlât kahraman u gazanfer seda doğar
6. Her ferdi bir muhafız olur kendi yurduna
Müstakbelin zamanı için cân-fedâ doğar
7. Başlar zuhura sulh ü selâmet erenleri
Bî-gâne ismi kalmaz olur âşinâ doğar
8. Tahsin okur bu hak Irak'a dühât-ı halk
Doğsun daha bu maderimiz pek daha doğar
9. Yardım gerek bugünde münevver dimağlara
(Gözünü) gubârı ref' edilirse celâ doğar

19)

Hikemi Parçalar

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Bakma tahkir eyle her bir katreye deryası var
Çok küçük bir zerrenin zımnın güneş siması var
2. “Söylemiş Sa’dî ne boş zan etme her ormanlığı
Belki kaplan yatmış anda gizlice me’vâsı var”
3. Akis eden pûlâd bâzûba kırar öz ham alın
Sahibi Sûhûf-i Gülistan’ın bu nüsha iması var
4. Dağda çok Ferhâd okur cânânı Şîrîn aşkına
Kays Leylâ’sı için sahrada vaveylası var
5. Sanma hâlî bu yeri geldin döşenmiş hâlî bak
Hâl-i parlak âl yanakta dilber ra’nâsı var
6. Her su her hâkin diğer mahsulün eyle intizâr
Her bağın elmas bahir sırtın elmas var
7. Canfeza-gâh yel eser gâhi gelir bâd-i hazân
Bazen şenlik hevâsı bazı gamla yası var
8. Hep suked meşrep olan azardan azadedir
Taş Nahîla fırlatılır çünkü hoş hurması var
9. Cevher-i tab‘ asılda sarrâfına mahsûstur
Sanatı takdîr eden elbette bir ustası var
10. Her vazife ehline tevdi‘ olunsa cân bulur
Her marizin bir tabibi her işin hassası var
11. Bir sabaha her gece her asıra yüsre munkalip
Her demin diğer demi her günün ferdası var

12. (Kul-lu- Hizb) hikmetten zevk alır her bir beşer
Her kesi mesrur eden başta acep sevdası var
13. Her yıkılmış kalbi ta'mir eyle hacı hac budur
Her gönül bir Kâ'be'dir çünkü anın Mina'sı var
14. Şamil her feyizdir nafi' eser, zikir-i cemil
Bir hayat ancak odur a'lâ müfit inşası var
15. Yükselince arşe insân dest olur bâlâ-yi dest
Hicrî kimdir Hicrî mevlanın de bir Mevlâ'sı var

20)

Hikmet

26. Mayıs. 1930

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Başkadır şairlerin kalbinde revşen gözleri
Özleri menkûb ise hikmet namedir sözleri
2. Yekvücut etmektir amalim bütün insânları
Cevher eş'ârıma ama olursa müşteri
3. Bir taraftan yok ki bir beyit harabı şairin
Bir tarafında yapar bin beyit âli manzari
4. Zade-i tab'ın ekser rûh ölse de te'sîri yok
Ölmeden tahsin mafevk-i zamanın mazharı
5. Parlamaz sanat teveccüh hâkiminden bulmadan
Şemsten kesp-i şû'a' eyler tabîat cevheri
6. Doğruluktan ey Dede ayrılama arakın doğrudur
Doğrular mevlasıdır yahu aranlar süruri
7. En hüner düşkün perîşân kalbi cem' etmektedir
Bir gönül yapmakla bul bin feyiz hac-i ekberi

8. Şâh fâni, mâh fâni, câh fânidir bütün
Daimidir kim olur asar-i hayrın mazharı
9. Hâkim-i millet tabip-i hazıka benzer bilir
Derd-i dil, derd-i şikem, derd-i ciğer, derd-i seri
10. Bazı me'lûf meseldir şerbet-i şîrîn gerek
Zehir olur tiryakinin ilaç azheri
11. Halka baksan halktan ekseri razı değil
Bir emel ta'kip eder ebnâ-i vaktin her biri

21)

Edebi ve Hikemi Parçalar

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Sen müttefik ol muhtelif ey demesinler
Ahyâr desinler sana ağıâr demesinler
Her sırrı deme münkire settâr demesinler
Sır ver ki fakat naşir-i esrar demesinler
2. Hep hâdim-i millet olacak ehli devair
Derdin açacak livâ halk-i aşair
Müsteşfeye müstad'ı gider dertli ne zair
Şâfi olurlar sende hatar var demesinler
3. Pek çokta devam eyleme her resmi makâma
Varsında hukuk üzere şürû' ile merama
Mevzû'ı karıştırma hâlel verme kelama
Etmiş nu mu'ciz bizi bî-zâr demesinler
4. Ahbabın ile az görüşüp eyle mülakat
Efzûn ola hubb ortada jeng almaya mîr'ât
Haddinden aşarsa yemeğin muhtell olur zât
Zinhâr ağır etme kemiğin hâr demesinler

5. Az az güneş izhâr olunur vakt-i şitâde
Her kes koşar eşvâkına dil-teşne ziyâde
Her gün çıkıyor yazda verir kaderini bâde
Müstekreh dost olma dil-âzâr demesinler
6. Ahbaptan ahbap değil gelse itaba
Dostun ne dese tut ani meyl eyle sevaba
Her sayede perverde isen bak o hesaba
Besler seni kim şükür oku bî-âr demesinler
7. Zehiri şekere döndüren en asıl beşerdir
Kim gayzını yutar maslahata karşı avaredir
Hengâm zafer hasmını afu etse hünerdir
Hem-cinsine hayır iste garazkâr demesinler
8. Ne şûruna çok binmek evvel bunda bakâ var
Ne sûfi-i ifrat ne çok daimi mey-hâr
Avsattadır ine-hayr-ül-umurî olma füzûn-kâr
Çok dinsiz olup çok dâhi dindar demesinler

22)

Hikemi Parçalar

Fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Sanma her eğri ağaç perçem için şâne olur
Fikri meyyal asılan şeref şâne olur
2. Bakma sâkî denize kendi vakarın kûzedir
Bahir mahsûlü güzel şû'lelidir dâne olur
3. Hayır-i hâh beşeriyet olan insân sayılır
Âleme şer dileyen şahs şerirâne olur
4. Af-nasi eylemek o gayzı yutmak gibi yok
Bu mezâyâ ile her âdem asilâne olur

5. Mert odur herkesin endişede gam-hârı ola
Nefsini tek düşünsün bâde-i hârîfane olur
6. İ'tirâf etmeli noksanına insânlık odur
Cehlîni ilim bilen saçmalî sitâne olur
7. Dûdmân mün'im odur mükerrem ü cân-perver ola
Her bâhilâne şecer sanma nâhilâne olur
8. Masa ya kasada mahiyet-i şahs anlaşılır
Çünkü bunlar mehhek tecrübe-i kârana olur
9. Millete var ise maînde şümuli feyze
Rûh saf andedir elbette necibâne olur
10. Cahilin lafına bakma hezeyandır hezeyan
Pend-i kâmil eser nef' samimana olur
11. Ölmeyen var mı? Evet, nafi' eser vaz'idir
Zikri hayırî kalacak mucip şükrana olur
12. Asıl ehliyle döner şehir; beheşt abada
Düşse nâ-ehline ma'mûrda virâne olur
13. Kavil ile fi'l de sabit olan etsin mi fütur
Çekse yüz kahır azâ mert he merdâne olur
14. Devre-i ayşte bî-gânede hâdim bulunur
Asna şansın eğilse sana bî-gâne olur
15. Vezin eyle başta beraber olacak akıl u zekâ
Ekser ifrat-i zekâ sahibi divâne olur
16. Ba'zı şöhrette velî gizlice fasit ameli
Bayezid'im dev fırsatta Yezid'âne olur

17. Müslüm üç türlü meziyetle eder kesbi şeref
Hayr eli, tatlı dili, kalbi selimâne olur
18. Olma her mey-kede bezimden emin alma kadeh
Ba'zı sâkîde dolu zehir eyle peymâne olur
19. Yolda cerrar ü mukallid var atı dikte al
Dost iki post soyar râhzen gürkâne olur
20. Ey (Sabâ), güzele (Nevâ) açma (Muhelif) oku (Rast)
Çare uşşâka bulan yar hâkimâne olur
21. Bâde-i tefrika her pişt rakip olsa şikest
Anda tevhîd eyle cân vasil-i cânâna olur
22. İçi boş tabl gibi an'anadan kim dem vurur
Cugd okur sanki mezar taşı ana lâne olur
23. Varsa zâtinde ne cevher anı izhâr eyle
Peder vecitle tefahür koru efsâne olur
24. Esb-i kurup çok har afat hurâfat saçar
Keleden enker olan savtı himârana olur
25. Sarık-i Sûhûf-i edeb rû-siyâh encâmı kalır
Cây-yi kanûn fesahatçe cezâhâne olur
26. Ne kadar öğretecek olsan eğer tarz-ı hayâ
Fıtrat asılda cenkana-hi cenkana olur

23)

Hikmet

21 Nisan 1922

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün(Bahr-i Hezec)

1. Güvenmez câh ile erbâb-i himmet kâmyâb olsa
Devam eyler mi? Seyir et su yüzünde bir habâb olsa
2. Baka-yi feyiz intaç eyleyin bir gaye ta'kib et
Nişân olmaz hakîkatten o vadide serap olsa
3. Zemînde ağlayan bî-keslerin dûd deruninde
Sızâdır âsmandan kan ile rengin sehâb olsa
4. Nasıl kan ağlamam vardır ciğer-gâhımda yüz yara
Döker ab-i keder bir testi elbet rahne-i yâb olsa
5. Marizin nalesinden ey tabip ikrâh gösterme
Seda elbet huruç eyler eğer bir ev harap olsa
6. Cihânda lütf bekler her zaman ma fevktan ma dîn
Alır nâ-kâm olan kasan ziya-yi aftâb olsa
7. Şerif olmak için hüsün-i tabiât lazım insâna
Celâ vermez eğer ayinde jeng ü türap olsa
8. Ne hâsıl gizli irfandan kemâlin varsa izhâr et
Açanım hüsnünü takdîr ederler bî-hicap olsa
9. Sana zahmet gelirse pend-i hak encamı rahmettir
İlaç telh ile sıhhat bulur bir tende nab olsa

24)

Pend-i Hakikat -1

1914

Mütefâilün / fe'ûlün / mütefâilün / fe'ûlün (Bahr-i Kâmil)

1. Mekr midir, kimin zatında müstahsen sıfat olsa
Çekilmez cevirden bir dilde ümit-i necat olsa
2. Memat mahzır bir zendegânî geçse zillete
Hayat feyizdir namus gayretle memat olsa
3. İçersem bahtıyarım semm katil dest-i milletten
Ecâniptan kabul etmem eğer ab-ı hayat olsa
4. Vatanda bir kara taşı değişmem la'l-i ağıâra
Garaz bî-hûdedir, bî-gâneden kadr ü beraet olsa
5. Mürîd-i feyz isen el çekme ey dil istikametten
Emin ol hal olur kalbinde yüz bin müşkülât olsa
6. Misal-i mâh-i taban şemsten kesp-i şua' eyle
Küçük miktarını bilse büyükte iltifat olsa
7. Mu'zzedir bulup kim devlet Dünya ü ukbâ-yi
Cihânda adil ile ihsana malik kınğ-i zât olsa
8. Müzeyyen murg ise tâvûs ölür şermende baniden
Hamişe serfürûdir kimde yahu seyyiat olsa
9. Müreccahtır müzahref Sûfî'ye yek-renk olan mey-hâr
Ne hâsıl kisvet zühdün içi Lât-i Menât olsa
10. Acul olmalığın elbette ukbâsı nedamettir
Muzafferdir o adam mail sabır ü sebat olsa

25)

Pend-i Hakikat -2

Mef'ûlû / mefâ'ilû / mefâ'ilû / fe'ûlûn(Bahr-i Hezec)

1. Her yar-i emel âşıkâ mûnkad değildir
Her sayd-i kader kismet-i sayyâd değildir
2. Her sade rahn hâddine nuht yakışmaz
Her şöhreti ra'nâ kad-i şimşâd değildir
3. Her mey içeni mey-kede-i aşka kovmazlar
Her har gelenin bazısı polat değildir
4. Ya leyl okuyan her kişi-yi sanma muganni
Her lâklâka-zen çalgıcı avvad değildir
5. Her ismi hêkîm, eylemez illeti teşhis
Her şair olan sahib-i inşâd değildir
6. Yâ rab yaşasın bin sene erbâb-i maârif
Ta'kib eden asarını nâ-şâd değildir
7. Zan etme (kerim) zadedir har şahs-i leîmi
İrk u nesebi şüphedir âzâd değildir
8. Her kancık-i eşek esb-i asil Arap olmaz
Her atlı cırt fennine üstâd değildir
9. Her taciri zan eyleme yüksek Çelebi'dir
Her fâcire şayeste-yi is'ad değildir
10. Zât-i beşerin ey güzelim İsmet-i lazım
İnsâna şeref bes kuru bir ad değildir
11. Her bel verici şüpheli duvara dayanma
Tez hedm olunur daimi bünyâd değildir

12. Var tab‘ı güzel feyz için ama nice va‘da
Vermiş o kadar kabil-i ta‘dâd değildir

13. Binlerce Felâtûn doğuran toprakımız var
Bu mülk-i mukaddes âdem âbâd değildir

26)

Olsa

Mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün (Bahr-i Hezec)

1. İş tetkik eder insaf ile ehil-i sevap olsa
Hata eyler mi haşa fitratta kim müstetâb olsa
2. Enin müthişinden ey hêkîm incitme bî-marin
Seda elbet huruç eyler eğer bu ev harap olsa
3. Ata eyler hata bilfarz görse dûdmân kimse
Haris intikâm ölmez kişi âli cenap olsa
4. Yek avâz olmalı göstermeli ra‘i hâkimane
Gönül makinesi bir iş görürü mü? Rahne yâb olsa
5. Yine mahsûl fikrinden cihânda feyiz alır millet
Eğerci mürdüm kabil yer altında türap olsa

27)

Dedeler Sözü -1

Fâ‘îlâtün / fâ‘îlâtün / fâ‘îlâtün / fâ‘îlün (Bahr-i Remel)

1. Hoş değil cennet dahi eltâf-i ahbâb olmadan
Neş‘e-i saz olmaz gece bir cennete meh-tâb olmadan
2. Ayşten mahrûm olan erbâb-i nimet neylesin
İnkişaf etmez çiçek elbette sîr-âb olmadan

3. Her demi imrâr eder dûzâh azabından beter
Kendi cânânıyla her âşık şeref-yâb olmadan
4. Hicrîn âlâmın ne bilesin zevk rahat dalgını
Eylemez erbâb-i takdîr işte erbâb olmadan
5. Bend-i aşk ettin beni bari bir az insafa gel
Beslenmez kuş kafeste dane ü âb olmadan

28)
Dede Sözü -2

1935

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün(Bahr-i Muzâri')

1. Hoştur çiçek sefâsı fakat cânlı olmalı
Nergis bakışlı, lâle-sıfet kanlı olmalı
2. Ben âşığım o âl yanağa (ben) le parlasın
Kıymetli süslü cazibeli ânlı olmalı
3. O, şânesinde şânelensin sırma saçların
Hem dansı hem de şansı güzel, şânlı olmalı
4. Biryân ederse âşığı bir yan koy eylesin
Bir yüzlü, bir terâneli, bir yanlı olmalı
5. Bûs eylerim ayağını bir böyle meclisin
Sâkîsi hür, şarâbı da hür sanlı olmalı
6. Şi'rin vücûd-ı hikmeti doğmuş şu'urdan
Özlü, onurlu, fâ'ideli cânlı olmalı

29)

Beşeriyet

1926

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün(Bahr-i Hezec)

1. Nedir fark-ı vücudun bir hayâlden rûh lazımdır
Bakâ-yi nâm alan varsa müfit asarı âzımdır
2. Yazarken nesil-i âti nüsha-i tarih parlatsın
Ona insân değinir cem'-i kulûb halka hâdimdir
3. Merdin koç gibi kurbânıyım galib iken hasma
Beşerden intikama azim olmaz gayzı hâzımdır
4. Garaz surat değil bir cilve terk et hüsn-i sîretten
Zeval var ey Dedem her şahsa sanma devri daimdir

30)

İnsaniyete Yardım

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün(Bahr-i Hezec)

1. Her mert hak-i zamana sinin ehli şâyendir
Hürmet, hukuk halka hamiyet nişanıdır
2. Makber taşıyla müftehir olmak efsanedir
Şahsan müfid eseri aziz zamanadır
3. Esraf-i halk göçtü fenadan ne seyir eyle
Bazı okundu şer eseri bazı hayr eyle
4. Kalmaz bu hanüman anane, kutlu eser kalır
Ölmez ricâl-i hayr, beşerden hüner kalır
5. İnsan odur bu sayede insân yetiştire
Esmâr ham halı, hararetle piştire

6. Siz bildiğiniz mi dehre niçin geldi hep ibad?
Yek-diğer teavün için kılsın ittihad
7. Ey ehli iktidar u gına itina gerek
Fakr ü ‘nayı zail eden bir bina gerek
8. Her memlekette bağı yanan bin dilenci var
Üftâde ihtiyârî belalı ne genci var
9. Dikkat edin vatan gözüne yaş ila kan saçar
Elmas misali yavruları halka el açar
10. Yardım zamanı geldi bu bî-çâre ümmete
Eytâme hep erâmile muhtaç millette
11. Yardım fakat beşerde bilâ farkı cins ola
Kardeşir en esas ki birliğe ins ola
12. Her düşküne kazazedeye kim muin olur
Hakkın katında ak yüzü parlar emin olur

31)

Taksimât-i Ezel Parçaları

Müfteilün / müfteilün / müfteilün / müfteilün(Bahr-i Recez)

1. Laf u efsâne ile kimse merd-i meydân olmadı
Cânını terk etmeden makbul-i cânân olmadı
2. Çünkü her ‘usrün cihânda ‘akıbet bir yüsrü var
Çâhe Yûsuf düşmeyince Mısır’a sultân olmadı
3. Çıkmadı cennetten Âdem ayırmadan fermân-ı Hakk
Mânii evvel-i âlem ma‘nada Şeytân olmadı
4. Gerçi Habil, Kabil’in asarıdır bu katil ü cenk
Nakşı kudret kabil-i tağyir ü noksan olmadı

5. Enbiya tebliğine mü'min idi mü'min olan
Münkir halkı olan kim ehli iman olmadı
6. Tâ ki hadi hakikiden hidayet ermeden
Emri Peygamber'le bir kâfir Müslüman olmadı
7. Kayıt olunmuştur ezelden hakka karşı zıt gelen
Fıtrattan bu cehil olan erbâb-i irfân olmadı
8. Râh-zen te'lif-i tab' ahirdedir zincir olur
İşbu halet kâşif-i esrara pinhân olmadı
9. Hem muvafık hem de zıt-i ahzâb lazım âlemde
Harı izhâr etmedi azhâr büstân olmadı
10. Dehr dar-ül-imtihandır binde bir nâcih olur
Kısmen sakıt sezâ-var debistân olmadı
11. Kader bulmaz müsta'id Mevla'sı takdîr etmeden
Şemsten şevk almadan cevher dirahşân olmadı
12. Kem eder rızkı kemâl insânda cehil eyler füzûn
Çok kelim kâmilin kamînce-i devran olmadı
13. Kat' olunmuştur lisânlar tığ-i (lâ-Yüs'el) ile
Kimseye bu hikmetin sırrı temayân olmadı

32)

Nağme-i Aşk

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Sâkî suna dübâra ne derlese desinler
Bak dîde-yi hûmâra ne derlerse desinler
2. Yalvarıyor var yara odur yara sağlatan
Koy bağrında yara ne derlese desinler

3. Çünkü beşerin dur kemâlinde zeval var
Yüz tut ulu gaffara ne derlese desinler
4. Kim kalbini saf etse ona hastır insaf
Mir'ât cilâdara ne derlerse desinler
5. Nâ-kes verecek elmayı alma başa kalkar
Var asıl kerem-kâra ne derlerse desinler
6. Raks et güzelim seb'a-yı seyyareyi oynat
Çal bizim de çar para ne derlerse desinler
7. Mansur'dan al Rast ile Bağdâd'ı makamın
Hak söyle çekil dara ne derlerse desinler
8. Ol kâfir yek-renk du-renk olma Müslüman
Uy sade güzel yara ne derlerse desinler
9. Gel ek ola mahsûlü gül elhan ede bülbül
Sen hârı berrak hvâre ne derlerse desinler
10. Hacı kuru duvara yüzün sürmeğe varsın
Sen tap gel ruhsâra ne derlerse desinler
11. Ol sacid-i vecih-i hasan deyr eyle mescid
Bir cilve bu nazara ne derlerse desinler
12. Vâizde Buharî bize var aşk-ı Buharî
Pervâne tapar nara ne derlerse desinler
13. Ferda günü helvayı deva bekliye sonu
Bul şimdi bana çare ne derlerse desinler
14. Tek razı ola hazret-i mevlası kulundan
Koy halk açâ şerare ne derlerse desinler
15. Benzini sakın acı cânsıza akıtma

Sulh aç bütün aktara ne derlerse desinler

16. Ey nene vatan tıflını ninni ile okşa

Hoş direne gehvâre ne derlerse desinler

17. Erbâbı bilir kıymetini cevher tab'ın

Göster derk-i ahyara ne derlerse desinler

18. Zem ile mükedder değilim methe sevinmem

Sağ olsun o meh-para ne derlerse desinler

19. İç bâdeyi dû bâre ne derlerse desinler

Ver gönlünü dildâra ne derlerse desinler

20. Leylâ gibi bir dilberi âgûştâ her şeb

Al perde-i esrâre ne derlerse desinler

21. Cânân ile sermest olarak dest bedest ol

Var sahn-ı çemenzâre ne derlerse desinler

22. Cânâna cân sarf ediyor olsa da rüsva

Merdane fedakâra ne derlerse desinler

23. Hicrî gibi serhûş-ı harâbat-ı melâmet

Düş kûçe vü bâzâra ne derlerse desinler

33)

Dede'nin Hikemi Nağmesi -1

15 Temmuz 1932

Mef'ûlû / mefâ'îlû / mefâ'îlû / fe'ûlûn (Bahr-i Hezec)

1. Bir gül gibi ol koklansın hâr demesinler

Adabını hıfz et yüzüne hâr demesinler

2. Bir tarz eyle gel bezme sâkîl eyleme uzvun

Kâbus gibi üstümüze bar demesinler

3. Miktara göre mevki'in al meclise gitsen
Lütfen aşağı, itme yeri dar demesinler
4. Meşgul oturan encümene varsan oturma
Çık dışarıya muharrem işimiz var demesinler
5. Bir mevki'i var sahib-i mevki' seni sevsin
Sevmez ki yılan yar yüzü zinhar demesinler
6. Rûhun gibi dost olsa da pek çok ta görüşme
Eyler bu harîf âdemi bî-zâr demesinler
7. İç bâde, haram olsa da mînâşiken olma
Ehli hezeyan yahu ziyankâr demesinler
8. Ayıp örtücü ol, gitse serin söyleme sırrın
İfsada sebep naşir-i esrar demesinler
9. Dağlar gibi sırtındaki öz ayıbını görmez
Noksan okuyor halka ne bed-kâr demesinler
10. Bir dairede dön güzelim münharif olma
Yan çıkma sakın ey kötü pergel demesinler
11. Yersen eti lâkin kemiği kırma beşerde
Vah vah bu ne hûn-rîz ü ne gaddar demesinler
12. Yangınları itfaya çalış naci olursun
Âteşlere gaz indiren eşrâr demesinler
13. Varsın Dede'ye kâfir, yek-renk desin halk
Cerrar-i zaman sahte dindâr demesinler

34)

Dedeler Nağmesi -2

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Kasrı dehri sun' eyle ferş eyleyen ferrâşa bak
Her yeri bir renk diğerden dizilmiş taşa bak
2. Dans eder gâh şans ile gâh ye's matem gösterir
Gâh safâ gâh kahra mail dilber kalleşe bak
3. Gül, şeker, nergis mukavves taklar altındadır
Gâh dudağa gâh yanağa gâh göze gâh kaşa bak
4. Kimi zulmetten kimi halkın güneşten zevk alır
İşte timsal olmağa hîrbâ ile huffâşa bak
5. En yabancı yar olup tîmar eder yaram benim
Başıma taş indirir en muharrem yoldaşa bak
6. Kimse ister mi fotoğrafında renk-i iğbirar
Nakşa bakma ey Dede'm nakşı eyleyen nakkaşa bak

35)

Dedeler Hutbesi -1

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün (Bahr-i Muzâri')

1. Âdem olan hep âdeme fikir necat eder
Her zehri iltifat ile kand-ı nebât eder
2. İnsan odur bütün beşere hayr-ı hvâh ola
İnsanlığın yolunda feda-yı hayat eder
3. Millet için düşerse de bin dert ve mihnete
Bıkmaz içinde ehl-i hamiyet sebat eder

4. Şahsı haris tefrikadan müstefit olur
Kurt en dumanlı günde sefa-yı hayat eder
5. Hep hal olur umûr-i beşer ittifak ile
Kavme nifak darbeleri müşkülât eder
6. Halkın necibi mert asıllı o kimsedir
Galib olunca düşmanına iltifat eder
7. Ashab-ı hüsn-i niyette Allah'tır delil
Zanneyleme hulûk-i beşer seyyiat eder

36)

Dedeler Hutbesi -2

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün (Bahr-i Hezec)

1. Bu mevcudat hadisedir, döner hepsi zeval üzere
Ölüm yoktur, fakat çıkın ölen sınıf-ı rical üzere
2. Şecer misli beşer gâhi yeşil gâhi aridir
Cihânda gayri hak bulmaz bakâ, bir türlü hal üzere
3. Bugün sen gördüğün yârinki güngörmezsün ey hoca
Değer mi böyle hırs ü keşmekeş bu kıl ü kâl üzere?
4. Hesapsız bahçıvan gördük gül ekti bahçesin derdi
Bülbüller hani pervaza gelmişti bu dal üzere?
5. Güzel nafi' eserle zıkr-i hayr atide lazımdır
Ne çâhe i'timad eyle ne evlat ü ne mal üzere
6. Mezar taşıyla kesb-i fahr edin benzer ol delâle
Emanet mal satar zâtinde cevher yok kemâl üzere
7. Zamanlar ananetiyle boğuldum ben de laf ettim
Semâya çıktı akranım he ben kaldım hayâl üzere

8. Mesâî gösteren naciî olur emri hûd'adır bu
Zaman imtihanî hak cevap ister su'al üzere
9. Lügaz var ise semm gayzî şîrîn şerbet etmektir
Gelir herkes elinden zehir dökmek tatlı bal üzere
10. Ölür erbâb-i himmet lütufkâr a'dâye Ferhâd
Mürüvvet rehberdir çünkü memdûh-ül-hısal üzere
11. Mukaddes ademiyet hassesi sulh ü selamettir
Tabi'î su döker insân olan dûd cidâl üzere
12. Damardan kan alırken cân çıkar ifrat gösterme
Bulunsan hangi meslekte fakat ol i'tidâl üzere
13. Düşüp kalkan etıbbadan ilacın ey mariz iste
Açar mı mesâib görmeyen üftâde hal üzere?

37)

Dedeler Sazı

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Bu gece uykudan kalkıp uyandım
Var içkisinden içerken kandım
Duruldum sonu sanman bulandım
Öz ağam suçumdan geçti inandım
2. Ulu çalaba tanıklık verdim
İnanlı gönlümden isteğe ayırdım
Her nere kadar baktım öz sevdiğim gördüm
Birlik dalda sîne varla dayandım
3. Anadan doğarken ben ozan oldum
Erenler yaprağından söz yazan oldum
Sanmayın yolumdan yan ezan oldum
Tumdum bu denizden incü kazandım

4. Ben onu sevmişim ben var yüzünde
Acun ışıkları elâ gözünde
Göğün buyurdıkları tatlı sözünde
Varlığın bolunca çok yer dolandım
5. Ulusun ulusu erler başkanı
Yetiş aktarım gözden yaş kanı
Sen dedin yararım yarlığın kanı
Ayrılık odunda kül olup yandım

38)

Hicrî Dede'nin Asarından

Müfteilün / mefâ'ilün / müfteilün / mefâ'ilün(Bahr-i Recez)

1. Bir şahs eğer sahib hulk-i hasan olmaz
Kutup olsa da hardır o kişi bî-resen olmaz
2. Bir şairin ölmez ise eğer şeker tab'ı
Beyhude hikayat ile suhun olmaz
3. Sen bakma zühulün sesine sine tehdid
Bî-magz eder insânı ferah-bahş ten olmaz
4. Zağın ezeli kismetidir, laşe-yi murdar
Cân verse de tuti gibi şeker şiken olmaz
5. Ger olmasa bir dilberin aslında melahat
Zerrîn kaba giyise de nazik beden olmaz
6. Ey badi saba ehlime ahvalime arz eyle
Gurbet bana cennet gibi olsa da vatan olmaz
7. Hicrî bulamaz neşe-yi hayat kahrından
Kim mey-kedede mest-i şarâb kühen olmaz

39)
Herkes Öz Meslekinde

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Kutlu bir yağmur oldu ey zürrâ' sen irvâye bak
Ey koyuncu kendi ağnamın için yaylaya bak
2. Eyle kuşbaz muallaktan güvercin bahsını
Söyle sadık aşığa mahbûb-i müstesnaya bak
3. Ey çiçekçi nûr hûr giden zuhur etsin çemen
Nergis ü ra'nâya nâz nâz eyleyen mineye bak
4. Se de ey mey-hvâr mâh-i savma eyle âlûde
Bu'd-i ezin bayram için endişe-i sahbâyâ bak
5. Söyleme şi'r şe'irâne oku şi'r-ül-benat
Ey şu'ûr ehli güneşten şevkini almış aya bak
6. Ey mu'allim hüsnü ta'liminle tullâbın yürüt
Lafzı okut ama ki tatbikât ile manaya bak
7. Her demir tavında lazım her işi aninde gör
Sen bugün ferdaya koyma mevki'-i icraya bak

40)
Yahu Erenler

17 Ocak 1928

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Gerçi pââmâlım bugün suhf-ı edeb nakkaşiyım
Cevherim takdîr eder ehl-i mücevher taşıyım
2. Mert odur a'dâsına fırsatta eder iltifat
Ben o 'âli himmetin dergâhının ferrâşiyım

3. Deyr ü Mescid, sübhâ ü zünnârı tefrik eylemem
Bence hiç bî-gâne yok her milletin yoldaşımı
4. Görmüşüm ‘aks-i kadehte tal‘at-i cânâneyi
Bezm-i vahdetîden kemer-best olmuşum Bektaşî’yim
5. Gâh duman ağzımda gâhı pûr damağım câm ile
Gâhı haşşâş-i zamanın gâh olur ayyaşımı
6. Mâh-ı haslet Hicrî’yim şems-i hakîkat talibi
Sanma vakt-i zulmetin pervâz eden hüffâşımı

41)

Dede’nin İcâze-i İlim Manzûmesi

Mef’ûlû / mefâ’îlû / mefâ’îlû / fe’ûlûn(Bahr-i Hezec)

1. Millette hükümettir olan her işe mi‘mâr
Ümranına şehrin olalım biz de talep-kâr
Meşru‘ meram üzere muakkip ola kim var
İnsan odur olsun bütün insânlar gam-hâr
Maksut alalım verseniz ihvân olalım biz
Hep müstakbel efkâr ile hem-cân olalım biz
2. İlim ile ki her kavım olur afakta mesud
Cehil ile kalır her kişinin gayesi mahdud
İlim olsa olur nev’i beşer rûh ile mevcûd
Cehil ile her millet olur hep adem âlûd
Ey ilim nesin hami-i akvâm-i cihânsın?
Ey cehil nesin mâhî-yi cânsın ne yamansın?
3. Şems ü kamer ey ilim ki her zerrene kurbân
Hep akıl senin her amel sun‘ine hayrân
Ey cehil senin zulmetine düşmesin insân
Sar sar idi ölmez anın bahtı fûrûzân
Ey ilim yaşa rûh varaklı cemnenele

Nâcîh olur envâ'-i beşer çünkü seninle

4. Ben muhtasarı arz ederim sanma mutavvel
Ey hoca sen ikmal ile kalma, daha yüksel
Her kâr-i-beşer made-ta ister bugün evvel
Bil ahire ma'nâda de al nem-i mübeccel
Mana okuyup made-ta ispat vücut et
Din yerde demez kal diyor eflake su'ud et
5. Kim oldu bugün fasılasız tellere üstat
Kim etti ki çok vasıta-i nakliye-yi icat
Malam bizi sen eyle ki bu ilim ile irşat
Ehli Küre-i Arz'a bütün ettiler imdat
Lazımsa eğer bizdeki nahiv ü mücevved
Şimdi bize elzem geliyor başka mû'cced
6. İlmin ışığı eyledi Dünyayı münevver
ecrâm-i semâ oldu zemîn ile beraber
Fennin eser harikası görenler eyler
Yok fi'l ki bir resim ile harf ile zer eyler
Uğraşmadayız amil cer ibn-i hacet le
Anlar taşı cevher yapıyor ibn-i beşer le
7. Kur'ân bizi parlatmak için arştan indi
Ahlak ile peygamber-i zî-şân de bezendi
Hasmın bile hoş okşadı zan etme göçdi
Ammâ ki kabul eylemedi zilleti yendi
İslâmlık odur gayz u garazdan ola hali
Meyyal ola yükselmeğe hep fikir ü hayâli
8. Şâh ile çoban bir görülür meclis-i hakta
Siyyân düetiler halk-i cihân böyle nesakta
Manada ki bir sayha gelir vakti şafakta
Sa'yleri takdîr ediyor kavs ta varak ta

*Bir ad olunur çünkü hukukiyle hep akvâm
İster kimi İslav ola yahut kimi İslâm*

9. Cân bizden o mir maderimiz kanlı kefende
İman u şeref ilim ü hüner hepsi vatande
Evlatları biz hep olalım hakine bende
Cân-bahş edelim eyleyelim rûhuna zinde
*Doğdu bizi yüz rahmet ile eyledi âdem
Olduk bu vatan saye-i feyzinde mükerrerem*

10. Gün gelecek hak-i vatan parlayacaktır
Her kıt'ası bir ravza-i Rıdvân olacaktır
Her solgun âdemimiz şan bulacaktır
Servetle bütün hali zemînler dolacaktır
*Ölmez derilir ilim za'if olsa elemle
Bir gün yine Dünyayı döner ceş ü alemle*

42)

Bir Tavsiye

Kerkük Gazetesi,1931

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fe'ilâtün (Bahr-i Remel)

1. Cürme karşı lütf eder kim, rahmet olsun hâkine
Ondadır 'aynı behayet âferîn idrakine
2. Al hüner, ey el yeşilin fâhiri al filân
Cevher zâtinle yüksel ma'rifet eflâkine
3. İş mezar nakşıyla yetmez kendin insân ol Dede
Süs ile işler mi hiç tab'an bozuksa makine
4. İster ol şehzâde ister istersen olsana beçe
Teşne-yi kandır yol aç Hakkın sebil-i pakına

43)

Fidevsî'nin Ravzasında

1935

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün (Bahr-i Hezec)

1. Bak ey Firdevsî a'zam bu nev-'asrı hayâl eyle
Başın kaldır mezarından benimle hasbihâl eyle
2. Kemâl ister bugün gürner u kemanın geçti hengâmı
Maâriften bize meydân açıp vasf-i Kemâl eyle
3. Boğuldu an'anât altında hep Dara u Hüsrev'ler
Bugün de âsmân üstünde tasvir-i cidâl eyle
4. Bugün Sûhrab ü Rüstem hatve atmaz sahn-i san'atta
Edison ihtira'ından sözünde imtisâl eyle
5. Felekte simli tayyare zemînde toplu seyyâre
Ne bahsi kuvvet-bâz ü ne bahsi pîr-i zâl eyle
6. Ki her beytin değer nezdinde yüz bin beyt-i zerîne
Daha nevzâd olan yazıp serd-i makal eyle

44)

İntibâh

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Ey giriftâr zarûret ayş Dünyadan konuş
Evde etfâlin gıdâ gözler u sevdadan konuş
2. Çin'de varmış zelzele ya Avrupa'da velvele
Karnımız açtır hele sen nân û helvâdan konuş
3. Sen bu büstândan semer yersin unutma şekerini
Hayr-i hâh ol komşuna lâkin bu hurmadan konuş

4. Çünkü her bir şahs için tahsis edilmiş haddi var
Uhdene tevdi‘ olunmuş emri, îkaden konuş
5. Bak (Buhârî) bahsına vâiz, fakat sâni‘ ki sen
Topla aşîrîndan Buhârî şerhi deryadan konuş
6. Varsa dinarın cehennem nârını gülzâr eder
Mâde ma‘nâ bugün Firdevs-i A‘lâ’dan konuş
7. Ey bir yem müşfik tabip, emrâzı teşhis eylesin
Sonra tedbir ilaç derd-i a‘zâdan konuş
8. Sen de ceyş-i muazzam râyet-i mansure bak
Eyle ta‘lîm simâ nazm-i süreyyâdan konuş
9. Çünkü asker hem muhafızdır hududu hem Emin
Sulh için âmâde ol gavgadan konuş
10. Şu‘lesi meh-tâbe kesb-i nûr etmiş Irak
Hakkın istersen âlihe-i dürr ma‘nâdan konuş
11. Dinledi yüz âh ü yâ leyl inkişâf etti Sabâ
Sen de Mecnûn o gece Leylâ sonu Mevla’dan konuş
12. Rast oku bilmez Muhalif sana mu‘in-i mansûrdır
Aç Hüseyin’i perde kâhin evc-i Zevrâ’dan konuş
13. Ey tabîat geldi mevzû‘ işte bu nân için
Al hazır ihtiyâcât gam efzâdan konuş
14. Hep bilâ tefrik-i cins u mezhep olsun menhecin
Fıkr garaz-i akd tevhîd zere icradan konuş
15. Şahs odur her nutk ile mevtâ-i ihyâ eylesin
Sen de ey mün‘im mu‘in ol fakrî imhâdan konuş
16. Kürsîye çıktıkta kürsî şîmâ tahsin ede

- An'anâtın sayma zatinde mezâyâdan konuş
17. Alkış ettikte bütün âl kûslerin pervâze sal
Kış için çok dane esbabın müheyyâdan konuş
18. Kaldırırsın ellerin ey hazret-i mandûb eğer
Kaldırıp düşkünleri muhtaca çorbadan konuş
19. Sen de ey mîr-i aşair hayli zirâî gözet
Gâhi aç agnâm için oldukça mer'adan konuş
20. Ey havas erkânı Çay akmaz susuzdur Hasa'mız
Şehirde âl (Zâb-i Sagîr)'i ayn mecradan konuş
21. Pek çok elmas parçasından beldenin evladı var
Bütün san'at-hane te'sisile inşadan konuş
22. Çok daha doktor lazımdır mariz beldeye
Hayli müsteşfâ ile hâzık etıbbâdan konuş
23. Sinede petrolümüzden kapkara altın çıkar
Kalmışız mahrûmî ey âşık bu sevdadan konuş
24. Mesleğin mahbûb sevmektir şarâb içmek senin
Ey Dedem eş'âr okurken sade sahbâdan konuş

45)

Haddiyle Konuşmak

23.Ekim.1944

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Ey siyaset teşnesi bî-çâre çorbadan konuş
Evde etfâlın gıda gözler u gavgadan konuş
2. Çin varmış velvele Japon'da yahut zelzele
Karnımız açtır hele sen nân û hurmadan konuş

3. Fikr-i şair câize, molla da helvâ beklesin
Sen muhâmî mahkeme havlinde davadan konuş
4. Ey mahal ashabı mazlum ümmete açma vahal
Müşkile-i hal eyle enbârında eşyadan konuş
5. Sen bilâ tefrik-i cins u mezhep ey mün'im bugün
Ol mu'in-i bî-nevâ ayş mühennâdan konuş
6. Ey saf cânbaz-i hayvân ey güruh-i na'l-bend
İster vehr-i bahsin aç sen böyle sevdadan konuş
7. Hakkı yoktur âşığın açsın siyaset perdesi
Sende ey Mecnûn oku yâ leyl Leylâ'dan konuş
8. Ehli vardır her işin erbâbına mahsûs olup
Bak ne yolda meleğin var böyle inşâden konuş

46)

Bağdâd

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün(Bahr-i Hezec)

1. Cihânın en güzel bir mevki'-i a'lâsıdır Bağdâd
Bilâd kâinâtın dilber ra'nasıdır Bağdâd
2. Yaşar elbette istiklal alır bir gün meram üzere
Kadîm ceş-i Mansur'un zafer me'vâsıdır Bağdâd
3. Budur Zevrâ, budur Dar-ül-Selam, bağ-i Dâd-ül-Hak
Bütün fidevsin ancak havi-i ma'nâsıdır Bağdâd
4. Mu'azzam burç bunda hem mücessem fazıl var bunda
Semâ fevkında hakkın başka bir Dünyasıdır Bağdâd
5. Zemîn rûhtan teşkîl olunmuş hepsi rûhtur
Letafet arşın mîhr-i cihân arasıdır Bağdâd

6. Sıfatı ehlinin (El-Kâzımın El-Gayz) den me'huz
Hatayı hasmına karşı ata deryasıdır Bağdâd
7. Acep cevher mi? Ya büstân ma'nâ hâsılınıdır
Meğer mevta için aynı hayat elmastır Bağdâd
8. Bunun için memleketler bütün Mecnûn'a benzerler
Bu sahrayı garâmin başka bir Leylâ'sıdır Bağdâd

47)

Ârzû-nâme-i Bağdâd

07 Ekim 1921

Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün (Bahr-i Cedîd)

1. Ne olur azım Bağdâd olayım
Kayd-il-emedden âzâd olayım
2. Dicle'si Kevser ü insânî melek
Andelîb ayrım dâd olayım
3. Ben de züvvar gibi Zevrâ'da
Sâlik-i râh-i hûda dâd olayım
4. Tutayım Mûsâ-ı Kâzım yolunu
Hâkine yüz süreyim şad olayım
5. Hazret-i Şeyh'ten istimdadı
Dileyip sahib-i irşat olayım
6. İktisab-i eser-i feyz edeyim
(Bab-ül-Mu'azzam) de de üstat olayım
7. Rûh-ı Bağdâd'a fedadır rûhum
Mahi meslek bî-dâd olayım
8. Çoktur ahu beçesi Bağdâd'ın
Beçe-i ahusuna sayyâd olayım

9. Gâh Leylâ'sına Mecnûn gibi
Gâh Şîrîn'ine Ferhâd olayım
10. Amber perçem cânânına ben
Döşeyim vakt-i seher bâd olayım
11. Bâde-yi sadeyi nûş eyleyim
Vâizin cânına cellat olayım
12. Kan dökersem de ilacın yapayım
Dehrin üslubuna fassâd olayım
13. Yazayım dür gibi şi'r-i rengin
Sahibi nazm-i nû icat olayım
14. Andadır nazm-i safâ meydânı
Azım edip bezmine şad olayım
15. Bilmiyor kadrime ehli Kerkük
Hicrî'ye azım Bağdâd olayım

48)

Kerkük'ümüz

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Şehrimdeki eflâkı bu devrâne değişmem
Her zerresini Şems-i dirahşâne değişmem
2. Her bir taşımız cevher-i Ummân'a mukâbil
Kutlu bir avuç toprağımız cânê mukâbil
3. Gösterdi Baba Gür Gür'ümüz halka ne haller
Meftûnî bunu yerdeki ünvanlı krallar
4. Aksa bize altın suyu ger Zâb-i Sagîr'in
Olmaz daha hiç misli ki bu şehir şehrin

5. Tevsi‘-i maârif ile bulur kâmin ahâlî
Tahsil ile tullab eder elbette taalî
6. San‘at ocağın görseler on (Ford)’ı geçerler
Hayret eder inşâlarına hep (Edison)’lar

49)

Buhalat

Mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün (Bahr-i Hezec)

1. Yer altında nukudı ehl-i buhl gizlenir ekser
Ve yahut sarf eder âmâl-ı nâ meşrû‘a verenler
Sıkı avucun meğır açmak için gürz-i giyân ister
Ne mum eyler ne bal eyler ne hayr eyle bu ahir şer
Bu haslet mahz-i illettir ne servet bil ki afettir
Meğır cellat olan evlada, ya a‘dâye kısmettir
2. Yemez içmez, vücudu rahat almaz kalbî yorgundur
Ânâ benzer nâhil eylemiş ama ki burgundur
Bütün malı yılandır gerdeninde kendi vurgundur
Hazân vurmuş sukut yaprağı timsalinde solgundur
Odur servet yesin meşru‘ olan şerh-râha sarf etsin
Huzur-i hakke yüz ağılıkla bir hal eylesin gitsin
3. Görürsün her kimi eyler teşekki kendi halinden
Tazallüm gösterir yokluktan ızrâr helalından
Meğır öz malın mahrûmidir bildim su‘alinden
Ne akreb, belki akrep zevk alır esmar-i malından
Dili çıkmış susuzluktan yanında nehir akar içmez
Vücudun gark eder, ücretle lâkin köprüden geçmez
4. Ölürken bir bahîl üstünde çıktı elli bin dinar
Demişler al şifadır söylemiş israftır bir nâr
Ne ehl-i sübhâ hoş gördü ne ehl-i meslek zünnâr
Yakıldı akıbet esfelde kaldı cüssesi fi-elnar

*Olur mu bir hasis encamda müstevcib rahmet?
Ne rahmet? Arkasından bin tagar zahmet gider zahmet*

5. Kebap kokusu alırken çarşıda artık hayâl eyler
Alırsam yoksa almazsam yemezsem de bir söyler
Dumanından etin dil-sir eder kendin bakın neyler
Yedim aldım da derken böyle bildim hep geçen şeyler
*Bu cebinden alıp boş cebi içeri akçesini saklar
Duyar karnında zan eyler çözülmüş aç bağırsaklar*
6. Eşittim bir harîf ant eyliyordu tanrıya tekrar
Bahîlden bir tavuk çaldım pişirdim eyledim ihzar
Ani med‘u edip koydum önünde hvân yağma var
Yutarken durdu halkında dedi ey sarık-i gaddar
*Bu mutlak kendi malımdır aşırılmışın hesabımdan
Ne mestim fasık mahrûmum içim öz şarabımdan*
7. Acep cimri ölüm vardır bilirken düşmez efkâra
Tasadüf nefsi cebr etikte sarf eylerse kaç pare
Verirken hakkını titrer eli maninde çar pare
Gıda alsa kazadır zan eyler ama yer yaman pare
*Önünde tatlılar hazır ciğerden kendi simlinmiş
Nasıl ekl eylesin bî-çâre belki ağzı kemlinmiş*

50)

Hased

1935

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Öz oduyla kavrulur ehl-i hased yanmış gibi
İl safâsın görse gam tartar dumanlanmış gibi
2. Şenlik eyler kendisi başlarsa her ev mateme
Dinledikçe zevk alır kalbinde cânlanmış gibi

3. Ger işitse bir marizin cismi sıhhat bulduğun
El koyar öz böbreğine mevt-i peder sanmış gibi
4. Sanma bes hasmın ki öz dostunda takdîr etseler
Karnı sancar çırpınır dağdan yuvarlanmış gibi
5. Ni'met almış bilse öz kardeşi de vay haline
Kendi nikmet kesb eder hasretle yaslanmış gibi
6. Nâcih olmuş duysa yüz menzil uzakta bir kişi
Kahre gark eyler üzün bin zehre katlanmış gibi
7. Bilse bir mün'im ki bir muhtaca ihsan ettiğin
Kat' eder öz etinden sanki kanlanmış gibi
8. Bir dolu mendil şeker destinde görse her kimin
Göğüsüne yüz gülle zan eyler iner yanmış gibi
9. Kendisi ister iki ola a'ma fakat
Komşusu bir gözlü kalsın yüzde körlenmiş gibi
10. Kendine ister ölüm hem rakibin azrârını
Böyle bed maldır bozuk bir yerde huylanmış gibi
11. İtmeğe ma'sûmı töhmet Eşhedü-billah okur
Doğrulukta bes kalır ağzı çamurlanmış gibi
12. Ah çekip al kan kusarken derdini sordum dedi
Görmüşüm çok gözleri şadlıkla yaslanmış gibi
13. Âşıkı ma'sûk ile birlikte bulmuşken rakip
Huylanıp ay şu'lesin görmüş mırıldanmış gibi
14. Bir musaffâ câme benzer tab'-ı erbâb-ı hüner
Nefret eyler bed sıfat mirâte kıskanmış gibi
15. Bir ışıık parlasa Mevla'dan beşer mi söndüre?

Azım itfâ olur od üzere fırlanmış gibi

16. Hakkı ketim eylerse de hayli hasûd ama çeh-sûd
Gün öğün tutmak diler karabil eyle kanmış gibi

17. İstimâ‘ etti beşerlerde hasâdet hasletin
Yırtıcı hayvân da kaldı kalbi darılanmış gibi

18. Lâkin insânlık odur mevsuf olunsun gıptadan
Olmasın bed-hâh âlem eğri devranmış gibi

51)

Dedelerin Kumarın Mazarratı Hakkında Mevizesi

1932

Fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûl (Bahr-i Mütekârib)

1. Meyil etme sakın kumara lu‘be
Senden darılır Hudâ-yı Kâ‘be
2. Nekbet-zededir kumarın ehli
Âlemde bulur mu hal sehli
3. Gözler kızarır şûûri kalmaz
Döndükçe döner necâh kalmaz
4. Dil-teşne düşer serâba her dem
Gelmez gözüne umur-i âlem
5. Evvel sevinirse sonra ağlar
Dağlar ciğerin esfele dağlar
6. Vermekte kazandığın hebâyâ
Ma‘rûz olur âteş belâyâ
7. Yıkılmış nice hanımını yakmış
Rûh beşere ne zarbe takmış

8. Çok genci dilenci etti koydu
Çok halkı soğan misâlî soydu
9. Çok lordu kılıp sonunda pek aç
Lûtî gibi çarşılarda muhtaç
10. Ey bizim kumara meyleden yâr
Çok taciri görmedik mi hammâl?
11. Kendi papaz oyunu oynasında
Hep ehli iyâl çamur başında
12. Mâlları gider yenileninde
Geldikçe harîs olur o yerde
13. Söyler kimi sen işaret ettin
Def ol bana çok hasaret ettin
14. Söyler kimi kutlu bir yüzün var
Gel oyunuma bak güzel gözün var
15. Meydânda kopar fesâd u gavga
İslâha polis olur müheyyâ
16. Jurnal yazılır gider makama
Kuşlar ilişir belalı dama

52)

Bir Gazel

1938

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Olsa mazhar-ı amirin teşvikine her bir edîb
Parlatır nazmen gülistanda misal-i 'andelîb
2. Geldi İbrahim Muhammed'den vücûde nesilde
Hem Muhammed cedd-i İbrahim cemil ü hem necîb

3. Ma‘nevî buldu tasarruf Ahmed-i Muhtâr’da
Şafî’-i ümmet devayı cürme mânend-i tabib
4. Kalbime sultân Ali’dir nûr imanım Hüseyin
İşte mahbubum budur varsın cihân olsun rakîb
5. Sen niyaz et bâde-i tevhîd içerken ey Dede
Kalb-ı halısla du‘â etsen olur hâlik mucib
6. Muntazırdır rahmet-i rahmani mahmud-ül-hısal
Bil-tabı‘ erbâb isti‘dâdı var feth-i karib
7. Şâh-ı merdân Ali’nin aşkına sâkî meded
Eyle irvâ teşne-yi dur eylesun rûh-i zebib
8. Tâ şehit olmaz isem el çekmem şarâb-ı âşıktan
Hakk bana eylerse lâkin vasl-i cânânı nasib
9. Zahm-dâr etmişse eyler bir teveccühten ilâç
Âşık dil-hastaya hoştur tabîb olsun habîb

53)

Bahâr

1935

Mef’ûlû / mefâ’îlün / fe’ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Ver müjde gönül bahâr geldi
Âşıklara devrî yar geldi
2. Süslendi çemen açıldı güller
Zevk aldı bütün hazin gönüller
3. Estikte hevâ dem seherde
Bin neşe göründü her sihirde
4. Her lalede bülbül çemen-zâr
Aşkın nağmenden etti tezkâr

5. Sakî kadeh elde bezme sundu
Kumrî yine geldi dalda konu

54)

Güzel

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fa'lün (Bahr-i Remel)

1. Eğlenip karşımda bir mahbup bezm-i ârâ güzel
Nev-bahâr hüsnün almış sebze-i ra'nâ güzel
2. İşvesi tarife gelmez bir taraf dursun hele
Leb güzel, gabgab güzel, gerdan güzel, simâ güzel
3. Eylesin dikkat bulunmaz târ mûyînde halel
Bir güzel manindi yok endâm ser-tâ-pâ güzel
4. Pertev hûrşîde karşı şem'ler vermez şûa
Benzemez evvel nazenine olsa hep Dünya güzel
5. İki fîncân bâde-i ahmer lebâleb doldurup
Adını koymuş iki göz nergis şehlâ güzel
6. Böyle bir bezm-i muhabbetten doyulmaz Hicrî'ye
Mey güzel, meclis güzel, sâkî güzel, sahbâ güzel

55)

Aşk û Garam – 1

05 Ağustos 1927

Mef'ûlû / mefâ'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Dağlar gibi sanma dağdağam var
Yar ol bana sevdiğim ne gam var
Aç perde-yi, Ud'tan nağım var
Yâ-leyl ile halkı eyle Mecnûn

2. Ey tâ'ir-i hak tekellüm eyle
Ey gonca açıl tebessüm eyle
Bak âşığına terahhum eyle
Ölmüş gam arızınla dil-hûn
3. Ey gözleri mest-i yar mehveş
Ahvalimi eyledin müşevveş
Gönlümde ne iltihâb-ı âteş
Olmakta gözümden âb-ı bîrûn
4. Ey dilber işve-baz tannâz
Gâhi nazar eyle gâh ağmaz
Ben âh ü niyaza etsem âğâz
Naz et bana aşkım olsun efzûn
5. Sakî mey-yi sun dem-i safâdır
Her katresi rûh için gıdadır
Her neşesi kalpa bir cilâdır
Doldur kadeh-i şarâb gül-gûn

56)

Aşk-û Garam -2

29 Aralık 1927

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün (Bahr-i Remel)

1. Ebedi kalır mı hüsnün ki bu rüzgâra karşı
Şeb-i târ vardır elbet gözelim nehâra karşı
2. Kad-i nev-nihâli hıfz et kesici hazân yelinden
Bil ki karar-i zamana ki bu iftihara karşı
3. Daha kalmadı bu bezmin kadehinde neşe-yi rûh
Bu gece rakibi gördüm göz ederdi yara karşı

4. Ciğerimi ezdim eyvah sehere kadar bu çölde
Akıyordu kanlı şebnem çemen bahâra karşı
5. Vatanımda bir garibim, ne garib andelîbim
Geçe gündüz ağlarım ben bu şükûfe zare karşı
6. Dudağını öpmek ister güle güle kalb-i âşık
Sevinir o teşne kumrî gele cûy-bâra karşı
7. Edemez mi Hızır'ı sarhoş açılarda ayn-i nergis
Süzülürse çeşm-i sâkî mey-hoş güvârâ karşı
8. Mû-be-mû beyân ederim sıfatı derd-i Hicrî'n
Oturdum ah bir gün o güzel nigâra karşı
9. Bu şehîd hür mü yoksa kamer uğramış husufa
Saçını gün açmış inler açılan mezara karşı
10. Nağmeyle tâ'ir olmuş çemene misal-i mansur
Göğe yükselir ana alhak çiçek üzere dara karşı
11. Gazelin mutavvel oldu sözü muhtasar beyân et
Acaba sığar mı zarfın? Bu taşan bahre karşı?

57)

Garâm-i Bir Gazel

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün (Bahr-i Hezec)

1. Mariz-i aşk eden kimdir beni bir nâ-tüvân gözler
Acep kalbim şifâ bir hasta gözden her zaman gözler
2. Mey içmiş, hançerin çekmiş işaret eyler ebrûdan
Şürû'-ı kasdına sarhoş olup bir nev-civân gözler
3. Vücudum yandırıp cevri âteşiyle dağ-dâr etmiş
Nasıl gözler uyandır kalk uyan bir o yan gözler

4. Yeri hâlî değil gülşen döşenmiş halı cânâna
Güzel parlak rahnde hâlî var nergis-feşân gözler
5. Oka ma‘ruz olur her bir bakışta sine ü kalbim
Zâlim gamze taburuyla sinemde nişân gözler
6. Perîşân perçem-i yâr etmemiştir âşığın mecnûn
Aman gözler, yaman gözler o mahmûrana cân gözler
7. Akan çeşmemden al kandır daha zülüm etmesin kandır
Ne vilkân, belki kan gözler yıkan yüz ev yakan gözler
8. Öpeyim sâkî ayağını gözlerinden şimdi bir mey sun
Muhip sadeyiz sonu dahi hur-i cinân gözler
9. Ezâ görsen sebat eyle Dede’m mahbubun uğrunda
Güzel bir gül yolunda gül diken pek çok tıkan gözler

58)

Dede 17 Yaşındayken dediği Sözler

(Gözler)

Mefâ’îlün / mefâ’îlün / mefâ’îlün / mefâ’îlün (Bahr-i Hezec)

1. Ne sâkîdir miyân-i bezmde süzdükçe gözler
Ne te’sîr-i hararettir ki ey cânlar yakan gözler
2. Kamer damat olup akd-i süreyya hacle-gâhinde
Doğurtur Müşteri kızlar inebten mey sıkın gözler
3. Seni ağyâr kandırdı benim cismimde kan durdu
Yine kan aşığa devrana gelsin kan akan gözler
4. İçirdin bir kadeh lâkin ciğer-gâhım nişân aldın
Su kan oldu bana ey gamze peykânın sokan gözler
5. Uyandırdı beni kim uykudan tekrar uyandırdı

Özü yan durdu derken yan daha şol yan bakan gözler

6. Cemaat bağlamış sarhoş olup mihrabın altında
İmam-i mescit tehdit eder hançer takan gözler
7. Perîşân eyleyen perçem değil, cem‘iyyet kalbi
Aman gözler, yaman gözler, acep evler yakan gözler
8. Haram oldu bize sensiz mey içmek, rahme gel seyir et
Bu kan taşmaktadır ey kendi dostundan yıkan gözler
9. Lezzet dilberin Hicrî’yle var yok hin-i vaslında
Hayâlin neş’ esin daim u sâim-i âşıkane gözler

59)

Gazel- 1

1917

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Sevdiğim hem-dem olan âlâm-i hicrândır bana
Udum eğlencem sürurum âh ü efgândır bana
2. Ben kazayı gâh olur gittikçe ta‘kib eylerim
Gâh kaza cândan muakkip sanki ihvandır bana
3. Akrafa akrep, birader mâr hem-cerrar dost
Kendi hanem kendi şehrim mahz-i zindandır bana
4. Sinem olmuştur nişân ağyâr tîr ta‘nına
Ölsem uğrunda eğer rüsva büyük şândır bana
5. Yorma kendin çünkü bîmâr-i garâmm ey tabip
Derd-i sevda kalp içinde sıhhat cândır bana
6. Perçemin ruhsârin üzere aç dağıt ey nazenin
Asıl cem‘iyyet bu avza’ perîşândır bana

7. Değse taş bî-gâne elden hiç incitmez beni
Aşınadan fırlanan gül aynı bî-gâne dir bana
8. Ben anın meftûniyim bin arızında parlâsın
Ger uzaksa mâh-i tâbân pertev ifşandır bana
9. Vasl-i benzer iştiha-yi sâima iftarda
Neşe ey Hicrî hayâl şevk-i cândır bana
10. İstima‘ etsin Fuzûlî ü Rûhî tarz-i şi‘rimi
Çünkü onlardan gıda-ı rûh ihsândır bana

60)

Dede'nin Garâm Parçaları –I-

Fe'ûl / fe'ûlün / fe'ûl / fe'ûl

1. Tesadüf eyledim bugün
Güzelliğin kralına
Tecelliyati hüküm eder
Bütün cihân meralına
2. Güneşte var mıdır ziyâ?
Kamerlerdedir safâ
Olurdu müşteri mülk
Göz üsteki hilâline
3. Bakıp bu şâne çehreler
Gelirdi dansa Zühreler
Terazi baş eğip durur
Ağır satan cemâline
4. Ayağı altında kehkeşân
Döşenmiş özüne ferş olunmuş
Bakınca nûr görünüyor
Yanakta pembe halına

5. Elinde câm-i cem gezer
Gözüyle bâdeyi süzer
Hayat sermedî bulur
Düşerse kim hayâlına
6. Gönülde inkişâf eder
Şuâ'-i yüzde parlar
Zevâl ulaşmasın hüddâm
Cemâlına kemâline

61)

Garâmî Parçalar –II-

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Gözlerin sarhoşuyum peymâne olsun olmasın
Sahn-i bağındır yerim meyhâne olsun olmasun
2. Halik-i yektâ yed kudretle tanzim eylemiş
Perçem pek muntazamdır şâne olsun olmasun
3. Tâ'ir-i tab'ım esir-i dâm-i zülfündür senin
Hal-i Hindû-yü siyâhın dâne olsun olmasun
4. Eylemiş sevda-yi aşk arızın rüsva beni
Dilde derdim âleme efsane olsun olmasun
5. Sevdiğim tek âşinâ yar olsa kâfidir bana
Büsbütün âlem eğer bî-gâne olsun olmasun

62)

Bildiğim Mahbûbe

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Ey (Âsime) de dilber ra'nâ çelebi sin
Yoktur sözümüz hüsnünle ama asabisin

2. Hiç benzemiyor suratın ebnâ-yi Irak’a
Yâ hayl-i acem nutfesi yahut Halebi sin
3. İkrâmın olur her kese ey ehl-i kerîmim
Ama bize geldikte neden bür-gazab-i sin
4. Zan eyleme geçmiş, bugün âhenk zamanın
Şimdi yine sen pîr-mugân müntahibi sin
5. Kim arz-ı niyaz eyler ise naza gelirsin
Mestânelerin şahit bezm-i tarabî sin
6. Meftûnunun ölsem de eğer yüz sene geçse de
Doldur kadehi sende bunun teşne-lebî sin
7. Ey hazret-i matlup “min el-mehd-i ila el-lahıd”
Dehrin güzelim gaye-i ehl-i talebi sin
8. Ey dîde-i cânâna bizi mest ediyorsun
Sen bezmimizin her gece Bintül-‘inabî sin
9. Âğuş-i hârîfane harabata sızasın
Ey bizim çemen bülbülünün gonca-lebî sin
10. Gelmiş sana nazik cesedin mayesi kimden?
Meydân hayâlın sanam Bul-acebi sin

63)

**Komin Kompanya Reis-i Şehir-i Behram Efendi Kompanyasında Mecidiye
Çayhanesinde (Latife), (Lütfiye) ve (Şefika) Hanımları Kemâl Maharetle
Oynadıkları Halde Âlemin de Vaziyetlerini Muhtasarca Tasviri**

13.Mart.1928

Mef’ûlü / mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Aç perdeyi ey sevdiceğim cân seni bekler
Her raksına hayrette kalır gökte melekler

2. Her handede şemsin çakıyor gül dudağından
Her işvede nûrlar akıyor al yanağından
3. Çok gerdan billûrunu gösterme ziyaya
Cem‘iyyeti yandırma bizi sokma belâya
4. Kaldır o siya zülfü yüzünden gün açılsın
Gitsin gece her bir tarafa şü‘le saçılsın
5. Dön ellerini bir bire say başka nağmedir
Her bir sevgisin âşığına lûtf-i keremdir
6. Mest etti bizi yan bakışın şâne de yan dur
Yüz bin fedadır sana ay gözleri mahmûr
7. Destinde yeşil şâne mi ya tûtîye dönmüş
Zan eyler isen gül dalından başına konmuş
8. Yıldızlar ile kaplanmış etrafını cismin
Benzer feleğe incili gömlek koymuş ismin
9. Gâh lâle-i hamrâ gibi fes başına koyarsan
Dostum Dede’ler postunu bir kaşla soyarsan
10. Etrafına baksan nice meh-pâre bulursun
Ay karşısına gelse güneşim sen dönülürsün
11. Pek (Lûtf) ile var (Şefkati) cism-i (Latifin)
Mecnûnlara hoştur demi bu leyl-i şerifin
12. Paskal ise temsil ediyor halk-i cihânı
Her perdede anlattırıyor hal-i zamanı

64)

Ne Gördün Dağdağası

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fa'lün (Bahr-i Remel)

1. Ah olsaydı bu kış vaktinde bir çorba güzel
Bir sıcak eşkenbe yahut kıymalı dolma güzel
2. Dairemde perdem olsa derd çekmem serd ile
Olsa âteş minkale gülzâr olur me'vâ güzel
3. Olsa ger şîr ü şeker şîr-jian eyler beni
Çay ahar cay manzar bâde-i hamrâ güzel
4. Ekşi sevmez mü'min imânı tatlıdır Dede
Gûh Şîrîn üstüne Ferhâd olur şeydâ güzel
5. Doldur ey sâkî şarâbı, çal rebâbe sevdiğim
Mezemizdir nân kebabı çalgımız zurna güzel
6. Yağlı bir kaysi için çöller gezen Kays olmuşum
Hazret-i Mevlâna nasib etsin odur Leylâ güzel
7. Kim mürîd muhlis olmaz hazret-i (Şeyh Mahşî) ye
Kim terid almaz görünce sifre-i zibâ güzel
8. Sade âmâde devam etsin Kozî doldurması
Kubbe-i beyzâ pirinci nimet uzamâ güzel
9. Kâinât kıl ü kâldan bana bahs eyleme
At güzel kuyruk musaffâ kozî doldurma güzel
10. Tez reftârım tuma'tın eyledikçe arz rûh
Yağa fırlanmış patlıcan kaynamış bamya güzel
11. Ölmeseydim âh görseydim kadayıf rengini
Burma pek a'lâ gıdadır baklava ahlâ güzel

12. Dura gelsin Tas Kebabı içmeğe iskencebil
Koklasaydım Şaklava'dan âl olan elma güzel
13. Her zaman burgul gelir bir gûl misâlî
Nerde anber bu pirinci inciden a'lâ güzel
14. Hazret-i Cibrîl ile ben hasbihâl ettim bu şeb
Söyledi Cibrîl nasibin eylemiş mevlâ güzel
15. Tok olan zengin ne bilsin aç züğürttün halini
Karşısında saf çekip gülâcdan a'zâ güzel
16. Şi'r-i şair, nush-i vaiz, hep bunun içindir bunun
Kişmişli pilâv ama ne müstesnâ güzel
17. Sanma millet milleti, kardeş kardeşi öldürür
Gör neler eyler neler işkembe-i kirâ güzel
18. Olsa bin beytin mu'ciz her gazelde bin gazel
Hepsinin fevkındadır bir beyt pûr helvâ güzel
19. Çin'de varmış zelzele ya Avrupa'da velvele
Nân bana lazım getir, nân olsa hep Dünya güzel

65)

Zemzeme

1914

Mef'ûlû / fâ'ilâtün / mef'ûlû / fâ'ilâtün(Bahr-i Muzâi')

1. Eyler o gül-izârım, bî-gânelerle sohbet
Bir yanda şeyn-i hicrân, bir yanda zevk-i vuslat
2. Âşık belâda mağlub, ağyâra râm-i mahbûb
Bir yanda ceng-i millet, bir yanda ceng-i ülfet
3. Yâ Rabb ne nakış olunmuş ruhsâr-i yâra perçem
Bir yanda nûr-i imân, bir yanda küfr-i zülmet

4. Ebrûların musavver, müjgân çeşm-i saf saf
Bir yanda tak-ı mescid, bir yanda bezm-i işret
5. Ağzın letafetinden hâsıl zekânda bin zevk
Bir yanda Havz-i Kevser bir yanda sîb-i cennet
6. Gül gül tebessümünle parlar arak lebinde
Bir yanda subh-ı sadık, bir yanda necm-i izzet
7. Deryâ gibi tabîat kim mevce hayrı cevher
Bir yanda şî'r-i rengin, bir yanda ayn-i hikmet
8. Mînâ değil mi, kat kat gabgab mı böyle parlak?
Hiçbir çiçek cihânda bulmaz bu türlü safvet
9. Çok dûd çıktı yerden, çok eşk yağdı gökten
Ancak açıldı câna nergiste çeşm-i ibret
10. Gelmiş rakip araya mânende küre-i arz
Vermez şua' mâha ol yâr mihr suret
11. Ey padişâh hûbân lütuf eyle menzilin gör
Gönlümde çünkü vardır bir başka taht-ı devlet
12. Bilmem nedir bu vahşet ey dost-i bî-mürüvvet
Yâ kimse mâni'in var, yâ serd olup muhabbet

66)
Söylerler*

1920

Mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün (Bahr-i Hezec)

Bir Gence

1. Bu 'âlem bir bire hem yâr hem ağyâr söylerler
Kime bed-din ü bî-mezheb kime dindâr söylerler
2. Eğer takvâya meyl etsen sana ehl-i riyâ derler
Saf-i rindâna girsen fâsık u meyhâr söylerler
3. Natûk olsan bakın tabl-ı tehi bir kıssahândır bu
Sükût etse sana hayvân-ı bî-güftâr söylerler
4. Tesâdüf dem vurursan akl ü hikmetten maâriften
Yanaşma farmason olmuş sana gaddâr söylerler
5. Tarîk-ı i'tidâli tutsa her kim buhlü var derler
Sehâ ızhâr ederse müsrif-i bî'âr söylerler
6. Hac eylersen bıçak gittiyse derler ustura geldi
Ger etmezsen unutmuş farzı ehlünnâr söylerler
7. Zenânetab' derler lâbis olsan câme-i fâhir
Kühenbûş olsa ger sâil misâli har söylerler
8. Vekâr-ı tab'ın olsa mu'cib u mağrurdur derler
Tevâzu' pîşe kılsan ehl-i nâhemvâr söylerler
9. Eğer mihr eyleyip kimseye âmedşüd etsen çok
Bizi bıktırdı cândan bu sebük etvâr söylerler

* Bu manzume bazı kaynaklarda (Ahvâl-i Halk) başlıklı altında geçiyor. Manzume 2.Temmuz.1920 yılında Necme gazetesi 372.

10. Beşuş olsan ne mutrib bir hafif etvârdır derler
‘Abûs olsan yüzünde işte bin bîzâr söylerler
11. Yerinde sâkin olsan murg-ı mahbûs-i kafes derler
Seyâhat eylesen abdâl u hem cerrâr söylerler
12. Kabîhülmanzar olsa hemdemin bîtab’dır derler
Muhibb-i hüsn olursan Lûtî-i bâzâr söylerler
13. Teehhül eylesen derler iliştî dâm-ı nisvâna
Mücerred kaldı mı ruhbân-ı bî-âsâr söylerler
14. Zebân-ı halktan yok kurtuluş eflâke ger çıksan
Mesîhâ-yı zamân olsan yine sehhâr söylerler
15. Değil çûn ü çirâsız halkta taksîm-i Lâ yüs’el
Fülân zengin niçin ben müflis u nâçâr söylerler
16. Tabîat cevheri **Hicrî** değildir kâbil-i tagyîr
Eğer hakkında bî-mezheb vü ger dindâr söylerler
17. Budur ahvâl-i halk işte gözüm rindânemeşreb ol
‘Ulûvv-i himmetin oldukça bir gün sahib-i güftâr söylerler
18. Evet, her nerde olsan istikâmetten cüdâ düşme
Bu bir mu’tâddır geh mest geh hüşyâr söylerler

67)

Bir Hayâl

Kerkük 1935

Mefûlû / mefâ'ilûn / fe'ûlûn(Bahr-i Hezec)

1. Şansım bana bahş edeydi devlet
Kâfi ki bir isnâd-i kuvvet
2. Milletleri önce yan tutardım
Hükkâmı savaşı için atardım

3. Cem‘ eyler idim zevât hali
Başta ru’ esâyı hep kıralı
4. Bilmem kürenin yüzünde kim var
Kim harbba olursa gör sebeb-kâr
5. Derdim şunu: bu zevât için bes
Dursun ki silah alinde her kes
6. Ben bunları aldıldım ama
Yekdiğere saldırdım ama
7. Başlıkları kan ile boyansa
Cismi kâmelerle parçalansa
8. Süngülere kellesi takılsa
Âteş saçılıp evi yakılsa
9. Kan dalgası görse karşılarda
Etfâlî dilense çarşılarda
10. Hasret çekerek yakarsa cânın
Virâne görürse hân-u-mânın
11. Anlar nedir? Asıl beliye-i harb
Yakmış nice halkı devre-i zarb
12. Hatırda mı âteş-i seferber?
Olmuştu uluslara seferber
13. Gördük bu yeri ne sim eserdi
Mazlumların kökü keserdi
14. Hatırlarına bunu salırdım
Andan dönüp özüne âdem alırdım

15. Bir mekteb feyz ederdim inşâ
Tevhîd-i beşer anınla müsemmâ
16. Her sınıfta sulh okuttururdum
Gavga eserin unuttururdum
17. Toplardım erâmil-i cihânı
Öksüzle fakir ü nâ-tüvânî
18. Ben hepsi için mu‘in olurdum
Her ‘ayşe sebeb zemîn olurdum
19. Ey bir yere zarbalar takanlar
Bir hane yapıp yüz eve yıkanlar
20. Dersin bana bir karış yer olsun
Varsın diğeri bütün boğulsun
21. Eyler buna canavar temâşâ
Bir birlerin öldürür mü? Haşâ
22. Anlat beşeriyetin sıfatın
Vahşet mi sonu terkiyâtın?
23. İller ediyor imiş masarîf
Mahv etti bizi bu mu maârif?
24. Cân yakmağı sanmayın hünerdir
İhyayı vücûd eden beşerdir
25. Hâkim değilim fakat sözüm var
Kutlu diyecek bütün hükümdâr
26. Gelsin bu hayâle etsin ikdâm
Cem‘iyyet-i hak-şunâs-i akvâm

27. Ger şair garp edeydi tasvir
Kıymetle bulurdu lafımı takdîr
28. Beytimde kusur-ı rûh şebû
Kerküklüyüm, en kusur imiş bu
29. Nâ ehli bilirse ger hurâfât
Bulsun kötü huylu her har âfât

68)

İhtiyârlığı Tasvîr

1926

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün(Bahr-i Remel)

1. İhtiyârlık bir belâdır ehline düşvâr olur
Âl ü evlâdın da büsbütün bî-zâr olur
Uyku kalmaz gözlerinde tâ seher bî-dâr olur
Ayıp u illet yüz verip dû-çâr her âzâr olur
Kadr, hürmetten düşer âfâk içinde hâr olur
2. Kan soğur gözden ziyâ kalkar, su burnundan akar
Fark eden mûy-i serin yağmış sanar dağ üzere kar
Hep düşer işten dışın virân kalır incû hisar
Size kalmaz her zaman hemgâm-i eyyâm-i bahâr
Kâhi sahrâ sâhn-i gülşen gâh sararmış hâr olur
3. Yollara varmaz ayağı ra'şadan durmaz eli
Fark olunmaz zan edersin kuru çöğenden belli
Gâh harîf olmuş zavallı gâh derler deli
Gitti elden ihtiyâr arttık fenâdan göçmeli
Gölde durgun su baka bulsa kokar mürdâr olur
4. Bitti gençlik müflis oldun ey perîşân ihtiyâr
Bir de yâr âğuşa gelmez sayma kendin bahtiyâr
Bî revâc elbet olur pejmürde olsa bir hıyâr

Düşer gertâb u tûvândan avcı eyler mi şikâr
Âleme bâzîçe hem müstekreh anzâr olur

5. İhtiyârlık çalsa ger eski bozulmuş sazını
Öğren vaktinde dinle pest pest âvâzını
Kış günün düşmen bilir güzler zamanın yazını
Her beşer dehrin görür hengâme-i nâ nâzını
Her zaman insân için sanma tecelli yâr olur
6. Mafsal cisme hücum eyler marazdan müfsedet
Eksilir tenden havâs-i hamsa sarsılır her cihet
Bir kabak timsâlî baş el cümcüme endâm iskelet
Sine mânend kafes cân ânda bir tâ'ir sifet
Çırpınır alamdan pervâze sür'atkâr olur
7. Olsa da sad sâla ister tâze kursun zembere
İhtiyârsın derse kim hiddetle söyler âdeme
Ben filân tarihte geldim validemden âleme
Nezledendir ak sıkalım ihtiyârlıktan deme
Çünkü ârifler gam âlemle illetdâr olur
8. Gâh gâh "Leyte -eş-Şebâb" söyler eyler âh âh
Çıldırırdı ak yüzüm görseydi bir zülfî siyâh
Böyle bir Yûsuf cemâliydim ban âşıktı mâh
Şimdi her kadın eder müstehzeyane bir nigâh
Bir yılan görmüş gibi baktıkça halkı dar olur
9. Ben ne çok gencim ne devrin de pîr hârıyım
Evsatım halkın ne çok dinsiz ne çok dindârıyım
Tâze bir sâkî gözünden köhne mey humarım
Gâhi âbid gâh cihânın Lûtî-i bazârıyım
Ben neme lâzım bu âlem yok olur yâ var olur

69)

İhtiyârlık Teessürî

Fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fa'lün (Bahr-i Remel)

1. Vah yamân bir günde düştük en devâsız illete
Yetmedik dur şebâbtada bu zevk sıhhatte
2. Yâ ki bu asır mübarekte geleydik âleme
Yâ daha ol şitâbân olmasaydık rahlette
3. Bâde sade hepsi âmâda fakat mahrumuyuz
Neşeden düşmüş tabîat yol bulur mu vuslatte
4. Cennete tuttu cihân gılmânla hûrîler gezer
Bitti âlât-i tarab bizden yetiştik cennette
5. Hân yağmada düzülmüş kozî doldurması
Müştehi olmazsa insân diz çöker mi nimette
6. Müşteri gözler felekte Zühre'ler inmiş yere
Bir işaretle beşaretten göz eyler halvette
7. Baldır açmış hâm olan baldır, güzel maldır satar
Ey hayâl-i hâme salı şkalbi şîrîn niyette
8. Halkası altın miyânende yar-lamıştır kamer
Çıkmağa kut gerektir kubbe-i ulviyyete
9. Bin meşakkatler çekerdik koşmada bir sayd için
Sayd arar sayyâdı şimdi bak bu aksi halette
10. İhtiyâr olduk gidip elden anân ihtiyâr
Hep ihtiyâr faslımız döndü bozulmuş alete
11. Diş dehânden hep sukut etti ne şiş kaldı ne iş
Nîş-i akrep zan eder dilberle varsak sohbette

12. Devletinden düşküne benzer meşîb-i bî-nasîb
Renc ile inler yetişmez bizde genç servette

13. Söyleriz “Leyte -eş-Şebâb” bizde mânend alâ
Dur lezzet geçti Hicrî vay bu hal-i zillete

70)

Ak Kıllar Karşısında

1914

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Göründü iki kıl beyâz yüzümde
Seyr eyle sataştım ne kîl ü kâle
Nûrlar eksik oldu şehlâ gözümde
Yaklaştı ömrümün şemsi zevâle
2. Şebâbet âsârı oldu nâ-bedîd
Mâh yüzün kapladı sehâb-i sefîd
Ziyâ-i Dünyadan kat' ettim ümid
Vah vah tûş oldum yamân ahvâle
3. Za‘ferân serpildi rengîn dudağa
Ölüm nişânını değdi yanağa
Mû-be-mû kar yağdı sebze-zâr dağa
Serd oldu tabîat yazık bu hâle
4. Yüzümde zan etme beyâz tûy yâhû
Kefen parçasından bir nişandır bu
Ne çare düştü de kuvvetten bâzû
Bu virân bağımda hiç bitmez bir lâle
5. Neşesiz bezimden dil verir haber
Çenk, def, sesine öksürük benzer
Vücudum ra‘şeden sanki raks eder
Ecel etrafımda sonar pîyâle

6. Sultân sıhhatim kaldı nâ-tüvân
Emrimde kalmadı dest u pâ-i cebân
A‘zâ-i ten oldu a‘dâdan yamân
A‘sâbım bozuldu düştü kelâle
7. Kurdular dişlerimi hep oldu sarı
İncitti vücudun ince hisârı
Mikroba duruldu beden diyârı
Zevaller yetiştî şâh ikbâle
8. Cerâsîm cismimde aldı istihkâm
Küreyvât alinden çıktı intizâm
Hayatım askeri hasma oldu râm
Felek rast kadam döndürdü dâle
9. Deverân demden ref‘ oldu safâ
Kalp dolumbesi bozuldu hayfâ
Gülşen vücudu eylemez iskâ
Bu solmuş güllere düşmez bir jâle
10. Za‘ftan kaburgam bir bir say benim
Kamıştan bir kafes kesildi tenim
Hazâne uğradı parlak gülşenim
Kısmetim hicirdir eremem visâle
11. Sarsıldı hayatım kasrı temelden
Genç iken kocaldım gitti güç elden
Vücudun nukudi mahv oldu dilden
Ne geldi bilmem bu tükenmez mâle
12. Midem yâr idi görmezdim cefâ
Bir biryân kuzuyu eylerdim gıdâ
Telh oldu ayşimden hiç bulmam safâ
Zehirler katıldı şu tatlı bâle

13. Vatanda düşmüşüm garib u kalender
Sohbetimden kaçır tannâz dilberler
Kâbus diyor benden ikrâh ederler
Hasret-keş olmuşum bu hûb cemâle
14. Etmiştim ne büyük makamlar ihrâz
Eylerdim ne yüksek yerlerde pervâz
He derdim siyeden gayri renk olmâz
Ey gönül düşmüştüm ne hâm-hayâle
15. Can u dil ettim yandım her yandan
Göçmek ister gönül bu köhne hândan
Koymadım bir nişân bıktım cihandan
Yetmedim ömrümde bir hoş kemâle
16. Bu meydânda gördüm hikmet mir'âtın
Her kişi birkaç gün oynattı atın
Serâyâ benzetti geçmiş hayatın
Hey **Hicrî** ibret al düşme cidâle

71)

Dâin ü Medyûn

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Her zaman dâin ki dakk-ül-bab edip gam gösterir
Fikr-i dirhem eylesem devrân bana hemm gösterir
2. Halk benden karzını ister hâlikım da farzını
Bir taraf zindân, biri havf-i cehennem gösterir
3. Bir taraftan âile ayş ister açmış gaile
Yok desen ok fırlatır çok tavk-i muhkem gösterir
4. Kabre girsem söylüyorlar var nekîr ü münkeri
Zinde kalsam dâinim ejder gibi dem gösterir

5. Cân çıkarsa tenden ama matem bir gün geçer
Her görürken dâinin yüz matem gösterir
6. Mahkeme hüküm eyliyor ya habs ya ifâ-i karz
Habsi güç, ifâsi güç nem var gözüm nem gösterir
7. Farz-i hâlik sehildir karz-i halâik pek yamân
Defterin açtıkta yüz bin kahr mübrem gösterir
8. Tatlıdır attârdan evvelce borç almak şeker
Va‘d-i deyn ikmâl olunsa başka bir semm gösterir
9. Tek belâdır derd-i ayn ama belâ-i derd-i deyn
Hep havas-i hamseyi bend etmeğe dem gösterir
10. Karz derdin ref‘ kılın görmedim bir mâh-i nev
Za‘fımdan her ây-i hilâl tâli‘im ham gösterir
11. Karz mık râz muhabbettir muhibbe lâ desen
Yek-diğer hakkında ahibb en sonra zem gösterir
12. Kuyruğunda bağlasan dinâr-i rûbâhın eğer
Kendini meydânda mağrurane zaygâm gösterir
13. Her hârın pâlânı üzere zer koyup zer söyleyen
Zevk ile zarlar uzun bir rahş-i Rüstem gösterir
14. Dâin eyler dâd söyler yağ eğer versen kime
Kalbini dağlar sonra dağ diğer zam gösterir
15. Laf eyler medyûn eğer inci gibi bağdaları
Dâine eyle bahâr eyyâmî şebnem gösterir
16. Bak ne demdir hâsılı Dünya nedemdir ey **Dede**’m
Bir kırm binlerce semm hep mutalsım gösterir

Medyûn Bir Müflis*Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün (Bahr-i Hezec)*

1. Cihânda var mı bir muhrik belî gayr-i sefâletten
Cehennem havf eder âteş görünce fakr u zilletten
Beterdir müflisin her bir demi yüz mevt ibretten
Îlâhî düşmesin görmüş bir insân feyz-i nimetten
Olur tilkiden ednâ şîr-i ner de düşse kuvvetten
2. Ne demdir müflise dâin gelip eylerse dakk-ül-bâb
Sanar idama med'ûdur düşer o hamdan bî-tâb
Veya keşfî kırılmış mevce gelmiş kanlı bir girdâb
Zaman ayşte ahab çok, lazım bugün ahab
Ölüm hoştur ilâhî böyle hengâm hacâletten
3. Dâin söylüyor ben anladım halin ne halettir
Seni medyûn edip rızkın kesen fikr-i siyasettir
Bununda ehl isti'dâdı vardır gayre negbettir
Siyaset kuş misali kol u kanadı mahz-i servettir
Çalış sen iktisada sonra meydân al siyasetten
4. Açar medyûn için hükm-i kazâ her dem diğer yâre
Koyar ayş külahın kim ser mû sâye-i bî-çâre
Birinden borç alıp teslime başlar diğer ağyâre
Filân yerde zahîrem var diyo sabır et gelir pâre
Yeminler fırlatır dâin için hal-i zarureten
5. İnanma ehl-i vicdân kendini bî-itibar eyler
Utansın tâlî'î insânı yokluk şerm-sâr eyler
Münevver genci de renc-i sefâlet ihtiyâr eyler
Sen yüz doğru olsan da zaruret hilekâr eyler
Bilirse iktisadın kurtulur insân felaketten

6. Ne halettir bu bizde çokların yorganı de borç
Libâs fâhiri parlar kuru unvanı da hem borç
Evinde nâmı borç, eyvânı borç, imanı da hem borç
Pek oğlan mey içer câmi şarâbı cânı da hem borç
Beşer lezzet mi alsın böyle zehir olmuş ma‘îşetten
7. Dilenci kalmışız zan etme kaldık genci âfâkın
Kemâl sa‘y ile hâsıl olunur hep künci âfâkın
Çalışsan düz gelir her yerde satrancı âfâkın
‘Amel yok laf çok yoktur bize sad renci âfâkın
Tevekkelden ma‘îşet beklemez yahut hükümetten
8. Kerim Allah, Rezzak olduğunu biz bildik âmennâ
Buyurmuş “ *Leyse Lil-İnsan-i İllâ mâ sa‘â* ” ammâ
Merâm üzere sebepsiz sanma döner mihver-i Dünya
Ağaçtan bî-sebep armut düşer mi ağzına? Hâşâ
Atâlet hûy-i hirdendir mesâî âdemiyetten
9. Ölüm görmez o insân hayr baki kalır nâmı
Baş eğmez şâh û mâha kendi sa‘yinden alan kâmı
Sanâyi‘siz kalan bir milletin illettir encâmı
Yaşar izzetle erbâb-i maârif çekmez âlâmı
Odur mesut olan sermâye bulsun ilm-i sanattan
10. Maârifdir bu gün temsil eden şems-i dirahşâni
Maârifdir perîşân millete bahş eyleyen şâni
Maârifdir bütün zengin eden akvâm insânı
Maârifdir alan elbet cihângîrâne devrânı
Maârif hâke indirmiş nücûm-i arş-i izzetten

73)

Koyun, Koyuncular

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün(Bahr-i Hezec)

1. Ne hengâm belî yâ Rabb, ne sal-i fitne ü şerdir
Ne devrân kaza günden güne ahvâl beterdir
2. Fesad-i harp müdhiş, derd, cûr ü kaht bir yanda
Değil bir derdimiz yüz bin taraftan kalp muğberdir
3. Bize hep nûş-i cân dehrin elinden zehir, kahr oldu
Bu yıl enva' âlâm ü sitem her tende muzmirdir
4. Hasâdet, müfsedet, kin u adâvet ortada cârî
Bu yüzden mülk maksûde cünûd gam muzafferdir
5. Esasen mâyemiz bir hâktan, bir um, bir ebdendir
Ne zıddiyet birâder cümle bed-hâh biraderdir
6. Kavl azmasa bilâ nâzil olur mu canib-i haktan
Fenalık bizde, hak adil olan hallâk ekberdir
7. Zemînde dûd bitti, âsmânda bûy-i rahmet yok
Çiçekler kupkuru, âvâre bûlbûl, hâk bir serdir
8. Uzaktan bir sürü görsen siye agnâm zan etme
Meğser-tâ-kadam gam-hâneye batmış çobanlardır
9. Firak gerçi vurdu sineme çok cerh-i müdhiş
Kırıldı kahraman koçlar sanarsın şanlı askerdir
10. Harîbe zâr içinde külbe-i ahzânî seyr eyle
Kurulmuş hayme sanma tut âteş sarmış evlerdir

11. Da‘um’lerden, ‘Abse’lerden, Şeker’lerden* var mı tebşirat?
Belâdır sahib-i agnâma rûz-i mâtem odur
12. Koyuncu söyleme, kuşbâz söyle sahib agnâma
Ne iletir sitemden kuşları bî-bâl ü bî-berdir
13. Temaşa eyle öksüz yavrular sûdsuz kebab oldu
Vatandan ayrılan dil teşne-i bir takım kebûterdir
14. Gazlân çemen yekdiğerle elvdedâ eyler
Zemîn cellâd olup her bir diken destinde hançerdir
15. Görünce müşfik insân milleti zillette kan ağlar
Beşer ırkında âsâr hamiyet başka cevherdir
16. Sakın ben yanmışım ey dilber-i tannâz sen yanma
Yanar dağlar gibi mahsûl-i sinem dûd ahmerdir
17. Kızıl güller mi sandın? Yoksa parlak lâle-i hamrâ?
Nebâtât-i beyâbân ser be ser kandan musavverdir
18. Serilmiş hâk içinde serûlerimi deste güllerimi
Kırılmış kaddlardan çöldeki tenden cüdâ serdir
19. Vatan varı koyun kan fişkırır pistân, cisminden
Akar büstâna sular sanki sahrâ bâğ-i müsmirdir
20. Kudurmuş cânavarlar boğdu itlaf etti agnâma
Çobanın bes asası elde kaldı sanki mahşerdir
21. Çobandan armağan gelmektedir ölmüş koyun postu
Koyun sahipleri âmâna derviş kalenderdir
22. Yoğurt icâd olundu bir dulum semm geldi urbândan
Peynir şîr sanma cism u câna sinek mermerdir

* Da‘um, ‘Abse, Şeker, birer koyun adlarıdır.

23. Dulumda yağ mı gelmiş yoksa neft-i kurbe-i kil mi?
Anı çoban bilir âteş fişân cism mutantandır
24. Ne sahrâdır kulağa hiç kuzu avâzı gelmez mi?
Driğâ ba‘ gelseydi dide nemli mekderdir
25. Koyun bitti zekât eyyâmıdır koynumda hâsıl yok
Neyim vardır benim, nem var ise çeşmemdeki terdir
26. Kimi görsen teşekki eyliyor cevri-zamanından
Bu Dünya ben de bilmem bes kimin için kam perverdir
27. Hezârân şi‘r bâlâ etsen inşâ bir şe‘îr etmez
Lâl-i tab‘a bakmaz kimse, devr sahibi zerdir
28. İlâhî iltifat et düşmesin yoksul yiğit erler
Yüzü ak eyleyen millette çünkü erslân erdir
29. Perîşân olmasın cem‘iyyet ferhunde dem **Hicrî**
Bütün rû-i zemîn erbâb-i himmetle münevverdir

74)

Savaş Acısı

1935

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Olsun mu savaşlar, gene sönsün mü ocaklar?
Yer üstünde gökten âğû saçsın mı uçaklar?
2. Yansın mı ana öd ile pişsin mi çocuklar?
Evler yıkılıp göklere çıksın mı yankılar?
3. Düşsün mü bayanlar, yine iller kapısında
Kopsun mu bu râmlar bütün âcûn ulusunda?
4. Gelsin mi gene yeryüzü şarkıldıya birden
Gökte uçucu, ot saçıcı kuşlar inerken

5. Yer sarsılı kalsın mı? O gümbürtü sesinden
Baykuş sesi gelsin mi bütün ülkede sinden?
6. Od evler düşmüş analar ağlamasın mı?
Yangın babalar öz içini dağlamasın mı?
7. Yavru meme ağzında nene bir yanı yanmış
Baş gövdeden ayrı babalar kanla boyanmış
8. Öksüz çocuğun akçesi yok gündelik ister
Derken bu savaşta babam ölmüş hani göster
9. Akşam da olup gelmedi göz kaldı yolunda
Sor anacığım olmaya bir iş ola bunda
10. Ba‘, ba‘ diyo inler sudu yok niçte tutuşmuş
Ceylân balar mı? Kuzular mı kıra düşmüş
11. Kıtlık çöküyor bel büküyor kan yemek olmuş
Kardeş boğar öz kardeşini taş yürek gösterir olmuş
12. Çok okşayış görmüş ne oğlan ne kızdır
Yoksa kuzudur el de boğazla çok ucuzdur
13. Yavru yüzü şişsin mi nene emceği bitsin
Aşçı kuzu doldurması mı biryâna etsin
14. Topraklara kızlar mı döşüp inci mi saçmış?
Akşama gider yoksa güneştir saçın açmış
15. Oğlan mıdır, öz sevdiği kız karşısın almış
Ay mı bu gelen? Gün mü tutulmuş kara salmış?
16. Girsen içeri bak ne çerbler yere düşmüş
Koçluk mu susuzlukla kırılmış dili şişmiş

17. Buyruk buyurup hep egemenler kurulurlar
Acunda ölseler kul imiş tutsak olurlar
18. Bir arın ufak yer için en kanlı ne demek
Ensemi boğazdan bu kuzzalkort olan ekmek
19. Çokluk egemenlerdeki tahta sıra koltuk
Âdem kemiğinden yapılan nesnedir artık
20. Hep varı yer üstünde kesip sonra biçerler
Beynin kapını bardak ederken kan içerler
21. Baştan ayağa hep deridir güçle soyulmuş
Üstünde ipekli döşeme adı koyulmuş
22. Vurgunluğa var mı acıyan nerde bir üstün
Kaç yamyama tutsak mı ola büsbütün acun
23. Çokluk batılardan çıkıyor böyle oyunlar
Suçsuz bu uluslar kesiler vay ne koyunlar
24. İster batı ister doğu kim olsa utansın
Suçsuzları kim tasaya salsa evi yansın
25. Tanrım gücünü göster uluslar yanacaktır
Böyle gidecek olsa sana kim kanacaktır?

75)

İş Evinde Çömlekçi

1935

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün(Bahr-i Hezec)

1. Dün bir ulu çömlekçiyi gördüm iş evinde
Sağlam yoğrulmuş dolu çamur var önünde
2. Çamuru ayaklarla ezilmiş tepelenmiş
Hepsi eli altında konulmuş kümelenmiş

3. Sordum, ne ayak alta ezilmiş buna balcık?
Geldi sözüme karşı dedi al sana varlık
4. Önce üzümü pek çok yak alta ezerler
Sonra çıkarıp başa güzel kapa dizerler
5. Aldım bu sözü kaldı da çömlekçi işinde
Öz bildiği varmış yapacak iç ile dışında
6. Çok desti yapıp türlü çeşit pek çeşit onda
En sonrası neymiş ne olacak gözle o yanda
7. Baş ayrıca hep gövdesin ayrı dururdu
Sonra güneş altında dizerken kururdu
8. Birleştirdi verdi yine hep onları birde
Dikti ne çelenk ortaya konmuş ne sınırdı
9. Ondan kurutup odalara bir bir sokuverdi
Piştikte yine gözle o destileri gördü
10. Çıktı kabataslak kiminin hep yeri düzgün
Parlak kimisi, yoksa kimi kapkara çirkin
11. Koydukta suya onları bir bir hep ibitti
Aldı yanıma saydı, dizerken işi bitti
12. Hep destileri aldı çırak çarşıda sattı
Çömlekçi, bizim üste ne yaptı ne boyattı
13. Tapmak evi havşinde çoğu özge kap doldu
İç yıkmağa su içine elde su doldu
14. Bir masanın üstünde çoğu süslü dizildi
Ağzında ipek örtü koyarken bize dildi

15. Hep günde onu çalkalayıp buz soya koymuş
Kaymak gibi kaytanlı dudaklar ona öpmüş
16. Geçti nice aylar o dahi pek bozuk oldu
Çöllerde kırık, kulpı içi kum ile doldu
17. İsterse güzel, ister olursa kabataslak
Sonra dolacak ağzına bir gün kara toprak
18. Bassan ayağın altındaki toprak babalardı
Hepsi analardı, dedelerdi, atalardı
19. Gözlerdi, burunlardı, kulaklardı bu kerpiç
Başlardı, yanaklardı, dudaklardı, salın geç
20. Hangi yuvada bir kesseği, kerpici görsen
Yüksek bay imiş yoksa küçük kul ona sorsan
21. Tanrım, bu ne iştir, ne döneşlerle gidiştir
Bilmem bu ne iğneyle dikiş, ya ne biçştir
22. Çok saksıda, binlerce çiçekler diziyorsun
Sonra ona bir tepme vururken eziyorsun

76)

Irak Hükümetinden

Me'mûrlar Nâmına Nısf-ı Ziyâde Maâş İstirhâmı

27.Ağustos.1945

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Hak bugün etti müyesser müttefik âmâlını
Hasma üst oldukta te'min etti istikbâlini
2. Ey ziyâde bâri ihsandan maâş imdâda gel
Sehl kıl her evde etfâl u 'iyâl eşkâlini

3. Müstahaktır çünkü muhtacın olan bu bahşışe
Parlağ etmiş dehr müstağnilerin ikbâlini
4. Halk bizden karzını ister hâlik farzını
Halk zindân gösterir hâlik cehennem halini
5. Tez yetiş dinâr, söndür nâr-i kalbı iş bu ‘îd
Hayra tebdil eylesin me’mûrlerin ahvalini
6. Her muvazzaf mâh gözler âh eder alsın maâş
Hüsn hale döndüre tâ halet ihlalin
7. Aldığı cân sattığı kan ehli dükkân çarşının
Allah ıslâh elesin her bai‘ u bakkalını
8. Var ümidim gelse ‘îd, olsun bu gam bizden ba‘id
Tatlı etsin hak zamanın zehre dönmüş balını

77)

Tevmîn Yardımı

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Çok yaşa temvîn bütün me'mûri mesrur eyledin
Müttefik, bu şehri sen himmetle mansur eyledin
2. Nasr eyle sulh u selametten alamettir bu feyz
Âtiye tebşir ile teçhizi menşûr eyledin
3. Bu benim beytim gibi çok beyti revnak-dâr edip
Sa'yini ciddiyet 'azmınla meşkûr eyledin
4. Şenlenip bayram edip her evde etfâl u 'iyâl
Bu kumaşınla hezârân hûrî mestûr eyledin
5. Tek maâşa göz diken mağdur olan me'mûr çok,
Müşkülü hal etmeğe yardımla destûr eyledin

6. Hep kulûb aldı safâ mevsim mutâ'inden bugün
Muhtekir bâi'leri menfûr ü meksûr eyledin
7. Böyle hengâm şitâda halka germiyet verip
Çây ye'si zevk ele hep mevk'i sûr eyledin
8. Rengi zîbâyı görünce faslımız oldu bahâr
Sanki her yanda güzel ezhâri menzûr eyledin
9. Kaldı mahrûmî bu bezimden tek fakat **Hicrî Dede**
Sen onu sade kumaştan dur u mehcûr eyledin
10. Zevki tab'im var benim mahrûm olursam be'sî yok
Ben onun memnunuyum hep halkı mesrûr eyledin

78)

Dede Meb'ûs Olsam

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün (Bahr-i Remel)

1. Ben eğer meb'ûs olsam bir yol icâd eylerim
Menhec- i ıslâh ile hep halkı irşâd eylerim
Âteş üzere su saçıp yangınlara dâd eylerim
Hall edip kutr-ı Irak'ı gamdan âzâd eylerim
Lütf ile bi- çâre kan milleti şad eylerim
2. Bî- kesân beldeyi, eytâm halkı toplarım
Hepsinin müşfik peder timsâlî kalbin okşarım
Ben de yardımlar ile zira'i a'lâ beslerim
Bir zebûn karınca görsem de ciğerden sızlarım
Zâlîmi sevmem fakat mazlûme imdâd eylerim
3. Meclisin hep 'uzvî olsun müttehid ihvan gerek
İletin teşhisine hâzık tabîb-i cân gerek
Pek sıcak devrân için bulsun letâfet kan gerek
Her kafa nûr-i safâdan gün gibi rahşân gerek

Böyle huzzâr-i kirâma nutkum îrâd eylerim

4. Fikir istikbâl olunca hoş gelir tedbir-i hâl
Söylerim ahdâs-i te'sisât için türlü misâl
Her taraftan isterim, ama ki şâd olsun kibâl
Muntazam inşâ olunsun çok esas lâ-yezâl
Servet istihsalinin esbabını icâd eylerim
5. Kalmasın bir kimse mahzûn gül gibi handan ola
Avrupa halkı Irak'a baksa hep hayran ola
Her küçük dağlık safâdan bir Cebel Lübnan ola
Her bulak bir havz-ı Kevser Dicle-i rûh efşân ola
Bu mübarek kıt'ayı bir cennet-i âbâd eylerim
6. Kaldırırsam parmağım a'lâye halk âgâz eder
Yükselince yükselir eflâke, millet nâz eder
Uykuya dalmaz gönül mecliste, keşf-i râz eder
Alkışım la âl kuşum rif'at bulup pervaz eder
Hoş hevâsıyla ânın gittikçe is'âd eylerim
7. Bir tecelli bahş olan cânâna-yi gözler gözüm
Hicr ile muzlim geçer her bir gecem her gündüzüm
Gaye-i fikrim budur hakîkattan yüzüm
İktisadî, fennî, ilmî, sıhhî, rûhidir sözüm
Millete nâfi' güzel manzuma-i inşad eylerim
8. Dinlerim mansûr olup kanûn haktan bin nağam
Söylemem akvâl-i nâ meşrû'a-i mevlâ-i ni'am
Azimden çekmem, elem görsem, ölüm çeksem elem
İttihat-i fikir ile diksın Irak ehli alem
Ben dahi bu tarz ile âlemde bir ad eylerim

79)

Dedeler Felsefesi

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün(Bahr-i Hezec)

1. Bu hülyâ bahçesinde gül diken kim dikdiren kimdir?
Hevâda özge bir iz yok eken kim ektiren kimdir?
2. Akar bir damla su bir zarfa deryâ-i tabîattan
Bu mevcudâtı yokluktan doğan kim doğduran kimdir?
3. Sikilmiş madei dehrin daha milyarca yıl evvel
Bu yaltak kaltağa beş günde bir seyr et binen kimdir
4. Bizim Âdem halife, dün bozup Havvâ'yı cennette
Onu Rahmân midir, şeytân midir deyr yeren kimdir
5. Özü azgın olup ondan doğanlar birbirini boğdu
Bu cânî bî-vefâlardan umûr-i hayr omen kimdir
6. Bu mu evlâd-i Âdem vay ocak kör olmuş olsaydı
Fesâdın harb u zarbın zulmün icâdın kuran kimdir
7. Ne mirâs-i mübârek onu peder evlâde terk ettin
Yamân yen cânavardan birbirin kanını emen kimdir
8. Ne hırs u gayzdır bir lokma yer bir lokma ekmek için
Tutuşmuştur beşerler, söndüren âteş veren kimdir
9. Krallık tahtı insân lâşesinden iskelettir hep
Şarâbı hûn-i Âdem baş tasandan câm eden kimdir
10. Lisanda nâm-i Hak derler fakat efsânedir bence
Bu Hakkı anlasın kim anlatan kim dinleyen kimdir
11. Düşünmüş hân yağmayı cihân küvetedir kismet
Tehâcüm eylen kim et kapan kim kaptıran kimdir

12. Salar kim âteş ama yandırırken yan durur kendi
Kanan kim kandıran kim, kan duran yerde donan kimdir
13. Ederken dansı kim şansı kim ihraz kılmıştır
Bu tali‘ mi, düşmüş mü, ya düşüş mü zârâ deren kimdir
14. Girer hançer gılâfa râzî olsa cânibeyn ama
Şuhûd-i garibe artık daha hacet gören kimdir

80)

Akıl ve Zekâ Felsefesi

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün (Bahr-i Hezec)

1. Akıl ile zekâyı beşere hak edip ihsân
Tefrik oluna âlem-i hayvân ile insân
2. Bular ikisi hilkat için cevher-i cândır
Zî-şân eden âdemleri ancak bu şândır
3. Akıl delil olmaz ise ehli zekâyâ
Öz nefsin atar tehlike-i hal ile belâyâ
4. İlhâmi zekâ ehz ediyor akıldan elbet
Meh-tâba güneş bahş ediyor şevk ü hararet
5. Aklın kehrî başkaca bir nûr-i safâdır
Esmâr cihânı pişiren böyle ziyâdır
6. İlmi kazanır gerçi zekâ yok sözüm âmâ
Akıl eyleyecek ondaki hayr-ül-‘amal inşâ
7. Envâr-i maârif görünür burç-i zekâdan
Elbette müdîrân de gerek akıl hüdâdan

8. 2922Mühlik olur ifrât zekânın acı zehri
Ezmiş nice bin bilgili allâme-i dehri
9. Bir at gibidir çünkü zekâ zor ile titrer
Aklın yolları onu zapt eylemek ister
10. Çok fert-i zekâ ayırdığı dem had-i kemâle
Öz nefisini adım atacak tehlike-i hale
11. Galib gelecek olsa zekâ akla beşerde
Munciz olacak cennete vadi-i hatarde
12. Parlak ne kadar olsa zekâ şahs-ı azize
Lâkin yine muhtaç olacak akıl temize

81)

Rûh Felsefesi

1938

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün(Bahr-i Hezec)

1. Tabîattan esâsen bir eser tenzil olunmuştur
Sonu her hizb için bir hikmete te'vîl olunmuştur
2. Bütün akvâmda benzer cedel gavga-i a'mâya
Hakikat görünmemiş efsâne tebdil olunmuştur
3. Kuru sevmiş inebten bazı tatmış zevk-i şîrîn
Şarâbın bazı almış katralar tahlil olunmuştur
4. Küre sırtında sâkin bir sürü hayvânı seyr eyle
Bütün insânı fark-ı nutk eyle tefdîl olunmuştur
5. Değildir nutk mahzâ fark eden insânı hayvândan
Bu hilkat haşlat tekrîm ile tekmîl olunmuştur
6. Sana öz mevtini bildirmemişler hangi bir gündür
Bu mektepte meğer tûl-i emel tahsil olunmuştur

7. Yazarken kâtib sırr-ı tabîat levha-i rûha
Kimi takbih ile nâmı kimi tebcil olunmuştur
8. Lebim emdirmedim çok kimse ben hür dilberim derken
Nice âğuşa gitmiş hâlbuki takbîl olunmuştur
9. Zemîn aslında bir mihrak olan âteşmiş güyâ
Sönerken akıbet cân kesb edip tadîl olunmuştur
10. Nebâtatın sonu çöp şeklin almış sonra hâk olmuş
Bu hâk ahir yine cân sırtına tahmil olunmuştur
11. Esas halktan sesler hevâda münhasırdır hep
Tekellümler kitab-i arşta tescil olunmuştur
12. Koşular rûh adın bir tek nefes âmed-şüd eylerken
Bu bir demlik hevânîden neye tahvil olunmuştur
13. Usûl-i felsefe fen ihtirâ‘ından ibarettir
Ne müşkül varsa asrî ‘ilm ile teshil olunmuştur
14. (Esîrî) küvettin her lahzada Dünyayı devr eyler
Bunula (Radyo) misâlî hep teşkîl olunmuştur
15. Bu küvettir hararet-i Şems’ten bahş eylen Arz’a
Nebâtâta harareten varak tafsîl olunmuştur
16. Esîr onda esîr-i hüküm kalmış bir mü’ssir var
Cihân ismiyle ondan sinema olunmuştur

82)
Yağmur Duâsı

1935

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün(Bahr-i Hezec)

1. Bizi yâ Rabbi mahrûm eyleme bârân rahmetten
Akıt âb-ı hayat rûhu burc arş-i izzetten
2. İbâd-i mücrimine gelmiştir istirhâma dergâh
Kabul et Fahr-i Âlem aşkına kurtar felaketten
3. mel'ûn şimr hilkat muhtekirler olmasın dilşâd
Zevâl ver zâlîme, mazlum feyz alsın saâdetten
4. Diler tek hânesin ma'mûr ede bin hâneyi yaksın
Ümit hayr kılma ev yıkan bed-hâh milletten
5. Biri ekl eylesin ya diğeri baksın tahassürle
Şerer yükselmesini kalb-i erbâb-i hamiyetten
6. Gıdâ her dânesi bir rûhtur insân u hayvâna
Bunu haps eyleyen cânî hedefdir tîr-i lâ'netten
7. Beşerler yekdiğer a'zâsıdır (Sa'dî) buyurmuştur
Asîl insân unutmaz mûri görse lütf ü şefkatten
8. İlâhî merhamet gözler kapından bî-nevâ kulları
Bugün çok âile beytinde kan ağlar zarureten

83)

Dedelerin Yağmur Duâsı

1935

Mef'ûlû / mef'â'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Mevsim ne güzel yok ıstibâhî
Rahmet demidir fakat ilâhî
2. Kerkük ise bir çorak mahallîdir
Yağmur ile nâ'il-i emeldir
3. Hep dest duâda Şeyh u Molla
Doldu yine sahn-i Musalla
4. Bir yanda dem halka halka ayyaş
Bengi ü nefis-kışân ü haşşaş
5. Ağlar ki kalender dil-söz
Nevrûz'umuz olmasın siyeh-rûz
6. Her ferdi bu tarz ile duâsı
Bî-çârelerin budur ricâsı
7. Masum özü rahmet hudâdır
Mücrimlere rahmet sızâdır
8. Tanrım bulut ile feyz yağdır
Yağmur yağacaksa şimdi yağdır
9. Müfliste dolu ola koyunlar
Yaylada merâm ala koyunlar
10. Hak aşkına ağla sâkî-i rûh
Olsun bu duâda bâb-i meftûh
11. Sun (Sâkî Kevser) in şarâbın
Şeyh bahre çölünde aç nikâbın

12. Şîrîn oku bülbülüm çemende
Ferhâd bağı teşnedir vatanda
13. Şenlet ki bu mevsim bahârı
Tâ ölmeye kuruya karya varı
14. Artık Dedeler yasağı kırsın
Mahbûb ile aşikâr otursun
15. Şebboyı alıp şafakta bülbül
Koy sarmaşa nergis üste sünbül
16. Yâ Rabbi benim cihânda nem var
Şebnem deme göz içinde nem var
17. Nem nem yere yağdır ey sehâbım
Artık sana kalmasın itâbım
18. Gül açsa olur çiçeği mesrur
Zürrâ‘a hayat, tâze yağmur

84)

Bu Mevsimde Yağan Yağmurlara Dedelerin Teşekkür nâmesi

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün (Bahr-i Remel)

1. Ey bulut bin aferin cevher mi yağırdın bize
Döndü her bir damla gül-rîz üzere parlak yıldıza
2. Hep kızın oğlanın olsun ile yıldız ey vatan
Âfitâb ol sen de dön on dört yaşında bir kıza
3. Düş düş ey çis güllere elmas göster illere
Ey simâ dem sâbâ as rûh bahş et cansıza
4. Bak ta sarmaşık huyunda nâz ninem hisse al
Yüz yüze gel otur âşıkla eğlen diz dize

5. Âğ yanağından siyâh perçemlerin yan verir az
Seyr için tebdil olunsun leyl-i zulmet gündüze

85)

Dedelerin Yağmur İçin Beyân Teşekkürü

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Ey felek bin aferin Dünyayı ma'mûr eyledin
Halk için her bir nemin bir dür menşûr eyledin
2. Yükselince dûd âh sine-i bî-çâre gân
Bir bulut yaptın onunla kutlu yağmur eyledin
3. Sünbülün açtın saçın parlattın artık lâleyi
Nergis şehlâ gözün şebnemle mahmûr eyledin
4. Bağda sarmaşık gibi kol attı yarım boynuma
Âşık u ma'sûkî hem âguş ü mesrûr eyledin
5. Çal daha ey mutrib ma'nâ tecelli bundadır
Her cebel gâhi santûrunla sen Tûr eyledin
6. Her cihette hân yığmayı Halil-i İlâha bak
Sa'yini Allah için âlemde meşkûr eyledin
7. İntizâr-i kaht ederken hayli ehl-i ihtikâr
Vay elin var olsun ama gözlerin kör eyledin

86)

Neşide-i San'at

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün (Bahr-i Hezec)

1. Cihanın mülkünü tenvir eden envâr-i san'attır
Semâya halkı is'ad eyleyen âsâr-i san'attır
2. Sanâyi'siz beşer kurtulmaz evhâmi mezelletten
Hayat âlem insâna bâdî kâr san'attır

3. Füyûzâtın bulunca müstefid olmakta milletler
Temevvüç gösteren deryâyı gevher-bâr san'attır
4. Sanâyî'siz ehâlî müptelâdır illeti fakra
Evet, her kavmi zengin eyleyen mi'mâr san'attır
5. Bugün erbâb-i san'at şâh u mâhe inhinâ etmez
Ser-efrâz eylen insânları kirdâr san'attır
6. Ne sultânlık onun âsârına muhtaç devletler
Hakikat-i Kimyâ ger var ise dîdâr-i san'attır
7. Maârif şehirde devletse ey genç bî-pâyân
Onun etrafına polattan divâr san'attır
8. Sedâsı sûr-i İsrâfîl gibi ihyâ eder halkı
Hayatı her zaman mesut olan hüşyâr san'attır
9. Tevakkuf etmeden bir demde keşf-i râz-i hâl eyler
Bilâdı Şarktan Garba alan ahhâr san'attır
10. Cihângirâne hüküm eyler kalır âsûde âfetten
Cihânda hangi bir devlet eğer var ise gam-hâr-i san'attır
11. Kara taşı mücevher, toprağını iksîr eder mülkün
Hayat icâd eden feyz-i tecelli-zâr san'attır
12. Değil erbâb-i fakra agniyâ evladına şâyân
Elinde hal u istikbâl için zer-târ san'attır
13. Değil hakkı hayatın mâliki akvâm bî san'at
Gürûh vahşiyi insân eden ihzâr san'attır
14. Sana âsân olur her müşkülün te'sîr sa'yinden
Gelir bâb-ı servet fi'l-i cevherdâr san'attır

15. Semânın Mihr ü Mâh u kevkebî tenzîr eden yerde
Sebat u azm ile ey muhterem huzzar san'attır
16. Bulur timsâl-i cennet sayesinde sahne-i Dünya
Eden rûy-i zemîn-i hem mücessem nâr san'attır
17. Hayat sermediyyetten safâyı feyz-i kesp eyler
akvâmın eğer etfâlî bir hârdır san'attır
18. Fütûh-i rûh edip ondan bulur bin kenz-i lâ Yüfnâ
Acep miftâh-i hikmet kâşif-i esrâr san'attır
19. Verir bûy-i safâ insâna büstân debistânî
Taâm lâ Yamût âfâkta esmâr san'attır
20. Onun her yaprağından bin mukaddes rûh olur peydâ
Saâdet andelîbi âşık gülzâr-i san'attır
21. Şuâ'-i hüsn âlem-gîrine insân olan meftun
Nigâr kâm âlem şâhid-i bâzâr san'attır
22. Şeb-i Yeldâ-yı gündüz şekline ruhsârı döndürmüş
Bu teller turee-i zülf perîşân târ san'attır
23. Ne olurdu bende bir haddâd olaydım keşke **Hicrî**
Demirden kuşlar icâd eylen âsâr san'attır
24. Müfit olsun bütün hem-cinsime bir meslek açtım ben
Sözüm tetkikten geçse değil eş'âr san'attır

87)

**Kerkük'te Rafideyn Bankasının Açılış Merasiminde Hicrî Dede
Tarafından Okunan Manzûme**

16 Temmuz 1945

Mef'ûlü / mefâ'ilün / fe'ûlün(Bahr-i Hezec)

1. Bir Masraf-i Rafideyn açıldı
Kerkük'ümüze farah saçıldı
2. Tebrik olunur reis-i Masraf
Memnun-i ahali u muvazzaf
3. Umniyyet nâme hâsıl oldu
Maksadını halk-i şehir buldu
4. Nakit ehline ref' edip melâli
Hırsızdan emîn olup hayâli
5. Bir dâr şifaya banka benzer
Her hasta gelip ilaç gözler
6. Var bankaya çünkü itimadım
Allah verir benim muradım
7. Ger bankada varsa mahzen-i zer
Var bende de nazm ile mücevher
8. Artık olalım şerik hem yâr
Cevherle daha zer olsa parlar
9. Sende Baba Gûr Gûr'um emin ol
Sarf et kara altının mu'in ol
10. Bu şehirde hep merâmin aldın
Bunda iş intizâme saldın

11. Altuncuya has zebde-i zer
Cevherçi tanır görürse cevher
12. Zengin Baba Gûr Gûr açtı gözler
Müflis Dedeler de lütuf gözler
13. Baş tutu bugünde özge kût
Tevsi'-i ticâret u zira'at
14. Etsin bize merhamet hükümet
Hep neş'edir arz u rûh millet
15. Ger Zâb-i Sagîr olursa cârî
Firdevs edecek bizim diyârî
16. Cârî ola bu Hasa Çây'dan
Tâ şevk alalım tâli' ayından
17. Servet çoğalır zira'at artar
Sa'y görecek atâlet aksar
18. Servetle bulur hayat envât
Mahrumuna var mı? rûh heyhat
19. Dinâr ile söndü nâr nîrân
Dinâr eder âteşi gülîstân
20. Yârdim edecek bu banka şehre
Cândır bu iki miyân nehre

88)

Kerkük'te Evkâf Caddesinde (Alemeyn Sineması)'nda

Bir Geceyi Tasvîr

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün (Bahr-i Remel)

1. Alemeyne geliniz menzil-i a'lâya bakın
Sinema ismi fakat âlem dünyaya bakın
2. Küre-i Arzı tamamen gâhi keşf eyleyiniz
Gâhi şemse kamere arş-i mu'allaya bakın
3. Bunda bir zerreden icâd olunur kevkebler
Sâde bir katradan emvâc ile deryâye bakın
4. Hali bir perde çekilmiş kuru bir duvara
Sûra şeffaf çıkan çehre-i simâyâ bakın
5. Kehrübâ şa'saasından o masna' görünen
Bu şerit ile mülemme' nice eczâye bakın
6. Bir iğne yıldızı altında küçük matla'dan
Zühre'ye Müşterî'ye akd-i süreyyaya bakın
7. Bir demi nûr sürür üzere diğer zulmet olan
Mütelevvin görünen madî ü ma'nâyâ bakın
8. Hepsi rü'yâ gibi tarihte efsâne kalan
Hüsrev'e, Kayser'e, İskender'e, Darâ'ya bakın
9. Ankebût onda yapar perde kühen-i baykuş okur
Tak-i Kistrâ'yı mu'allaya o me'vâyâ bakın
10. Kimi galib geliyor ya kimi mağlub ü zebûn
Askere top ile tayyarâyâ gavgaya bakın

11. Cisminde hâb u serâb ismi fakat dinârdır
Ya fisane ile habâb üzere bu hülyaya bakın
12. Dehr-i benzerse o mekkâre arûse yeri var
Kimse bekrin alamaz almadı sahrâya bakın
13. Sinema sineme aks etmiş olup yâr diyor
Böyle bir manzardan şâhid yektaya bakın
14. Gâhi Ferhâd gibi aşk ile Şîrîn okunur
Gâhi Mecnûn saf ‘arız Leylâ’ya bakın
15. İmtihân-hâne-i cihân zümre-i tullâbî beşer
Kimi nâcih kimi sakıt kalan a‘zâyâ bakın
16. Gâh musîkî çalınır, gâh okunur tarz-i neşid
Şi‘r ile rûha gıdâ hoş farah efzâyâ bakın
17. Bu cihân halkının evzâ‘ını temsil ediyor
Böyle bir mekteb-i san‘atta şu eşyaya bakın
18. Zuafâ sınıfına yardım ede mun‘imlerimiz
Beşere emr-i teâvün salın sayâ bakın
19. İctimâî edebî, felsefî, sahn-i hikemi
Ekseri gâye budur san‘at garaya bakın
20. Mâ hasal Arz u Semânın yed vâhidla yaşar
Ondadır rişte-i cân perde-i ihfâyâ bakın
21. Haktır ihsân eden insânlara esbâb-i kemâl
Sa‘y ile evveli Dünya sonu ukbâyâ bakın

89)

Bak Sineme

Mef'ûlû / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün (Bahr-i Muzâri')

1. Bak sineme, ne manzar sinemayı gör
Her perdesinde levha-i mahşer temâyı gör
2. Her göz yumup açınca ne haller zuhur eyler
Gâhi cihân karanlık olur gâh ziyâyı gör
3. Gâhi zaîf gâhi kemâl üzeredir beşer
Gâhi hilâl, gâhi döner Bedre aya gör
4. Gâhi düşer ayağa özüm başa gâh çıkar
Sen mey deki bu hikmet hayret fezâyâ gör
5. Gel dinle her miyân tarabta ne nağme var
Yüz muhtelif makam okuyor her kafayı gör
6. Bir tatlı sonsa dehir sonu zehir eder onu
Bizim safâ demindeki zımnem cefâyı gör

90)

Hicrî Dede'nin Muallimliği Zamanında

Talebelere Karşı Hutbeleri

Müfte'ilün / müfte'ilün / fâ'ilün (Bahr-i Serî')

1. İrfân ile çalış semâyâ yüksel
Tembel kalacak sezâ-i esfel
2. Bir mezraa bil bu kâinatı
Ek tohum-i salâh-i bul necâtı
3. İhsân-i ü lisân hayrın olsun
Tâ kalbine nûr-i feyz-i dolsun

4. Hasmını görürsen barıştır
Yangınlara tezce su yetiştir
5. Hemcinsin ile husumet etme
Sulh üzere çalış adavet etme
6. İnsânlara bahş kıl i‘ane
Geldik bu sebep için cihâne
7. Bir ciğr ile kalmıyor bu devrân
Her hatvadır ihtiyatlı devrân
8. Bir nâm kazan bu hâkında
Rahmet okuna sana cihânda
9. Görsen kimi derd u gamla nâlân
Şâd olma o hala olma hanâdn
10. Endişeni kılma meşûretsiz
Bir maslahat etme mu‘adelet siz
11. Uslu konuş olma lafa meyâl
En sonra lisânın olmasın lâl
12. Sâil gibi gezme her yeri sen
Şemmâme çürür çok el gezerken
13. Mazluma mu‘in olan beşerdir
Kim sâlik-i sulh olursa erdir
14. Sen olma gamınla bes muhayyer
İnsânlık odur cihân gamın yer
15. Dinle Dede’ler sözünü budur yol
Hıfız eyle lisânını emin ol

91)

Kerkük'te İsti'râz ve Bütün Talebeler

6 Mayıs 1938

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün(Bahr-i Hezec)

1. Ey fırka-i müstakbelin aslanları tullâb
Ehyâr-i vatan hep sizin erkânla şerfyâb
2. Ey âtî için zümre-i zî-şân muazzam
Ey hayli melek cânlı çiçek rûh-i mücessem
3. Zan etme arak nâsiyelerden ola menşûr
Sizden yağacak hâkımıza lü'lü'-i mensûr
4. Sizden ki vatan nasırî teşkîl edecektir
Arşın koca yıldızını temsil edecektir
5. Yükseldiniz artık alem-i ceyş-i Irakî
Çıksın semâvât üzere bunun tâk rûvâkı
6. Sizden bunu biz bekleriz ancak budur istek
Hep râyetiniz Kavs-i Kuzah'tan ola yüksek
7. Ey her biriniz kalpımızın nûr srûrî
Ümit ederiz hayr ile biz sizden umûrî
8. Asker feleğin barkasından dahi muhrik
Baza da olur rûh-i pederden daha müşfik
9. Her memleketi vâsıl eder maksada asker
Eş'ârî hamasatla müheyyiç **Dede** Asker
10. Askerdir erenler dayağı dost otağında
Asker yüzümüz ak edecek hak ocağında

92)

**Nevzâd Oğlum (Ali Galib)'e ve
Ondan bütün Vatan Yavrularına**

Mef'ûlü / mefâ'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Yavrum oku kalma sonra câhil
Mekteb demin olsa kalma âtil
2. Galib Dede, bilgiler alış sen
Emsâline üstün ol çalış sen
3. Hep sizsiniz ülke emini
Müstakbelin en güzel mu'ini
4. Âtî size bağlamış ümidi
Bekler daha gâye-i müfidi
5. İhrâz ediniz güzel sıfâtı
Sınıfınla olup ricâl-i âtî
6. Var mektepte sen de şâd kâm ol
Sınıf arkadaşınla bir devâm ol
7. Gel kıssa işit bu müntahaptan
Al hisse-i ma'lûm edepten
8. Dersin oku anla ol mu'ccid
Olma papağan gibi mukallid
9. Bir bizim muhabbet ile temsil
Olsun dimağında zevk-i tahsil
10. Düşme nağme-i hayâl-i hâme
İşte kâğıt işte elde hâme

11. Âşık olacaksınız bu şâne
Rakkasa kalem kâğıtta şâne
12. Bilgi hevesi şarâb fikrin
Takrir-i mualliminde zikrin
13. Oldukta kitabların anısın
Sa‘yın dahi yâr hem-celisin
14. Kesme bu terânedен ümidin
Açtım sana bir tiyatro ben

93)

**Şarkıyye Ahdâs Mektebinde Kayıt ve Kabul Münasebetiyle Yavrum
Faik Dede’ye Nushum**

7 Ekim 1946

Mef’ûlü / mefâ’ilün / fe’ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Yavrum edeb öğren etme ihmâl
Var mektebe imtihânda feyz al
2. Var zevk iki nâcih cihânda
Bir harpta bir de imtihânda
3. Mektepte benât şemse benzer
Hep sınıf-ı zükûr mâh-i enver
4. Hor bakma benâtı gör semâyı
Ondan kamer ahz eder ziyâyı
5. Yıldız gibi devr eder yerinde
Şeffaf-ı murûc masdarında
6. Parlar yeni rûh ile musaffâ
Çok Zühre ü Müşteri süreyâ

7. Bunlarla zükûr eyler merâma
Dürr yeti sedef içinde kâme
8. Mahkem temelli evin nisâdır
Zulmette kalanlar ziyâdır
9. Bunlardan ulaştı çok edibe
Cân hutbesini açan hatibe
10. Cânla çalış sunûf-i tullâb
Siz olmalı yek-vucûd ahbâb
11. Gözler sizi cânla hep pederler
Çok vâlîde feyz-i ümit eder
12. Envâ‘ funûn-i eyle tahsîl
Senden ne sorulursa kalma ta‘tîl
13. Kaç kizb ile fermesin kesilme
Öz cehlini ‘yn-i ilim bilme
14. Noksanına i‘tirâf söyle
Tashîh ile tâ arşa yol eyle
15. İlm u amale olunca mazhar
Şol gence denir güzel münevver
16. Ger genç kazansa künc-i âdâb
Elbette olur aziz-i ahbâb
17. Tahsil ediniz güzel kemâl siz
Hiç olmaya tab‘ınız kemâlsiz
18. Ser rüşte-i hırsı nefisten kes
Her bî-kese yardımınla ol kes

19. Kim yolda karıncayı görürse
Cânîdir o cânı incitirse
20. Yut gayzını ile afv-i nâsı
İnsân olunan budur esası
21. Şûl sıfatı öğren ile ispât
İhyâ oluna onunla emvât
22. Uğraşma kim olsa senden akvâ
Yeler taş karsı mum u helvâ
23. Sulh üzere çalış konuş halim ol
Her derde devâ eden hekim ol
24. Senden büyük olsa hürmet eyle
Mâ-dûn bulunursa şefkat eyle
25. Ahlaki temiz olundu Ekrem
Âdâb ile muhteremdir âdem
26. Hulk-i (Hününle) (Salih) ol sen
(Fehm) eyle sözü okunsun ahsen
27. Parlattı (Ali) (Husâm) dini
Gösterdi o cevher-i semini
28. En fahr-i Arap-i asîl (Kahtân)
(İlhâm) alacaktır ondan ihvân
29. Tullâba sızâ ki ‘iz u ikdâm
(Faik) olur alsa Hakk’tan (İlhâm)
30. Doğsun bu Irak’a mihr u vahdet
Olsun bu zemîn (Riyâz)’i cennet

31. (Sa‘d) ahterî parlasın semâde
İrfân ışığın açıp livâde
32. Sa‘dî gibi aç güzel gülistân
Ol bülbül-i her lisân-i insân
33. Haktır işte (Kâdir) en musaddak
(Sıdık) eyle seni eder muvaffak
34. Al favz-i felâh (Avn) hakktan
Bul hissa-i funûn her nasaktan
35. Şanlı melikin (İkinci Faysal)
Binler yaşasın odur mübeccel
36. Hakk (Abdulilâh) eylesin şâd
Mansur Vasî Emin-i Bağdâd
37. Teşci‘ eyle ol Irak’a (Râgip)
Ceyşî ola düşman üzere galib

94)

Talebere Tevzî‘ Mükâfât Münasebetle Hicrî Dede Tarafından

Okunan Kaside

21 Ekim 1946

Mef‘ûlü / mefâ‘îlü / mefâ‘îlü / fe‘ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Millette acep gençtir inşâ-i sanâyi‘
Evlâd-i vatan etmemeli vaktini zâyî‘
2. San’atta zükûr ile inâs etmeli gayret
El birliği ger olsa verir her işe vis‘at
3. Yok vaize söz, koy oksun bahs-i Buhârî
San‘atla bugün neşir ede âfâka buhârî

4. Mu‘cize ile Süleymân zaman uçu semâde
Binlerce Süleymân geziyor şimdi hevâda
5. Mahsûl-i sanâyi‘ dahi hem mu‘cize benzer
İnsânları yok sa‘y gibi devlet değer
6. Sa‘y etmek ile taş ta olur muma mübeddel
Her millet erer sa‘y ile âmâla mükemmel
7. San‘atla acep garp ili hep geldi hurûca
İksîr-i hemen keşf edip atlandı burûca
8. San‘atla eder millete tevsi‘-i ticâret
Hep kesb-i hayat eyleyecek mâlik-i servet
9. Servetsiz olan ceyş nedir ayş eğer olmaz
Olsa bu cihân işçisi âmâlını bulmaz
10. Dinâr ile itfâ olunur nâr-i cehennem
Ger mevki‘ine sarf edecek olsa âdem
11. Son gaye güzel mahzen servet yine san‘at
San‘atla gelir millete her azımda kuvvet
12. Bak Avrupa san‘atla ne bir hale ulaştı
Dünyayı o te’sîr ile bir anda dolaştı
13. Gösterdi fakat sû’-i amel san‘atı yaptı
Butlân yoluna hırs ile âfâkta taptı
14. San‘at odur ıslâha çevirsin bu cihânı
Tevhîd ile tanzim ede hap kevn ü mekânı
15. San‘at o değil âleme âlât-i şer olsun
Halkın o sebeple her günü günden beter olsun
16. Hüsn-i amel üzere çalışın ey saf-i tullâb

Birlikle sanayi‘da maârifte hep ahbâb

17. Tembel kalan alsın mı bugün caize heyhat
Nacihler olur sınıfta şâyân-i Mükâfât

18. Siz gösteriniz hüsn-i amel en iyi niyet
İhzâr eder esbâbi size cânla hükümet

95)

**Ravza-i el-Etfâlın Sene-i Tedrîsiyyesinin Hitâmi Münasebetiyle
Yapılan İhtifâlde Hicrî Dede Tarafından Okunan Neşîd**

Mef’ûlü / Mefâ’îlü / Mefâ’îlü / Fe’ûlün(Bahr-i Hezec)

1. Ey ravza bu etfâl için eflâke yolun var
Ecrâmda râm etmeğe kutlu kulun var
2. Ülger me süreyya mı, bu na hedmi parıldar
Her ferdi diğer bir küredir devr edip oynar
3. Ya güller açılmış küçük elmaslara karşı
Ya her cihete inci saçılmış nice çarşı
4. Her yavru güzel el yeşil evraka burunmuş
Ya Kavs-i Kuzah fasl-ı bahâr üstüne dönmüş
5. Gör yüzlerimiz saf saf olup şa‘şaa saçmış
Mizân-i semâ yoksa saman yolların açmış
6. Celp eyledi hep ehl-i semâyı ki bu manzar
Her cilve-i rûhisi benim şi‘rime benzer
7. Bak her birisi asrı güzel faris-i meydân
Âtîde atın oynatacaktır küçük erslân
8. Şarkıları hep mevhibedir Şark eserinden
Dâvud Nebi zevk alıyor nağmelerinden

9. Vaziyeti ma'sûm özü mânend pey-mîr
Kâfirdir eğer bunları sevmese ârneler
10. Bu gül olamaz yavru gibi hoş koku versin
Huzzâr-i kirâm işte bu cünbûdleri sevsin
11. Ey bahçe fakat akçesiz olmaz ki çalış sen
Her gence genç al yine âtîde alış fen
12. Müstakbelin öz ayları yıldızları sende
Oğlanları da kızları da burc-i vatanda
13. Erkek çocuğun bârika-i dehr olacaktır
Her yavru kızın harika-i şehri olacaktır
14. Erken bu ufak yavruları kible-i tanırken
Canlı şu çiçek kızları da çok severim ben
15. Artık balalar yavrular eyyâm sizindir
On câmde parlak dolu encâm sizindir
16. Dür nutfeye olunca sedef oldu meşîme
Doğdun nice zahmetle sonu parladı şîme
17. Hâtûn neneler uğrunuza zevkin unuttu
Uyku gözüne girmedi tâ körpe büyüttü
18. Hem hadime öz zevcine hem hâne başardı
Hem de sizi aguşuna bir gül gibi sardı
19. Doktorları buldukça ederlerdi ricâlar
Kurbânî imâmlarda açarlardı dû'âlar
20. Ninni diyo uykuya salıp zemzemlerle
Ak süt size emdirirdi o tatlı memelerle

21. En önce esir eyledi kundağa koyuldun
Çok çekmeden hür oldun öz pâyeye de buldun
22. Mizân gibi eflâki beşikte otak aldın
Buldukta güneş telli bağırdağ yatak aldın
23. Öpmekle ana ballı şekerli yüzünüzden
Almaktaydı hoş koku nergis gözünden
24. Sonra hezeyanlarla lisânın kekelerken
Yerlerde aymeklerden oyuncak çekelerken
25. Durdun yürüdün tûtfeye benzer dilin açtın
Geldin bu güzel ravzada güller başa saçtın
26. Artık bu mürebbiyenin aguşuna düştün
İrfâna esas uslu edeplerle yetiştin
27. Çığırında terakkî temelin kurdu büyükler
Fenle bunu yükseltecek âtîde küçükler
28. Şimdi size de farzdır en kutlu görüşmek
Müşfik nenenin hem babanın ellerin öpmek
29. Artık gülünüz şanlı çiçeklerle melekler
Bülbül babalar vakt-i saharda sizi bekler
30. Sizden semere bekliyoruz tâze nihâller
Sonra atacak her biriniz en yüce dallar
31. Varla büyüyüp yükseliniz sizde ümit var
Âtîde salın sâya olup meyveli eşcâr
32. Nevzâdım olan körpede bu ravzaya gelsin
Oğlum (Ali Galib Dede) bilgiyle yücelsin

33. Ümit ederim yüksele hayrî'l-halefimdir
Âsârımı temsîl ede çünkü şerefimdir
34. Yavru yaşasın sâye-i maderle pederde
Nâzdâr balalar kalmaya bî-nâz o yerde
35. Ayrılmaya körpe kuzular öz ağasından
Kendi anası öz babası öz paşasından
36. Yârdim kılalım mektebe nevreslere yardım
Öksüzlere bî-çâre ü bî-keslere yardım
37. Alkışlar edin çok yaşasın hey'et-i vahdet
İnsânlığa hadim olan erbâb-i hamiyet
38. Alkış Dedeler el kuşumuz rahata düştü
Kış kalmadı yaz geldi diğer lâneye koştu
39. Eş'ârıma alkış gerek en rehber haktır
Erbâbına her beyti güzel canlı varaktır
40. Şi'rın modası geçmeyecek rûhtur ancak
Şairsiz olan kavmin olur mu yüzü parlak?
41. Şi'r özge mûsikî ile âsâr-ı safâdır
Bunlar ikisi cisme değil rûha gıdâdır
42. Millet özünü parlatacak öz edebiyle
Takdîr olunur kıymeti şi'r ü tarabiyle
43. Kim der yaşasın şairimiz bahr-i kehirdir
Ama ki yaşattırmalı fi'len o hünerdir
44. Bir göz ki gubâr alsa cilâ sorma yüzünden
Bir ehl-i hüner düşse eser omme özünden

45. Bir sarhoş ahvâlini kalkıp düşen anlar
Günlü şen olan her kişi her günü şen anlar

46. Ta‘cîze sebeb olmamış olsaydı uzun söz
Aylarca okurdum bu siyâk üzere füzûn söz

96)

Nezâd Oğlum Ali Galib için Ninni

01.Şubat.1935

Mef'ûlü / mefâ'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. On beş senedir gözüm ne gözler
İmâ bana eyledi o gözler
2. Ver müjde erenlere bugün sen
Oldu Dede'ler ocağı rûşen
3. Tanrı bana eyledi tecelli
Buldu yüreğim içi teselli
4. Geldi (Ali Galib)'m vücûda
Şükür olsun ilâhî böyle cûda
5. Ninni balâ kutludur kudûmin
Millet nazarında var lüzumun
6. Ninni uyu ey balam beşikte
Yer bul sonu ay gibi ışıktâ
7. Ninni gözümün şu‘aâi Galib
Ol bâbü'l-âli yolunda talib
8. Zan eyleme ilmi her veliden
İrfân ocağı doğup aliden
9. Gâzîlerimiz muzaffer olsun
Her kalbe sürûr nûr dolsun

10. 2Eyle bu duâyı cânla ispât
Rabbim alem Irakî parlat
11. Sen de ki bu sâyede metin ol
Erbâb-i kemâl ile emin ol
12. Âtîde bulursun özge pâye
Ger sende maârif olsa gâye
13. Hep yavruları ilâhî şâd et
Mader pederiyle dil-güşâd et
14. Lâkin sana bir vasiyetim var
Hakkında ki hüsn-i niyetim var
15. Olma pederin misâlî şa‘ir
Kalma sonu bî-huzur ü hâsir
16. Şairliği sanma elde san’at
Ekmek kesici yamân tabi‘at
17. Bin beyt yapar cihâne sığmaz
Bir beyt harabe kendi bulmaz

97)

Hasta Ali Galib Yavruma

1936

Mef’ûlü / mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Galib seni çok severim öz ciğerimsin
Çoktur eserim sen yalnız şâh eserimsin
2. Var on sekiz âsâr-i müfidim ki senin için
Sen bunları temsile çalış öz vatanın için
3. Galib Dede, zan etme emelde dîn olursun
Âtîde ger sa‘y eyler isen üstün olursun

4. B lb llere t t lere olmam ki heves-n k
Senden alırım r ha gıdâ, olma keder-n k
5. Gâh kalbimi sen eyleyecek mutlu meleksin
Ama kederin pek acıdır simli çeksin
6. Bilmem ki bu günlerde bir az hasta mı oldun
Ey c nly   ek b d-i hazân esti mi soldun?
7. Di  mi çıkacak mor maraz üstünü sardı
Ağzın sedefi inciye incikle çıkardı
8. Di  mes'elesi körpe için en acı iştir
Her bir gecede uykuda inler bu ne di tir
9. N zik bedeninin bir daha sıhhat bulacaktır
Ma's m olanın körpe kuzum h fız-ı hakktır
10. Olsun ki bütün hastalara tanrı  if s z
Nâzdâr olanı etmeye her hânede b -n z
11. Hepsi vatana hâdim olurken torasınlar
Müstakbelin o lanları binler yaşasınlar
12. Kalb-ı vatan envâr-i meserret ile dolsun
  ide küçük kızlarımız da güneş olsun
13. Feyz almış olur her biri irfân ocağında
Yıldız gibi parlak çıkacak dost otağında

98)

**Malarya Hastalığına Müptelâ Yavrum (Şerife) Meşfâ Bahş Olan
Haluk u Hazık Doktorumuz (Nusret Fu'âd Bey) e Beyân Teşekkür
ile Takdîr ve Hâl Hastayı Tasvîr**

28 Haziran 1929

Mef'ûlû / mefâ'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Tek hasta olursa bir yatakta
Kim var ise hasta say konakta
2. Bir âteş imiş beşerde rikkat
Cânlar yakar ondaki meşakkat
3. Solmuş ne çiçek bu bağda yatmış
Arakî ciğerimde kol uzatmış
4. Bir simli çiçekti gerçi yavru
Bir kimseye yâ Rabb etme ayrı
5. Ceylanım uyuyo gelirse sayyâd
Çok yalvarırım olursun âzâd
6. Şâhin yürüme gazap yürüşle
Rahm eyle güvercinim bağışla
7. Ninni balam özge bir kesin yok
Ey tûtî neden bu şeb sesin yok
8. Ey derrna katârı bâri ses ver
Ey zâlim ısıtma bir nefes ver
9. Ey kekliğim uçma sen bu dağdan
Ey kumrî usanma bir budağdan
10. Ey gonca açıl seherde bir gül
Gam çekmeğe kalmadı tahammül

11. Ey bülbülüm ağlama şafaktır
Her ne gelecekse emr-i haktır
12. Sünbül m? Yonar bahârda hasta
Sırma saçın elde deste deste
13. Korkma açıyor sana yürekler
Gök üzere duâcıdır melekler
14. Ey hasta o hasta gözlerin aç
Etrafına nergisim kokun saç
15. Aç gözlerin işte geldi doktor
Ondan marazın ilacını sor
16. Çırpınma yeter bu ısırabın
Söyle bakalım nedir cevabın
17. Baktı dedi bes ki çekme gam gel
Ağuşuna al beni Dedem gel
18. Okşa beni sen şeker dilinle
Bağla gözüm elde mendilinle
19. Nâzdâr çocuğun ne haldedir bak
Şansın güneş zevaldedir bak
20. Tekrar dönüp cevabe geldi
Doktora taraf hitaba geldi
21. Bak nabzıma eyle çare doktor
Vardır yüreğimde yara doktor
22. Bir müzmin ısıtma var benimde
Yaz mı ya hazân mı glşenimde

23. Kalmış kuru iskelet nişânım
Çıkmak diliyor kafeste cânım
24. Doktor, beyim özge hükümrânsın
Mi'mâr esâs mülk-i cânsın
25. Bu yavru kuşun neden bu halı
Kalbinde malaryanın melâli
26. Her zerre yanan sönen dumandır
Yokluk ile ayrılık yamândır
27. Ey perde-i cism câne vâkıf
Şâyân bir kemâle vasf-i vâsıf
28. İsmine vücûd buldu nusret
Cismin ile müftehir tabâbet
29. Doktoru sebep yaratmış Allah
Bağlı sebep üzere şâh tâ mâh
30. Sen bir bakışınla cân yürüttün
Mahsûl hayatımı derlettin
31. Ey hastamıza olan şifâ-sâz
Doktorlar içinde şânlı mümtâz
32. Olca ilâç sende hoş dil
Sıhhat buluyor mariz olan dil
33. Her çend muâlicen şifâdır
Her okşayışında bir devâdır
34. Vaktinde olaydı böyle doktor
Taktîr ederek severdi (Bastor)

35. Görseydi seni bugün (Cemson)
Derdi sana bin beşâret olsun

36. Şâd oldu seninle rûh-i Lokmân
Bezminde (Aristo)'lar senâ hân

37. (Sokrât) ise hikmetin beğendi
Ey hep hükemânın ercümendi

38. Var nerde şifâlı hastahâne
Doktorları zevk bahş câna

39. Meslekte eğer tabîb değilsem
Oldum ki tabîbe canlâ hem dem

40. Ben âşığıym güzel tabîbin
Zehri bile tatlıdır habibin

41. Kimden iyilik görürse bir zât
Etmez mi teşekkürât heyhât

99)

Müteveffâ Yavrum Ali Galib İçin Te'essür

1937

Mef'ûlû / mefâ'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Soldu bu seherde kutlu bir gül
Bülbül nice eylesin tahammül

2. Yıldız mı gök üzere yâ şererdir
Her bir kere âteş-i ciğerdir

3. Eyvâh küçük zavallı Galib
Oldun mu meğer mezâra tâlib

4. Bilmem ne sebepten inliyorsun
Gaman nağamât dinliyorsun
5. Doktoru görünce ah edersin
Bir çâre için nigâh edersin
6. Âşık mısın ey mariz-i mazlûm
Sen tek hele şîr-hâr-i ma'sûm
7. Bir kız ki beğenmedin cihânda
Sevdin hûrî bir kızı cinânda
8. Sağdıç sana oldu saf Gılmân
Kutlu diyo hürmet etti Rıdvân
9. Sevda mı bu illetin ne efnâ
Sevda çağınız değildir ama
10. Ay parçası şeklin önce aldın
Şimdi ki bir iskelet mi kaldın
11. Bir gonca gibi tecessüm ettin
Baktın bana az tebessüm ettin
12. Ağzın açıp özge bir nefeste
Bir kuş gibi kalmadın kafeste
13. Hak aşkına düşme infi'âla
Ey sarmaşığım sarıl bu dala
14. Bak bâd-i hazân eser bağımda
Kırdın belimi âhir-i çağımda
15. Evvel bana sen tapardın ey mâh
Şimdi neden eyliyorsun ikrâh

16. Sandım seni ben küçük meleksin
Lâkin nice simli bir çiçeksin
17. Ey körpe kuzum uğurlar olsun
Cennette için farahla dolsun
18. Yükseldi semâya dûd-i hasret
Bir şairin oğlu ölmüş elbet
19. (Galib Dede)'ye adaş idin sen
En şair ü en belîğ ü ahsen
20. Mâtemle ki talh edip fusûlî
(Rûhî)ile (Es'ad) u (Fuzûlî)
21. Okşar seni sahib-i nevâdir
(Hayyâm) u (Ebû Alâ) u (Nasır)
22. İnletti (Kemâl) ile (Ziyâ)'yı
Sızlar bugün (Ekrem) u (Sezâyî)
23. (Fıtnat) ciğerin esfele dağlar
(Leylâ) tutuşup (Nezihe) ağlar
24. Zînhâr bu halden olma mahzûn
Hakktan ki budur umuma kanûn
25. Aldanma hayat bî-bakâya
Elbette gider gelen fenâyâ
26. Bir yanda şarâb-i zevk içenler
Bir yanda beyâz kefen biçenler
27. Zulmet çökecek ki her nehâra
Yuf böyle hayat-i müsteâra

100)

**Kardeşimin Oğlu Midhat Ahmed'in Vefâtı Münasebetiyle Rûhuna
İthâf Sözüşlü Bir Mersiye**

Mef'ûlü / mefâ'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Bir sayha gelir bu şeb seherden
Yol açmış olup fakat ciğerden
2. Tabut u tenâşîr oldu hazır
Gösterdi bu vak'adan manâzır
3. Ahababa bu firkat etti te'sîr
Takdîre ne çâre var mı tagyîr
4. Kalkın ayağa bakın ihyâ
Olmuş ki vedâ için müheyyâ
5. Bir göz açın özgece görüştür
Yoktur gelişi diğer gidiştir
6. Sizden bize bir hayâl kaldı
Hasretle aceb melâl kaldı
7. Ey Midhat esef kılır mısın sen
Encâmı bizi bulur musun sen
8. Evlâd ne varsa hepsi mağmûm
Hicrin elemiyle sanki mesmûm
9. Her yavru diyor âmân babam vâh
Hâmî bize var mı gayr-i Allah
10. Bak yavruların peder ne giryân
Bir yân bize bak da sen da bir yân

11. Yevmiyelerimizi kim eyler ifâ
Mektepliýiz imtihânda a'lâ
12. Hep sınıfta arkadaşlar ağlar
Gördükte bizi ne sine dağlar
13. Her ferdi halûk hayra âzim
Hem cinsine hem vatanda hadim
14. Mahsûl nedir bu boş zamândan
Elbette gelen gider cihândan
15. Bir yanda beyâz kefen biçerler
Bir yanda farahla mey içerler
16. Bir yanda gelinle sûr damad
Bir yanda gül inler bak ne feryâd
17. Bir yanda ziyâda toy düğünler
Bir yanda kara haberle gönler
18. Bir yanda safâ-yi savt-i kanûn
Bir yanda edâ-yi mâtem efzûn
19. Her mevt-i beşer nâsıl-i belâdır
Zî-rûh bu derde mübtelâdır
20. Dağ taş buna etmedi tahammül
Açtı ki bu gam beşerde menzil
21. Her nefes bu şerbeti eder nûş
Her kes ebedi bununla sarhoş
22. Tek baki kalan Cenâb-i Hakk'tır
Diğerleri bî-bekâ varaktır

23. Ancak o Aziz-i Hakk bulundu
Nâfi‘ eseriyle zikir olundu

24. Bol sabr-i cemil eyle teselli
Son ecr-i cezîl ede tecelli

101)

Kerkük’te Nûrî Sâbit İçin Matem

Mef’ûlû / Mefâ’îlû / Mefâ’îlû / Fe’ûlûn(Bahr-i Hezec)

1. Gülzâr maârifinde bir hasta kuş inler
Erbâb-i edeb toplanıp âvâzını dinler
2. Lâkin nice kuş çırpınıyor âh ü elemle
Dönmüş cesedi iskelete derd u remille
3. Güller soluyor kan doluyor lâle mi bilmem
Şebnem yerine koy aka gözyaşımı silmem
4. Bülbül ediyor nûha (Habezboz¹) için eyvâh
Mâtemle açar gonca-i lübün vây ne seher gâh
5. Âheng-i azâ üzere muganni nağım eyler
Te’sîr-i hazinânesi seyr et ne gam eyler
6. Bizden yine bir nûr-i Irak erdi zevalle
(Sâbit) olan ahababı hazin oldu bu hale
7. Mâtem de nâsıl olmayayım ben eleminle
Yazmaktaydın şi‘rimi mu‘ciz kaleminle

¹ 1931 yılında Nûrî Sâbit tarafından çıkarılan Irak’ın ilk mizahi gazetesidir.

8. Tanrım bizim eyledin yüce mürşidi aldı
Yazdıkları tarz hikemi sözleri kaldı
9. Kan ağla habezbuz için ey Dicle-i Bağdâd
Kendin aridir daş dahi hicrân ile hey dâd
10. Pek lezzeti az âlem fânide cefâ çok
Hâdistir esâsında cihân reng ü vefâ yok
11. Kim çıksa da ger burc-i süreyyâ-i semâya
Elbette iner bir dahi bu ka‘r-i serâyâ
12. Her kes ölecek üstüne toprak dolacaktır
Kim kutlu eser koysa o nâcih olacaktır

102)

Üstâd-i Muhterem (Abbâs El-Azzavî Bey)e

Mef‘ûlü / mefâ‘îlü / mefâ‘îlü / fe‘ûlün(Bahr-i Hezec)

1. Ey hazret-i üstâd-i mükerrerrem hünerin var
Olsa yeridir nüshaların hakta sızâ var
2. Her me‘hazınız rehber-i şeh-râh-i muallâ
Her şâhidiniz ayn-i hakikatle müheyyâ
3. Takdîr edecek sa’yini elbette zamâna
Eslâfı ne birebir getirip cânla cihâna
4. Tarih ile isbât olunur şime-i âdem
Mazideki ensâl ile hep vak‘a-i âlem
5. Âtîle olup (Nehn-u Nakkusu) bize rehber
Kenz-ün, dürer-ün, münteşir-ün lâ yetegayyer

103)

Ravza-i Zahâvî

Mef'ûlû / mefâ'îlû / mefâ'îlû / fe'ûlûn(Bahr-i Hezec)

1. Ey hazret-i üstâd hukuk-i medeniyet
Ey hâdim-i tevhîd-i kulûb-i beşeriyet
2. Sensin bu söze kâil: “okurlardı Buhârî
Şimdi yarıyor san‘attan ey hoca Buhârî”
3. Kalsaydı sahabî san sanma darılırdı
Asrında ki esbâba seninle sarılırdı
4. Vicdân seni tekfir edemez hak sözünüz var
Nâfi‘ bütün insâna musaddak iziniz var
5. Ay röntgenin cisme şua‘ı sana hayrân
Tab‘ın hased hikmete rûh eyliyor ihsân
6. Gerçi telefonsuz alır insânla görüşsen
Şi‘rin gider karşıya bil zât buluşsan
7. Ger Radyo olmuşsa bütün yerde mü’ssir
Eş‘ârınız ecrâm semâdan bize muhabber
8. Vechindeki her şi‘rine bir şi‘ri mukaffâ
Sen de ne kafa dopdolu bir kenz-i musaffâ
9. Mânend tabîb asıl-i belâgatte şifâsâz
Akkâs-i hüner mihr-i tabi‘atta ser-efrâz
10. Şi‘rinle fotoğrafçı alır süslü fotoğraf
Mevzûn çıkarır sâde güzel resmini en sâf
11. Takdîr ediyor şi‘rini üstâd-i tabi‘at
Hayrân bırakır seb‘a-i seyyâre-i elbet

12. Şi‘rinle mukaffâ kesilir cânlı çiçekler
Şi‘rinle letâfet buluyor gamlı yürekler
13. Tedris ediyor şi‘rini tullâb-i mu‘allim
Şi‘rinle sözün sarf ediyor her mütekellim
14. Şi‘rindeki bir kuvvet te’sîr değer var
Gâh hüznün verse gâhi farah halka bu tizkâr
15. Şi‘rinle emer şîr-i vatan şîr safâsın
Bahş etmede her tıflına büstân-i vefâsın
16. Şi‘rinle eder her nene etfâlına ninni
Söyler balamen etmesin âtîsi tedenni
17. Şi‘rinle gıdâ bahş ediyor rûha musîkî
Her perde makamında açar sırr-ı hakiki
18. Yâ leyl okuyor şive-i şi‘rin ile Mecnûn
Mansur’ı edâ çığırına Me’mûn dahi memnun
19. Şi‘rinle vurur perçemine şâne güzel yâr
Hep şe‘r-i benâtın teli şi‘rin gibi parlar
20. Sahrâda ki gazlân gazelin eyliyor ezber
Bülbül dahi gülşende kasidenle bulur pür
21. Şi‘rinle olur nev‘i beşer bir bire kardaş
Şi‘rinle döner lâ‘la bütün gözden akan yaş

104)

Üstâd Marhûm Zahâvî’nin Te’bîni Münasebetiyle

Mef’ûlü / mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ûlün(Bahr-i Hezec)

1. Şâyân ki bugün kan yürüsün Dicle-i Bağdâd
Şeyhü’l Şuarâ eyledi ‘azm adem âbâd

2. Arşın koca bir nazm-i süreyyâsı çözüldü
Rûh-i üdebanın yüce âhengi bozuldu
3. Gün yüzlü ki bir kız gibi şi‘rim yüzün açtı
Üstâdı gidip hicr ile toprak başa saçtı
4. Eyvâh üfûl etti (Cemil Sıdkı Zahâvî)
Hep feyz-i edeb her eseri hikmete hâvî
5. Sıdkı deme bes âzim-i râh-i adem oldu
Hem ilim ile hem şi‘r ile hem felsefe öldü
6. Ey burc-i Irak’ın büyük üstâd-i hâkimi
Ey Encümen-i Ma‘rife’tin uzv-i azîm-i
7. Ey akl-i mücessem kocaman fazl-i mu‘azzam
Kehf-i hünerin kâşif ma‘nâ-i mutalsam
8. Ey şems-i zekâ, rûh-i maânî bu ne heykel
Simâ-i daha felsefe arâ-i mübeccel
9. Vechindeki her şi‘rine bir şi‘ri mukaffâ
Sen de ne kafa dopdolu bir kenz-i musaffâ
10. Mânend tabîb asıl-i belâgatte şifâsâz
Akkâs-i hüner mihr-i tabi‘atta mümtâz
11. (Lokmân) u (Aristo)’nun olup hasreti efzûn
Sızlar keder hicr ile Sokrât u Felâtûn
12. Sen sığmaz iken hep küre-i arza cihâne
Olsun mu iki taş arası cismine lâne
13. (Hassan) ki (Hattî’e) ile olup bes ki esef-hân
(Sahbân)’ı de gör gamzede dil-hûn ü perîşân

14. Ezdi bu elem şa‘ir-i divân-i kebiri
(Hem Ehtel)i hem kalb-i (Farazdak)le (Cerirî)
15. Yandı (Bû Nüvâs) ey koca (Başşâr), (Ebû Temmâm)
Bak (Buhterî)’ye ey (Mütenebî) bu ne âlâm
16. Yaktı ki bu fırkat demi hayli şuarâyı
(Hayyâm Nişâbûr)’y (Mi‘arrî), (Bu A‘lâ)’yı
17. Hedbâ’dan edip azim-i şî‘r (Bakî-i Faruk)
Dil-söz ü hazin oldu ki tiryakı-i (Faruk)
18. Mısır’ın koca (Hafız)’larının kalmadı (Şevkî)
Ref‘ oldu bu te’sîr ile kalbindeki zevki
19. Gayıb olup insânların erbâb-i şrûhî
İnler (Fuzûlî) zamânın dahi (Rûhî)
20. Kan yaş dökerek çeşm-i (Nedîm) ağladı (Nef‘î)
Şairlerin artık koç edip sahib-i nef‘i
21. Leylâ ile Fıtnat’ları gördüm saçın açmış
Düşmüş bileği saçları kan yaş dahi saçmış
22. Çok Tahire’ler yas tutarak sinezen olmuş
Çok canlı çiçeklerde düşüp yüzleri solmuş
23. Gördüm okuyorlardı ki eş‘âr-i azâyı
(Es‘ad)’leri, (Kâbîl)’leri, (Fâiz)’le (Rızâ)’yı
24. Laik mi bunun çâh mezâr olsa nasibi
Kör oldu bu âlâm ile (Yakûb ü Garibî)
25. Etti bu azâ (Mevlevî)’yı cân ile giryân
(Ahter)’leri, (Halid)’leri, (Nâlî)’leri nâlân

26. Hep şark ile garp illerini gitti srûf
Mâtem tutuyor her cihetin ehl-i şu'ûrî
27. Hem kıldı ne te'sîr ile artık ki bu t'mîn
(Lafonten)'i, (Hugo)'yu, (Şekspir)'leri ğamgîn
28. (Fidevsî) ile ağlaşıyor (Nasır-i Hüsrev)
(Sa'dî) bu gelip hem (Bakî)'ler (Hafız ü Haçrev)
29. Şairlerin en muhteşemi gitti cihândan
Yükseldi figân rûh kelim hemdândan
30. Çok (Bidel)'i, (Hakâni)'yi, (Kânî)'yi yaktı
Yeğmâ'larında âteş-i hicrâne bıraktı
31. Ey hile-i âdâb hünerle mütehelli
Te'bînine gelmişler sen ol müteselli
32. (Ma'rûf) sühandân ile birlikte yarışırdın
Amman'a dönüp cevher tab'ınla taşardın
33. Bir şi'r oku ahbabına ey muhterem üstâd
Bir neş'e bulup eyle Irak ehline irşâd
34. Fıtratta tabîat seni en önce yaratmış
Fazlın kehrî mahzen rûhunda yer etmiş
35. Gerçi müteahhir isen ekser şuarâdan
Geldin sonra pek sebkât ederken üdebâdan
36. Yazmış ki (Ziyâ) bu sözü yıldız gibi zâhir
"Meclislere geç azim olur elbet ekâbir"
37. Artık galat ettim ki cemil ölmedi hâşâ
İhyâsına bâdî eserin eyle temâşâ

38. Âheng hamasidir eden askeri câlib
Çok millet-i mağlub olur eş'âr ile galib

39. Her milletin olmaz ise ricâl-i üdebâsı
Bilmem ki onun var mı acep rûha gıdâsı

105)

Musallâ Kabristânı

27 Ocak 1928

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Var sahn-ı Musallâ'ya ne cânân yatıyor bak
Hep yüz çevirip kibleye kurbân yatıyor bak
2. Toprak bile memnûn idi na'leyni basarken
Bî-nâz bugün türbede bî-şan yatıyor bak
3. Kıymetli güzel sohbeti tatlı yiğit erler
Şanlı babalar hâkta bî-cân yatıyor bak
4. Endâmı ipek ferşte âsûde olurken
Şimdi kara toprakta ne âsân yatıyor bak
5. Hep âlemi hayvân bilerek kendini insân
Sersem kara yer üzere pişmân yatıyor bak
6. Olmuş kara toprakta teni hâk ile yeksân
Hân sahibi, şân sahibi yüz cân yatıyor bak
7. Her emrine yüz cân ile lebbeyk okunurken
Kul sahibi çok Hüsrev-ı hûbân yatıyor bak
8. Şimdi geziyor ağzının üstünde karınca
Mânend-i Süleymân-i hükümran yatıyor bak
9. Gel, söyler iken yüz kişi hizmette dururdu
Yüz sadır nşîn sahib-i divân yatıyor bak

10. Vaktinde bulunmazdı melâhatta nazîri
Zann eyler isen Yûsuf-ı Ken‘an yatıyor bak
11. Yüzlerce Aristo’ları irşâd eden üstâd
Yüzlerce Felâtûn ile Lokmân yatıyor bak
12. Bin felsefe hân halka-ı tedrisine meftun
Çok fâzıl u allame-i devrân yatıyor bak
13. Yaptıkça cirit oyunu diyor (eyne mübâriz)
Râhşiyle düşüp Rüstem destan yatıyor bak
14. Titredi zemîn üstü mehâbetle yürürken
Ölmüş mü meğer yoksa o aslân yatıyor bak
15. Sarhoş olan evkatta çarşı kapanırdı
Destinde yamân hançer bürrân yatıyor bak
16. As kes diyerek nerde o merdân-ı zamâne
Tenhâ gecede bî-kes u uryan yatıyor bak
17. Şîrîn ile Ferhâd u nice Vâmık u Azrâ
Leylâ ile Mecnûn-ı beyâbân yatıyor bak
18. Bin ne’seli damad u arûsân-ı gül endâm
Yüz bâkire kız mîhr-i dirahşâni yatıyor bak
19. Sayyâdım aman bir azıcık eyle tahammül
Hengâm-ı seher bir sürü ceylan yatıyor bak
20. Yüzlerce sunûf-i şühedâ kanlı kefende
Leşine düşüp kan ile galtan yatıyor bak
21. Yetişmiş çocuğun göğsünün üstünde nebâtât
Had üzere hattı lâle u reyhân yatıyor bak

22. Hâk vatanından nice hicrâne düşen var
Çok kimsesiz âvâre garibân yatıyor bak
23. Ahbâb-ı azizim bana ses vermiyor eyvâh
Bilmem ne için bî-haber akrân yatıyor bak
24. Bin cânla beni karşılayıp hürmet ederken
Lütf eylemiyor varsa perîşân yatıyor bak
25. Nehir yerine zehir akıyor her taraftan
Bağlar kurumuş kahr ile bağ-vân yatıyor bak
26. Dallar kırıcı yeller eser vech-i hazândan
Kamer-i seher lânedede giryân yatıyor bak
27. Her bir çiçeği simli bu gülzâr-i fennânın
Her bir kuşu gamlı, deme handân yatıyor bak
28. Baykuşlar okur, gülşeni hep türbeye dönmüş
Her kurnede yüz bülbül-i nâlân yatıyor bak
29. Konmuş bu susuz gölde güzel derne katârı
Biryân olarak her biri atşân yatıyor bak
30. Çok dersine sa'y eylemiş elbette yorulmuş
Her hücrede tullâb-ı debistân yatıyor bak
31. El'ân akıyor maderinin süt memesinde
Ağzı kurumuş gül gibi tıflân yatıyor bak
32. Mader yerine baykuş eder ninni o tıflâ
Gehvâresi dört kayadır oğlan yatıyor bak
33. Yıldız mı, güneş şu'lesi mi varmış üfûle
Yahut küçücük mâh-ı dirahşân yatıyor bak

34. Her körpe kuzu bir küçük türbede pinhân
Bî-çâre çoban hâib u hüsrân yatıyor bak
35. Şairliği dersin hani Hassan-i zemâne
Nerde (Bû Alâ) nerde o (Sahbân) yatıyor bak
36. “Ben koymadım evlâd, yazıp taş a Mi‘arrî”
Ama bu cinayetle babam yan yatıyor bak
37. Rü’yâ mı cihân aslı nedir yoksa fesâne
Mânend-ı serâb olsa ger kân yatıyor bak
38. Ressam-ı hakikat ne fotoğrâf yaratmış
Her ferdî ki bir levn eyle bî-cân yatıyor bak
39. Dünya koyup ismin bu hayâl-hâne-i kahrın
Teslim olunan sahib-ı irfân yatıyor bak
40. Bu müphem in aslı var ise kâşîfî lâzım
Bî-dâr-i hânî perdede pinhân yatıyor bak
41. Koymuş mütehayyir nice binlerce dehâtî
Bu nokta-i pür kârda nâdan yatıyor bak
42. Yuf böyle muvakkat geçen eyyâm-i hayata
Her yanda müebbed nice insân yatıyor bak
43. Birdir beşerin bunda hayat ile memattı
Hazırdaki, gairteki yeksân yatıyor bak
44. Nâkâm biçilmiş nice yüz tâze nihaller
Solmuş kurumuş serv-i hırâman yatıyor bak
45. Yüzlerce güneş yüzlü kadın sırmalı saçlı
Ay parçasına benzeyen oğlan yatıyor bak

46. Kardeş bağıdır vay babam oğlu dedem oğlu
Kırdın belimi söylüyor ihvân yatıyor bak
47. Nerde o güzel kehribalı zerli çubuklar
Mahkûm u zebûn iç evi virân yatıyor bak
48. Hicrî sana da bir gün olur dehirde derler
Bir şair-i hoş tâb‘ u sühandân yatıyor bak

106)

İki Hırsız ve Zavallı Kadın

12.Nisan.1922

Mef'ûlû / mefâ'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec

1. Bu kıssada var hezâr hissa
Elbette müfittir bu kıssa
2. Bir hânede bir zavallı kadın
Bir tıfl ile hem-karar u sâkin
3. Sönmüştü gıdâsının çırağı
Sattı güzerân için kol bağı
4. Bir ayrı kadın da hem civarı
Mekkâre idi desise kârı
5. Mekkâre zene dedi o hâtûn
Kasın ki bu pare sizde kaç gün
6. Dinle ne dedi o bed-sıfat zen
Şol nevtleri yastığa bırak sen
7. Yastık içine gümân olunmaz
Havf etme sana ziyân olunmaz
8. Yoldun azanın sözüyle saptı
İgfâl olup o derlü yaptı

9. Mekkâre o fikri çaldı koştı
Tezvir ile sev' hale düştü
10. Kardeşine söyledi o zehrin
Yastıkta ne saklamış filân zin
11. Haydut diğerle hem birâder
Vardı o gece eski sitemker
12. Uykudayken zavallı kadın
Girdi içeri her iki lâ din
13. Evvelce biri o tıflâ baktı
Havli içine onu bıraktı
14. Gizlendiler ayrı bir cihette
Gör doğdu neler şu meşverette
15. Baktı nene yok yürek sefası
Havlide gelir çocuk sedası
16. Tez koştı hemen zavallı kadın
Elbette yerinde kaldı bâlîn
17. Girdi o konağa sanki cellâd
Yastık görünce oldu dilşâd
18. Gör hikmet-i Hakk ne kâr kıldı
Ânında hemen konak yıkıldı
19. Hoş dam idi hırsız üzere düştü
Bir dûzâha iki kurt ileşti
20. Tıfl ile kadın necât buldu
Hırsızlar ise memât buldu

21. Adildir özü cenâb-i Cebbâr
Birdir nazarında yâr u ağyâr
22. Ki sabrına vermiyor hitâmî
Bir demde alır ki intikâmî
23. Tarik-i Hakk’a bak sen, bakma tezvirât-i kem-râha
Yolunda gerçek ol çâhi kazan kendi düşer çâha
Senin için her zamân meftûh olur dergâh-ı âmâlın
Eğer minhâc-i dilden istinadın varsa Allah’a

107)

Bir Câniye Canavarın Zulmünü Tasvîr*

Müstefîlün / müstefîlün / müstefîlün / müstefîlün (Bahr-i Recez)

1. Ey câniye encâmda gördün neye ettin
Bir canavarın yapmadığını fi‘li sen ettin
2. Tatlı (Şeker)e dest sitemle onu kandın
Ne etmişti o gül cismini kanla boyattın
3. Geldi sana bir yavru kuzu okşadın aldın
Sonra ne için zulüm ile vurdun yere çaldın
4. Bir kuş gibi çırpınmada kan yaşları saçtı
Gök üzere melek etti cez‘, saçların açtı
5. Çırpındığı halette sana yalvarıyordu
Kurtarmağa tâ kendini bir iz arıyordu
6. Cîrân bâlâsı öz nenesin istiyor inler

* Otuzlu yılların ilk yarısında, Kerkük’te vuku‘ bulunan on iki yaşları etrafında güzel bir kız çocuğunun bir katil hadisesini tasvir.

Lâkin bunu insafsız olan avcı ne dinler

7. Derdi o zaman anneciğim gel sitem işittir
Bir körpe boğazlanmağa durdu su yetiştir
8. Cellâdım âmân eyle beni ola sır-âb
Kurbân de boğazlansa susuz kesmedi kassâb
9. Boğdun sonu kestin ne ise parçaladın pek
Yandırma fakat benzin ile artık elin çek
10. Kutsiyette aks etti bu zulmün yeter artık
Yamyam da bunu yamadı var mı yeter artık
11. Lâkin yerini tez alacak adl-i İlâhî
Her zâlimin izhâr olunur rûy-i siyâhî
12. Çok çekmedi keşif etti gayûrâne polisler
Pinhânde iken koydu bu meydâna polisler
13. Son râyetlerin topladı hep hâkim-i âdil
Tertib-i cezâ ile diler cürme mukâbil
14. Binler yaşasın hey'et-i kânun u adâlet
Kahr olunsun eser-i zûlm u rezîlet
15. Zâlim ileşip dama belâsın bulacaktır
Mu'dim eden insânları ma'dûm olacaktır

108)

Baba Gûr Gûr

Mef'ûlû / mefâ'ilû / mefâ'ilû / fe'ûlûn (Bahr-i Hezec)

1. Binlerce göz açtın bize lâkin eserin yok
Hiç eski mürîd ânına ya hû nazarın yok
2. Göster bizde fâide nâ hak ize gitme
Îfâ-i vefâ eyle emektarın unutma
3. Şimdi bilinip içte sen altınlı bulaksın
Yüksek bu Irak ülkesine sanlı ocaksın
4. Derlerdi imâmlar göz açarlar belki muhakkak
Sen ki bu cihân halkının açtın gözün Elhak
5. Hal eyliyor eşkâlini zengin ile fakirin
(Benzin) le (Çiyobet), (Gaz) le (Grizin) dahi (kîr)in
6. Evvelce eşek sırtına petrolün koyulurken
Şimdi kürrenin sırtına kürresin sen
7. Senden daha nâfi‘ olan eşyâ doğacaktır
İlmin okutup beldece cehli boğacaktır
8. Şâfi bu buhârın göz açar nûr-i basarsın
Nârın dahi dinâr oluyor kenz-i gühersin
9. Ey şirket-i erkân-i mu‘azzam bu ne insâf
Ehlinden uzak harice mi mahz bu eltâf
10. Gerçi bunu fen koydu bu hale hüner etti
Lâkin ki bu me'vâ dahi göğsünde yer etti
11. Şöhret kazanıp gerçi bunun fen ile nâmı
Beş bin senedir gözlüyoruz bi bu imâmı

12. Ey ehl-i Irak arz bizim derde de bizimdir
Hem kenz-i vatan hem Baba Gûr Gûr'da bizimdir
13. Vahşet biliyor ızrâbı kimin varsa şuûri
Hak sûret-i meşrûadır ister bu umûrî
14. Hep arbedelik, tefrikalık tuhm-ı garazdır
Akvâm-i hîlâl eyleyen âmâna marazdır
15. Kanûnumu kanûn ile Râst eyliyorum ben
Zan etme Muhâlif çalarım dinle sözüm sen
16. Hep müstakil olduk ta bugün bizde göz açtık
Artık bu hukuk uğruna hakkıyla söz açtık
17. Bir şair-i şehrim yürürüm öz gözlemlerle
Hep kandırırım ben siz meşrû-i emelimle
18. Kerkük, seni petrol ile te'mîn ederim ben
Zengin olacak ehlin emin olmalısın sen
19. Petrol ile hep şehre ışıklar dolacaktır
Hep işsiz olan âdemimiz iş bulacaktır
20. Kerkük'te bizim bir babamız bir dedemiz var
Birlikte mukâbil ikisi gün gibi parlar
21. İsmi Dede'nin Hicrî, baba ismi de petrol
Şirket açacak bunlara maksûd giden yol
22. Hicrî Dede'nin gerçi bugün kıssası vardır
Lâkin Baba Gûr Gûr'da büyük hıssası vardır
23. Yoktur babanın oğlu gibi vâris-i makbûl
Zengin baba koymaz kala evlâdını yoksul

24. Ey gözlerini sevdiğim a'lâ Kara Altun
Ettin bu kara saçlarına âlemi meftûn
25. Kaşlar kara gözler kara Kerküklü nigârım
Yakma beni aguşuma gel sevgili yârım
26. Âlemde bugün şark ile garbın gözü sende
Arşın Kameri, Şemsi de hem yıldızı sende
27. Şemsin saçını sırmaya ki benzeteceksem
Lâkin Kara Altun telidir sendeki perçem
28. Şansın ki Kamerden de beyâz ey kara mahbûb
Ecrâm-i semâvisin ondan daha mergûb
29. Kerkük yaşasın sen gibi bir dilberi vardır
Şevkinle eğer müftehir olsa yeri vardır
30. Rengin kara lâkin nice mahbûb-i cihânsın
Dünyada krallar sana meftûn ne civânsın
31. Zan eyliyorum ortadır yoktur daha mani'
Şirket edecektir bizi insâf ile kâni'
32. Etmez Baba Gûr Gûr bizi mahrûm-i virâset
Elbette bunu hak görecektir hey'et-i şirket
33. Var hakkımız üstünde bu meşrûdur ama
Hak zâhir iken hal olunur böyle muammâ
34. Hayfâ deme bir reh-güzârı olsa da Hayfâ
Hatta (Trablus) da da bulsa dahi mecrâ
35. Her şahs bugün feyz umuyor âtiye karşı
Çünkü dolacak cevher servetle bu çarşı

36. Şirket Dede'ye bir yeni kasır eyleye inşâ
Bir eski şarâb özge yeni dilber-i ra'nâ
37. Bir böyle şarâb olsun ola bâdî-i vahdet
İmanımı kâmil edeyim ey koca şirket
38. Bezmimde o mahbûb ola lâkin çâlâ bir ûd
Her nağmesi rûh okşaya kılsın beni mesûd
39. Sâkî ayağın bûs edeyim parlıya sakın
Vahdet kadehin istiyor erkânı Irak'ın
40. Devrâne mey ü ney le gele mutrib u sâkî
Her ay yeni pâý ehz eder Hicrî-i Irakî
41. Şirket, bu kalender Dede'ye mâide göster
Hem bohçada hem akçede hem bahçede ister
42. Hitâm'ler olsun talebe uğraşma meyle
Dâvudî mugannî okudu meclise ney le
43. Ey mâcid-i fen çok yaşa yaptın bu ne san'at
Takdîr eder elbette seni asl-ı tabîat

109)

Muhteris Muhtekirlere

Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün (Bahr-i Recez)

1. Bildin mi ot mahşere hiç var mı nazîri
Sen kese-i tehî hânede etfâl-i sagîri
2. Her âile olmuşsa ki perverde-i ni'met
Tanrım ona göstermeyesin dehirde nikmet
3. Semmdir, o gıdâ bâzı yesin diğeri baksın
Erbâb-ı hamiyet meğer öz bağrını yaksın

4. Âsûdedir ancak ki bugün tıfl ile mecnûn
Şefkatli şûûr ehli olur âciz u dil-hûn
5. Olmazsa gıdâ sanma hûda-yı bilir insân
Nân olmaz ise kim getirir halika imân
6. Fakır âdemi uğratmış olur küfr ü günâha
Veçhin çevirir her iki Dünyada siyâha
7. Kaht âteş görse cehennem kaçır ağlar
Sayyâdı gören kuş gibi durmaz uçar ağlar
8. Ölmek top ile belki diğer hâl-ı safâdır
Kaht ile ölüm başka elem başka belâdır
9. Yokluk ne bilir halkta müstağni-i âfâk
Bu zehri içen derdi çeken dirk ede ancak
10. Dost dostunu takdîr edecek fırkatte düşse
Âzâdeliğin kuş bilecek dama ilişse
11. İnsânlık odur câir insâfına burunsun
Tek nefesi değil âlem insânı düşünsün
12. Ben münşi-i beytim vatana, muhtekir ammâ
Öz beytini yapmak için eder bin evi imhâ
13. Es'âr-ı gıdâ yükselecek olsa cihânda
Eş'âr-ı safânın düşecek kıymeti ânda
14. Ey rızk-ı beşer hasır edici cânî u makhûr
Her habbesi bir rûhtur enbârda mahsûr
15. Ey muhtekir öldükte sana yok ki bahana
Mevtinle senin cân bulur emvât-i zamana

16. Hep malın olur gerûnüne tavk-ı Azraîl
Haktan dahi lâ'net olacak ravza-i nâzil
17. Zevk almadadır muhtekir itlâf-i beşerle
Tahmîr olunup çünkü muzırr tıynet-i şerle
18. Eyvâh diyor yok bu sene hiç zahîre
Zımnenn sevinip yüzde acır hâl-i fakire
19. Biz derdimizi Hakka meğer eyleyelim ârz
Dönmüş küre-i nârîye yâ Rabb Kürre-i Arz
20. Milyonca marîz âh ediyor çaresi yoktur
Milyonca da her ülkede nân parası yoktur

110)

Ferd ve Beyitler

1. Giymişim hırka-i rindâne melâ metezedeyim
Mesleğim gizli değildir dede oğlu dedeyim

2. Samanın kadar esmânî semânın fevkına çıktı
İki kâviç şe'îr ama bugünde yüz baîr eyler
1913

3. Sen bakma rakibe güzelim tâlib-i feyz ol
Kalbin sesi men' eliyemez rızk-ı gıdâyı

4. Kut olsa gelir kuvvette yâkut alır âdem
Dinâr ile itfâ olunur nâr-ı cehennem

5. Ayş asl-ı devâm üzere bütün rûha temeldir
Hiç aç ayı oynar mı? bu meşhur meseldir

6. Zor ile değil zer le eder fethî muhârib

Yoklukta ekarib sana mânend akreb

7. Altun taş mum etmiş olur bunda ne hikmet

Allah değil kazı-i hacettir elbet

8. İnsân zer için ağlamasın mı geri kalsa

Hurda bağırır sabır edemez zırr sesin alsen

9. Devlet çevirir gül-heni gül-zâra bahâra

İflâs ile bâzâr döner mezâra

10. Ger aç acı bulsa acı öz ayşını eyler

Ma'lûl olunan hem-demi ma'lûl ola, neyler

11. Her hastaya elbette tabîb olsa gerektir

Her yolcu ger bir rehber ile yol gidecektir

12. Oldu millet mazharı eltâf zât-ı Mustafa

Hoş sâfâ geldin ki ey Farûk-ı himmet merhaba

14.Eylül.1941

IV. Hicrî Dede'den Seçmeler' in Çevrimyazısı:

Hicrî Dede'den Seçmeler

Şair

Hicrî Dede

Hazırlayan:

Faik Hicrî Dede

Abdul Vahap Avcı Basım Evi

Kerkük

2004

1)

Dedeler Rübâiyatı

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Ekseri müflis ehâlî kıymeti âlî gıdâ
Nâ-hudâ da kiş-i ümidi saklaya hudâ
Muhteris bâyi'ler hak çâre-sâz olsun meğer
Etmesin mi be duâ bî-çâre kan bî-nevâ

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

2. Yükselince tab'dan bu nağme-i nazm alâ
Ravza-i kabrinde raks eyler cenâb-i (Bû Alâ)
Rûh ile alkışlar üstâdım (Zahâvî) şi'rimi
İthâf ettim o hallâk kelâm-ı el-salâ

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

3. Bir zamân derler Süleymân gökte eylermiş safâ
Şimdi bak binlerce tahtı arşa kaldırmış havâ
İhtirâ'ın benzetirsek mu'cize cehd eylesek
Rehberindir (Leyse lil-insâni illâ mâ sa'â)

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

4. Etmiş ey vâiz iki şey' ümmetin hâlin harâb
Sende ifrât-ı taassub bendeki hırs-ı şarâb
Sen taassub ben de hırsımdan hafîf etsek eğer
Bir olur zühhâd ile meyârlar kalmaz 'itâb¹

¹ Kerkük Gazetesi, 21 Şubat 1936

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

5. Hâlet-i nez' üzere olsam istemem âb u gülâb
Ağzıma bir tek Şebâb-ı nev akıttırsın şarâb
Merhametle sorsa benden Hakk cevâbın söylerim
Sen beni sarhoş yarattın bunda lâzım mı hesâb¹

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

6. Bir Mesîhî zâdeye bir selle çaldı bir garîb
Döndürüp diğér yüzün çâl birde derken pek acîb
Söyledim mûceb nedir? Döndü cevâbım söyledi
Var bizim İncîl'imizde böyle bir emr-i musîb

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

7. Yok semend-i tab'ım cevân için cây-ı mehâl
Rûy-i meydanım küçük ezmiş cigergâhım melal
Ben de İstanbul gibi bir yerde doğsaydım eğer
Yükselirdim burc-ı eflâk üzre mânend-i Kemâl

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

8. Devr-i mâddîdir bu gün şair hayâl-ı delâlidir
Yüz ipek hâlî sanarsa sözle şimdi hâlîdir
Birde bir dalgın esîr-i tab'ı görsen her zaman
Kâinâtın şair-i menkûb bed ikbâlidir

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

9. Her kimi görsen cihânda bir elemle inliyor
Gerçi çok yüzler güler âmâ ciğerden sızlıyor
Bir tabîb olsaydı isbât-ı vücûd etmez midi
Cân verir binlerce hasta kim okur kim diniliyor

¹ Kerkük Gazetesi, 18 Haziran 1945

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

10. Gel gel ey sulh u selâmet yandı akvâm-ı cihân
Âşıkı cânâna vasıl eyle olsun şadumân
Müttefik eyle bütün milletleri bitsin nifâk
Bu'da ezen mazlum olan cânsızlara bahş eyle cân

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

11. Ben ki Dünyanın ne sûfisi ne efsunkârıyım
Bes gözün mahbûb olursa teşne-i didârıyım
Âşıkım, rind âdemim Çalab'ı bilmişlerdenim
Âlem-i asrın ne çok dinsiz ne çok dindarıyım

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

13. Bâb-ı erbâb-ı garamin cânla hizmetkârıyım
Sâkî tevhîd aşkın teşne-i didârıyım
Kendi pûrkârımda evset bir kalender âdemim
Ben ne çok dinsiz ne çok öz asrımın dindârıyım

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

14. Hû, erenler câm-ı cem erkânının farâşıyım
Hakk-ı muhabbettir yanımda, başka bir Bektaş'ıyım
İster ol evlâd-ı şark istersen ol ebnâ'-i garb
Hiç tefrik eylemem nev'-i beşer kardeşiyim

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

15. “Âsmânda en yere bak ey Mesîh-i peder
Senden mevtâ cân bulur ki şimdi (yam yam)'lar keser
Söyle ey Rûh-ul-Kuds öldür muhârib ümmetim
Hiç İlâhî-i vahide tapmaz kan dökse beşer”

Müfteilün / mefâ'ilün / müfteilün / mefâ'ilün

16. Çok akdî kesilmiş iken âmâda gelinler
Gurbette refikim der kaldın mı gel inler
Sanma kurumuş onda akan zûlm ile
Hala çıkıyor göklere yanağından dumanlar

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

17. Ey benim Galib oğlum ciğer parem dedem
Millete ısmarlarım ta'limini bulsam 'adem
Ger atan evvel neam sonra nedem bu aşerde
Var zahrın 'ayş için sen çekme halden nedem

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

18. Çıktı mağribden güneş seyir et ne şevk âmâdadır
Yeryüzü Firdevs'e döndü ehli hep âzâdadır
Sûr'ı İsrâfil çalındı haşır u neşir oldu tamam
Hoca hala uyku görmüş âlem-i rüyadadır

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

19. Çok derin fikir eylesen uğrarsın ahir-i cennete
Filozofan-ı zamânı hak düşermiş hayrette
Ger yolum sedd etmeseydi emr-i (Lâ Yüs'el) benim
Çok su'al eyliyordum dergeh-i kudsiyette

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

20. Bellidir insân olan lafin hüner zan eyleme
Âlî ey hoca birden bî-haber zan eyleme
Nâzil olmuş çünkü Kur'ân sa'î ile ahlâk için
Keyif için âyâtı âlât-ı şart eyleme

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

21. Bu hammâm-ı şifâ u pâkî gel Tahsîn oku cândan
Nezâfet sıhhat-ı tevlîd eder ma'dûd imândan
Temizlenmiş bu yerde hazret-i Sultân Kanûnî
Güzel ta'mîr olundu bu kalan devr-i Süleymân'dan

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

22. Ey gözüüm (Nûrî) nazar kıl âşıkî giryânda gör
Çok sarî'ül'tab' olan inler bugün her yanda gör
Her yürüşte en çabuk seyyâre-i iskât eder
Olsa cevelân-gâh-ı vâsi' şehsüvârı onda gör

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

23. Sala-ı sayyâd kaza her sayda ger hırs u heves
Akıbet avlar keser koymaz kafeste bir nefes
Yâres sağlanmadan (Sâbit)-ı kadem bir hem demin
Yâre diğêr yara vurdun ey ecel tahrik-i bes

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

24. Sanmayın hâlik-ı hukûk halk-ı âlemden geçêr
Vakt-ı merhûni gelince zâlimin arakını biçêr
Biz kadeh nûşuz özüm kanından ey Hicrî Dede
Ba'zı var binlerce mazlûmun canından kan içêr

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

25. Hasır oldu meyle (Hayyâm)'ın sözünde felsefe
Ben ki her bir rûhten oldum mümessil-i her safa
Bir çiçek ekrem-i mü'bbed inkişâf eyler yaşar
Kutlu bir minhaçtır hasse-i avâme-i eşrefe

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

26. Varsa i'câz-ı belâgat ben gibi bir bendedir
Kim yerinde olsa Peygamber yetişmez maksada
Yerlidir asl-ı metâ'ı tab'ı hariçten değil
Ger kusûru var ise Kerküklüdür Hicrî Dede

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

27. Şaire yok câ'ize hakkında belki cizye var
Pençe-i zillet başında devir eder pervâne var
Ekmeğini tayyâraya binmiş piyâde kendisi
El verir mi böyle koşmakla semender rüzgâr?

Müfteilün / müfteilün / müfteilün / müfteilün

28. Bir putun namın işittim sâlik oldum dinine
Görmeden ettim ta'aşşûk çehre-i nesrînine
Yandırır şimdi beni ferdada güya kandırır
Hazırın talhını değişmem gaibin şîrînine

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

29. Misl-i ihvân hangi bir cem'iyeti görsen eğer
Zehir urur yekdiğere kalkınca akrepten beter
Böyle bir emniyet olmuş münselib âfâkta
Kendi sayenden emîn olma açanım el-hazer

Müfteilün / müfteilün / müfteilün / müfteilün

30. Sikkeyi ancak mehekk-i isminde alet bildirir
Âdemin mahiyetin bu altı halet bildirir
Komşuluk yahut vazife yoksa servet ya şarâb
Yâ refâkat-ı yolda yâ mala şerâket bildirir

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

31. Dost mikdârın hayatta rabt-ı ülfet bildirir

Ya sefer yoldaşlığı yahut ticâret bildirir
Hâlis altını mehekk âdemlerin mahiyetin
Ya şarâb ya vazife, yoksa servet bildirir

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

32. Ekser erbâb-ı zekâ uğrar felâket başına

Bak ne mazlumun gözünden fışkıran kan yaşına
Bülbülün hoş nağmesi tûtîde de şîrîn Zebân
Kayd için her ferdinin mühlik belâdir başına

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

33. Kem olur ömrü ki var yırtıcı kuşlara şitâb

Hem dahi çok yaşamaz ilde akur olsa kilâb
Her ciğer daglıyenın daglanacaktır ciğeri
Her kuyûd bağlayanın bağlanacak üstüne bâb

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

34. Hecrde bir neş'e vardır yok visâl-ı yarda

İştihâ sâimde kalmaz va'de-i iftârda
Nehre bak cârî iken hin-i talabda zevki var
Birleşince büsbütün ma'dûm olur ebhârda

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

35. Cevher-i fitrat bulur ehliyle ancak intizâm

Her kemâl erbâbına erbâbı eyler ihtirâm
Mey asil-i dehirdir baş üzere istihkâkı var
Bu helâlzâde ayakaltında ölmüştür harâm

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

36. Bir Talebeye:

İlm u âdâb öğretir üstâddan tullâb olan
Kim delil-i feyz olur ahabbına ahabb olan
Dersten önce mu'allim hüsn-i ahlakın sorar
Nâcih olmaz fitrattan bî-gâne-i âdâb olan

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

37. Görenler söyler ey Hicrî Dede îdin sâ'id olsun

Îlâhî Akçe'siz îd aşinalardan ba'id olsun
Şeker muhrûmuyum hem bî-libâsım teşne-i çayım
Bu üç işkâli hall eyle sonra söyle sâ'id olsun

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

38. İbtisâm saçtan doğmuş dudağın sevdiğim

Eşrekı parlar görünce gül yanağın sevdiğim
Neş'e olmaz bâdede süzdür mayınca gözlerin
Hakkı dır eylese sâkî ayağın sevdiğim

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

39. Hafız'l-Kur'ân ki bir a'mâyı gördüm bir seher

Derdi, yok ashâb-ı hayrât ümmet olmuş ehl-i şer
Etli yağlı bir semiz koç öldür Allah'ım bize
Öldü bir zengin tesadüf, gel dedi nûr-ı basar

Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün

40. Doğru insân odur âlemde gümrah olmasın

Her kese nâfi' ola bed-bîn bed-hâh olmasın
Rahime Allah re'yine bir nokta idhâl etmesin
Zahmet'ül-Allah-ı 'alayk zikr-i efvâh olmasın

41. İdimiz olsun mübarek Halika tahmîd ile
Eylesin mesrûr mevlâ milleti tevhîd ile
Mehr-i istiklalimiz şevk alsın istikbalde
Cân bulur ehl-i Irak elbet bu ümid ile

2)

Kerkük Hatıratı

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Tab'ımdaki eflâkı bu devrâne değişmem
Her zerremi hûrşid-i dirahşâna değişmem
2. Ehvâz'a kadar eyledim âfâk-ı seyâhat
Zindanımı ağyârla seyrâna değişmem
3. En doğrusu taş kendi makâmında ağırdır
Öz hâne-i virânemi yüz hâna değişmem
4. Rûhî'leri, meydanda Fuzûlî'leri vardır
Bağdâd'ı semâlerdeki divâna değişmem
5. Bânileri bezzâzileri şi'rde hassân
Musul-ı şerif âlem-i iksûana değişmem
6. Hem şehrim ile fahr ederim nerde bulunsam
Kerkük taşını cevher-i Amman'a değişmem
7. Es'ad'leri, Hâlis'leri, Fâiz'leri yâd et
Nef'i'lere, Vehbî'lere irfâna değişmem
8. Ben Şeyh Rıza, Kâbil u Sâfî deki şi'ri
Kânî'ye, Firdevsî'ye, Suhbân'a değişmem
9. Fıtrî kehrî şehrimin ednâ neferinde
Parlasa eger şem'e-i şâhâna değişmem

10. Bir bahçesidir çünkü erâzî Irak'ın
Her bir varakın hep diğer evtâna değişmem
11. Yükselse maârif yolunu bulsa ticâret
Her hatvesini mülk-i Süleymân'e değişmem
12. Çây'ından eger Zâb-ı Zagîr'in suyu aksa
Her Yârse de, Fars'a İrân'a değişmem
13. Şol sayede her mevki'e cedveller açılsa
Emlâk-ı ecânibdeki umrâna değişmem
14. Mefrûş demirler yolu bâl açdı trenler
Her vagonu bin kabile-i kârvâna değişmem
15. İksire rekabet edecek hâk-ı zemîni
Mahsûlunu cevherlere mercâna değişmem
16. Âsârının ey hâmi-i millet mutasarrıf
Her lepliğini arşta eyvâna değişmem
17. Cûzi-i eserin şâri'-i şeh-râh-i (Mecidî)
Her şa'saasın gökte çerâgâna değişmem
18. Tertib-i samanin yoludur sanki semânın
Her yıldızının bir cinnî keyvâna değişmem
19. Devrinde nev-îcâd olur tâze hadîka
Nev-hatt gibi sebzesini câna değişmem
20. Meyil eyler ona tâze bütün Tâir-ı Kuds
Leb hânde gülün hâsıl devrâna değişmem
21. Meh-tâbde bir şeb o gülistânı dolaştım
El hâk çiçeğin gülşen-i şâhâna değişmem

22. Buldum sanem-i lâle ü reyhân arasında
Hâddıyla hattın lâle ü reyhâna değişmem
23. Şol kahve-i âsâr-i Mecidiye'ye bâ kadem
Her sakfını bin servet u sâ mânâna değişmem
24. Her bir kemer-i kavs-i kuzah şekline benzer
Her encüm-i mevzûnunu mizâna değişmem
25. Parlak geceler gündüzü buz makinesin gör
Her mevsim-i seyfi bütün ezmâna değişmem
26. Şeb havzuna aks rah cânâna düşerse
Şol çehre-i farz meh-i tâbâna değişmem
27. Bir bahçedir ezhârı güzel millete mahsûs
Her bir demini bin dem hakana değişmem
28. Her fikrini ey mîr-i makamât-ı muazzam
Cevherli olan hançer-i uryâna değişmem
29. Ey şehrimizin sevgili Salâr-ı Necibî
Sa'yin semerin meyve-i rıdvâna değişmem
30. İnsân seni vicdan-ı cihân etmede takdîr
Ben himmetini bahr-ı dürr ü efşâna değişmem
31. Hep ölmüş iken beldeyi ihyâyâ çalıştın
Tedbirin Aristo'lara, Lokmân'a değişmem
32. Ayrılmış iki kısma ki bu şehir-i mukaddes
Köprü aralık Çây'ını Sirvân'a değişmem
33. Bir parçası (Koriye) diğeri (Zaviye-i Kal'a)
Her kısmını bir taht-ı hükümrâna değişmem

34. (Bir Kal‘ası) var şehrimizin manzar ü ‘âli
Zindân deme meydânını hep Van’a değişmem
35. Sathında (Ulu Camii) (Danyâl) türâbını
Mısır’a, Haleb’a Şâm’a Safahân’a değişmem
36. Dürnâ gözü mislî su akar zaviyesinden
Her katresini çeşme-i hayvâna değişmem
37. Şol ravza-i a‘lâ (İmâm Kasım)’a yüz sür
Her manzarasın mülk-i Horasân’a değişmem
38. Cân-bahş büyük tekyesi hoş sem-i (Bulâğ)’ı
Her zikrini bin fikr-i perîşâna değişmem
39. Her kırmızı âsâr-ı kilîsa-ı kadimin
Hariçteki yüz deyr ile ruhbâna değişmem
40. Cân tâzeler (Koriye)’sinin bahçelerinde
Nârencîni hûrîdeki büstâna değişmem
41. Hatır-ı şen olur gece (Şatırlu) sokağından
Her seyrini gül-geşt-i beyâbâna değişmem
42. (Elmâs Bağı)’nın hâsılı elmâs ile incü
Her yaprağını bir varak-ı câna değişmem
43. (Gâvur Bağı) Rûhu’l-Kuds’a sanki nazar-gâh
Allah inan ben onu yüz âna değişmem
44. Çayım içirim zevk ile (Çây)’ım kenârında
Kalyân demimi binke-i İrân’a değişmem
45. Çây üzere (Büyük Medresesi) cây ganidir
Yüzlerce sâfâ-gâh-ı Marivân’a değişmem

46. Hoş (Hâne-kâh Mescidi) a'lâ beldesi
Her taşlarını lâ'la-ı küher dâne değişmem
47. Şol kışla-ı İskender'i şâhâne (Serây)'ı
Her bir temelin barke-ı hâne değişmem
48. Rûh artıyor âb-ı hevâyı (Topuz Ava)
Esmârını yüz hâsıl dihkana değişmem
49. Her vakti seher (Tirkelân) ezhârini seyr et
Hep dir bahâ şebnem-i nisana değişmem
50. Tecdîd ediyor ömrü güzel (Yayçî Cedîde)
Her damla suyun bir der galtân değişmem
51. Cennet vatanım âlem gurbette cehennem
Ben cennetimi zahmet nîrâna değişmem
52. Ben müftehirim milli lisânımla cihânda
Öz postumu yüz atlas-ı elvâna değişmem
53. Her hoyratı var nağme-i Dâvud'a müşâbih
Her perdesini üç aşîrâna değişmem
54. (Nem nemdi menem halka o zülfün dev nem nem)
(Çağır he Dedem) gözünü cirâna değişmem
55. Aç gâh (Kesik) gâh (Mahâlîf) nağmenden
Her nağmesi bin bülbül-i kuyâna değişmem
56. Yüzdür yetmiye zikir (Âvâz Yetmi)
Hüzün artırıcı tarzına şâdana değişmem
57. Çağır güzelim (Meyde ne var onu kim anlar)
Men içdim onu men sana dem câna değişmem

58. (Ninnem baba, ninnem mana bak öz ağam-ı oğlı)
Ben kulluğunu şâhide ki ünvâna değişmem
59. (Divâne) sözüüm (Urfa)'ya yok (kör deveye yoktur)
Te'sîrini yüz rûh-ı nevâ hâna değişmem
60. (Âhir-Şer) odur sâz zamânla ola nâ-sâz
En gâye budur sulhî tûfâna değişmem
61. Üslûb medârı hünermend-i cihâni
Bin tehlike-i kütle-i insâna değişmem
62. Sâkî hürre de şaşma o sarhoş gözü güzele
Her bir bakışın bâde-i mestâne değişmem
63. Şeb-bûyde şeb-bûsini şol lâle-i rûhın ben
Zevk-i sehere mihr-i direhşâna değişmem
64. Doldur içeyim sâkî-i Kevser kadehinden
(Tis'in) çemenin ravza-ı Rıdvân'a değişmem
65. Her (Mendelî)'sini mendelniyin mülküne vermem
Her goncasını bin leb-i handâna değişmem
66. (Ferhâd Bağın) meyve-i şîrînîye seyr et
Her rayihasını rûh-ı gülistâna değişmem
67. (Cennet) o yerin sâde (Değirmenine)'dirler
Her dârını derdin dolu dükkânına değişmem
68. (Kehrîz) kehrîz akıyor (Hamzelilerden)
Her hasta için şerbet-i dermâne değişmem
69. (Hurmatu)'ya var ister isen aşk-ı şarâbın
Her tilkisinin kuyruğunu aslana değişmem

70. (İncir Veziri)'si vezirâne sızâdır
(Paşa Yüzüm)'ün çavuş-ı divâna değişmem
71. (Dakûk) kâlender yeri (Tuz)-ı mesti harâbât
Hoş sarhoşunu âbid-i nâdâna değişmem
72. (Kaysısı) için Kays gibi halk dururmuş
Her Leyl oku şemzeyi yüz hâna değişmem
73. (Kifrî) bile imân u salahı ile mücehhez
Ben doğruluğu hud'a-ı şeytâna değişmem
74. Hayl u Cemel u âhû u agnâm-ı (Havice)
Her körpesini rûha da cismâna değişmem
75. Her subh o vadide ne hoş bûy-i sâfâ var
Misk-i hatne nâfe-i gızlâna değişmem
76. (Hamrîn Cebeli) mnebe'-i iksir-i nebâtât
Her bir çiçekin hep âcemistâne değişmem
77. Ondan gelelim nâhiye-i karye şehre
Meydânımı bin esp ile cevelâna değişmem
78. Tebcil eder eflâkta (Tercil)'i melâ'in
(Mevcud) (Ocağ)'ın nûrunu çeşmâne değişmem
79. Yâri Dede'nin Paris-i Geylâni müridi
(Leylân)'ı bütün kıt'a-ı afgâna değişmem
80. Ser Hasa-ı kenâriyle güzel (Yâr Veli)'sin
Tebriz'e de Şirâz de Tehrân'a değişmem
81. Görse küçüğü pîr har mendler oynar
Şol neş'e-i pîr elli civân-âne değişmem

82. Zan etme (kara nahiye-i vech-i hasendir)
Şol mâ' ile hadrâsını sevdâna değişmem
83. Göl suları cârî oluyor (Gül Deresinden)
Her lâlesini la'l-ı bedahşâna değişmem
84. Cigeri çemenistânı sâfânı (Kara Veys)
Eşcârını cennetteki büstâna değişmem
85. Bin Umre değer her (Umer Mende) hâki
Her günlüğünü Mısır-ı hoş elmana değişmem
86. (Mercân Gözü) her bir balığı nehirde altûn
Be (Köprü)-i tahsin edip câna değişmem
87. (Erbil) yeri er mevki'i erbâbına mahsûs
Yer cevher olan hâkini Balkan'a değişmem
88. Müstahkem olan kal'asıdır bâ-yı bezirgân
A'lâ bilâsı takını keyvâne değişmem
89. Dürrlü yüzü şîrîn yüzümü sâde (Sa'idî)
Şeftalisini bûse-i gılmâna değişmem
90. Bes kin ü hevâdan düşe her ferd-i miskîn
Her şahsını yüz Hüsrev destana değişmem
91. (Yakûb)'dur üstâd sühan-seh (Garibî)
Her Yûsuf'unu mâh-ı şebnâne değişmem
92. (Bâd Avâ) demesen o gülistân behişte
Şol kasr-ı mu'allayı bütün câne değişmem
93. (Şaklâva)'ya azm eyle odur menzil-i mirân
Zevkin cebel mevki'-i Lübnân'a değişmem
94. Karlar, dolu bağlar, sulu mahbûb-i mücessem
Her dîdelerin nergis-i fettâna değişmem

95. Her elması, elmas geçer görüne zenahdân
Her parlağını la‘l-ı bedahşâna değışmem
96. Güller açılan demde nesim seheriden
Her çâkını yüz dürrlü girîbâna değışmem
97. Hoş rûh-ı revânıyla (Ruvândûz)’na sâfâ-gâh
Şol nehr-i revân seyrini her yana değışmem
98. (Ârmût)’ı güzel rûh verir (Neş’e-i Koyî)
Her (Tem Tem)’ini bin çemenistâna değışmem
99. Sen (Mali)’ye marî deme billâhi hatadır
Her zülf-i perîşânını yüz şâne değışmem
100. Elbette gelir râme o cânân-ı (Herâme)
Ben bâr u nâ-dârımı ihvâna değışmem
101. (Hacî)’leri var cevherin inşâdına (Kadir)
Her şi‘rini bin lü’lü’-i Ammân’a değışmem
102. Nâlf’leri gör dilere Mahvî’lere söz yok
Manzûmelerin âsâr-ı Süleymân’a değışmem
103. Tasvîr-i belîgâna Hicrî’de neler var
Öz tab‘ımı gencine-i pinhâna değışmem
104. Mânend-ı sehâb ağlar isem gül açılır gül
Giryân gözümü çehre-i handâna değışmem
105. Doktora din nâfiledir çâr-ı düşünmek
Cismimdeki öz derdimi dermana değışmem
106. Sâimde olan neş’e dem süfrede olmaz
Firkat demini vuslat-ı cânâna değışmem

3)

Harb Fâciası

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Ey batmış iken fitneyi uyandanlar
Ey yeryüzünü hûn-ı sitemle boyadanlar
2. Mazide-i mahşer günü çıkmış mı hayâldan
Etmez mi sitemkâr-ı zemân tövbe o haldan
3. Tek habbece şerâre düştü miyâne
En sonra cehennem kesilip halk-ı cihâne
4. Hatırda mı? ya hatıra gelmez mi, o günler
Hep mateme tebdîl olunan şenli düğünler
5. Bir mahşeri va'd eylemiş Allah ibâde
Layık mı, kopa mahşer diğer arz u semâde
6. Biz vakti seferberde yamân mahşeri gördük
Bin türlü zebanilere dûzâhlara erdik
7. Lâkin kürre-i arz neler taktı seferber
Yetmiş iki milyon neferi yaktı seferber
8. Çala duruyor hayli kafa dopdolu kanda
Zan etme ölü hep diridir başka cihânda
9. Çok hânelerin taziye-i meyti kalmış
Çoklar ki o te'sîr ile rûhun yere salmış
10. Vâh vâh ne seferber beşerin posunu soydu
Çok âileyi ezdi ayakaltında koydu
11. Taş değdi nice şişe-i nâmûsa dokundu
Kad sinide muğber edip mâtem okundu

12. Yer yandı, semâ yandı beşer kalmadı yandı
Nev'-i beşerin zulmüne Alla da usandı
13. Gazlar dökölüp evlere odlar düşüyordu
Her tıfl kebab olmuşa dönmüş pişiyordu
14. Maderle peder derken Allah'ım usandım
Söylerdi çocuk vâh ana yandım baba yandım
15. Et parçalanıp gövde asılmıştı seherde
Vardım ki biz az et alayım hin-i seferde
16. Sandım ki koyun zebh ediyor askere kassâb
Kesmekte yiyecek elde müheyyâ bütün esbâb
17. Baktım bütün âdem etidir dâra asılmış
Lâkin nice et hepsi ayaklarla basılmış
18. Tedrici keser başları amma nice cellâd
Her çırpınan insâna güler şevk ile hey dâd
19. Kim harba müsebbip olacak baksın utansın
Kardeşlerimiz yerde niçin kanla boyansın
20. Ebnâ-i beşer bir babadan bir anadan
Üstâd-ı tabi'at okunan bir yaradandır
21. Sönsün mü? Yine ateş-i harb üzere ocaklar
Yansın mı? Kökünden koca yapraklı budaklar
22. Yekdiğeri ölsün mü? Cihân halkı şererbâr
Dönsün mü? Zemîn bir küre nâriye tekrâr
23. Kıtlık çok ki rûh-i sûki kan mı yemek olsun
Gitsin açmak Bir bire taş mı yürek olsun
24. Yavru yüzü şişsin mi nene emciği bitsin
Aşçı kuzu doldurma simi bir yigâ etsin

25. Gök üstü tutulsun mu, kesim dâneli kuştan
Bir halkı ezilsin mi akurâne yürüşten
26. Od evlere düşmüş analar ağlamasın mı?
Baş gövdeden ayrılrsa ciğer dağlamasın mı?
27. Sanma kızarıp cev hû âteşe benzer
Kandan ona aksin veriyor gökteki manzar
28. Zan etme yağış belki yağan zehr-i cefadır
Seylâb değil belki dumû‘-ı zuafâdır
29. Zan eyleme gök küreleşiyor belki figân var
Zan etme bulut âh eyle iç evde dumân var
30. Şimşegi ki çok hâneleri etti harâba
Yâ kahr ile top güllesi mi düştü türaba
31. Tayyâra değil bark gelir gökte hücum
Seyr eyle kara yerde düşen hayli nü nücûma
32. Her cebhede âteş vere emir etti kumandan
Her asker zişâna nişân oldu kızıl kan
33. Bombardıman ettikçe semâ üzere uçaklar
Alt üst oluyor yerde ocaklarla kucaklar
34. Hengâm hazânda acaba lâle mi açmış
Hûn-rîz beşer yere kan mı bu saçmış
35. Matbahta yemedin mi, tütün kim yakılır yâ
Mazlumların baş tasıdır kınıyor âmâ
36. Oğlan mıdır öz sevdiği kız karşısın almış
Ay mı, bu gelen gün mü, tutulmuş kara salmış
37. Gir sek içeri bak ne çriler yere düşmüş
Koçluk mu, susuzlukla kırılmış dili şişmiş

38. Ardınca nice öksüz olan yavrular inler
Ama ki yamân canavar eyvâh ne dinler
39. Yüzlerce yüzün yırtıyor açmakta cemâlin
Masuma hanımlar görecek kendi helâlın
40. Ağlar yeni damada olacak genc olan oğlan
Sızlar ne gelin der olayım ben sana kurbân
41. Hemcins için yasla çalar bezimde artar
Geldikçe o bî-çareler üzere sitem artar
42. Aktıkça kanın nağme-i kanûn eder inşâ
Kanûn-ı düvel hepsi kızıl kanla muhaşşâ
43. Ebnâ-i beşer mâtemini çaldı musiki
Ey cânlı seda söndüre versin bu hariki
44. Âşık ile ma‘şûkası cândan geçiyorlar
Vuslat-ı mey, ney döktü felek kan içiyorlar
45. Sâkîde olan sâkı ki bir gülle vuruldu
Peymân ile peymânesi mecliste kırıldı
46. Mutrib yüzünü gül gibi yırtarken akar kan
Bülbül tutuşup meyl-i hazân etti gülistân
47. Her ülkede muhrik ne havâ dinle ne gam var
Dost dosta vedâ‘ eyleme bekle nağım var
48. Gitti babalar vah analar kaldı yerinde
Evlâdı yetim oldu keder var ciğerde
49. Ağlar çocuk ancak neneden gündelik ister
Söyler babam ölmüş mü hani gel bana göster
50. Akşam da olup gelmedi göz kaldı yolunda
Sor anneciğim olmaya bir iş ola bunda

51. Bak her tarafa kan kusur gör ki neler var
Cîrân balalar ya kuzular ya sürüler var
52. Yüz nâz ile perverde ne oğlanla ne kızdır
Yoksa kuzudur al onu kes çok çok ucuzdur
53. Ey zâlim-i hûn-rîz neden böyle mazâlim
Artık heyecân üzereyim artırma melâlim
54. Ey hayli cihânsız olan eczâyî yapanlar
Her simli yamân güllede bin kelle kapanlar
55. Bir lokma kızıl kurt ola at o garbına sayyâd
Cîrânı kuş etmedi bir darbede bî-dâd
56. Garbın medeniyet dediği vahşete döndü
Burc-ı beşeriyette olan şü‘le de söndü
57. Müstehzi olur canavar ama bu hayâla
Veylün leküm ey garb-ı cihân hayıf bu hâle
58. Süm yağdır buralar ki bütün rûh u kafaya
Bin yuf bu medeniyet okunan resm-i cefâyâ
59. Sevk etmededir âteş-ı harb üstüne hükkâm
Yanmakta felâketzede mazlûm olan akvâm
60. Hem hekimdedir nice-i gaddarda sıklet
Bî-çâre esîr gam-ı zillet nice millet
61. Her kes ki diyor âlem-ı Dünya benim olsun
Mahlûk kulum âlem-ı Dünya benim olsun
62. Enbâ-i zamân dost emel zımni bî-lândır
Ciddiyetin ismi var imiş hapsi yalandır
63. Varlıktır katar dostun olurken cânı câna
Darlıkta eder sîneni peykâna nişâna

64. Milyonca mariz âh ediyor çaresi yoktur
Milyonca da her ülkede nân parası yoktur
65. Milyonları geçmiş ne şer derbeder ammâ
Bulmaz ki bu vasi' kürede kendine me'vâ
66. Kestin neneyi derken onun vadesi bitmiş
Karnında olan yavrusu bilmem ne suç etmiş
67. Her âmir u hûn-rîze sıra tahta ne koltuk
İnsân kemiğinden yapılan nesnedir artık
68. Baştan ayağa hep deridir güçle soyulmuş
Üstünde ipekli döşeme ismi koyulmuş
69. İnsânları yer üzere kesip bir de biçerler
Beyinin tasını bardak ederken kan içerler
70. Her türlü-i âdem iliğinden pişirilmiş
Hân üzere gıda etmeğe et mi döşelermiş
71. Bir kuvvet-i kâfi eğer olsaydı elimde
Azmim bu idi âleme karşı emelimde
72. İster ki kral ister ola ya ulu serdâr
Akvâm-ı cihâne olacak kim ise hûn-hâr
73. Hûn-rîz u muhârib ne kadar varsa cihânda
Cem' eyler idim hepsini bir özge mekânda
74. Her ferdin edip simli silahlara mücehhez
Bir yerde fakat her tarafı sur ile mürekkez
75. Derdim ki hücum üzere gelin yok daha imkân
Yekdiğeriniz parçalayın işte bu meydân
76. Bir hamlede koy kasr-ı mu'allası yıkılsın
Koy hânesi virân ola bin darbe takılsın

77. Koy bûm okusun beyit u saray ola makber
Koy na‘şının üstünde kona zâg-ı siyehper
78. Koy tahtı da tabut ola hem nahîde dönsün
Zulmette kala şü‘le-i ümidi de sönsün
79. Kalbi ciğeri parçalanıp yerlere düşsün
Nazik bedeni kap kızarıp od ile pişsin
80. Ondan sonra etfâl sokaklarda dilensin
Yırtıp yüzünü âilesi kanla bezensin
81. Ya âilesi yavrusunun tutsun elinden
Sersem dolaşıp görmeye yüz gurbet ilinden
82. Ya âile efradı olunsun içi tesmîm
Feryâda gelip nân direk cân ede teslim
83. Yurdunda aylar, seneler umuru geri kalsın
Öz yaptığı kaşana-yi koy başkası alsın
84. Ancak ki bu te’sîr ile şerbet içen anneler
Akvâm felâketiniz denk derdini anlar
85. Eyvâh ne katil olan âdemlere çattık
Bilmem ki bu meydânda ne aldık ta ne sattık
86. (Darvin) ne demiş felsefesinde daha akdem
Maymun damarından inmiş aslında hep âdem
87. Maymunlar ise red ediyor Darwin’i ama
Âtideki tarz üzere edip sözlerin inşâ
88. Derler ki nasıl nokta nasıl felsefe bu
Hep mugalatadan kıssa-ı şak şakadır bu
89. Biz nerde beşer nerde ne nisbet bize aslı
Yoktur bu sözün asıl-ı esâsı ne de faslı

90. Bizden beşerin ırkını saymak ne revadır
Red eyliyoruz söylediğin laf-ı havâdır
91. Cânîdir esâsında beşer olmaya bizden
Elbette kabul eylemeyiz bu sözü sizden
92. Maymun âdemimiz muhayyeb fahr-ı esredir
Terkibi fakat her beşerin dopdolu şerdir
93. Mürselleri biz mi kesici yoksa biçen kim
Baş kesmeğe dil teşne olup kanlar içen kim
94. İsbât ederiz biz beşeri mâil-i şerdir
Hayr üzere değil giyâbesi erbâb-ı zarardır
95. Hayvânlarız amma gezeriz çölde ziyânsız
Bir kimseyi biz eylemedik zülm ile cânsız
96. Yekdiğere hep nev‘-i beşerdir zarar ettiniz
Hem sârik u hem gasıb u hem nâhib u hûn-rîz
97. Hiç biz mi ettik tefrike-i insânlara saldı
Şahsı tama‘ uğrunda emel bahrine daldık
98. Bizde hani tahrik ettirici müfsid ü mekkâr
Kurt dişli koyun başlı yamân cânî u cerrâr
99. Bizde hani yekdiğerine ok atacak yok
Kandırmada hoş en sonra kan kusturacak yok
100. Katil ki bu tayyâraları kim yapan oldu
Âteşleri bizden mi zîn üstüne doldu
101. Muhrik ki bu eczâları kimdir eden icâd
Hemcinsini kim etmeyededir zülm ile biryâd
102. Kimdir küre-i arz bu kan dökmeğe bâdî
Kimden kopuyor yeryüzünün zülm ile fesâdı

103. Yekdiğere hırsla hücum etti mi maymun?
Baş kesti mi hatta ciğere yitti mi maymun?
104. Maymun hani hemcinsini ile harb ediyor mu?
Hiç halka akur-âna yürüyüşle yürülür mü?
105. Maymun koca (Darvin)’i sükût etti yerinde
Söz dinle dilim başka habbe mevzû‘ üzerinde
106. Ma’nîde diyor Âdem’i yaptı yed-i kudret
Var ravza-i rıdvâna bu yurdu bu da cennet
107. Amma ki yakın düşme şecerden yeme zînhâr
Fermâna muhâlif olana çünkü cezâ var
108. Bi’l-akis varıp hırs ile ekil etti şecerden
Havva’ya takarrüple bâîd oldu o yerden
109. Hak emrini en evveli Âdem baba kırdı
Artık bu haleflerde onun çığırını kurdu
110. Kabz eyler idi rûh-ı kadimî Melek-ül-Mevt
Şimdi o dahi etti firar ölmeye ya fevt
111. Yerde o kadar kâbız el-ervâh çoğaldı
Cân kabzına Azraîl’e hacetimi ne kaldı
112. Dursun mu, bu satranç zamânın şererinde
Şeh-vârı cehennem dahi mât etti yerinde
113. Şeytân dahi saklandı siyaset hilatten
Başkaldıra cân olsa tutarlar saklatından
114. Cennet adı geldikçe de cennet biliyorlar
Derler ki cehennemde cehâlet tevlidirler
115. Ma’nâ adı geçe de halk özge isen ister
Derler ki bugün maddi olan kûtı göster

116. Şimdi diliyor her kiş bir muntakim olsun
Hiç istemiyor mahkeme-i uhrâya koyulsun
117. Kuvvet-i atı sormaz âtî-ı hiç zamânda
Kim bekleyecek va‘da-ı ferdâyı cihânda
118. Ey hazret-i üstâd-ı tabi‘at meded eyle
Hatta ne zamâna kadar imrâr ede böyle
119. Telvîs olunup yer küresi cürm-i beşerden
Zîr ü zebr et başkaca mahlûk yarat sen
120. Rabbim bu na kurdun ağû toprakta yoğurdun
Kan dökmeğe cân bakmağa Âdem mi doğurdun
121. Sen avcıyı sayd üstüne cellâd ediyorsun
Lâkin diyemem zâlîme imdâd ediyorsun
122. Bilmem ki tabi‘atta yer etmiş bu na şîme
Etfâl-ı mezâlîme dolu hep bu meşîme
123. Bir hakkı zaîfinde eğer varsa görünsün
Yoksa ezilip koy yüzü hâk altında dönsün
124. Derken zuafâsın bugün al hakkı hakkımı ya Rabb
Feryâd-ı Hakk ettikçe daha oldu muazzeb
125. Kanûn ise hep kavm-ı zaîf üstüne cârî
Kuvvet kırıyor eldeki kanûn ile târî
126. Lâkin bunu bilsin yine hûn-rîz olan erler
Hep tak-ı mu‘allaya düşer yıldırım ekser
127. Var perdenin ardında büyük bir yed-i kudret
Yoktur ona galib gelecek başkaca kuvvet
128. Bir gün gelir eşrârı sönerken temelinden
Mazlûmları kurtaracak zâlim elinden

129. Mazlûm zamân kemide eğer görse kusurı
Bir âh ile sarsattırır erbâb-ı kusûrî
130. Eşyayı muhit olmuş hazreti Allâm
Mânide de maddide de hem hakim-i hükkâm
131. Hallâk-ı tabi‘atimi ne derler okusunlar
Biz Hakk-ı biliriz koy ki ne derlerse desinler
132. Hakk, adlı sever düşme sebeb-kâr bu hâle
Mutlak yetecek zâlim olan sonra zevâle
133. Batnında fenâr eymeli biriyle mahkûm
Bel bağlanacak olsa kalırsın sonra ma‘dûm
134. Sen böyle hayatınla ne mağrur u ne hûn-rîz
Hakktan utanmaz mısın ey nutfa-i nâciz
135. Ne oldun ne ettin söyle ki ey zâh fânî
Evvelce kerahetle menî uhrâ cânî
136. Çıktıkta cânın na‘şın olur mucib-i ikrâh
Alçak bu vücudunla diyorsun ki innâ Lillâh
137. Bi’l-farz cihângir olup âfâkta tuttun
Hep karşına geldiklerini zûlm ile buttun
138. Mağlub olup encâmda mutlak gideceksin
Aldıklarını bir dahi teslim edeceksin
139. Ahir ki vedâ‘ eyleyeceksin bu hayatta
Mutlak düşeceksen yere çıksan semâvâta
140. Yok hak-ı hayat âdem-i hûn-rîze cihânda
Hakkın bilecek olsa gezer mi eli kanda?
141. İnsân odur en muktedir oldukta bağışlar
Tek nefes değil âlem için menfaat işler

142. Erbâb-ı hüner sâî-i tevhîd beşerdir
Ger hayr-i ‘amel âh varsa budur başkası sızdır
143. Her yetime bak beyit-i hüznü eyledi inşâ
Yakûb’una gel Yûsuf sulh eyle temâşâ
144. Gel gözlerini sevdiğim ey sulh u selâmet
Ol îd-i sâ’id üzere hem akvâma alamet
145. Ey saygılı me’mûr izâ‘a bunu naşir et
İsrafil olup çal devrenin halkta haşir et
146. Kuvvetle getir esîr üzere müdir ol
Kurtarını esîr olsa da mazluma zahîr ol
147. Harb ismini sildirmeyiz suhuf-ı cihândan
Sulh üzere beşâret okuna gün u mekândan
148. Birliğe teâvünle koşa bir bire âlem
Ta‘kib ede kardeşlik izin zümre-i âdem
149. Kardeşlik ile pâk ola her kalpta mirât
Ebnâ-i beşer hepsi bilâ fark u müsavât
150. Var hutbemi anlat ki bütün şark ile garba
Tekrar bakın düşmeye endişe-i harba
151. Ey harba sebebkar olup akvâmı ezenler
Milletlerin imhâsına zûlm ile gezenler
152. Yok şaire tayyâra fakat hak sözü vardır
İtfâ edecek âteşi başlı gözü vardır
153. Geldik te muhariblere evvelce ricaya
Yaîs eyler isem başlarım en simli hecâyâ
154. Seylâb cihângir ola gözyaşımı silmem
Feryâdımı bark eylerim indikçe çekilmem

155. Tûfân koparıırken boğarım sâlik-i harbı
Daf' eylerim akvâma düşen dâne-i zarbı
156. Ey şair hak nazmını sulh üzere okut sen
Erbâb-ı şu'ûr âtîde desin şi'rine ahsen
157. **Hicrî Dede**'nin nushu budur sulh eder ümit
Tanrısının kuvveti eyler sizi tehdit
158. Kim sorsa sana söyle anasın bu siyâkı
Yazdı bunu bir şair-i Kerkük Irak'ı

4)

İntibâh-ı Cihân

Maddi ve Ma'nevi Tarihlerden birer yaprak

Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün (Bahr-i Recez)

1. Suhuf-ı beşere eyle ki dikkatle temâşâ
Tarih-i düvel hepsi kızıl kanla muhaşşâ
2. Benzer ana tarihi merak eyleyen âdem
Olsun saf-ı mevtâ ile hem sohbet u hümûm
3. Mazideki emvâtı meğer karşıya almış
Deryâyı hayâl üzere düşüp dalgaya dalmış
4. Çok felsefeler çok hükemâdan yürütülmüş
Hikmetinden akan sanma bu Amman durultmuş
5. Kavl-ı hükemâ suhufuna ger eylesek im'ân
Hayvandır esâsında demiş âlem-i insân
6. Ya nutuktur insânı temeyyüz şu meydânda
Çok hassa ile ezhâr-ı şems oldu cihânda
7. Yoktur hükemâce ki bunun hiç hududı
Gâyette kadim olmuş olup rûh-ı vücudı

V. Kitaplarına Girmemiş Şiirleri:

1)

Hikmet¹

Müstef'ilün / Fe'ûlün / Müstef'ilün / Fe'ûlün

Mef'ûlü / Fâ'ilâtün / Mef'ûlü / Fâ'ilâtün

1. Her milletin merâmı bir şâh-râh içindir
Ba'zı sefide mâil ba'zı siyâh içindir
2. Dünya 'aceb mutalsam etmiş dehânı sersem
Ser eyler bu mu'ammâ başka nigâh içindir
3. Bin gayeler düşündüm hülyâ mı yâ hayâlât
Ammâ ahass-ı matlab bir cilvegâh içindir
4. Benzer cihân arûsa dâmâdı yüz bin ammâ
Her kimde genç vardır kısmet o şâh içindir
5. Her nerde gâlibiyyet ger varsa hükm onundur
Her ferde gerçi nisbet bir bârgâh içindir
6. Pûlâd olursa bir el mümkün mü pençeleşmek
Ol şâhdan ne hâsıl bâzîçegâh içindir
7. Olmaz beşer emelsiz durmaz binâ temelsiz
Her âkılın murâdı muhkem penâh içindir
8. Te'sîs-i hayra sa'yin tadrîcen olsa hâsıl
Benzer o nerdübâna eflâk âh içindir
9. Bir muktedir vücûda vâbeste olmayınca
Encâm-ı kâr-ı âlem beyhude âh içindir
10. Parlar küçük görünce mâfevkın iltifâtın

¹ Necme Gazetesi, S. 423, 8 Kasım 1920.

Aks-ı ziyâ-yı hurşîd elbette mâh içindir

11. Eş‘âr-ı âbdârım her kavm için müberhen
Hicrî usûl-i nazımım hep intibâh içindir

12. Sanma Allah içindir vallâh külâh içindir
Ne dîn için bu gavgâ ne pâdişâh içindir

2)

Neme Lâzım¹

1912

Mef‘ûlû / Mefâ‘îlû / Mefâ‘îlü / Fe‘ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Âsûde dilim zemm ü senadan neme lâzım
Yâ ehl-i hatâ ehl-i salâdan neme lâzım
2. Bahs-i mey ü mahbûb kıl ey vaiz efendi
Bu keşmekeş u bey’ü şîrâdan neme lâzım
3. Yârin lebi şâfî yanağı secdegehimdir
Pend-i hükemâ yâ ‘ulemâdan neme lâzım
4. Ben pîr-i muğanın kuluyum şerh-i şarâb et
Efsâne-i sultân u gedadan neme lâzım
5. Şâgirdine Câmî dolu tedriste göster
Boş câmi deme haşek-i sadâdan neme lâzım
6. Fennârî okutma yerimi eyleme fi’n-nâr
Tahkik-i tasavvurla hevâdan neme lâzım
7. Hoş Muhtasaran ilmi Ma‘ân beyân et
Âmâl-i Mutavvel’de edâdan neme lâzım
8. Bintül’ineb aç eyleme şerh İbn-i Hacer’dan

¹ Kerkük Gazetesi, 3 Mart 1947

Bu baş kırıcı seng-i kazâdan neme lâzım

9. Kâfi bu Buhârî gelecek yâda buhârî
Gel söyle ki bu hâr-ı ezadan neme lâzım

10. Sen şimdi benim meclis-i ayşımda muîn ol
Ferdâ için ümmîd-i safâdan neme lâzım

11. Vâiz diyor ey Hicrî gel ol ehl-i teverru‘
Mey sun bana sâkî bu cefâdan neme lâzım

3)

Ziyâ‘-ı Ebedîye Uğrayan Kerkük‘ümüzün Edîb-i Muhteremi Kudsizâde Ahmet Medenî Bey İçin Mersiye ve Merhumun Mezarı Üstünde Okunan Kaside

24.Ocak.1940

Mef‘ûlü / Mef‘îlü / Mef‘ûlü / Fe‘ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Ey Tâir-i Kudsî sana medefen mi Musallâ
Yoksa Medenî şahsa budur burc-ı muallâ
2. Sen ey Medenî! Ölmeyecektin, kalacaktın
Pek çok yaşamak ister iken feyz olacaktın
3. Azmin vatana hizmet idi çok daha müddet
Lâkin ecelin eyledi can kabzına sür‘at
4. Tezkâr ile gelmiş seni yâd eyliyor ancak
Toplanmış olan sevgili ahabına bir bak
5. Tekrim ile sen de yola sal sonu görüşte
İsmarladık Allah seni biz yürüşte
6. Kan ağlıyor âh etmededir Zeki birâder
Kalk ey Medenî gönlümü al olmaya muğber
7. Yâ sekte-i kalbinle ufûl etti hayatın
İnler babam ölmüş mü diyo körpe Necât‘ın

8. Söyler bu küçük yavru efendim sefer etme
Takbîl edeyim ellerini gel baba gitme
9. Bî-kes bu yetimin soluyor hatıra gel sal
Gözyaşını sil okşa dizin üstüne al
10. Rûhun çıkacak demde ne hal etti tecessüm
Ben ağlarken eyler edin sen tebessüm
11. Sabr eyle ecel koy babama doymamışım ben
Kâm almamışım ver azıcık mühlet aman sen
12. Bilmem kime naz eyleyim ta olayım şâd
Elbette soğuk yüzlü olur bî-peder evlâd
13. İhlâs ile hep yalvarıyorum şâm u seher gâh
Hiçbir çocuğu hâr ü yetim etmesin Allah
14. Mazlûme yankılı nenesi sor niçin ağlar
Serdârı gidip bî-kes olub bağırını dağlar
15. Senin kadere uğramasın cevher-i mümtâz
Pek nâz ile perverde olan kalmaya bî-nâz
16. Mahsûl-ı hayat işine budur hâdis u bî-vûd
Tek lâ-yetegayyer kalacak Hâlik-i mevcûd
17. Mağrur-ı hayat olmamalı çünkü fenâdır
İnsân ‘amel-i hayır ile şâyânî bekâdır
18. Dünyaya gelişin varsa da tekrâr gidişin var
Çıksak semâvât üzere yine hâke inişin var
19. Her ni‘met-i şîrîn arar telh ile nikmet
Her gülşeni yer fasl-ı hazân gündüzü zulmet

20. Ey mutlu muharrir sana lâyıkdı Havâdis
Lâkin bu havâdis gibi ‘âlem yine hâdis
21. Ey şahs-ı haluk asıl necib günc-i makalât
Eyler eserin hürmet ile fazlını isbât
22. Göğsünde göğremiş olan ezhâr-ı letâfet
Her bir varakı bir edeb-i ders-i kırâet
23. Sensin medenî hulk-ı cemilinle mübeccel
Şâfî olacak Ahmed için Ahmed-i mürsel
24. Ey ‘âşık-ı Hak menzil-i maksûduna yettin
Vardın ebedî ravza-i rıdvânda yer ettin

4)

Tarab

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün (Bahr-i Remel)

1. Bir güzel isterim olsun beli ince çelebî
Hem gözün süzdüre hem gezdire bintül-anabî
2. Günde bir betrime giden dilbere dil-bend olamam
Siktir olsun yok ise hüsne karşı edebi
3. Hande leb, gonca dehân, sahib-ı ân, rûh-ı revân
Ya'nî bir tâze civân ehl-i dilin müntahabî
4. Cilvede, cazibede, neş'ede mümtâz olsun
Şeyhi sûfileri raks ettire zevk-i tarabî
5. Hadd-ı gül, hâl ile zülfü güzel elfâzı beyân
Ola Rûmî, Habeşî, hem A'cemî hem de Arabî
6. Yanağından saçını raf' ederek baksa eğer
Geceyi gündüze tebdîl eden tavr-ı acebî

7. Ne melâhet, ne letâfet, ne nezâket Hicrî
Yaşasun gün gibi âlemde cenâb-ı Çelebî

5)

Aşk ve Garâm Yaprakları

Mef'ûlû / fâ'ilâtün / mef'ûlû / fâ'ilâtün (Bahr-i Muzâri')

1. Seni sevdim seveli hicr ile nâlân oldum
Bûte-i aşka bıraktın beni sûzân oldum
2. Bu ne te'sirdir ey gözleri mahmûr güzel
Fıraktın yakdı cigerhâmı biryân oldum
3. Gurbette saldı beni turre-i zülf-i acemin
Hân iken, hân sefaletde perîşân oldum
4. Nice mahbûbu beğendimde sevdim savdım
Akıbet sanemin hâline kurbân oldum

6)

Sulhun Masasında

Mef'ûlû / mefâ'ilün / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Sulhun masasında yol bulaydım
A'zâ sıfatıyla söz alaydım
2. Akvâm-ı cihân hep olsun ihvân
Mevki' yola intizâm-ı devrân
3. Zalimlere vermeli mücazât
Mazlumlara almalı mükâfât
4. İnsânlığa başka nef' ederdim
Harp ismini def', raf' ederdim
5. Bir mekteb-i feyz ederdim inşâ

Tevhîd-i beşer ona müsemmâ

6. Her sınıfta sulh okuturdum
Gavga sesini unutturdum
7. Mektepte yapardım özge hâne
Sermâye-i rûh hastahâne
8. Derdim ola sıhhatte muvafık
Doktorları hep tabîb-i hâzık
9. Ser-i levhayı sulh ile kazardım
Onda yeni şiirler yazardım
10. Çok fa'ideler beyân ederdim
Her haftada imtihân ederdim
11. Tullâba sorardım imtihânda
Sulh ile cevâb alırdım ânda
12. Kim harptan eyleseydi imâ
Eylerdim onu o demde imhâ
13. Akvâmı alırdım ittifaka
Hiç koymaz idim düşse nifaka

7)

Hac Rü'yâsı

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün (Bahr-i Hezec)

1. Günâhım çok sevabım yok huzûr-i şaha geldim ben
Bu istirham ile bâb-ı Resûlullah'a geldim ben
2. Garib ü hasta hem müstağrik-i Dünyayı isyanım
Makamın ilticâgâh eyleyüb dergâha geldim ben

3. Şefî‘ ol bende-i mücrim için ey sahib-i levlâk
Gider divân-ı Mevlâ'ya Kâ'be-i şeh râha geldim ben
4. Bütün mevta bunun bir zerresinden kesb-i rûh eyler
Ziyası dehri tutmuş bir tecelligâha geldim ben
5. ‘Acep rû'yâ mı bu yahut diğer ‘ayn-ı hakikattir
Gönülden beyt yaptım işte beytullâha geldim ben
6. Oku **Hicrî** için hem bir duâ arz eyle ey zâ'ir
Şefaaimden mahrum etme burc-ı mâha geldim ben

8)

Mevlid-i Nebevî

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün (Bahr-i Remel)

1. Doğdu bir mihr-i sâfâ burc-i se‘adetten bu gece
Parladı âleme envâr-ı nübüvvet bu gece
2. Çıktı bir dürr yetim oldu ziyâ bahş-ı cihân
Geldi emvâca taşıp bahr-ı hakikat bu gece
3. Verdi feyz-i ebedi âlem nâsûta bütün
Esti her cânibe şîve-i letâfet bu gece
4. Sebeb-i hilkat eşyâyî cihândır kademi
Geldi Dünyaya şehn-şâh risâlet bu gece
5. Kudsiyân-i felekin pâyine ruh-sûde olup
Âsmân üzere zemîn buldu şerâfet bu gece
6. Geldi takdise-i Mesîh, eyledi tebrik Kelîm
Verdi Cibrîl-i Emin halka beşâret bu gece
7. Sahib-i hulk-ı hasan hazret-i cedd-ül-Haseneyn
Âleme zatî zuhur eyledi rahmet bu gece

8. Rehber cümle-i benî ismi Muhammed-i Arabî
Ne mübarektir İlâhî bu vilâdet bu gece
9. Gerçi (Hicrî)'de hata var ise ey bâb-ı Ata
Dergeh-i akdesine etti dehâlet bu gece

9)

Vilâdet-i Hazreti Peygamber Münasebetiyle Mevlid-i Nebevî

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün (Bahri Hezec)

1. Bu şeb vakt-i seherde hâtif-i haktan nidâ geldi
Cihânda küfr ü zulmet kalmadı nûr-ı hüdâ geldi
Şerif zübde-i Âdem Muhammed-i Mustafa (sav) geldi
Müsavât-ı hukuk-ı âlem olsun el-sala geldi
Mariz ümmete ma'nâ tabibinden şifâ geldi
2. Cenâb-i sahib-i hulk-ı azîm evsafı burhanda
Onu Allah vasıf etmiş güzel âyât Kurân'da
Cemalinde ziyâdır burc-ı muşemmes u mâh-ı tâbânda
Makam-ı akdese mazhar-ı tecelligâh rahmanda
Hakikat vakıf-ı hâl rumuz-ı eynemâ geldi
3. Tevazu' şimesi (ve'l-kâzımîn-ü'l-gayz) mu'tadı
Mübeşşir ümmete (nasrun min-Allah) yâr u imdadı
Severdi sulh ile ehl-i selametskâr efrâdı
Görünce söndürürdü ateş-i cansız ifsâdı
Ulûm-ı evvel u uhrâya üstâd-ı âşinâ geldi
4. Tebeddül etti Dünya oldu halk âmâline nâ'il
Simâ yî Haşimî'den doğdu bedri enver kâmil
Zuhura hak gelince ortada bâtıl olup zâ'il
Tarikinde kabul etmez onu kim olsa ger âtıl
Delil-i (Leyse lil-insânı illa mâ sa'â) geldi

5. Zemîn her bir taraf hâr u harâbistâna dönmüşken
Cehaletten bu âlem hâsir u hüsrâna dönmüşken
Maâriften müberrâ cehl-i tuğyana dönmüşken
Gürûh-ı âli Âdem bir sürü hayvâna dönmüşken
Onu mu‘cizle insân etmeğe bir rah-nümâ geldi
6. Muhammed ismini tizkâr eden kavme zahîr oldu
Onun destinde polad-ı mücessem hep hamîr oldu
Onu tasdik eden nâcih olup rûşen-zamir oldu
Sedef misli musaddak rahm-i maderden münîr oldu
Zehî dürr-i yetim mevce-i bahr-i ata geldi
7. Bu yevmin aşkına İslâm’ı yâ-Rabb şâd kâm eyle
İkinci Faysal ‘arşa vasi yi ber-devâm eyle
Bütün tevhîd ile erkânını vasl-ı merâm eyle
Gönülden sahib ol ey tab‘-ı câna ihtirâm eyle
Bizi ihyâ edip mevlid-i mahbûb hudâ geldi

10)

İmâm Hüseyin’e Mersiye

Mefâ’ilün / fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün (Bahr-i Müctes)

1. Mazlûm olan Hüseyin’e bugün kimler ağlıyor
Cibrîl-i Hakk ile hazreti Peygamber ağlıyor
2. Bilmem bu kanlı ayda İlâhî nedir bu hâl
Olmuş felekte sîne-zen, ondan yer ağlıyor
3. Memnu‘ olunca Nehr-i Fırat Ehl-i Beyit için
Cennet meskeni kan kusuyor Kevser ağlıyor
4. Düşmesin piyâde-i hazret-i sultân-ı evliyâ
Şimr’in elinde baş kesici hançer ağlıyor

5. Mızrak ucunda Şâm'a giderken kesik başı
Derken vâý oğlum âh çekip Haydar ağlıyor
6. Feryâd eder buruc-ı semâ saç yollar Melik
Şems inliyor, kamer yanıyor ahter ağlıyor
7. Hatırladıkça (kerb ü belâ) zülm-i vak'asin
Olmuş tamam-i halk-ı cihân muğber ağlıyor

11)

Kelâm-ı Mürîd Zâde Mahmûd Hicrî

Mersiye-i İmâm Hüseyin

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün(Bahr-i Hezec)

1. Yerişti mâh-ı mâtem dû cihândan gam sûdûr eyler
Yakin-i ehli gönülden lezzet-i Dünyadan dur eyler
Kıyamettir hemân kavın semt-i mağribden zuhûr eyler
Adû-i haktır evvel-i âdem bu mâtemde kusûr eyler

*Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem'de sürür eyler*

2. Gönül gel sîne çâk et dîde-i giryân kalb sûzân ol
Şehîd-i Kerbelâ'ya yevm-i Âşûrâ'da kurbân ol
Tecemmu' eyler ahvâlini hatır-ı perîşân ol
Kulûb-ı cân terkini bu mâtem içre vasl-ı cânân ol

*Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem'de sürür eyler*

3. Bugün İslâm için hengâme işret haram oldu
Sâfâ u zevk u keyif u nüzhet u zillet haram oldu
Bu hala şâd olan insaniyle ülfet haram oldu
İçin hûn-ı ciğer içsin bugün şerbet haram oldu

Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler

Şefâatten cüdadır kim Muharrem'de sürür eyler

4. Değil ehl-i Yezid'iz ol fedakâr-ı Hüseyin'iz biz
Havâric düşmeneyiz bende zâr-ı Hüseyin'iz biz
Behişt neyleriz müştak-ı didâr-ı Hüseyin'iz biz
Yezid'e eyleriz lâ'net vefâdâr-ı Hüseyin'iz biz

Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler

Şefâatten cüdadır kim Muharrem'de sürür eyler

5. Muharrem'de bana şehd u şeker zehr u helâhildir
Nice zehir içmeyim zehir içmeyen ahkâm-ı batıldır
Fedai âl-ı Haydar her cefâ ü cevri kâildir
Bugünde ağlamak İslâm için akvâ fazâildir

Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler

Şefâatten cüdadır kim Muharrem'de sürür eyler

6. Muharrem'de şehîdan katil olup yetmiş iki ma'sûm
Bu günde şâd olan feyz-ı peygamberden kalır mahrûm
Yanar bağı bu davadan bilin bir derece-i mefhûm
Demde Kerbelâ deştinde oldu şâh-ı dîn mazlûm

Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler

Şefâatten cüdadır kim Muharrem'de sürür eyler

7. Ne hûndur kim bu âlem inkırâz olunca coş eyler
Bu hûndan yedi iklim erbaîn devlet hurûş eyler
Bu hûnun mâtemini ins ü melek tayr u vuhûş eyler
Yakin ehlimi benim sözümü sıdkıyla koş eyler

Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler

Şefâatten cüdadır kim Muharrem'de sürür eyler

8. Bu takdiri ne olurdu ey felek tağyir kılsaydın
Bu hükmün gayri bir kâr diğér tedbir kılsaydın
Tebâ-i dîn u Dünya-yı yapıp ta‘mîr kılsaydın
Niçün bu hükmi cârî eyledin te’hîr kılsaydın

*Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem’de sürür eyler*

9. Maâzallah kader tağyir olunmaz kıldım istiğfâr
Murâdım şâh-ı ta‘zîmdir hem şûrişim izhâr
Ezelden eylemiş takdir gerçi fâ‘il-i muhtâr
Veli oldu sebab cism-i Yezid kelb-i bed kirdâr

*Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem’de sürür eyler*

10. Tutulur mâtem katl-i Hüseyin âfâk-ı gerdûnî
Bu mâtem kıldı divâne-i beyâbân bahr-ı mecnûnî
Bu mâtemde revandır ins u cinin dîdeden hûnî
Gerek İslâm olan izhâr kılsun kalb-ı mahzûnî

*Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem’de sürür eyler*

11. Bilâ nâzil olup burc-i mu‘alladan Muharrem’de
Akar eşk-i revân hep ehildir yâdın Muharrem’de
Yanar ehl-i semâ âh Mesîhâ’dan Muharrem’de
Gelür nâleme mihr ü süreyyâdan Muharrem’de

*Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem’de sürür eyler*

12. Aceb kim evvel-i zemânda çarh-ı gerdun olmadı meksûr
Verip fırsat Yezid’e Ehl-i Beyit’i eylemedi ma‘zûr
Kebâb olup zemîn âteş tutuyun yanmadı çun tûr
Aceb Dünya kalıverir bilimizm tâ şimdiye ma‘mûr

Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem 'de sürür eyler

13. Götürdün onu Yezid-i bî hayâyâ bir fi'l-i nâ-makbûl

Aziz-i rûh gel ebnâ-yi eyledin maktul
Değil insaf çeksın tîg öz sultâna bir kul
Bu mâh içre kulûbun on sekiz bin âlemi ma'lûl

Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem 'de sürür eyler

14. Fırat asâ ol ey âb-ı ser-şikem dîdeden cârî

Veririsin bil ki tûfâna gürûh bezm-i ağyârı
Vefasızdır bu dehrin birdir ikbâl u idbârı
Azizi hâr eder ruhsârı kılır teslim gülzârı

Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem 'de sürür eyler

15. Ne mâtemdir bu mâtem nâr-ı hasretten cihân yandı

Felek yandı, melek yandı tutuştu ins ü cân yandı
Ne el kaldı ne dil ne dem tâ ser-zebân yandı
Kalem iki bölündü düştü kağıd nâ-tüvân yandı

Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem 'de sürür eyler

16. Kebâb ol yan tutuş söz u elem hengâmdır Hicrî

Mürîd-i şâh olan hasretle sûbhı şâmdır Hicrî
Yezid'in îdidir katl-i Hüseyin a'lâ meded Hicrî
Zemîn ü âsmânda ta'ziyet eyyâmıdır Hicrî

Muhibb-i Ahmed-i Muhtâr olanlar şîn u şûr eyler
Şefâatten cüdadır kim Muharrem 'de sürür eyler

12)

Kerkük Temennileri¹

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün(Bahr-i Hezec)

1. Ehli hak meşru üzere takip eyliyor gaye
Hep istirhama gelmiştir reis-î meclis-î âraya
2. Irak'ın her yerinden en muti-î emri iken Kerkük
Hukuku köşeyi hicrade kalmış gelmez icrâya
3. Koyun misali gelmiş her çoban yağlı sütün sağmış
Ki bir gün düşmemiştir teşvişat-î sevdaya
4. Bu şehrin çok ricali mevki almış devri esbakta
Irak'ın her zaman mevtasını sâî etmiş ihyaya
5. Acep şimdi dili lal elleri kütah kalmıştır
Meseldir elleri kütah erişmez şah-î hurmaya
6. Cihana menbâ-î servet bu toprakta zuhur etti
Kıralar kaldı hayran böyle bir me'va-yı gârâye
7. Budur parlattıran mülkü Irak'ı devri atide
Bu kenz ile çıkar millet seradan ta seraya
8. Bu yerde yer altınımız var yüz beyaz eyler
Ki her bir cilvesi hayrat verir mahbup-i rânâya
9. Bütün Petrolümüz ağyâra salmış havan yağmasın
Fakat Kerkük'ümüz mahrumdur bir katre çorbaya
10. Bu petrole esasen sâcid olduk biz imam ettik
Keramet şimdi bahş eyler diğer bigâne me'vâya

¹ Kerkük Gazetesi, S. 668, Y. 11, 10 Eylül 1937

11. Susuz bir (Hasa)'mız var hasayı Firdevs'e haizdir
Gelir Kevser bu çaya, (Zâb)'tan ab aksa eğer (Çây)'a
12. Bu meşru'u makam-î Hak'taistirhama mezunum
Kelim-ul-Allah çıksam yolum var (Tûr-ı Sinâ)'ya
13. Bu toprakta benim nem var, gözümünden fişkırır nem var
Budur Mevla'ya arzım uğrada Mecnûn u Leylâ'ya
14. Öürsem görmeden ben bu suyu, kabrimde yazsınlar
Şehid-i ab (Zâb) oldu bu şair gitti ahraya
15. Vatanda ihtiyâr olsun duâcı ithiyarıyla
Münevverler getirsin na'sımı hâk-î Musallâ'ya
16. Cenazemde güzel mekteb-i tullab işİtrak etsin
Okurken her neşid ama göz açsın (Zâb-ı Suğra)'ya
17. Bu Zâb'ın hâsılı bir huşa-î zerden şarâb olsa
Dökülse kabrime, rûhum gelir tekrar Dünyaya
18. Gözüm yaşıyla seyri ab ilerin Kerkük'ü yazmışken
Serkeşe kalmadı hacet ki, (Râvi) geldi irvâya
19. Medet ey mevce-yi (Zâb-ı Sagîr) artık derîh etme
Yetişti dadımız kutsiyet-i erkân-î Mevla'ya
20. Dede matluptan bir iz görürse anda gel seyret
Sana bir şi'r okur her beyti değsin Beyt-i A'lâya

13)

Kerkük Kal'ası

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün(Bahr-i Hezec)

1. Ey eski müşekkel kocaman dop dolu kal'a
Binlerce yılın hatırası en ulu kal'a
2. Ey savt-ı mücessem koca bir heykel-i fâhir
Batnında nihândır nice bin Yûnus-ı zâkir
3. Bin Yûsuf'u zindanına âfendde edensin
Binlerce mukaddes cesedin medfeni sensin
4. Binlerce hükümdarları soydun yola saldın
Ömrün hele pek tâze senin sanma kocaldın
5. Binlerce yıl oldu bu sensin ömr-i zamanın
Mânend-i sedef şimdi odundan dehânın

14)

Sevgili Yeni Kabinemizi Tebrik¹

20 Kasım 1936

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün(Bahr-i Remel)

1. Kutlu olsun azminiz ey hey'eti (Hizmet Şiar)
Eyliyor, bu gün millet, erenlerden feyiz intizâr
2. Vakti geldi hep Irak etsin bilâ-fark ittihat
İttifakı ârâ ile bulmuş terakki her diyâr
3. Var mı memnun olmayan bu devreyi mensurdan
Göz diler âmâ olan, âşık da ister vasl-ı yâr

¹ Kerkük Gazetesi, S. 628, Y. 10, 20 Kasım 1936

4. Böyle ümit eder evladı vatan ey encümen
Sayenizde etsin envâr-i maarif intişar
5. İntizam alsın mekâtib, fen ü hikmet parlasın
Kesp ede millet sefa, olsun hevâmız dür nisar
6. Önce istirham eder bet baht olan Kerkük'ümüz
Teşnedir su istiyor ziraat lazım cöyibar
7. Çok zamandan bekliyor (Zâb-ı Sagîr)'ın cedvelin
Eyleyin ihya bizi ey yaveranî şehriyar
8. (Hasa)'mız Çây'ından aksın kanî olsun has ü 'âm
Anda bak eder her yer behişt meşkûbar
9. Sonra petrolün füyüzâtından ihsan isteriz
Ta bu yoksul memleket servetle olsun bahtiyar
10. Hep krallar bu kara altun gözün hayranıdır
Hangi bir Mecnûna baksa leylini eyler nehar
11. Bak (Baba Gûr Gûr) gibi (Hicri Dede) eş'ârıma
Etseler takdîr eğer Dünyayı eyler şuledâr
12. Cevher tab'ı kamer misali çok pek mütâ'id
Hep ziyâ gözler güneşten ey ricali lütufkâr
13. Hikmeti Mevla'yı takdîr eyler ancak ehli sıdık
Kuvvetti Hakkın önünde sanmayın duran

15)
İstikbâl Terennümü

10 Eylül 1937

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i Remel)

1. Çok zaman sürmez Irak'ın hepsi abadan olur
Yükselip her kıtası bir Cennet-î Rıdvân olur
2. İktisadi, fenni, ilmi, sıhhi hey'etler ile
Şan alır rûhî vatan şayesteyi ümran olur
3. İlim ile toprağımız eflak şeklin gösterir
Burcunun her zerresi bir encümî taban olur
4. Avrupa hayran kalır sahramızın gülzârına
Her küçük dağlık sefadan bir cebel Lübnan olur
5. Parlar istikbâlimiz kalmaz nifak, memleket
İttihadî fikr ile işkâlımız asan olur
6. Gayeyi pergâr millet meyleder bir noktaya
Hepsi hemdem, âyin mahrem, can be can ihvan olur
7. Eyler izhârî tecelli aşığa cananî hak
Zevkî hürriyetle kalbi her kesin şadan olur
8. Uğraşırlar bizi her felaketten kurtarmağa
Muktedir her uzvûdan divanî mebussan olur
9. Müaddeletferma o mecliste her biri
İletî millet için sadık tabip can olur

16)

Tevhîd¹

1913

Mef'ûlû / mefâ'ilû / fe'ûlûn (Bahr-i Hezec)

1. Ol hâlik sahib-i hidâyet
Yok ilmîne evvel u nihâyet
2. Bir böyle naziri yok hudâdır
Âgâh-ı zevâhir u hafâdır
3. Ne yerde, ne gökte, ne mekânda
Mevcûd u habîr her zamânda
4. Bir kimseye benzemez vücûd
Zerreat-ı cihân bütün şuhûd
5. Muhtaç değil mekâna mevlâ
Hep kudret u hikmeti mu'allâ
6. Yok varlığına mecal-i inkâr
Vahâb Kerim zât-ı Gaffâr
7. Yok bir söz işitmesin o hâlik
Kibr u azamet o zâta lâik
8. Ma'lum ona hep iyân-ı esrâr
Zulmette karıncadan haberdâr
9. Hem doğmamış ol doğurmamıştır
Esrârına kimse ermemiştir
10. Yokluk ona arız olmaz asla
Zâtı bu ş'ûndan müberrâ

¹ Havadis Gazetesi, S. 88, 12 Rabiü'l Evvel 1332, 1913

11. Ortağı, mu‘ini yo ganidir
Kim zâtına şirk eder denidir
12. Kadirdir ederse hükmün icrâ
Her ânda hezâr gayr-i Dünya
13. Halk etti zemîn u âsmânı
Hâ’il ona yok görür cihânı
14. Emri eğer olmasa sebebsâz
Hâşâ edemez sinende pervâz
15. Râci‘ ona hep umûrun aslı
Döndürmede bu cihân faslı
16. Yekdiğere fusûllar muhâlif
Şâyân bu kemâle vasf-ı vasıf
17. Göstermede kudret-i celâli
Her fasılda başka bir kemâli
18. Sen sahib-i arz u âsmânsın
Sen hâliki rûh-i ins u cânsın
19. Olsaydı ilâh gayri Allah
Kim kimden olurdu ânda âgâh
20. Kimse eremezdi hiç murâda
Uğrardı zemîn u semâ fesâda
21. Evrâd eder ismini nebâtât
İsterse dile gelir cemâdât
22. İsterse eder cihânı yek-ser
Hep taşları dağları mücevher
23. Bak her yana vech-i zât-ı mutlak
Senden sana da karîbdır hakk

24. Ey münkir sani‘-i hakikat
Nerden sana kuvvet-i tabi‘at
25. Sahibsiz olur mu kim zemâne
Sani‘siz olur mu kârhâne
26. Hiç devr-i cihân olur mu hudâsız
Vapur döner mi nâ hudâsız
27. Bir kuru kamış aceb kuru post
Nerden geliyor bu sıhha-ı dost
28. Var çünkü muharrik-i hakiki
Fikir eyle ona giden tariki
29. Hikmette bu kâinât nâ-çîz
Serinde bütün dehat âciz
30. Bir zerre ziyâyı hikmetinden
Akis eyledi rûy-i kudretinden
31. Eşyayı cihân vücuda geldi
Hep varlığına şuhûda geldi
32. Bir şî‘e-i buyursa ger irâde
Hâşâ gidemez o emir bâde

17)

**Celalet-i Melik Gazi El- Evvel'in Veladetleri Münasebetiyle Belediye
Tarafından Verilen Çay Ziyafetinde Muhterem Üstâd Hicrî Dede Tarafından
Okunan Manzume-i Gıradır¹**

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün (Bahr-i Muzâri')

1. Ey fasl-ı bahar aç yeni ezhâr sâfâyı
Kızdır meded ey sâkî-i gül-çehre kafayı
2. Nevrûz-ı sâfâ geldi şitâ mevsimi bitti
Bûlbûl bu seher gözlediği goncayı yitti
3. Dilteşne-i erenler bugün ey sâde mey ister
Mestâne gözün gezdir özün meclise göster
4. (Râvî) ki (Necib) aç oku der suhf-ı (Cemil)'i
(İbrahim)'ı nazım üzere bizet bezm-i Halil'i
5. (Zeki) paşadır işte benim askere hâdim
Oldum ki (Emin) en ulu asker bana lazım
6. (Şeyh) ise diyor sun ki (Ali) aşkına bâde
Ben (Hâlis)-ı rûhum severim cilveli sâde
7. (Doktor) ise der işte benim hastaya şâfi
Hoş tatlı lisânımla ilacım dahi kâfi
8. Amma ki muhâsib de diyor dinle sözüm sen
Erbâb-ı sâfâ ehl-i vefâ âşıkım ben
9. Olduk güzelim hafla-ı mevlûd ile mesrûr
Şair (Dede) aşkından aç lü'lü'-i mensûr

¹ Kerkük Gazetesi, Y. 12, S. 694, s. 3, 25 Mart 1938

10. Doğdu bu şerif ayda (Melik Gazi Evvel)
Faysal'dan olan tek kamer oldu Ebû Faysal
11. Bir ibn-i resûl-i medeni geldi cihâna
Tebşîr-i vilâdetle şeref buldu zemâna
12. Emlâk-i semâ kutluladı fazl-ı kudümün
Şenlendi burc üzere bütün vech-i nücûmun
13. Ceddi okudu kutlu du'â eyledi tahsin
Cennete sahabî dahi hep söyledi âmin
14. (Gazi) ola her azimde mansûr u muzaffer
Hep ceş ile erkân ile milletle beraber

18)

Filistin

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün (Bahr-i Hezec)

1. Meded ceş-i Irak, İslâm ilin kurtar kıyam eyle
Yürü beyt ül-Makdis'e metin ol ihtimam eyle
2. Zafer layıktır ancak asker-i mansûr-i İslâm'a
Filistin toprağın ağyârdır tathîr-i tam eyle
3. Esasinde bütün şey aslına ircâ' eder âhir
Bununla kuvvet al ey cünd rûhin şad-nâm eyle
4. Bugün Türk u Arap, Hind u Acem vahdetle sabittir
Muvaffaksın çalış azminde icrâyî merâm eyle
5. Hazırlanmış bütün mal ile cândan hasmı ifnâye
Temâşâ-yi safî ceş-i Hicaz u Mısır u Şam eyle
6. Düşer İslâm için kim çâh kazsa kendi çâhe
Yeter ey kine perver varsa aklın terk-i dam eyle

19)

Ramazâniye¹

Mef'ûlû / mefâ'ilün / mef'ûlû / mefâ'ilün (Bahr-i Hezec)

1. Sâkî ramazân geldi at bâde-i minâyı
Gördüm ki bu akşamda çıkmış ki hilâl ayı
2. Timsâl-i hilâl ama çöktü beli mihverin
Hançer çekiyor kaştan gör dilber-i ra'nâyı
3. İ'lânı yazıp kazı fetvayı verip müfti
Hâkim dahi nasb etti nush etmeğe mollayı
4. Vaiz kapılar açtı şiddetle cehennemden
Vay haline sarhoşun fırlatmaya suhbâyı
5. Yâ leyl okumaz kimse bu leyl-i teravihtir
Mevlâ'yı bul ey Mecnûn zikr eyleme Leylâyı
6. Mahbûb-ı yasak oldu, mey gözden uzak oldu
İşretten ayağın kes terk et Dede sevdâyı
7. Her kim orucunu kırsa kuş olsa da kurtulmaz
Ta'kib ediyor polis avcı gibi durnayı
8. Bir çare fakat kaldı şol had düşelim sarhoş
Bayram sabahı kalkıp seyr etmeli Dünyayı

¹ Kerkük Gazetesi, Y. 9, s. 579, 1935

20)
Bayram¹

Mef'ûlû / mefâ'ilün / mef'ûlû / mefâ'ilün (Bahr-i Hezec)

1. Sâkî ayağın kesme sun meclise suhbâyı
Bayram güneşi çıktı gizlendi sıyâm ayı
2. Hep tarik-i savm am sâim ile birleşti
Vahdetle kabul ettin îd-i şerif efzâyı
3. Meyhâne güşâd oldu mey küpeleri hep doldu
Hatta ki şehid ol iç bul Kevser-i ferdâyı
4. Zühhâd gülâb elde, mey hor şarâb elde
İhyâ edelim meyle mevtâyı Musallâ'yı
5. Sanma bu yeri hâlî, gülden döşenip halı
Yarın bu hatt u hâlî cem'tti süreyyâyı
6. Harca-i kelim olma sen Hasa Çayı'ndansın
Bak köprü kenarında kaynar ne güzel çayı
7. Sultân Sâkî bezminde, Şeyh Bahre safasın sor
İç Tilki Şarâbın gör aslan gibi simâyı
8. Aşk güzel öpmekte şarkıdaya bak lebde
Ağzı sulanır sonu gördükte bu helvâyı
9. Vu'âz-ı nazar yarı men' etmiş iken bizden
Koçmak diliyor cândan mahbûb-ı musaffayı
10. Gör Seyyid ki her nesih-i tahrîmini söylerken
Takdire ediyor şimdi nef'-i mey-i hamrayı

¹ Kerkük Gazetesi, Y. 9, s. 583, 1935

11. Bes ben bu şevârible gül yüzde diken kaldım
Benden kılıyor gonca bülbüllere şekvâyı
12. Tanrım beni rencûr et gelsin o güzel doktor
Kızdırsa ilacımdır bu illet sevdâyı
13. Dilberdudağı şâfi, parlak yanağı kâfi
Al al Dede büstândan şeftaliyi elmayı
14. Ūdî budu üstünde cânân-ı mesudum
Oynattı makam aldı ak gerdan minâyı

21)

Baba Gûr Gûr

23 Aralık 1958

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün(Bahr-i Hezec)

1. Ey eski imâm eski ocak hân Baba Gûr Gûr
Ey şehrimize şa'saa-yi efşân Baba Gûr Gûr
Ey kutlu ziyâret-gehimiz cân Baba Gûr Gûr
Var müşkülümüz eyle sen âsân Baba Gûr Gûr
2. Kerkük'te bizim bir babamız bir dedemiz var
Zengin baba yoksul dedemiz gamzedemiz var
Bir pîr-i mugân bir de 'aceb mey-kedemiz var
Gayri mey içer biz kuru sekrân Baba Gûr Gûr
3. Ey kenz-i zeheb mürşid-i erbâb-ı maharet
Ettik seni biz hayli zaman canla ziyaret
Gösterme de ağyâre bugün keşf-i keramet
Hem şehrini de gözle ki bir an Baba Gûr Gûr
4. Açtıysa seni sahib-i fen hey'et-i 'uzmâ
Biz de bu yerin çok emeğin çekmişiz ammâ
Var hisse-i meşru' bize etmeli i'tâ
Öz halkına da eyle bir ihsan Baba Gûr Gûr

5. Binlerce gezer san'atın erbâbı mükesser
Cevher kafalı mütâ'id insân-ı münevver
Bigâneleri işte özü hâib ü muztar
Hakkın viranın lütfe bu şâyân Baba Gûr Gûr
6. Ey göğsümüz üstünde çıkan meş'ale-i nüh efsûn
Cevherli olan şehirde nâfi' kara altûn
Dîdârma ey yâr krallar dahi meftûn
Mahbûb-ı cihan halkına sultân Baba Gûr Gûr
7. Var postunun altında ki bir böyle hazine
Geldikçe taşar hiç tükenmez bu define
Artık sığamaz servetin emlâk-ı zemîne
Lâzım sana bir başkaca devrân Baba Gûr Gûr
8. Müstakbeli te'mîn edeceksin bize elbet
Öz ehline göstermelisin lütf ile şefkat
Ehlin dahi eyler sana rûh ile hizmet
Lâkin koma me'yûs-i perişân Baba Gûr Gûr

22)

Ramazâniye

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün (Bahr-i remel)

1. Parladi mâh sıyâm ey huvâce takvadan konuş
Hûr-i gilmân bahsin aç Firdevsî a'lâdan konuş
2. Bak (İmâm bayıldı) yâ-hû düştü hân-i mün'ime
Sefer de iftâr ederken tatlı (helvâ) den konuş
3. Çünkü mü'minler halâvetten ederler kesb-i zevk
Yâ güzel (Levzine) den yahut (muraba) dan konuş
4. Doysun (erkek bir kuzu doldurma)'sından tab'ımız

- Ba‘z-ı bir (hatunbudu) gelse o sevdadan konuş
5. Sen de aç kürsüde vâiz kıssa’-i ’asrî bir az
Eyle teşvik-i maârif halka inşâden konuş
 6. Varlı insânlar mû‘in olsun za‘if insânlara
Sen bilâ tefrik-i cinsiyyet bu îmâden konuş
 7. Şerh-i (İbn’-i ’Âbidîn) et ’âbid olsun her beşer
Tefrika tahmin yakarken vahdet aradan konuş
 8. Va’d oku (İbn-i Hacer)’den atma lakin kalbe taş
Ver semer İbn-i (Şecer) tek yâr (hurmadan) konuş
 9. Kes (mutavvel) sözlerin olsûn müfid-i muhtasar
Her beyinde güzel maddeyle ma‘nâdan konuş
 10. Ey fakîh sen (kâfiye) doktor okurken şâfiye
Sen de uydur kâfiye (Hicrî) mukaffadan konuş

23)

Matba‘a

Mefâ’îlün / fe’ûlün / mefâ’îlün / fe’ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Bir mukaddes mihver rûh-i revadır
Naşir feyz hakikat tercümandır matba‘a
2. Olmasaydı halkta mefkud olurdu hep funûn
İlmî teşrih etmeğe başka lisandır matba‘a
3. Bir medar-i feyzdir millet onunla kâm olur
Burc-i şems-i hikmet devr-i zamandır matba‘a
4. Böyle âlât ma‘ariftir cihân muhtaç ona
Her hayat ’âleme ’âlî mekândır matba‘a
5. Kâinâta kenz-i feyz hikmeti i‘lân eder
Mide, ma‘nen bize pertev feşândır matba‘a

6. Zihne insânı su‘ûbetten rehâyâb ettirir
Dîde-i a‘ma için nûr ‘ayândır matba‘a
7. Safha kâlâ mahsûlü muharrer emr-i nehî
Kâr-gâh-i aşîkâr o nihândır matba‘a
8. Müstefid olmaktadır ondan bütün rûy-i zemîn
Başka yıldızlar doğar bir asmandır matba‘a
9. Faş eder anzâr-i ‘âmme hâlet-i nîk u yedi
Nüsha-i divân-ı mahşerden nişandır matba‘a
10. Asıl fitri-î cevherince her kes takdîr eder
Mu ‘dilet ferma mahal-i imtihandır matba‘a
11. Ber devâm olsûn cihân durdukça yâ-Rabb (Kâzımı)
Sâyesinde şehrimizde hükûmrandır matba‘a
12. Kalbi tenvir eyliyor nûr vücûd-i hey‘eti
(Behcet) efzâyâ saadet iktirandır matba‘a
13. Zâhir oldu ondan envâr-i (havadis) ‘âleme
Şâri‘-i âdâb erkân-i cihândır matba‘a
14. Neşr eder âfâka erbâb-ı zekâ âsârini
Hâsıl feyz-i cihân nakkaş-ı cândır matba‘a
15. Bahş eder ziynet mürettepler ona pervâne var
Başka bir fanus-i şem‘-i dil-sitândır matba‘a
16. Yoksa bülbüllerdir etrafında pervâne eyliyor
Goncalar açmakta bezm-i gülistandır matba‘a
17. Sanki binlerce süreyyâ cismini olmuş muhit
Muntazam pîrâniye rûhanî yandır matba‘a
18. Dem-be-dem bin nüsha-i i‘câz timsalini alır
‘Âlemi tasvirîden şîrîn zebandır matba‘a

24)

Öz Habibime¹

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün (Bahr-i Remel)

1. Ey kudümün kutlu olsun şehir için mimar-ı hayr
Himmetin izhâr eder elbet reis kâr-ı hayr
2. Niyet (Halis)'le naildir beşer amalına
Her zaman mesûd olur kim sa'y-i efkâr-ı hayr
3. Azm-i cezminden budur ümidimiz âti için
Belediye senden tecella eylesin didâr-ı hayr
4. Ekdiğin büstân müfid olsun kulûb-u millete
Halka bahış etsin nihâli bar-ı hayr esmar-ı hayr
5. Hepsi hadistir (Habib)'im ger bekâ ister isen
Naf'i asarınla ihraz et güzel tizkâr-ı hayr
6. Böyle bir şehrhâda meşkûr ola sa'yın senin
Avn-ı Bâri rehberin, ikbâlin olsun yar-ı hayr

25)

Dedelerin Nevrûz Nağmesi

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün (Bahr-i Hezec)

1. Nevrûz safa geldi (Ali) aşkına sâkî
Vahdet kadehin sun bize daf' eyle merakı
2. Güller açsın sünbül saçsın sümbüle karşı
Her neşeli gözden süzülüp devr ede rakı
3. Tebrik-i visâl etmededir âşıkâ ma'sûka
Ateşle sanem yakmadadır cism-i firakı

¹ Türkmeneli Edebiyat ve Sanat Dergisi, Y. 4, S. 41, s. 8, Haziran 2011

4. Ey îd-i sâ'id, ey dem-i Nevruz sâ'id ol
Kıl fazl-ı (kemâl) ile (Rıza) rûh-ı Irak'ı
5. (Türkü) (Arabi) (Pehlevî) ucunda makal al
Parlat bu terennümle dimağlarda mazakı
6. Tevhid ile esbâb-ı maişet ele gelse
Pek halli kolay iştir ûmûr-ı mütebaki
7. Kanuna düzen ver güzelim dostları topla
Bir tarz-ı sabâ üzere çevir sulha nifakı
8. Yâ leyl oku Mecnûn'a, döne leyle nehâra
Şîrîn oku Ferhâd'a mu'ammâr ola takı
9. Bir rast ile her nağmede ahenk-i Hicaz al
Her perdede hatim ile Hüseyin'i de siyakı
10. Evvelce temenni budur ey hazret-i Halik
Mansur u emin eyle halaskâr-ı Irak'ı

SONUÇ

Hicrî Dede, 1877-1952 yılları arasında yaşamış Kerküklü Kakaî bir şairdir. Zengin ve kültürlü bir ailenin çocuğu olarak hayata gözünü açmış. Gençlik çağını refah içinde sürdürmüş fakat ilerdeki ömrünü sıkıntı ve hayat zorlukları ile geçirmiş. Bu sıkıntılar hayatını kötü bir şekilde etkilemiş.

Hicrî'nin 9'u basılmış, 17'ye yakın basılmamış ve gazetelerde yayımladığı yüzlerce şiiri vardır. Bizim bu çalışmamız onu basılmış eserlerinden; Yedigâr-i Hicrî, Tercî-i Bend, Canlı Sözler, Hicrî Dede'den Seçmeler ve Kerkük Gazetesi'nden toplaya bildiğimiz şiirlerinin üzerinde yapılmıştır. Dolayısıyla onun şiirleri hakkında vardığımız sonuç bu şiirler üzerindendir.

Bu şiirlerden çıkardığımız sonuca göre Hicrî Dede'nin şairliği dalgalı ve istikrarsız bir şekilde ilerlemiştir. "Nakş-ı Tevhid" kasidesindeki edebî sanatlar, dil, imgeler, tasvirler 1946 yılında yazdığı "Zafer Şiiri" başlıklı manzumesinde görülmüyor. Yine "Zafer Şiiri"ndeki saf, kuru şiir ile hayatın son günlerinde yazdığı "Dil Kurultayına Armağan" adlı sade Türkçe şiiri onun kabiliyetini, ustalığını ve şiir yeteneğini ispatlamıştır.

Hicrî Dede, şiirlerinde halka, cahillik, eğitim eksikliği, ekonomik sıkıntıları, pahalılık, savaş, açlık, hastalık, toplumun kötü alışkanlıkları, vs. gibi olumsuzlukları anlatmak istemiştir. Şiirlerinde her ne kadar hüznün ve acı egemense de O, hep geleceğe umutla bakmış ve güzel günleri beklemiştir.

Hicrî'nin şiirlerinden bizim çıkardığımız sonuca göre Hicrî Dede, bir toplumcu- gerçekçi sanat anlayışına sahip, birlik ve beraberlik taraftarı olan, gelişmeyi seven, ülkenin kalkınması için çabalayan, barışçı, yenilikçi bir sanatçıdır. Halkı için her türlü sıkıntıyı kabul etmiş ve yarına iyimser gözüyle bakmış bir şairdir.

Şiirlerinde Divan edebiyatı şekil yapısını ve türleri ustaca kullanan bir şairdir. Kafiye, redif, vezin bahirlerinde adeta bir balık gibi yüzmüş ve inciye benzer eserler çıkartmıştır. Şiirlerinin konusu bakımından ise Hicrî, aşk, din, tasavvuf, Allah, Peygamberler, Hükümdarlar, bahar, şehirler, vs. insan ve hayata yakından bakan

konuları işlemiştir. Hicrî'nin, şiirlerinin çoğu öğütçü, nasihat verici manzumelerdir. Methiyeler, mevlidnâmeler, mersiyeler, fahriyeler, hicviye ve ağıtları onun usta bir şair olduğunu ispat eder.

KAYNAKÇA:

1. Türkçe Kaynaklar:

a. Kitaplar:

AKYÜZ, Kenan, **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**, İnkılap Kitabevi, 11. Baskı.

ASAFOĞLU, Murtaza, **Kerkük Türkmenleri Bilmecelelerinde Yapı ve Konu**, Kerkük Vakfı Yayınları, 1. Baskı, 2010 İstanbul.

ÇETİN, N., GÜLENDAM, R., NARLI, M., **Şiir Çözümlemeleri**, Kesit Yayınları, 2. Baskı, 2011 Ankara

ÇETİN, Nurullah, **Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri**, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2013 Ankara.

ÇETİN, Nurullah, **Şiir Çözümleme Yöntemleri**, Öncü Kitap, 1. Baskı, 2008 Ankara.

ÇETİN, Nurullah, **Şiir Tahlilleri 1**, Öncü Kitap, 9. Baskı, 2011 Ankara.

ÇETİN, Nurullah, **Şiir Tahlilleri 2**, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, 2012 Ankara

ÇETİŞLİ, İ., ÇETİN, N., DOĞAN, A., GÜR, A., DEMİR, Ş., KARATAŞ, C., **II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, 2007 Ankara.

DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları, 9. Baskı, 2009 Ankara.

ERGİN, Muharrem, **Osmanlıca Dersleri**, Boğaziçi Yayınları, 28. Baskı, 2004 İstanbul.

KÜZECİ, Şemsettin, **Kerkük Şairleri- Irak Türkmen Şairleri**, T.C. Kültür Bakanlığı, 1. Cilt, 2007 Ankara

TERZİBAŞI, Ata, **Kerkük Şairleri**, Ötüken Neşriyat, 2. Baskı, 1. Kitap, 2013 İstanbul

TERZİBAŞI, Ata, **Kerkük Şairleri**, Ötüken Neşriyat, 2. Baskı, 2. Kitap, 6. Cilt, 2013 İstanbul

TERZİBAŞI, Ata, **Kerkük Şairleri**, Ötüken Neşriyat, 2. Baskı, 3. Kitap, 6. Cilt, 2013 İstanbul

TERZİBAŞI, Ata, **Kerkük Şairleri**, Ötüken Neşriyat, 2. Baskı, 4. Kitap, 6. Cilt, 2013 İstanbul

VASFÎ, İhsan, **Irak Türkleri'nde Deyimler ve Atasözleri**, Kerkük Vakfı Yayınları, 2. Baskı, 2001 İstanbul

ÇİÇEKLER, Mustafa, **Sa'dî Şîrâzî**, İslâm Ansiklopedisi, TDV, 35. Cilt, 2008 İstanbul

UNAT, Yavuz, **Ömer Hayyâm**, İslâm Ansiklopedisi, TDV, 34. Cilt, 2009 İstanbul

KANAR, Mehmet, **Firdevsî İran'ın Millî Destanı Şâhnâme'nin Müellifi**, İslâm Ansiklopedisi, TDV, 13. Cilt, 1996 İstanbul

a. Gazete ve Dergiler

BAYATLI, Necdet, **Irak'ta Kakaîlik ve Bir Kakaî Şairi Hicrî Dede**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 3, S. 12, Yaz 2010, s. 70

b. Sözlükler

DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, 30. Baskı, 2013 Ankara.

HÜRMÜZLÜ, Habîb, **Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü**, Fuzuli Basım ve Yayın, 2. Baskı, 2013 Kerkük

KARTAL, Ahmet, **Lûgat-i Nâcî**, TDK Yayınları, 1. Baskı, 2009 Ankara.

PALA, İskender, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, 21. Baskı, 2011 İstanbul.

TÜRK DİL KURUMU, **Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, 10. Baskı, 2005 Ankara

c. İnternet Siteleri

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı:

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/11242,hicridedepdf.pdf?0>

Türkmeneli Televizyonu:

<http://www.turkmenelihaber.net/turkmeneli/item/3079-hicri-dede-an%C4%B1ld%C4%B1.html>

Şemsettin Küzeci, Hoyrât Demek Kerkük Demektir,

<http://www.edebi.net/index.php/kardes-edebiyatlar/irak-tuerkmenleri-edebiyat/543-semsettin-kuezeci-hoyrat-demek-kerkuek-demektir>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Peygamber>

2. *Arapça Kaynaklar:*

a. Kitaplar

El-AZZAVÎ, Abbas, **El Kakaiyye Fi El Tarih**, Basım ve Ticaret Ltd. Şirketi, 1. Baskı, 1949 Bağdat.

El-AZZAVÎ, Abbas, **Ta'rih El-Edeb El-Turki Fi'l Irak**, Fuzuli Basım ve Yayın, 1. Baskı, 2012 Kerkük

El-KARŞÎ, Bakır Ş., **Hayat'ı El-İmâm Mûsâ Bin Ca'fer**, El-Atabe El- Kazımiye El-Mukaddese Yayınları, 1. Baskı, 1. Cilt, H. 1431 El-Necef El-Eşref.

El-KATORY, Ahmed Es-safafy, **Kava'id El-luga El-Osmaniye ve El-Turkiye**, Dar El-Âfak El-Arabiye, 1. Baskı, 1999 El-Kahire.

b. Gazete ve Dergiler

AL'ABTA, Mahmud El-Muhamî, **El-Şâ'ir Hicrî Fi Bağdâd**, Kardeşlik Dergisi, Y. 1, S. 9, s. 8, 1.Ocak.1962 Bağdat

BAHADDİN, Vahdeddin, **El-Nubûğ El-Za'i'**, Türkmeneli Edebiyat ve Sanat Dergisi, Y. 4, S. 41, s. 3, Haziran 2011 Kerkük.

BAHADDİN, Vahdeddin, **Zikrâ Hicrî ve Teda'î El-Efkâr**, Kardeşlik Dergisi, Y. 1, S. 9, s. 6, 1.Ocak.1962 Bağdat

BEDİR Gazetesi, **Cemil Sıdkı El- Zahâvî Cesaret ve Sıkıntıların Şairi**, Y. 11, S. 2225, s. 10, 24.Eylül.2012 Bağdat.

BEZİRGÂN, Sabah, **Hicrî Dede 1877-1952**, El-Savt El-Ahir Dergisi, S. 318, 15.Aralık.2010 Erbil

EL-BAYATÎ, Abdülaziz Semin, **Rıhla Kasira Ma'a El-Şâ'ir Hicrî Dede**, Birlik Sesi Dergisi, S. 54, 1999 Bağdat.

EL-DAKÛKÎ, İbrahim, **Hicrî Dede ve El-Edeb El-Türkmani El-Hadis**, Kardeşlik Dergisi, Y. 1, S. 9, s. 2, 1.Ocak.1962 Bağdat

EL-HACCÂR, Ziyâ', **Irak Gazetecilikte Karikatür**, El-Medâ Gazetesi, S. 1259, 26.Hazirân.2008 Bağdat

HÜRMÜZLÜ, Habib, **Hicrî El-Şâ'ir El-Halid**, Kardeşlik Dergisi, Y. 1, S. 9, s. 1, 1.Ocak.1962 Bağdat

c. İnternet siteleri

<http://www.alitthad.com/paper.php?name=Find&author=alitthadm>

<http://www.mesopot.com/old/adad5/86.htm>

<http://www.alturkmani.com/makalaat/2011/20022011/2.htm>

3. *Türkmençe Kaynaklar:*

a. Kitaplar

ABDULCEBBAR, Aydın Abdulkadir, **Hicrî Dede, Seçilmiş Eserleri ve Hakkındaki Yazılar**, Türkmen Kültür Müdürlüğü, 1. Baskı, 1981 Bağdat.

BENDEROĞLU, Abdullatif, **Irak Türkmen Edebiyatı Tarihine Bir Bakış**, Türkmen Kültür Müdürlüğü, 1. Baskı, 1. Cilt, 1989 Bağdat

DEDE, Faik Hicrî, **Canlı Sözlər**, Abdülvahap Avcı Basımevi, 1. Baskı, 2003 Kerkük

DEDE, Faik Hicrî, **Hicrî Dede'den Seçmeler**, Abdülvahap Avcı Basımevi, 1. Baskı, 2002 Kerkük

DEDE, Faik Hicrî, **Hoyratlar**, Abdülvahap Avcı Basımevi, 1. Baskı, 2004 Kerkük

DEDE, Hicrî, **Terci'-i Bend- İntibâh-ı Millet**, Havadis Matbaası, 1. Baskı, R. 1333 Kerkük.

DEDE, Hicrî, **Yadigâr-i Hicrî**, Bağdat Vilayet Matbaası, 1. Baskı, R.1329 Bağdat

ŞAKİR, Muhsin Behcet, **Irak'ta Türkmen Edebiyatı Örnekleri**, Türkmen Kültür Müdürlüğü, 1. Baskı, 1977 Bağdat

b. Gazete ve Dergiler

BENDEROĞLU, Abdullatif, **Hicrî Dede Hakkında**, Birlik Sesi Dergisi, S.7, 1973 Bağdat.

BENDEROĞLU, Abdullatif, **Hicrî Dede'yi Anarken**, Birlik Sesi Dergisi, S.25, 1977

DEMİRCİ, Said Basim, **Hicrî Dede ve Biz**, Kardeşlik Dergisi, Y. 5, S. 9, s. 21, Ocak 1966 Bağdat

EL-BAYATİ, Abdülaziz Semin, **Hicrî Dede ve Rübâiyat**, Yurt gazetesi, S.1151, 1993 Bağdat.

HAFİZ, Molla Sabır, **Kerkük Şu'ârası**, Kardeşlik Dergisi, Y. 5, S. 4, s. 23, Ağustos 1965 Bağdat

İZZEDİN, Cemal, **Hicrî Dede ile Nasıl Tanıştım**, Kardeşlik Dergisi, Y. 1, S. 9, s. 28, 1.Ocak.1962 Bağdat

KARDAŞLIK, **Hicrî Dede Hakkında Abbas El-Azzavî'nin Yazdıkları**, Kardeşlik Dergisi, Y. 1, S. 9, s. 32, 1.Ocak.1962 Bağdat

KARDAŞLIK, **Hicrî Dede'yi Anarken**, Kardeşlik Dergisi, Y. 1, S. 9, s. 25, 1.Ocak.1962 Bağdat

TERZİBAŞI, ATA, **Hicrî Dede'den Hatıralar**, Kardeşlik Dergisi, Y. 1, S. 9, s. 26, 1.Ocak.1962 Bağdat

TERZİBAŞI, Ata, **Irak'ta Türkmen Edebiyatına Toplu Bir Bakış**, Kardeşlik Dergisi, Y. 11, S. 6,7, s. 20, Kasım ve Ekim 1971 Bağdat

TERZİBAŞI, ATA, **Kerkük'ün Büyük Şairi**, Türk Sanatı Dergisi, Y. 1, S. 9, s. 12, 1.Mayıs.1953 İstanbul.

4. Kürtçe Kaynaklar:

a. Kitaplar

BEHROZ, Simko, **Kerkük Ansiklopedisi**, Basılmamış Bir Eser.

FETHÎ, Goran, **Kerkük Şehri**, Kürt Akademisi Yayınları, 1. Baskı, 2013 Erbil.

HAZNADÂR, Maruf, **Kürt Edebiyatı Tarihi**, Aras Basımevi, 2. Baskı, 3. Cilt, 2010 Erbil.

HAZNADÂR, Maruf, **Kürt Edebiyatı Tarihi**, Aras Basımevi, 2. Baskı, 5. Cilt, 2010 Erbil.

KAKAÎ, Hardavêl, **Kakaîlerin Şair ve Meşhurları**, Gençlik ve Kültür Yayınları, 1. Baskı, 1999 Erbil

KAKAÎ, Haşim Asi, **Kerkük, Birkaç Tarihi Kaynaktan**, Kürt Yazarlar Birliği Yayınları, 1. Baskı, 2012 Kerkük

MUHAMMED, Mesud, **Hacî Kadir-i Koyî**, Aras Basımevi, 2. Baskı, 1. Cilt, 2010 Erbil.

SALAYÎ, Mansur, **Kürt Şairlerin Eserlerinden Örnekler**, Kerkük Kültür ve Toplumsal Derneği Yayınları, 1. Baskı, 2013 Kerkük.

ŞERİF, Ömer Ali, **Kerkük ve Garmıyan'dan 70 Ünlü**, Arabha Matbaası, 1. Baskı, 2007 Kerkük

TAKANA, Ahmet, **Ortadoğu'nun Büyük Şairi, Şeyh Rıza-ı Talabânî**, Aras Basımevi, 2. Baskı, Erbil.

b. Gazete ve Dergiler

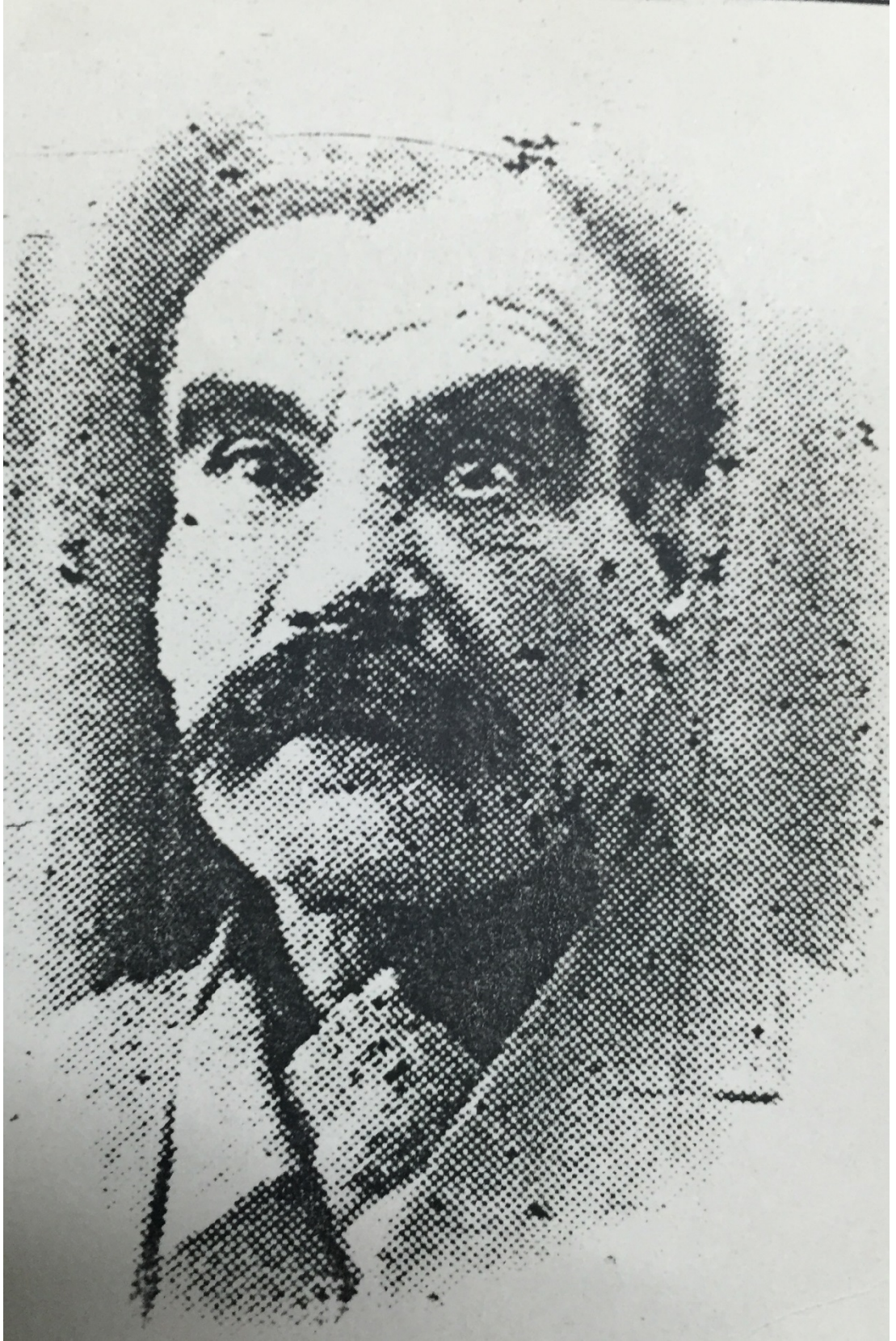
KAKAÎ, Haşim Asi, **İki Meşhur Kakaînin Anısına**, Beyan Dergisi, S. 178, s. 17, 1996 Bağdat

KAKAÎ, Nevzâd Muhammed, **Hicrî Dede Kürd mü Yoksa Türkmen mi?**, Baneroj Dergisi, S. 15, Şubat 2005 Kerkük

5. Kaynak Kişiler ve Görüşme Tarihleri:

- a. Faik Hicrî Dede: (03. Mayıs. 2013), (25. Ağustos. 2013), (03. Eylül.2013), (01. Ocak. 2014), (10. Haziran. 2014), (30. Ekim. 2014), (05. Ocak. 2015)
- b. Ata Terzibaşı: (22. Şubat 2013), (03. Eylül. 2013), (02. Mart. 2014)
- c. Mam Şevket Kakaî: 22. Şubat.2013
- d. Haşim Asi Kakaî: 03.Aralık.2014
- e. Emin Şıvan: 18.Kasım.2012

Ek-1: Hicrî Dede'nin tek fotoğrafi.

Ek-2: Hicrî Dede Kerkük'ün bazı ulema ve din adamlarıyla. Bu fotoğraf Kerkük Kal'a bahçesinde çekilmiş.

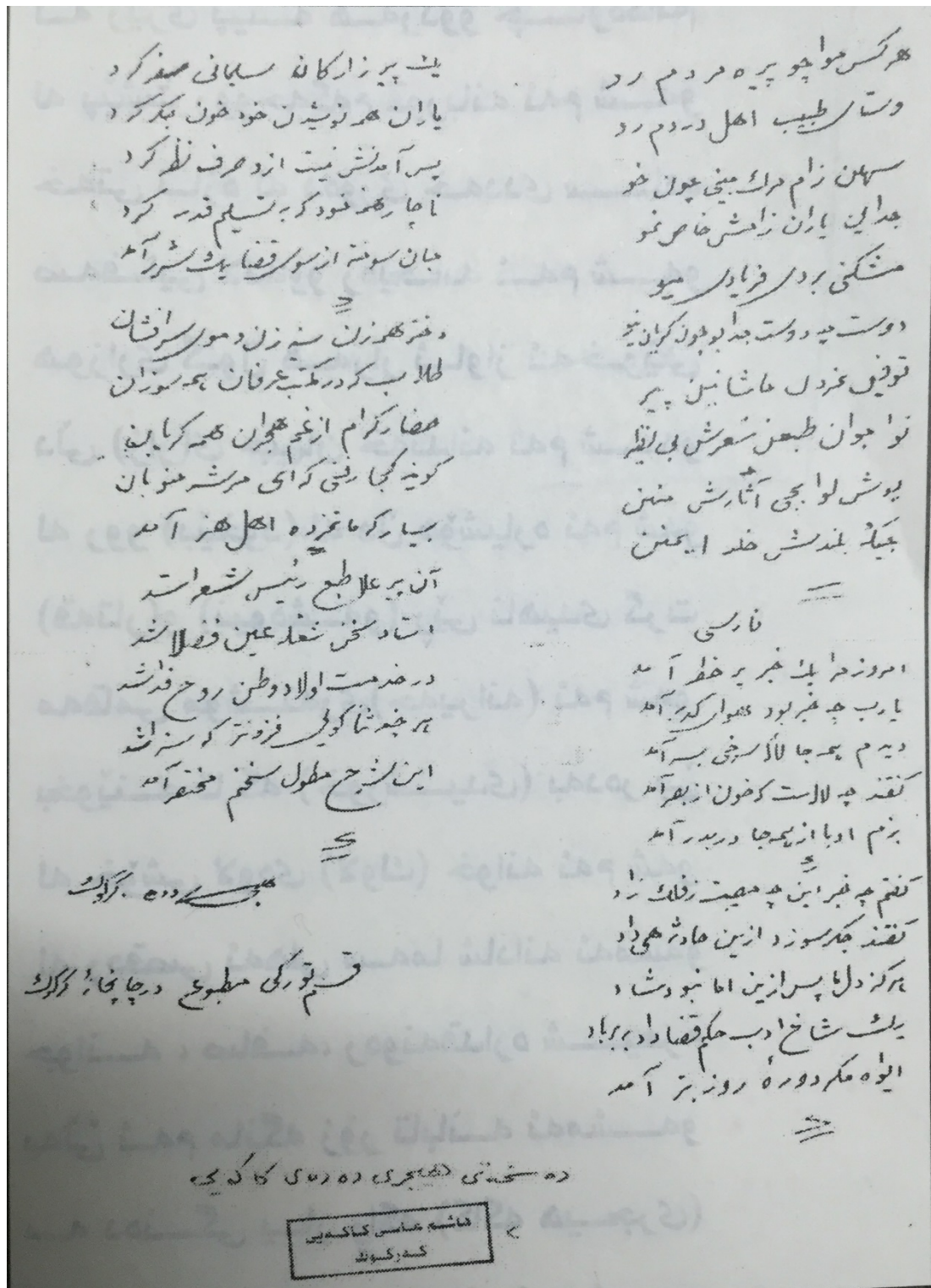
Ek 3: Hicrî Dede Kerkük'ün Mecidiye çayhanesinin sahibiyle:

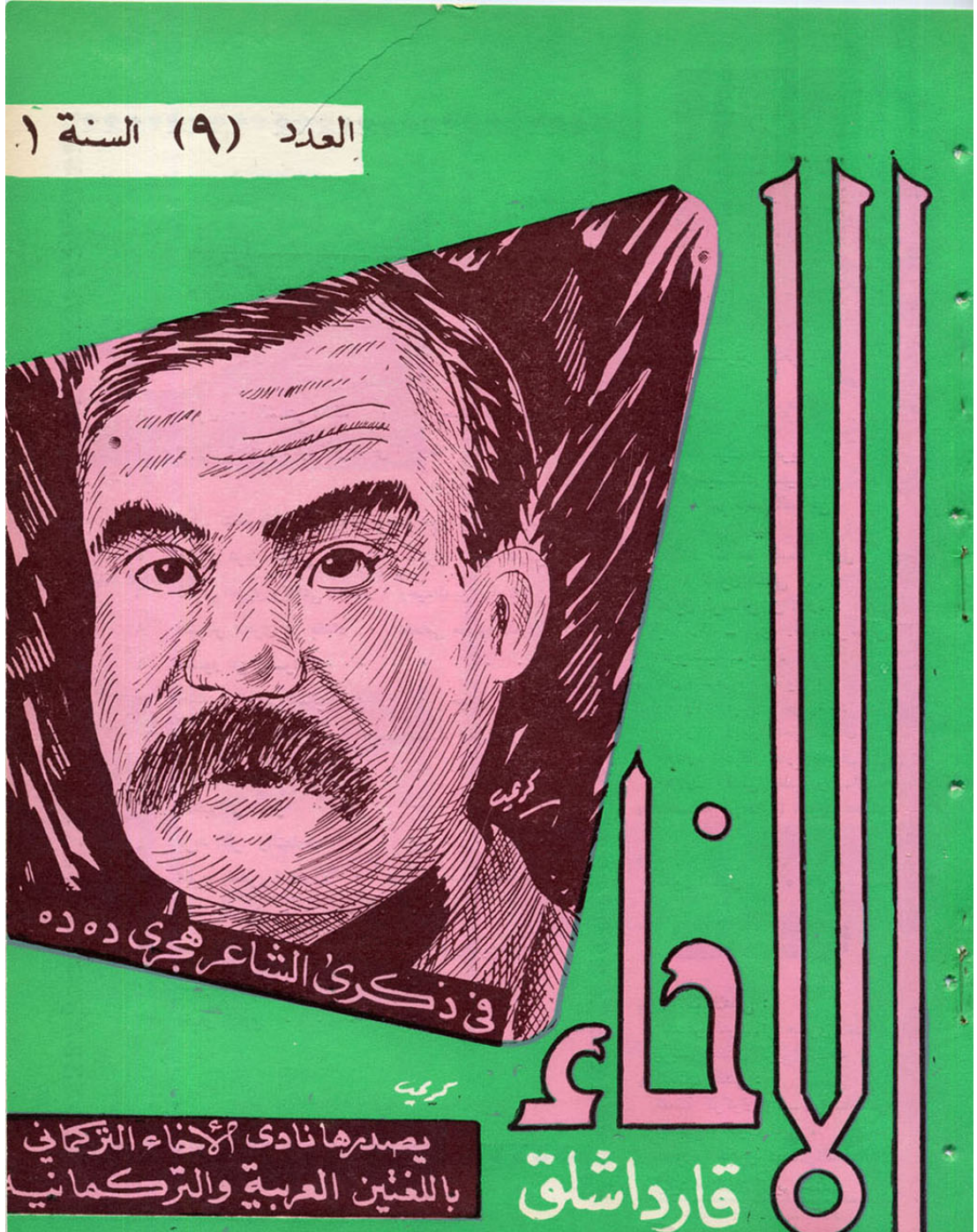
طواف حج رؤیا نامی ، کرکولی . هجری دده
کنا لکم صوره توابع یوره حضور شاه کلام به
بواسرمام الی باب رسول الله کلام به
غریب و غیبه لکم معترف درای عصیانم
مقامک التجا کاه ایلوب در کاله کلام به
شیخ اول بنده مجرم ایجه ای صاحب لولاک
کید دیوانه مولای که بر شهر لاله کلام به
بوتوه موتا بونک بر ذره بنده کب روح الیر
ضای زلفی دوسته بر جلیقا لاله کلام به
عجب رؤیا می ، بویا خود دیگر عجب حقیقت
کو کلامه بیت یایم ایته بیت الله کلام به
او تو لجه ایجه لکم بر دعا عرصه الی ای زار
شعا عکده که محروم ایته برج مالک کلام به

س

Ek-5: Hicrî Dede'nin (Hacî Tefvîk Piremêrd)'e yazdığı Kürtçe ve Farsça mersiye'nin el yazısı. Bu belge yazar (Haşim Asî Kakaî) arşivinden alınmıştır.

Ek- 7: Kardeşlik Dergisinin Hicrî Dede için yayımladığı özel sayısının kapağı:

مدیر مسئول و باش بورد
 دائره س ۳ - برادیه در
 مخصوص اینچین بدیه به ساحت اوانه و

۷۴ صافی
 ۲۶ غشتوس ۱۹۲۷
 ۲۷ صفر ۱۳۴۶

جده سی ۱۱۱ مدر

ک
 و
 بیکه

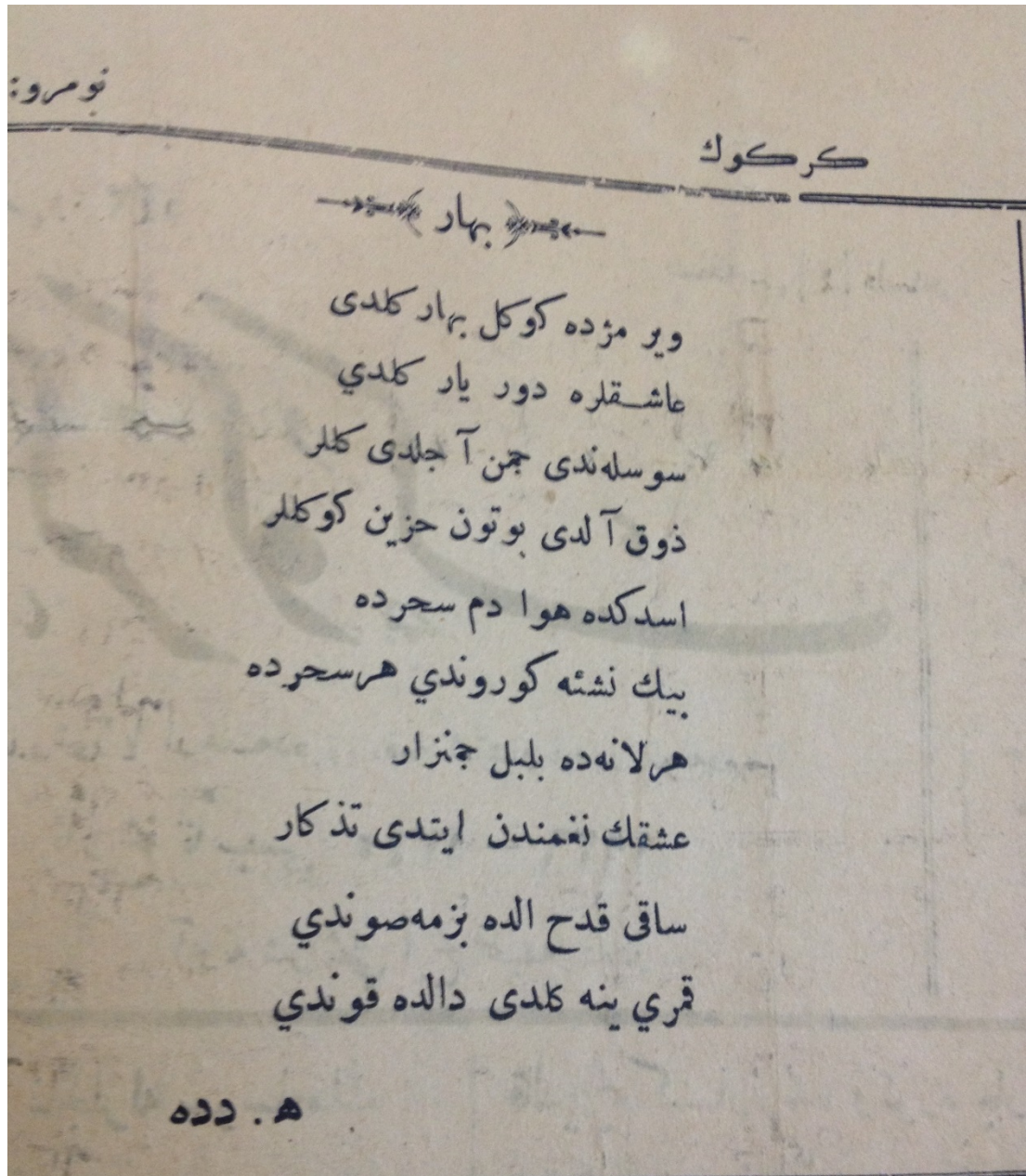
سیسی ۱۳۴۵ - ۱۹۲۶
 و جمعه کونلری چیقار، سیاسی غزته در

خطابت، امامت و کلید اراق و بلده
 اعضائی خصوصاً کلاجه : شایان
 قید بر منفعتی اولمایل و اوقات رسمیه
 خارجیه ایفای ممکن بولونان بوکمی
 خدماتک وظائف رسمیه بی اخلال
 ایده جک هیچ رماهیتی حائر اولامادی
 نظر اعتباره آینه جق اولور سه بویله
 بر سؤالک قیمت منطقه می کندیلکه ندن
 تبارز ایدر .

۲ - مدرسه ذک لیلی تشکیلاتی
 اولدر فی نه زله عاذ مختصاتک ته طیل
 مدتیجه زله صرف ایدلدیکنی آکلا-
 کنه کلا

و اوقاف مدیر لایله امام قاسم علیه
 الرحمه ذک کلید اراق خطابت و امامتک
 عین زمانده شخصه جمع ایدلدیکنی
 و بو ذک حقوق عامیه تجاوز ماهیه ندده
 بولندی قناعتده کورونیورسکتر .
 ج - حکومت سابقه زماننده
 تاحس ایدوب سقوط دولایسه یله بر
 مدت مسدود قلان مدرسه علمیه ذک
 بعد الاحتلال یکیدن احیا و تشکیلی
 حکومت اشغالیه ذک امر و نفس بدیه
 نه او مدرسه ذک برلی و کزیده مدیری
 ایلان بو ذاته تودیم ایدلمش - دی .
 و امر الی ایدر کندن و امر - ساحه

۱۱۳۳
 تاریخ
 ماه
 می
 فک
 بو
 شیل
 لیل
 می
 ذک
 می
 ذک
 می
 ذک

۱۰۳۸

رباعیات خیامانه

یا زمان هجری دده

وقتیدر جنت اوله صلح وسلامتدن جهان
قالمیه نیران عالم کسب ایده امن وامان
متفق محبوبی کز دیرسین می عیش حیات
تا اوله هر اختیار اون درت یاشنده نوجوان

اهل دل بالتجربه هر مشکلی آسان ایدر
ایش یابان بیتجربه نادم اوب نقصان ایدر
می حک نوع آدمدر میان بزنده
بعضک انسان مکرم بعضی حیوان ایدر

زه زم می قلبکاهم ساده محبوب جدید
کافر یکر نکم ای شیخم بم خلص مرید
باده بدساده حوام اولمش طریق عشقه
باده صوک ای ساده قوی واعظ دیرسین هل (من مزید)

حالت نزع اذ زده اواسه ایسته مم آب وکلاب
آغز مه بر تک شباب نو آقندر سین شراب
مر حمله صورسه بندن حق جوابک سویلرم
سن بی سرخوش یاراندک بونده لازم می حساب

ÖZET

“Kerküklü Şair Hicrî Dede’nin Hayatı, Sanatı ve Eserleri” adlı araştırmamızın amacı (1877-1952) yılları arasında Kerkük’te yaşamış Hicrî Dede’nin hayatı, sanatı ve eserlerini tanıtmak ve bütün olarak incelemektir.

Şiir yazma hayatına henüz 17 yaşındayken başlayan Hicrî Dede sosyal gerçekçi çizgide yazdığı şiirleriyle tanınır. Şairimiz divan edebiyatı tarz ve Aruz vezniyle şiir yazmıştır. Hicrî Dede, klasik divan şiirinin sadece şekil tekniğini ve sanat oyunlarını uygulaması bakımından belirli bir etki altında kalmış. Konu ve anlatım bakımındansa az çok yenilik yapmaya özen göstermiştir. Şiirin canlı ve insanda duygu yaratan bir hali bulunduktan sonra herhangi bir tarz ve üslupla yazılmasına itiraz etmemiş.

Hicrî Dede’nin şiirlerini tanıtmayı ve şairliğini belirlemeyi amaç edinen bu çalışma, Giriş ve Sonuç dışında dört bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde şairin hayatı ve sosyal dünyası ele alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünde şairin sanat hayatı, sanat çevresi ve çalışma biçimi konuları işlenmiştir.

Üçüncü bölümde Hicrî Dede’nin şiirleri incelenmiştir. Şiirler içerik, nazım şekli, nazım türü, dil ve üslubu ayrı ayrı ele alınmıştır.

Tezin dördüncü bölümü ise şairin basılmış şiirleri ve gazetelerdeki tefrika şiirleri toplanarak Osmanlı Türkçesinden yeni harflere aktarılmıştır.

ABSTRACT

The purpose of our research paper under the title “*THE KIRKUK POET HİCRİ, DEDE, HIS LIFE, LITRETURE AND HIS LITERARY WORKS*” is to be familiar with the life and literature and inclusive analysis of the poems of the poet which lived in the city of Kirkuk between years (1877-1952).

Hicri has social and realistic impressions and characteristics in his pomes. His writing poems began when he was only seventeen years old. In his writing style, he used to write the poems as Divan poets and preferred writing with rhyme prosodic. Hicri, with his tendency towards Divan poets and Turkish classic poetries but he chose only the form and outline of those poems and tried to diversify in contents, topics, his attempts to renew the sense of meanings and in the selection of live subjects that near to the heart and reality.

Our research, which aims to define poems and poetic of Hicri. It consists of four parts except the introduction and entrance.

In the first chapter we narrated social life, birth, upbringing, his education, his marriage, his family members and financial problems, who suffered in detail with examples of his poems.

In the second chapter under the name his literary careers , which included sub-sections as the his begging in the poetry , literary environments, style of work , and social contributing, literary prizes and finally the seminars which had held on his honor.

The third chapter of our research has dealt with works and books printed and non-printed. Firstly, we enlist the titles of books and with referring to place of publishing and the year of publishing and content of books.

In the first part of the research, we clarified and analyzed the content of the pomes, which in turn is classified into topics of personal and psychological love and sense of alienation, love of the homeland (patriotism), the loss of family. religious topics such as : the holy names of Allah, the prophets , the holy divine books ,the

prophet ancestors , the Islamic scholars and other topics as names presidents and kings and statesmen and poets and scientists, cities and states.

The second part was about analysis of poetic texts in terms of form, weight and rhyme, literary creativities, language and literary style.

The fourth Part and the final of the research we have enlisted and transformed the poetic texts of the old Ottoman language to the modern and present Turkish language so we wrote four books printed “*Yadigâr-ı Hicrî, Terci’-i Bend, Canlı Sözlür, Hicrî Dede’den Seçmeler & Hoyrâtlar*” according to the chronological order of the year of publishing, taking into account the order of the texts as they were in original reference books.

ملخص البحث

الهدف من بحثنا المعنون بأسم (الشاعر الكركوكي هجرى ده ده حياته، أدبه و اثاره) هو معرفة حياة و أدب والتحليل الشامل لأشعار الشاعر الذي عاش في مدينة كركوك ما بين السنوات (1877-1952).

هجرى دده الذي يضفي الطابع الاجتماعي الواقعي على اشعاره بدأ الكتابة و هو في سن السابع عشر. هجرى اختار كتابة اشعاره على طريقة شعراء الديوان التركية و رَجَّح الكتابة بقافية العروض. هجرى مع ميله الى شعراء الديوان و الاشعار الكلاسيكية التركية لكنه اختار الشكل و التنضيم فقط من هذه الاشعار و تنوع في المحتوى و المواضيع و محاولاته للتجديد في المعنى و اختيار المواضيع الحية القريبة الى القلب و الواقع.

بحثنا الذي يهدف الى تعريف اشعار و شاعرية هجرى ده ده يتكون من اربعة اجزاء ما عدا المقدمة و المدخل.

في الجزء الاول اسردنا حياة الشاعر الاجتماعية، ولادته، نشأته، تعليمه، زواجه، افراد عائلته و المضايقات المالية الذي عاشه بشكل مفصل مع الأمثلة من اشعاره.

الجزء الثاني تحت عنوان حياته الأدبية الذي تضمن المواضيع الفرعية ك بدايته في الشعر، محيطه الادبي، اسلوب عمله، مشاركاته الاجتماعية و الادبية و اخيرا الجوائز و الفعاليات الذي نظم تكريما له.

اما في الجزء الثالث من بحثنا فقد تطرقنا الى اثاره و كتبه المطبوعة و الغير مطبوعة حيث قمنا اولاً بسرد اسماء الكتب و سنة طبعه مع تحديد جهة الطبع و محتوى الكتب.

الباب الاول من هذا الجزء قمنا بشرح وتحليل محتوى الاشعار والذي يتفرع بدوره الى المواضيع الشخصية و النفسية كالعشق و الغربة و حب الوطن وفقدان الأولاد والمواضيع الدينية كأسما الله الحسنی و الانبياء و الكتب السماوية و الخلفاء و الأئمة والمواضيع الأخرى كأسماء الرؤساء و الملوك و رجال الدولة والشعراء و العلماء والمدن والدول.

الباب الثاني من هذا الجزء كان حول تحليل النصوص الشعرية من ناحية الشكل و الوزن والقافية و الابداعات الادبية و اللغة و الاسلوب الادبي.

واخيرا الجزء الرابع من البحث قمنا بسرد و تحويل النصوص الشعرية من اللغة العثمانية القديمة الى اللغة التركية الحديثة بحيث كتبنا الكتب الاربعة المطبوعة (ياديگارى هجرى، ترجيعى بند، جانلى سۆزلر، هجرى دهدهدن سيچملر و الخويرات) حسب الترتيب الزمني لسنة النشر مع مراعاة ترتيب النصوص كما كانت في الكتب الاصلية.